

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ ΚΑΙ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΑ ΚΤΙΡΙΑ ΝΕΕΣ ΧΡΗΣΕΙΣ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ: “ΑΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΛΑΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ”
“Ανάπλαση και Αναγέννηση Παλιών Βιομηχανικών Συγκροτημάτων και Περιοχών”

ΚΩΣΤΑΣ ΑΔΑΜΑΚΗΣ

Αρχιτέκτων Μηχανικός Ε.Μ.Π, Δρ Τμ. Αρχιτεκτόνων Α.Π.Θ
Αναπληρωτής Καθηγητής Τμ. Αρχιτεκτόνων. Παν. Θεσσαλίας

ΒΟΛΟΣ 2016

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ ΚΑΙ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΑ ΚΤΙΡΙΑ ΝΕΕΣ ΧΡΗΣΕΙΣ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ: “ΑΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΛΑΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ”
“Ανάπλαση και Αναγέννηση Παλιών Βιομηχανικών Συγκροτημάτων και Περιοχών”

ΚΩΣΤΑΣ ΑΔΑΜΑΚΗΣ

Αρχιτέκτων Μηχανικός Ε.Μ.Π, Δρ Τμ. Αρχιτεκτόνων Α.Π.Θ
Αναπληρωτής Καθηγητής Τμ. Αρχιτεκτόνων. Παν. Θεσσαλίας

Επιμέλεια κειμένων και εικόνων:
Μάχη Θεού

Σελιδοποίηση:
Μάχη Θεού
Έφη Νικολάου

Σχεδιασμός και οργάνωση τεύχους:
Έφη Νικολάου

Σχεδιασμός και επιμέλεια εξωφύλλου:
Έφη Νικολάου

1η Έκδοση

Βόλος, Ιούνιος 2016

Την ηλεκτρονική διαχείριση του τεύχους είχαν οι Έφη Νικολάου και Μάχη Θεού. Τις ευχαριστώ θερμά για την σημαντική βοήθεια και συμβολή τους στην ολοκλήρωση της προσπάθειας.

Κώστας Αδαμάκης

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος	7
Σκοπός-στόχοι του μαθήματος	8
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 Παρουσίαση του Μαθήματος	12
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 Το βιομηχανικό φαινόμενο	28
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 Επανάχρηση βιομηχανικών κτιρίων στην Ελλάδα και την Ευρώπη	36
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 Βιομηχανική Κληρονομιά – Βιομηχανική Αρχαιολογία Διεθνείς οργανισμοί-Διεθνείς συμβάσεις	40
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 Η εκπαίδευση στα θέματα της βιομηχανικής κληρονομιάς	50
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6 Βασικά ζητήματα επανάχρησης βιομηχανικών κτιρίων	56
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7 Το βιομηχανικό κτίριο ως μοχλός αστικής και πολεοδομικής αναβάθμισης	90
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8 Βιομηχανικές επαναχρήσεις στη Λέσβο	126
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9 Βιομηχανικό μουσείο-Τεχνόπολις στο Γκάζι	138
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10 Τεχνολογικό και πολιτιστικό πάρκο Λαυρίου	150
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 11 Βιομηχανικές επαναχρήσεις στο Βόλο	162
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 12 Βιομηχανικές επαναχρήσεις στην Καβάλα	176
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 13 Βιομηχανικές επαναχρήσεις στη Δράμα	184
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 14 Βιομηχανικές επαναχρήσεις στην Ξάνθη	190
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 15 «Βιομηχανικά κατάλοιπα - Από αστικά κενά σε κυψέλες ζωής των πόλεων»	196

Η εκβιομηχάνιση στην Ελλάδα ασχέτως των αποτελεσμάτων και του βαθμού της επιτυχίας σε σχέση με τις υπόλοιπες Ευρωπαϊκές χώρες, άφησε έντονα τα σημάδια της στην οικονομία, την κοινωνία, την πόλη και γενικότερα στον πολιτισμό της χώρας μας.

Τα αρχαία μνημεία, τα βυζαντινά μνημεία και οι εκκλησίες, τα νεοκλασσικά κτίρια, ακόμη και τα απλά κτίσματα της Παραδοσιακής Αρχιτεκτονικής, είναι κατασταλαγμένα στην συνείδηση των απλών ανθρώπων, ως πολιτιστικά αγαθά, τα οποία χρίζουν ιδιαίτερης προσοχής και προστασίας.

Πέρασαν αρκετά χρόνια, κατά την διάρκεια των οποίων έγιναν ανυπολόγιστες καταστροφές στα απομεινάρια του τεχνικού μας πολιτισμού, μέχρις ότου να δημιουργηθεί το απαραίτητο θεσμικό και νομικό πλαίσιο για την καταγραφή και την διάσωσή του.

Η λαίλαπα της αντιπαροχής στις δεκαετίες 1970-1980, κατέστρεψε χωρίς κανένα άλλο επίπεδο αξιολόγησης, κτίρια και εγκαταστάσεις της βιομηχανικής μας κληρονομιάς, παραδοσιακά εργαλεία, ηλεκτρομηχανολογικούς εξοπλισμούς, ιστορικά αρχεία επιχειρήσεων, εργατικούς οικισμούς κ.α.

Η προσπάθεια των ελληνικών πόλεων για ανανέωση των γηρασμένων αστικών ιστών, μαζί με τις δραματικές αλλαγές στην οικονομική και κοινωνική οργάνωση των κοινωνιών, σε συνδυασμό με την παγκοσμιοποίηση της οικονομίας και την ανάπτυξη των μεταφορών, δημιούργησαν το πλαίσιο μέσα στο οποίο, διαμορφώθηκαν τα νέα αστικά τοπία των παρηκμασμένων και υποβαθμισμένων περιοχών. Εδώ και τριάντα χρόνια στην Ελλάδα ανετράπη η άποψη για συνολική κατεδάφιση, με την νέα προσέγγιση της διατήρησης, της αποκατάστασης και της λειτουργικής ένταξης των εγκαταλελειμμένων βιομηχανικών κτιρίων στην κοινωνική, πολιτιστική και οικονομική ζωή των πόλεων.

Η νέα αυτή λογική, η οποία επικράτησε στην Ευρώπη εδώ και μισό περίπου αιώνα, έστω και καθυστερημένα, έδωσε αρκετά ενδιαφέροντα παραδείγματα επανάχρησης είτε μεμονωμένων εργοστασίων - σημειακών παρεμβάσεων - είτε οργανωμένων σε επίπεδο βιομηχανικών περιοχών ή και σε επίπεδο ολόκληρων πόλεων.

Οι εγκαταλελειμμένοι βιομηχανικοί χώροι, είναι συνήθως χωροθετημένοι στα κέντρα των πόλεων, έχουν μεγάλο εμβαδόν, πολλά ανοίγματα, και ελάχιστα κατακόρυφα φέροντα στοιχεία για την σωστή εξυπηρέτηση της σειράς παραγωγής. Είναι οι κατάλληλοι υποδοχείς για μια σειρά σύγχρονων χρήσεων δίνοντας αρκετές φορές διέξοδο στην λειτουργική εξυπηρέτηση των πόλεων. Μπορούν λοιπόν να στεγάσουν άλλους τομείς παραγωγής όπως μουσεία, εκπαίδευση, διοικητικές υπηρεσίες, παιδικούς σταθμούς, κατοίκηση, πολιτιστικές και ψυχαγωγικές δραστηριότητες, αθλητικές δραστηριότητες κ.α.

Κατ' αυτόν τον τρόπο τα εργοστάσια δεν αντιμετωπίζονται σαν απονεκρωμένα μουσειακά υπολείμματα, αλλά σαν ζωντανά μνημεία, έτοιμα να συνεισφέρουν και να υποστηρίξουν τις πάμπολες απαιτήσεις των πόλεων και των κοινωνιών.

Οι δομές του παρελθόντος είναι τα νέα σημεία αναφοράς των πόλεων. Τροφοδοτούν την συλλογική μνήμη, παρέχοντας σημαντικές ευκαιρίες για την εξυγίανση υποβαθμισμένων περιοχών και ανασυγκρότηση του υποβαθμισμένου και γηρασμένου αστικού ιστού.

Μετά την έκτη χρονιά του μαθήματος επιλογής, «Βιομηχανικά Κτίρια – Νέες Χρήσεις», κρίνω σκόπιμη την δημιουργία ενός τεύχους σημειώσεων, που κατ' ουσία περιλαμβάνει μία συρραφή των διαλέξεων και παρουσιάσεων που έγιναν κατά την διάρκεια των μαθημάτων, αλλά και διαλέξεις στα πλαίσια συνεδρίων - ημερίδων και επιστημονικών συναντήσεων με θεματολογία την Βιομηχανική κληρονομιά.

Το τεύχος είναι δομημένο, ούτως ώστε αθροιστικά με τα P.P. στα οποία οι σπουδαστές έχουν πρόσβαση από το κεντρικό server του τμήματος αρχιτεκτόνων ή μέσω του e-class, να παρέχει τις απαραίτητες πληροφορίες, για την καλύτερη ενημέρωσή τους, και την κατά το δυνατόν πληρέστερη παρουσίαση της θεματολογίας και του περιεχομένου του μαθήματος.

ΣΚΟΠΟΣ - ΣΤΟΧΟΙ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Στο συγκεκριμένο μάθημα οι σπουδαστές της Αρχιτεκτονικής έρχονται σε επαφή με τα κατάλοιπα της Ιστορικής Βιομηχανικής Κληρονομιάς. Καταδεικνύεται η ανάγκη καταγραφής, διάσωσης και διατήρησης τους, με την ένταξη σε αυτά νέων χρήσεων.

Την τελευταία τριακονταετία, ξεκίνησαν στον ελληνικό χώρο οι συζητήσεις για το μέλλον των εγκαταλελειμμένων εργοστασίων, τα οποία παραμένουν ανενεργά, σκοτεινά σημεία, σημεία διακοπής του αστικού ιστού και των λειτουργιών των πόλεων.

Το μάθημα έχει σαν κύριο στόχο την μεθοδολογία προσέγγισης των θεμάτων διάσωσης και αξιοποίησης με νέες χρήσεις των υφισταμένων βιομηχανικών μνημείων, καθώς και τις επιπτώσεις που αυτά έχουν στην εξέλιξη και δημιουργία των νέων αστικών τοπίων των πόλεων.

Ιδιαίτερα σημαντική είναι η ανάδειξη της αναγκαιότητας διεπιστημονικής προσέγγισης, ένεκα του πολυεπίπεδου και ιδιαίτερα πολύπλοκου αντικειμένου. Αναλύεται η μεθοδολογία παρέμβασης, σε όλα τα στάδια, από την καταγραφή, την τεκμηρίωση (ιστορική- αρχιτεκτονική- φωτογραφική), τον πιθανό χαρακτηρισμό ως διατηρητέου μνημείου της βιομηχανικής πολιτιστικής κληρονομιάς, έως το τελικό μοντέλο για την οικονομική διαχείριση και την επιτυχημένη λειτουργία μετά την ένταξη των νέων χρήσεων.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

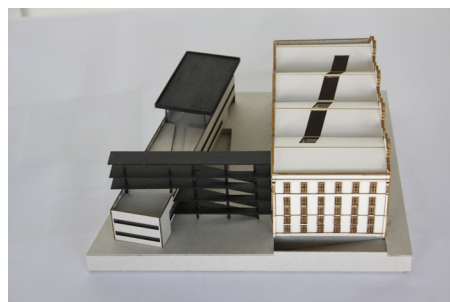
Οι δράσεις του μαθήματος ακολουθούν τέσσερις βασικούς άξονες:

1. Διαλέξεις από τον διδάσκοντα και επισκέπτες ειδικούς ερευνητές με εμπειρία στην διαχείριση θεμάτων της βιομηχανικής κληρονομιάς, όπως:
 - Βιομηχανική κληρονομιά, βιομηχανική αρχαιολογία
 - Η επανάχρηση βιομηχανικών κτιρίων και περιοχών ως εργαλείο ανάπτυξης των πόλεων.
 - Διάσωση και αξιοποίηση του ιστορικού βιομηχανικού εξοπλισμού και των ιστορικών βιομηχανικών αρχείων
 - Έλεγχος στατικής επάρκειας και μέθοδοι ενίσχυσης φέροντος οργανισμού υφισταμένων βιομ. κτιρίων
 - Μεθοδολογία προσέγγισης και αξιοποίησης βιομ. Κτιρίων με σκοπό την ένταξη νέων χρήσεων και λειτουργιών.
 - Διερεύνηση συμβατότητας νέας χρήσης σε σχέση με την αρχιτεκτονική, δομική και κατασκευαστική λογική και οργάνωση του υφιστάμενου βιομηχανικού κελύφους.
 - Σχέση παλιών και νέων κατασκευών
2. Παρουσιάσεις παραδειγμάτων (μέσω P.P) αξιοποίησης και ανάδειξης βιομηχανικών τόπων στην Ελλάδα και το εξωτερικό
3. Επισκέψεις σε εργοστάσια, που ήδη λειτουργούν με νέες χρήσεις αλλά και σε εργοτάξια, για την απόκτηση εμπειρίας σε θέματα που αφορούν τη μεθοδολογία παρέμβασης, τα υλικά, την κατασκευαστική επίλυση, την οργάνωση του εργοταξίου κ.λ.π

4. Ως άσκηση εξαμήνου συνήθως επιλέγεται ένα εγκαταλελειμμένο βιομηχανικό συγκρότημα, στο οποίο οι σπουδαστές προτείνουν την αξιοποίηση και επανάχρηση του καταρτίζοντας παράλληλα και το κτιριολογικό του πρόγραμμα. (ομάδες των 2 έως 3 ατόμων)

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Περιλαμβάνει την παρουσίαση του θέματος σε συγκεκριμένο αριθμό πινακίδων από τους σπουδαστές των ομάδων και παράλληλα εξέταση με ερωτήσεις από τον διδάσκοντα σε θέματα που αφορούν την αρχιτεκτονική σύλληψη, την συνεπή εξυπηρέτηση του κτιριολογικού προγράμματος, την ένταξη στον αστικό ιστό, την δομική και κατασκευαστική αντιμετώπιση του κ.λ.π. Η παρουσίαση περιλαμβάνει πλήρη σειρά αρχιτεκτονικών σχεδίων (συνήθως σε κλ. 1:100), φωτορεαλιστικές απεικονίσεις (εσωτερικά & εξωτερικά) μακέτα και ενδεικτικές λεπτομέρειες για ειδικές κατασκευές που παρουσιάζουν κατασκευαστικό ενδιαφέρον. Στην αξιολόγηση λαμβάνεται υπ' όψιν η συμμετοχή και το ενδιαφέρον των σπουδαστών στο μάθημα, η γενική αρχιτεκτονική και δομική επίλυση και η ποιότητα και πληρότητα των σχεδίων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Παρουσίαση του μαθήματος

Η εκπαίδευση των σπουδαστών αρχιτεκτόνων στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας στα θέματα της Βιομηχανικής Κληρονομιάς (Διάλεξη στο Ε.Μ.Π, 2010)

Το τμήμα αρχιτεκτόνων του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, είναι ως γνωστόν ένα από τα τρία νέα τμήματα που λειτούργησαν πριν από δεκαεφτά χρόνια.

Το μάθημα ξεκίνησε μετά από πρόταση της επιτροπής σπουδών ως μάθημα επιλογής (μεταξύ 7ου και 9ου εξαμήνου) με τίτλο "ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΑ ΚΤΙΡΙΑ-ΝΕΕΣ ΧΡΗΣΕΙΣ"

Προφανώς η απόφαση αυτή κάθε άλλο παρά τυχαία ήταν.

Τα τελευταία δώδεκα χρόνια, αφ'ότου ξεκίνησε η εκπόνηση ερευνητικών θεμάτων και διπλωματικών εργασιών υπήρξε αυξημένο ενδιαφέρον από τους σπουδαστές για θέματα που σχετίζονται με την βιομηχανική μας κληρονομιά.

Σε μια πρόσφατη έρευνα και μετά την ηλεκτρονική καταγραφή των ερευνητικών και διπλωματικών θεμάτων διαπιστώθηκε ότι οι σπουδαστές επιλέγουν σχετική θεματολογία συσχετίζοντας μάλιστα το περιεχόμενο των ερευνητικών με το θέμα της διπλωματικής εργασίας.

Παράλληλα η έδρα του τμήματος στο Βόλο, μια πόλη με σημαντική προϊστορία στα θέματα της διάσωσης και αξιοποίησης με νέες χρήσεις των βιομηχανικών κτιρίων κατά την τελευταία 20ετία, ήταν επίσης ένας από τους βασικούς λόγους που οδήγησαν στην παραπάνω απόφαση. Καταλαβαίνετε φαντάζομαι το γιατί. (Υπάρχει η δυνατότητα για άμεση και εύκολη πρόσβαση σε μια μεγάλη ομάδα εφαρμοσμένων παραδειγμάτων, τα οποία αξιοποιούνται υπέρ της εκπαιδευτικής διαδικασίας)

Εδώ νομίζω ότι πρέπει να τονίσουμε ότι ένας από τους λόγους που το "πείραμα του Βόλου" θεωρείτε επιτυχημένο, είναι γιατί υπάρχει μια ποικιλία νέων χρήσεων και δραστηριοτήτων που επιλέχθηκαν από τους υπεύθυνους (κυρίως την τοπική αυτοδιοίκηση και το πανεπιστήμιο). Ενδεικτικά αναφέρω, την εκπαίδευση, τον πολιτισμό, την διοίκηση, την αναψυχή, και εσχάτως την κατοίκηση.

Αυτό είναι λοιπόν το περίγραμμα μέσα από το οποίο ξεκίνησε το 2008 το συγκεκριμένο μάθημα.

Ηλεκτρική Εταιρεία - Κέντρο Μουσικού Θεάτρου
Πηγή: προσωπικό αρχείο

Καπναποθήκη Παταστράτου - Παν. Θεσσαλίας, Βόλος
Πηγή: προσωπικό αρχείο

Κλωστοφαντουργία Μουρτζούκου - Εκπαίδευση
(Σχολείο 2ης ευκαιρίας), Βόλος
Πηγή: προσωπικό αρχείο

Καπναποθήκη Σπήρερ - Πολιτιστικό κέντρο,
Κέντρο υπηρεσιών Δήμου Βόλου
Πηγή: προσωπικό αρχείο

Κυλινδρόμυλος Λούλη - Κέντρο ψυχαγωγίας, Βόλος
Πηγή: προσωπικό αρχείο

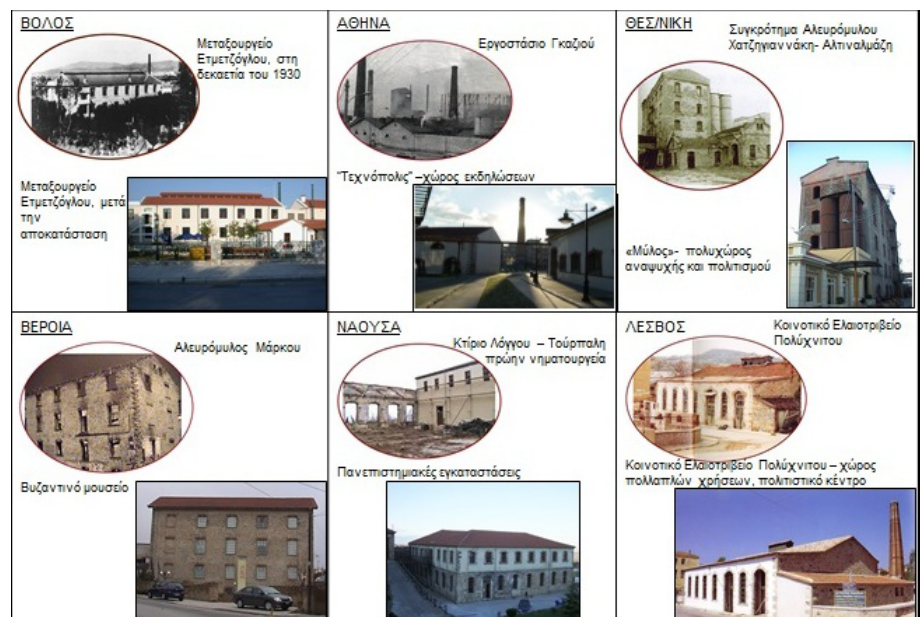
Καπναποθήκη Αλαμανή - Κατοίκηση, Βόλος
Πηγή: προσωπικό αρχείο

Εργοστάσια του Βόλου με νέες χρήσεις

ΣΤΟΧΟΣ – ΣΚΟΠΟΣ – ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

Τα τελευταία τριάντα χρόνια (1980-2010) και με σημαντική υστέρηση από την Ευρώπη, ξεκίνησαν και στον Ελληνικό χώρο οι συζητήσεις για το μέλλον των εγκαταλελειμμένων εργοστασίων. Τα περισσότερα από αυτά παρέμεναν ανενεργά, σκοτεινά σημεία, σημεία διακοπής της λειτουργίας της πόλης και του αστικού ιστού.

Την περίοδο λοιπόν αυτή, δειλά στην αρχή, και με μια συνεχώς αυξανόμενη τάση αρκετές περιοχές έκαναν σημαντική πρόοδο στη διάσωση και αξιοποίηση της βιομηχανικής κληρονομιάς. Σε αρκετές περιπτώσεις μόνον με σημειακές παρεμβάσεις και σε άλλες με οργανωμένο και συνολικό σχεδιασμό. Τη διετία 2009-2010 το TICCIH σε συνεργασία με τοπικούς φορείς διοργάνωσε ημερίδες στις περισσότερες από τις παραπάνω περιοχές, αλλά και στην Τρίπολη-Ρόδο-Κέρκυρα-Αγρίνιο με στόχο να αναδείξει τα θέματα της καταγραφής-διάσωσης και αξιοποίησης των βιομηχανικών μνημείων. Ενδεικτικά αναφέρω το τρίπολο Καβάλα- Ξάνθη-Κομοτηνή, ή Θεσσαλονίκη, ή Βέροια και η Νάουσα στην βόρεια Ελλάδα.. Ο Βόλος στην κεντρική Ελλάδα, η Αθήνα, αλλά και τα νησιά όπως η Λέσβος και η Κρήτη.

Εργοστάσια στην Ελλάδα - Πριν και μετά την επανάχρηση
Πηγή: Διδακτορική Διατριβή Κ. Αδαμάκη

Σκοπός λοιπόν του μαθήματος είναι:

Η διερεύνηση της μεθοδολογίας προσέγγισης θεμάτων που σχετίζονται με την διάσωση και επανάχρηση των καταλοίπων της βιομηχανικής κληρονομιάς.

Μετά την απόφαση για το νέο μάθημα και σε πολύ σύντομο χρονικό διάστημα (περίπου 1 μήνα) έπρεπε να αποφασιστεί η κατεύθυνση την οποία θα είχε . Θα ήταν άραγε ένα μάθημα “αποτύπωσης και αποκατάστασης” ένα μάθημα “σύνθεσης”, ένα μάθημα “τεχνολογίας” ή πιθανά “πολεοδομίας”.

Η απάντηση δόθηκε στη πορεία, και σε αυτήν συμμετείχαν με απόψεις και οι ίδιοι οι φοιτητές.

ΕΠΙΒΑΤΙΚΟΣ ΣΤΑΘΜΟΣ
ΣΙΔΗΡΟΔΡΟΜΩΝ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ - 1882- 86

εργοστάσια

ΣΤΑΜΑΤΟΠΟΥΛΟΣ - 1883

ΑΠΟΘΗΚΕΣ ΤΕΛΩΝΕΙΟΥ - 1903

ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ - 1919

Πηγή: Διδακτορική Διατριβή Κ. Αδαμάκη

Τα βιομηχανικά κτίρια δεν διαφέρουν και πολύ από τα υπόλοιπα κτιριακά είδη που συμπεριλαμβάνονται στην ενότητα των “νεότερων μνημείων” του πολιτισμού μας. Εξάλλου τεχνολογικά δομικά, αρχιτεκτονικά και μορφολογικά στην πλειονότητά τους, έχουν αντιγράψει τους υπόλοιπους κτιριακούς τύπους (όπως κατοικία, σχολείο, εκκλησία κ.τ.λ.).

Είναι εμφανής ο επηρεασμός από τα αρχιτεκτονικά ρεύματα που εμφανίζονταν στην συγκεκριμένη περιοχή την περίοδο της ίδρυσης και κατασκευής τους (όπως ο Νεοκλασικισμός, το μοντέρνο κίνημα κ.τ.λ.)

ΜΟΝΤΕΡΝΟ ΚΙΝΗΜΑ		ΜΕΤΑΠΟΛΕΜΙΚΟΣ ΜΟΝΤΕΡΝΙΣΜΟΣ	
κτίρια της πόλης	εργοστάσια	κτίρια της πόλης	εργοστάσια
 ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΣΧΟΛΕΙΑ Ν. ΙΩΝΙΑΣ - 1933	 ΜΑΤΣΕΓΓΟΣ - 1926	 ΠΑΓΚΥΠΡΙΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΒΟΛΟΥ - 1956	 ΑΛΑΜΑΝΗΣ - 1957-8
 ΟΛΥΓΟΝΟ - 1937			
ΝΕΟΚΛΑΣΙΚΙΣΜΟΣ- ΕΚΛΕΚΤΙΚΙΣΜΟΣ, ΚΛΠ			
κτίρια της πόλης	εργοστάσια	κτίρια της πόλης	εργοστάσια
 ΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ - 1894	 ΑΛΕΥΡΟΜΥΛΟΣ ΡΗΓΑ - ΖΑΡΖΑΜΠΑ - 1884	 Η ΟΙΚΙΑ ΤΣΙΚΡΙΚΗ - 1929	 ΗΛΕΚΤΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ - 1911

Πηγή: Διδακτορική Διατριβή Κ. Αδαμάκη

Με βάση λοιπόν τις παραπάνω παρατηρήσεις, το μάθημα χωρίς να είναι εξειδικευμένο μάθημα “αποκατάστασης” σαφώς περιλαμβάνει και αναλύει τις βασικές μεθόδους αποκατάστασης χωρίς όμως να υπεισέρχεται σε ιδιαίτερες λεπτομέρειες.

Προφανώς σε κάθε ευκαιρία, τονίζεται η ανάγκη για όσο το δυνατόν καλύτερη γνώση των υφιστάμενων κτιρίων, άρα και η απαίτηση για λεπτομερή “αποτύπωση” των στοιχείων της κατασκευής του. Επίσης αναγκαία είναι η ιστορική έρευνα, των φάσεων κατασκευής καθώς και η λεπτομερής καταγραφή της παθογένειας και των φθορών που έχει υποστεί στη πορεία του χρόνου.

Καπναποθήκη Στρεφτάρη, Βόλος
Πηγή: προσωπικό αρχείο

Το μάθημα χωρίς να είναι μάθημα “τεχνολογίας” εφ’ όσον αναφέρεται σε κτίρια που κατασκευάστηκαν πολλά χρόνια πριν, οφείλει να υπεισέλθει σε θέματα που αφορούν την δομική τους οργάνωση, όπως ο φέρων οργανισμός και τα επιμέρους κατασκευαστικά στοιχεία (στέγες, κλιμακοστάσια, κουφώματα, δάπεδα, εγκαταστάσεις κ.τ.λ)

Δίνεται λοιπόν μια ευκαιρία να παρουσιαστούν και αναλυθούν ιστορικά δομικά συστήματα και ιστορικές κατασκευές (φέρουσα λιθοδομή, μικτό σύστημα από λιθοδομή και οπλισμένο σκυρόδεμα, μετασεισμική κατασκευή από διπλό τούβλο ή πέτρα και μπετόν ανάμεσα, μεταλλικές κατασκευές) και τα οποία οι σπουδαστές δεν είχαν την ευκαιρία να γνωρίσουν αναλυτικά στα μαθήματα οικοδομικής των δύο πρώτων ετών.

Το μάθημα χωρίς να είναι μάθημα “σύνθεσης” από την στιγμή που υπάρχει απαίτηση για αξιοποίηση του κτιρίου με νέες χρήσεις οφείλει να διερευνήσει προς κάθε κατεύθυνση τον τρόπο με τον οποίο αυτές θα εξυπηρετηθούν καλύτερα, δίνοντας ένα τελικό άρτιο λειτουργικό αρχιτεκτονικό και μορφολογικό αποτέλεσμα

Κίτρινη Καπναποθήκη, Βόλος
Πηγή: προσωπικό αρχείο

Και εδώ βέβαια ένα από τα ζητούμενα είναι, το αν και κατά πόσο η επέμβαση θα σταθεί με σεβασμό στο υφιστάμενο παλιό κτίσμα, χωρίς αγκυλώσεις, αντιγραφές και μιμήσεις, αλλά με καθαρότητα και σαφήνεια, ξεχωρίζοντας το παλιό από το νέο. Δεν πρέπει να ξεχνάμε την αναγκαία διαβάθμιση στους χειρισμούς ανάλογα με το αν το κτίριο είναι χαρακτηρισμένο "Διατηρητέο μνημείο" ή όχι καθώς και τις δεσμεύσεις που πηγάζουν από το διάταγμα της κήρυξης.

Η προϊστορία των αποκαταστάσεων είτε μεμονωμένων βιομηχανικών κτιρίων, είτε συγκροτημάτων και συνόλων, απέδειξε ότι ήταν μια καλή ευκαιρία για "πολεοδομικές", "κυκλοφοριακές" και "αστικές παρεμβάσεις", που τόσο μεγάλη ανάγκη έχουν οι ελληνικές πόλεις. Η ανάκτηση ενός χαμένου τόπου, ενός παλιού εργοστασίου, είναι ένα σημαντικό εργαλείο για την ενίσχυση και ανασύνταξη του δραματικά εγκαταλελειμμένου αστικού ιστού.

Το μάθημα λοιπόν φιλοδοξεί να καλύψει κατά το δυνατόν τα παραπάνω αντικείμενα. Αυτό φαίνεται ότι είναι εφικτό κυρίως γιατί απευθύνετε σε φοιτητές του τετάρτου ή του πέμπτου έτους οι οποίοι έχουν σχεδόν ολοκληρώσει τον κύκλο των σπουδών τους. Παρ' όλα αυτά υπάρχει ένας κίνδυνος τον οποίο επισημαίνουμε σε κάθε ευκαιρία. Η συνθετική και αρχιτεκτονική διερεύνηση να διαρκέσει περισσότερο χρόνο εις βάρος όλων των υπολοίπων, και της σφαιρικής και ολοκληρωμένης αντιμετώπισης των θεμάτων. Τελικός στόχος του μαθήματος είναι η ολοκληρωμένη προσέγγιση σε επίπεδο συνθετικό δομικό-κατασκευαστικό και πολεοδομικό.

Κλωστοϋφαντουργία Μουρτζούκου, Βόλος
Πηγή: προσωπικό αρχείο

Τι περιλαμβάνει το μάθημα “Βιομηχανικά Κτίρια - Νέες Χρήσεις”

- στοιχεία αποκατάστασης
- στοιχεία τεχνολογίας
- στοιχεία σύνθεσης
- στοιχεία αστικού σχεδιασμού

Κλωστοϋφαντουργία Μουρτζούκου, Βόλος
Πηγή: προσωπικό αρχείο

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗΣ

Οι δράσεις του μαθήματος ακολουθούν 4 βασικούς άξονες.

I. Διαλέξεις

Γίνονται από τον διδάσκοντα αλλά και προσκεκλημένους ειδικούς ερευνητές με εμπειρία στη διαχείριση θεμάτων βιομηχανικής κληρονομιάς. Δίνεται επίσης η δυνατότητα σε παλαιότερους φοιτητές να παρουσιάσουν σχετικές με το μάθημα διαλέξεις (π.χ. εκπαίδευση και βιομηχανικό κτίριο). Αναφέρονται ενδεικτικά κάποιοι από τους τίτλους των διαλέξεων οι οποίοι κατά περίπτωση διαφοροποιούνται.

Τίτλοι Διαλέξεων

1. Παρουσίαση στόχων και περιεχομένων του μαθήματος
2. Βιομηχανική αρχαιολογία
3. Η Επανάχρηση βιομηχανικών κτιρίων ως εργαλείο ανάπτυξης των πόλεων.
4. Διερεύνηση συμβατότητας νέας χρήσης σε σχέση με την αρχιτεκτονική και δομική οργάνωση του υφιστάμενου βιομηχανικού κτιρίου.
5. Η Διεπιστημονική προσέγγιση απαίτηση από τον αρχικό χαρακτηρισμό και την διατήρηση, ως το τελικό μοντέλο για την οικονομική διαχείριση και την επιτυχημένη λειτουργία με τις νέες χρήσεις.
6. Έλεγχος στατικής επάρκειας και νέες μέθοδοι ενίσχυσης φέροντος οργανισμού οπλ. σκυροδέματος, λιθοδομής, ξύλινου σκελετού, μικτού συστήματος, μεταλλικών κατασκευών κ.τ.λ.
7. Διάσωση και αξιοποίηση ιστορικού βιομηχανικού εξοπλισμού και ιστορικού αρχείου επιχείρησης. Θεματικά μουσεία – Το βιομηχανικό κτίριο μουσείο του εαυτού του.
8. Νέες η/μηχαν. εγκαταστάσεις σε επαναχρησιμοποιηθέντα βιομηχανικά κτίρια.
9. Νέα αρχιτεκτονική σε υφιστάμενα βιομηχανικά κτίρια
10. Βιομηχανικά κτίρια – Χώροι τέχνης και πολιτισμού
11. Θεματικές διαλέξεις σχετικές με την άσκηση του εξαμήνου, όπως π.χ. “ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΑ ΚΤΙΡΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ – ΧΩΡΟΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ”, σε περίπτωση που η νέα χρήση αφορά την εκπαίδευση.

II. Επισκέψεις σε εργοστάσια που ήδη λειτουργούν με νέες χρήσεις, αλλά και σχετικά εργοτάξια

Το μέγεθος του πανεπιστημίου και η κλίμακα της πόλης μαζί με τις υπάρχουσες παλιές και νέες εγκαταστάσεις, μας δίνει την δυνατότητα για συχνές επισκέψεις σε εργοστάσια, τα οποία αλλάζουν χρήση, αλλά και σε μια πλειάδα άλλων που ήδη λειτουργούν με νέες χρήσεις.

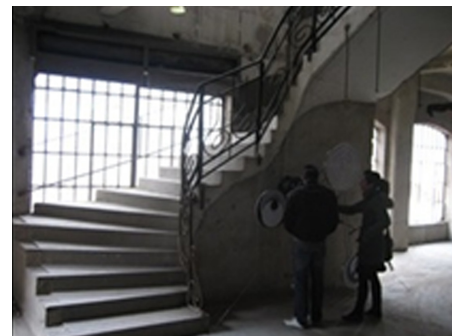
Επίσκεψη στην
Καπιναποθήκη Αλαμανή
(προσωπικό αρχείο 2010)

Επίσκεψη στο κτίριο Σπήρερ
(προσωπικό αρχείο 2010)

Επίσκεψη στο εργοστάσιο
Ματσάγγου
(προσωπικό αρχείο 2010)

III. Παραδείγματα Αξιοποίησης και Ανάπτυξης Βιομηχανικών τόπων στην Ελλάδα

(Μεθοδολογία προσέγγισης) Μέσω power point παρουσιάζονται επιτυχημένα και μη παραδείγματα από την Ελλάδα και το εξωτερικό. Έτσι στο μάθημα υπάρχει ένας γόνιμος διάλογος, για όλα τα θέματα που αφορούν το σχετικό αντικείμενο.

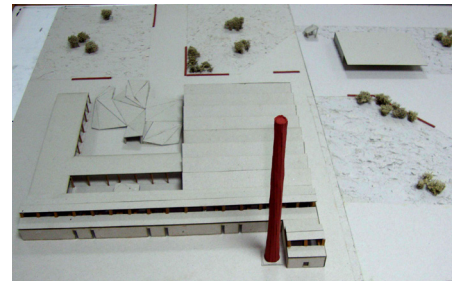
IV. Άσκηση εξαμήνου

Συνήθως επιλέγεται ένα εγκαταλελειμμένο βιομηχανικό κτίριο στο οποίο οι σπουδαστές προτείνουν την επανάχρηση του καταρτίζοντας και το κτιριολογικό πρόγραμμα.

Παρακάτω παρουσιάζονται τα θέματα των τριών προηγούμενων ετών.

2008-2009

Μετατροπή του διατηρητέου εργοστασίου πορσελάνης “Τριανταφυλλοπούλου” στη Νέα Μάκρη Αττικής, σε Χώρο Πολιτισμού και Αναψυχής

εργασία 1 (αρχείο μαθήματος)

2009-2010

Μετατροπή Καπναποθήκης “Στρεφτάρη” στο Βόλο σε Κέντρο Θεραπείας Εξαρτημένων Ατόμων (ΚΕΘΕΑ)

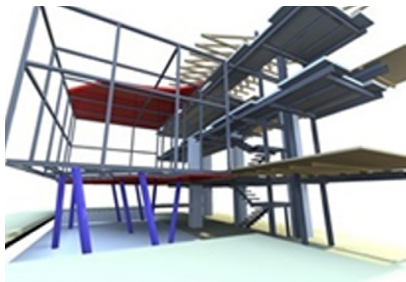
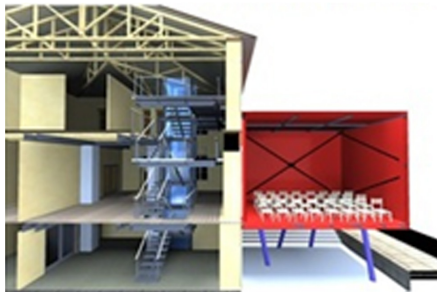
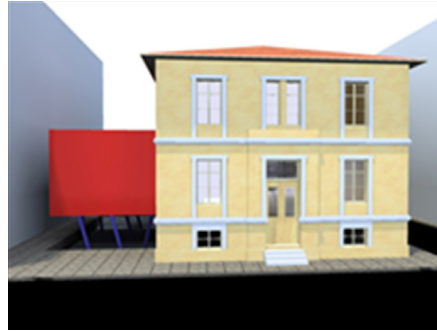
εργασία 2 (αρχείο μαθήματος)

εργασία 3 (αρχείο μαθήματος)

2009-2010

Μετατροπή Καπναποθήκης “Στρεφτάρη” στο Βόλο σε Κέντρο Θεραπείας Εξαρτημένων Ατόμων (ΚΕΘΕΑ)

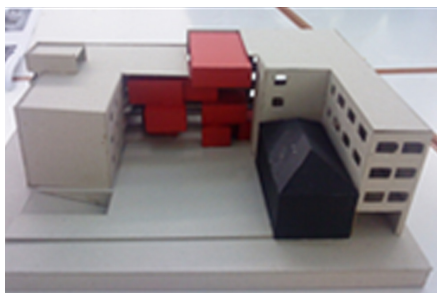
εργασία 4 (αρχείο μαθήματος)

2010-2011

Μετατροπή της Καπναποθήκης “Ματσάγγου στο Βόλο σε Πανεπιστημιακό Κτίριο(Οικονομικό τμήμα)

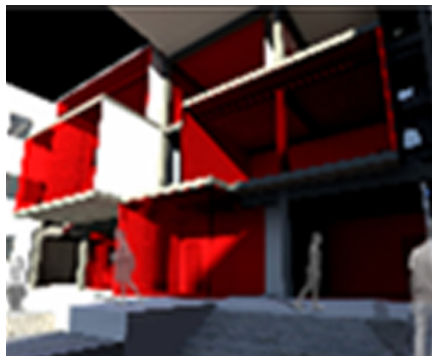
Καπναποθήκη Ματσάγγου
Πηγή : προσωπικό αρχείο

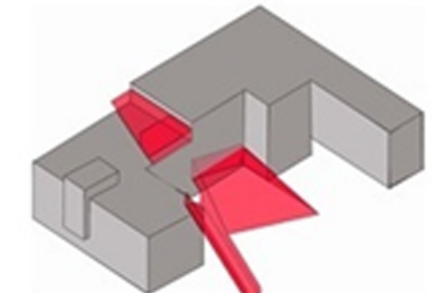
εργασία 5 (αρχείο μαθήματος)

εργασία 6 (αρχείο μαθήματος)

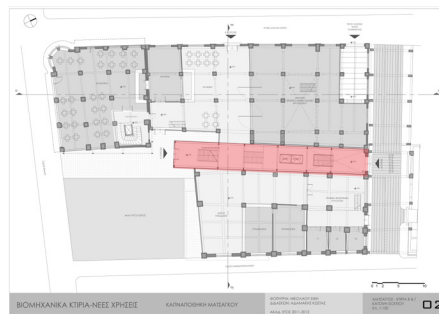
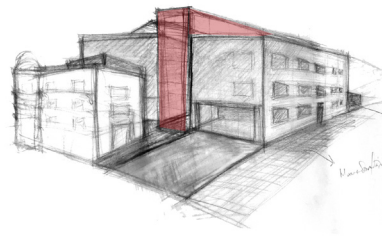
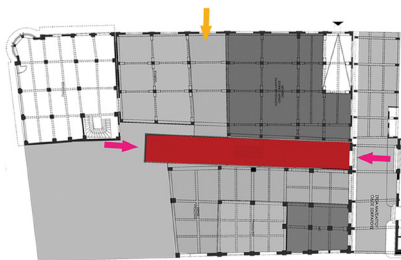
εργασία 7 (αρχείο μαθήματος)

εργασία 8 (αρχείο μαθήματος)

2011-2012

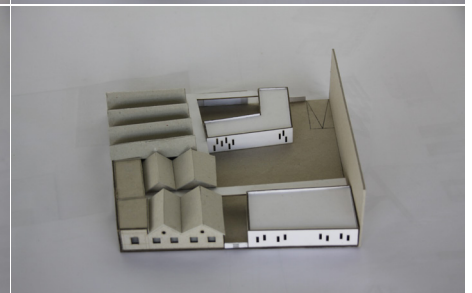
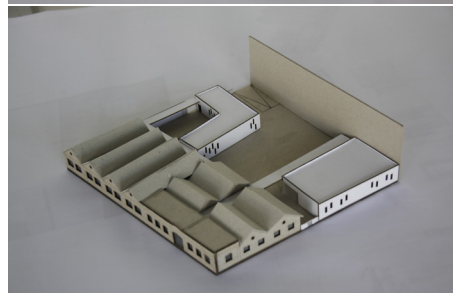
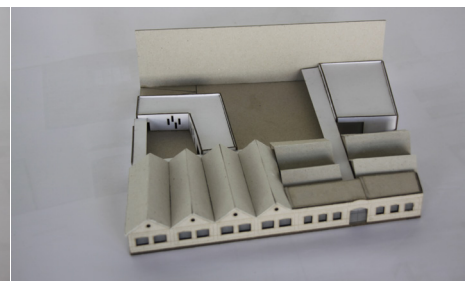
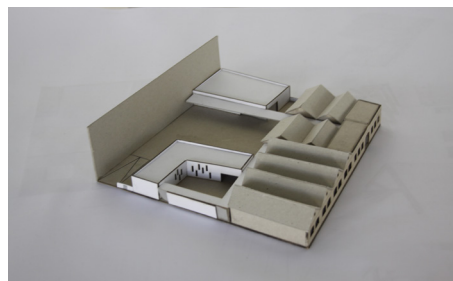
Μετατροπή της Καπναποθήκης “Ματσάγγου” σε πολυδύναμο πανεπιστημιακό συγκρότημα του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας

εργασία 9 (αρχείο μαθήματος)

2012-2013

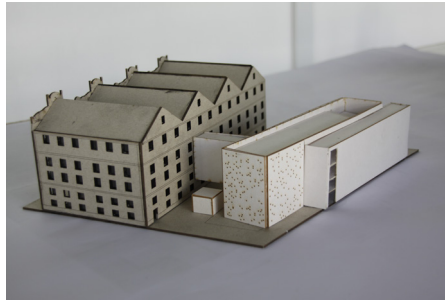
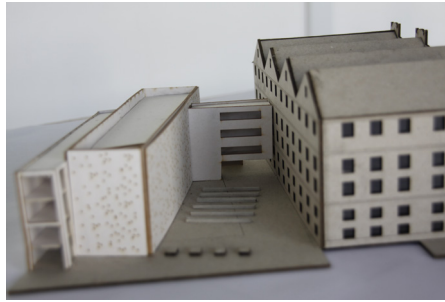
Μετατροπή της Πλακοποιίας “Μεφσούτ” στο Βόλο σε νηπιαγωγείο και σε πολυδύναμο πολιτιστικό κέντρο της περιοχής.

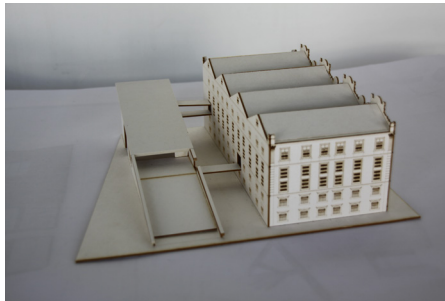
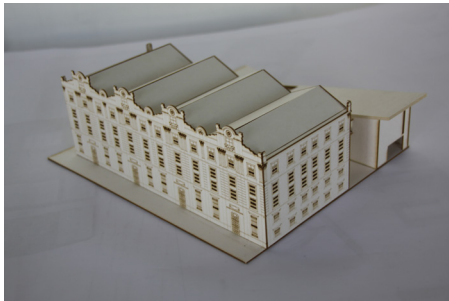
εργασία 10 (αρχείο μαθήματος)

2015-2016

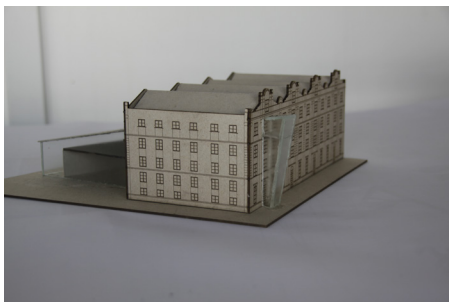
Μετατροπή της Δημοτικής Καπναποθήκης της Καβάλας σε Μουσείο της Κοινωνίας της Πόλης

εργασία 11 (αρχείο μαθήματος)

εργασία 12 (αρχείο μαθήματος)

εργασία 13 (αρχείο μαθήματος)

Μέχρις στιγμής τα θέματα αυτά είναι πραγματικά. Δηλαδή υπάρχουν μελέτες, τις οποίες παρουσιάζουμε και συζητάμε με τους φοιτητές μετά την ολοκλήρωση της δικής τους εργασίας, τονίζοντας και επισημαίνοντας και τις διαφορές που υπάρχουν μεταξύ της εκπαιδευτικής διαδικασίας και της πράξης.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Το μάθημα επιλογής, γίνεται από το 7ο – 9ο εξάμηνο. Το επιλέγουν 20-25 σπουδαστές και χωρίζονται σε ομάδες το πολύ των 2-3 ατόμων.

Η παράδοση περιλαμβάνει σχέδια αποτύπωσης και πρότασης, μακέτα, φωτογραφική και ιστορική τεκμηρίωση και είναι όπως καταλαβαίνετε αρκετά απαιτητικό. Οι σπουδαστές στην πλειονότητα ανταποκρίνονται και ενδιαφέρονται, με αποτέλεσμα και ο μ.ο της βαθμολογίας να είναι αρκετά υψηλός (8,5-9,0).

Πολλοί από αυτούς στη συνέχεια αποκτώντας εξειδικευμένες γνώσεις στο συγκεκριμένο αντικείμενο, προχωρούν επιλέγοντας αντίστοιχη θεματολογία στο ερευνητικό τους και στην διπλωματική εργασία.

Κάποιοι ενδιαφέρονται μετά τις προπτυχιακές τους σπουδές να συνεχίσουν σε μεταπτυχιακό επίπεδο στην Ελλάδα ή στο εξωτερικό. Αντίστοιχο μεταπτυχιακό υπάρχει στο Α.Π.Θ. και στο Ε.Μ.Π.

Στην Ευρώπη υπάρχουν μεταπτυχιακές σπουδές στο συγκεκριμένο αντικείμενο στην Αγγλία, Ιταλία, Ισπανία, κλπ.

Προβλήματα υπάρχουν στη σωστή διαχείριση του χρόνου ανάμεσα στο συνθετικό κομμάτι και την ολοκλήρωση του θέματος. (Δομική οργάνωση, πολεοδομική διαχείριση κ.τ.λ)

Οι γνώσεις που παρέχονται στο συγκεκριμένο μάθημα αφορούν όλους τους σπουδαστές της αρχιτεκτονικής (ιστορία των βιομηχανικών κτιρίων, της βιομηχανικής παραγωγής, και την ιστορία δομικών συστημάτων)

Δημιουργείτε λοιπόν μια νέα γενιά αρχιτεκτόνων με επιστημονική γνώση – ενδιαφέρον – και ευαισθησία στα θέματα της βιομηχανικής μας κληρονομιάς. Σ' αυτό το πλαίσιο αποφασίστηκε και η παράλληλη έκθεση διπλωματικών εργασιών. Θα δούμε, θα κρίνουμε, θα επιμείνουμε και θα γίνουμε καλύτεροι και πιο προσεκτικοί στη διαχείριση παρόμοιων θεμάτων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Το Βιομηχανικό Φαινόμενο

1η Διάλεξη στα πλαίσια του Ευρωπαϊκού Προγράμματος – «Ακαδημία Πλάτωνος» του Καποδιστριακού Παν. Αθηνών

Εργοστάσιο ταπήτων στο Παρίσι, εγκατεστημένο στον ποταμό Βιέννre από τον 17ο αιώνα
Πηγή: Jacques Pinard, (μετάφρ. Γ. Σπανός), Η Βιομηχανική Αρχαιολογία, 1991

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ¹

ΕΥΡΩΠΗ

Είναι σημαντικό πριν αναφερθούμε στην βιομηχανική κληρονομιά, την βιομηχανική αρχαιολογία και στα ζητήματα της επανάχρησης να διερευνήσουμε, συνοπτικά τις συνθήκες μέσα από τις οποίες ξεκίνησε το φαινόμενο της εκβιομηχάνισης στην Ευρώπη και στην Ελλάδα.

Τον 17ο αιώνα εμφανίστηκε η πρώτη ομάδα Βιομηχανικών εργαστηρίων, ανεμόμυλοι, νερόμυλοι και υφαντουργεία, κτίστηκαν από αγρότες στα χωράφια τους κοντά σε ποτάμια, για να εξασφαλίσουν την κινητήρια δύναμη από το νερό.

Το φαινόμενο αυτό γενικεύτηκε τέλη του 17ου αρχές του 18ου αιώνα, οπότε δημιουργήθηκαν και οι πρώτες βιομηχανικές περιοχές. Βασικά κριτήρια για την επιλογή της θέσης, το μέγεθος του χώρου, η δυνατότητα εξασφάλισης κινητήριας δύναμης και η άνετη πρόσβαση με οδικό δίκτυο για την μεταφορά προσωπικού, πρώτων υλών και προϊόντων. Τα εργοστάσια λοιπόν κτίστηκαν κοντά στις πόλεις, έξω από αυτές, οι πρώτοι εργάτες ήταν αγρότες της περιοχής, ή μετανάστες από άλλες αγροτικές περιοχές, δημιουργώντας θύλακες οικιστικής ανάπτυξης.

Η δεύτερη ομάδα βιομηχανικών κτιρίων ήταν σιδηρουργεία, κεραμοποιεία, νηματουργεία και υαλουργεία.

Τα πρώτα βιομηχανικά κτίρια, ήταν πολύωροφα μεγάλου όγκου και εμβαδού, κτισμένα με παραδοσιακά υλικά και τεχνικές (πέτρα, ξύλινα πατώματα, ξύλινη κεραμοσκεπή στέγη).

Μεγάλη ώθηση στην οργάνωση και κατασκευή των βιομηχανικών κτιρίων, που από την φύση τους πρέπει να διαθέτουν μεγάλους,

¹Τα περισσότερα στοιχεία του συγκεκριμένου κεφαλαίου προέρχονται από το βιβλίο της Χριστίνας Αγραντινώνη "Οι απαρχές της εκβιομηχάνισης στην Ελλάδα".

Κλωστήρια Αδελφών Zimmermann και Baumlin, στην Αλσατία που κτίστηκαν το 1815
 Πηγή: Jacques Pinard, (μετάφρ. Γ. Σπανός), Η Βιομηχανική Αρχαιολογία, 1991

ελεύθερους χώρους παραγωγής, με μεγάλα ανοίγματα για καλό φωτισμό, έδωσε η βιομηχανική επανάσταση.

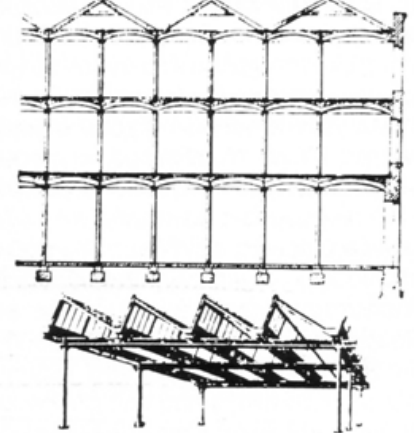
Η ανάπτυξη της τεχνολογίας των μεταλλικών κατασκευών (χυτοσίδηρος αρχικά και χάλυβας στην συνέχεια), των τζαμιών (μέγεθος, πάχος, αντοχή), η ατμοκίνηση κλπ., έδωσε νέα ώθηση στην κατασκευή και οργάνωση των βιομηχανικών κτιρίων.

Μέσα του 19ου αιώνα εμφανίζονται τα πρώτα αμιγή βιομηχανικά κτίρια, με την οδοντωτή ή πριονωτή στέγη.

E. & A. SÉE

INGENIEURS
 15, Rue d'Amiens, LILLE
BATIMENTS INDUSTRIELS INCOMBUSTIBLES
 à étages voûtés et à rez-de-chaussée
 ETUDE ET ENTREPRISE GÉNÉRALE A FORFAIT

FILATURES, TISSAGES, BLANCHISSERIES, TEINTURERIES
 500 USINES COMPLÈTES CONSTRUITES DEPUIS 1866

Διαφήμιση εταιρίας κατασκευής βιομηχανικών κτιρίων το 1873
 Πηγή: Κ. Δεμίρη, Τα Ελληνικά Κλωστοϋφαντουργεία, 1991

Η πρώτη εφαρμογή του οδοντωτού κτιρίου στο εργοστάσιο Cressbrook Mill το 1837. (στην φωτογραφία διακρίνεται η στέγη του στο κάτω μέρος)

Πηγή: Κ. Δεμίρη, Τα Ελληνικά Κλωστοϋφαντουργεία, 1991

ΒΑΛΚΑΝΙΑ²

Η Ελλάδα κομβικό σημείο μεταξύ Ανατολής- Δύσης, μετά τα 400 χρόνια σκλαβιάς έμεινε μακριά από την πρόοδο και εξέλιξη των δυτικοευρωπαϊκών χώρων.

Το άμεσο περιβάλλον από το οποίο δέχτηκαν επιρροές, ήταν το Βαλακανικό τόξο και η Οθωμανική Αυτοκρατορία.

Λίγο μετά την απελευθέρωση της Νότιας Ελλάδας ξεκίνησε με το Τανζιμάτ (1839-1877) η περίοδος εκσυγχρονισμού της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Μέχρι τότε ο αστικός χώρος ήταν δραματικά παραμελημένος. Για την διερεύνηση του τρόπου κατασκευής των κτιρίων και της δημιουργίας των νέων αστικών περιοχών είναι η νομοθεσία του 1864, 1881, 1891 κλπ. που χρησιμοποιήθηκαν κυρίως για την ανοικοδόμηση από πυρκαγιά στην Κωνσταντινούπολη και επεκτάθηκε σε όλα τα Βαλκάνια. Βασικοί νόμοι είναι αυτοί που αφορούν πλάγιους δρόμους, υλικά πυρασφάλειας, ύψος κτιρίων, προεξοχές, κλπ. Για την κατασκευή πρέπει να υπάρχει Αρχιτέκτονας ή πρωτομάστορας.

Οριστικοποιείται η παρακμή στα μεγάλα ορεινά κέντρα της Μακεδονίας. Ηπείρου και Θεσσαλίας και αρχίζει η πληθυσμιακή και οικοδομική πύκνωση στις πόλεις.

Αυτό σε συνδυασμό με την παραχώρηση δικαιωμάτων στους μη μουσουλμάνους για την δημιουργία περιουσιακών στοιχείων επηρέασε την δημιουργία και οργάνωση του αστικού χώρου.

1870 και μετά υπάρχουν παντού δημοτικές αρχές.

1890 – Ξεκινά η δημιουργία πυρήνων στα κέντρα των πόλεων (Καταστήματα, γραφεία, ξενοδοχεία, κλπ)

ΕΛΛΑΔΑ

Το 1830 η Ανεξάρτητη Ελλάδα, είναι μια χώρα αραιοκατοικημένη, αγροτική, και τα αστικά της κέντρα βρίσκονται σε εμβρυακή κατάσταση.

Η οικονομία της στηρίζεται στην οικογενειακή αυτάρκεια και δεν είναι δυνατόν να μιλάμε για εκβιομηχάνιση.

Από τα πρώτα χρόνια ίδρυσης του ελληνικού κράτους, χώρου παρθένου και ελκυστικούς για ονειροπόλους ή και τυχοδιώκτες, έγινε συζήτηση για την δημιουργία μεγάλων εργαστηρίων, συγκεντρωμένων μονάδων παραγωγής που θα απασχολούσαν μεγάλο αριθμό εργατών, με στόχο κατ' αρχή την αξιοποίηση των αγροτικών προϊόντων. Η διάθεση αυτή συνοδεύτηκε και με παροχές-προνόμια από την ελληνική πολιτεία (οικόπεδα, δάνεια, φορολογικές ελαφρύνσεις). Κατά χρονολογική σειρά ιδρύθηκαν οι εξής βιομηχανίες:

- 1837 Μεταξουργείο Δουρούτη στην Σπάρτη
- 1836 Υφαντήριο Μεταξωτών Κωνσταντουλάκη στην Ύδρα
- 1839 Βασιλικό Ζαχαροπλαστείο στο Καινούργιο

² Αλέκα Γερόλυμπου, "Μεταξύ Ανατολής και Δύσης"

Μηχανικά εργοστάσια στην Ελλάδα το 1874-75
 Πηγή: Χ. Αγγριαντώνη, 1986 – Οι άπαρχες της Εκβιομηχάνισης στην Ελλάδα

Ένα τυχαίο γεγονός έδωσε ώθηση στην βιομηχανική επεξεργασία των Κουκουλιών. Η επιδημία που έπληξε την σιροτροφία της Γαλλίας αρχές της δεκαετίας του 1850 ανέβασαν απότομα την τιμή και το ενδιαφέρον σ' όλες τις περιοχές της Ανατολικής μεσογείου και την Ελλάδα. Πρόδρομος όλων των διεργασιών ο Χιώτης Λουκάς Ράλλης αρχικά στην Ερμούπολη και συνέχεια στον Πειραιά το 1844.

Η μεταξοκλωστική είναι η πρώτη βιομηχανία με την έννοια της συστηματικής μεταποιητικής δραστηριότητας, που λειτουργεί σε μεγάλους και οργανωμένους χώρους με μηχανήματα, πολύ προσωπικό και μεγάλη ετήσια παραγωγή.

Παρ' όλα αυτά το φαινόμενο ήταν περιορισμένο γεωγραφικά.

Η βυρσοδεψία αναπτύσσεται περίπου την ίδια εποχή στην Ερμούπολη της Σύρου και λειτουργεί ως παραπληρωματική του εμπορίου.

Βασικό εξαγωγικό προϊόν της Ελλάδας, η σταφίδα, η οποία εμμέσως βοηθά στην πατρινή βιομηχανία ξύλου, οινόπνευματος, κλπ.

Η βαμβακουργία στη Βοιωτία (1850- 1870). Περίοδος Αμερικανικού εμφυλίου

Συμπερασματικά: Τέσσερα προϊόντα, μετάξι, σταφίδα, βαμβάκι και δέρματα, έπαιξαν σημαντικό ρόλο στα πρώτα βήματα της εκβιομηχάνισης και αλλαγής σκηνικού, από την αγροτική οικογενειακή οικονομία της αυτάρκειας, στο οργανωμένο βιομηχανικό εργαστήριο.

ΤΟ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Μέχρι το 1830 η περιοχή τελεί υπό οθωμανική κατοχή, και προφανώς η αδράνεια και ραθυμία των τουρκικών αρχών εμποδίζει την οποιαδήποτε εξέλιξη στον τομέα της βιομηχανικής οργάνωσης και παραγωγής.

Η εφαρμογή μεταρρυθμίσεων (τανζιματ) στην οθωμανική αυτοκρατορία μαζί με τα δικαιώματα για περιουσία στους μη μουσουλμάνους και η μετακίνηση των πληθυσμών από τα ορεινά προς τα πεδινά, επηρέασαν την οργάνωση και δημιουργία του αστικού χώρου.

Τέλη του 19ου αιώνα ξεκινά η εκβιομηχάνιση στην Ελλάδα.

Η σταφιδαποθήκη του Α. Λαμπρόπουλου στην Πάτρα, με έτος ίδρυσης το 1920.
Πηγή: Ν. Σαραφόπουλος, 1997

Παλιό βυρσοδεψείο στη σημερινή οδό ηρώων Πολυτεχνείου στην Ερμούπολη και τα βυρσοδεψεία Δενδρινού (1881) και Παππαδάμ.
Πηγή: Ι. Κασιγιάννη, Α. Κονδύλη – Λάγαρη, 2000)

ΤΡΕΙΣ ΟΙ ΠΕΡΙΟΔΟΙ ΤΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

- Τέλη 19ου αιώνα έως 1920
- Τέλη 1920 έως 1950
- Τέλη 1950 έως σήμερα

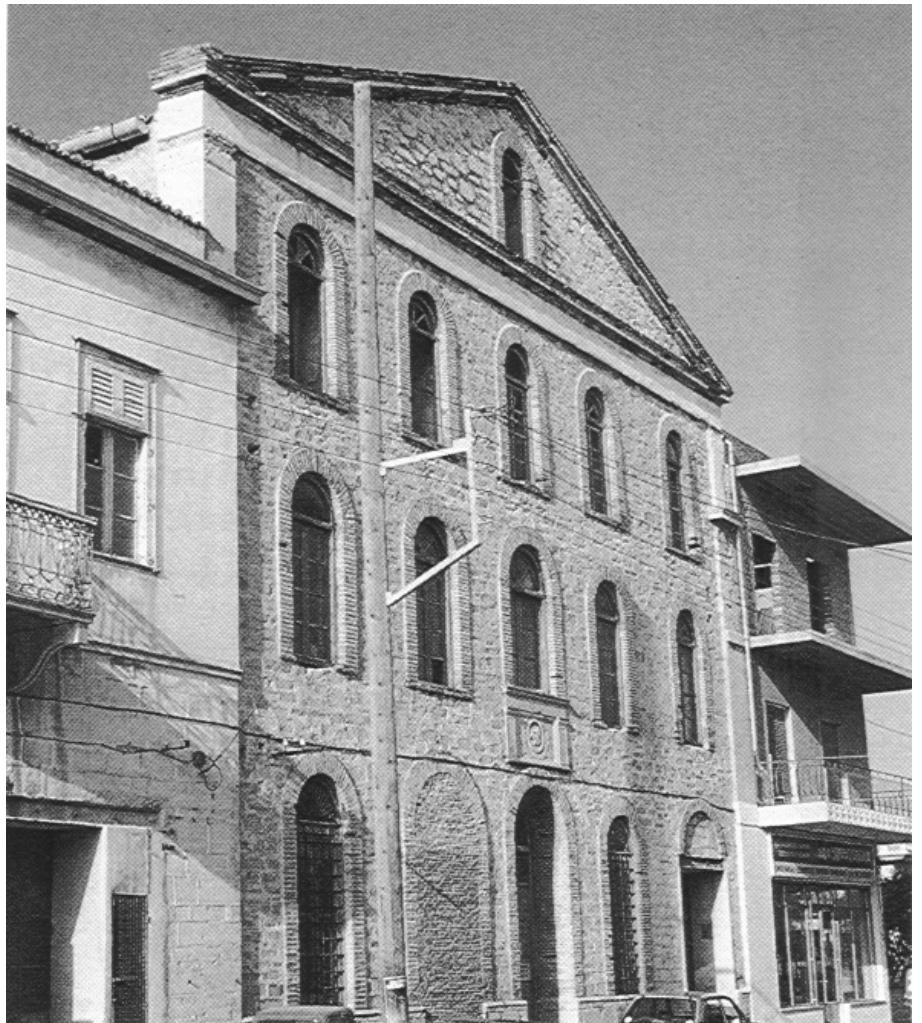
Κοινοτικό ελαιοτριβείο Αγίας Παρασκευής Λέσβου
Πηγή: προσωπικό αρχείο

Καπναποθήκη Σπήρερ - Βόλος
Πηγή: προσωπικό αρχείο

ΠΡΩΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΑ ΚΕΝΤΡΑ

- Ερμούπολη Σύρου
- Πάτρα
- Λαύριο
- Βόλος
- Λέσβος
- Βέροια- Έδεσσα- Νάουσα
- Καβάλα- Ξάνθη- Κομοτηνή
- Πειραιάς
- Θεσσαλονίκη

Το εργοστάσιο του Γ. Βέλτσου με έτος ίδρυσης το 1865
Πηγή: Ι. Κατσιγιάννη, Α. Κονδύλη - Λάγαρη, 2000

Το εργοστάσιο Λαδόπουλου σε φωτογραφία του 1983
Πηγή: Ι. Κατσιγιάννη, Α. Κονδύλη - Λάγαρη, 2000

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Επανάχρηση βιομηχανικών κτιρίων
στην Ελλάδα και την Ευρώπη

ΓΕΝΙΚΑ ΠΕΡΙ ΕΠΑΝΑΧΡΗΣΕΩΝ

Οι οικονομικές, πολιτικές και κοινωνικές μεταβολές στις μεταπολεμικές κοινωνίες είχαν ως αποτέλεσμα το κλεισιμο πολλών βιομηχανικών μονάδων, οι περισσότερες από τις οποίες λειτουργούσαν μέσα στον αστικό ιστό των πόλεων. Η έλλειψη προδιαγραφών, νομοθεσίας και όρων για την ίδρυση και λειτουργία των εργοστασίων ήταν επίσης ένας από τους λόγους που αυτά επέλεξαν (όσα φυσικά μπόρεσαν να επιβιώσουν) να μετεγκατασταθούν στις οργανωμένες βιομηχανικές ζώνες, εξασφαλίζοντας και τις απαραίτητες εξυπηρετήσεις για την εύρυθμη λειτουργία τους.

Η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας, το διεθνές οικονομικό περιβάλλον, η ανάπτυξη των μεταφορών, κ.α. ανάγκασαν πολλές επιχειρήσεις να μεταφέρουν τις δραστηριότητες τους σε άλλες χώρες, προκειμένου να μειώσουν το εργατικό κόστος.

Οι μεγάλες βιομηχανίες, κατά κανόνα ρυπογόνες και με οχλούσες δραστηριότητες επέλεξαν να εγκατασταθούν συνήθως εκτός των πόλεων. Με την τεράστια διόγκωση του αστικού χώρου και τις περισσότερες φορές ανεξέλεγκτες επεκτάσεις, βρέθηκαν ξαφνικά μέσα στον αστικό ιστό.

Υπήρξαν λοιπόν πολλοί λόγοι για τους οποίους εγκαταλείφθηκαν τα εργοστάσια, και για μεγάλο χρονικό διάστημα παραμέναν ανενεργά, σκοτεινά σημεία διακοπής των λειτουργιών της πόλης, και βέβαια σημεία διακοπής της συνέχειας του αστικού ιστού. Το πρόβλημα είναι ακόμη πιο έντονο σε περιοχές και πόλεις όπου υπάρχουν μεγάλες ζώνες με βιομηχανική χρήση, οι οποίες μετά της εγκατάλειψή και την απομάκρυνση των βιομηχανικών μονάδων, δημιουργούν χωρικές ασυνέχειες, σε ένα ασφυκτικά δομημένο αστικό ιστό.

Παράπλευρη σημαντική απώλεια, είναι η μεγάλη αύξηση των δεικτών ανεργίας και η μεγάλη διεύρυνση της κοινωνικής ανισότητας.

Οι κοινωνικές και οικονομικές συνιστώσες των φαινομένων αυτών λαμβάνουν πλέον τεράστιες προεκτάσεις. Για τους κατοίκους αυτών των περιοχών, των οποίων άλλαξε δραματικά η ζωή τους και η καθημερινότητά τους, τα εγκαταλελειμμένα βιομηχανικά κελύφη, παραμένουν ως σύμβολα της αποτυχίας και της οικονομικής παρακμής, δημιουργώντας πυρήνες υποβάθμισης του αστικού περιβάλλοντος, αλλά και της ψυχολογίας των κατοίκων.

Το φαινόμενο λοιπόν τη ένταξης νέων χρήσεων και της λειτουργικής αποκατάστασης, και ταυτόχρονα ανάδειξης των εγκαταλελειμμένων κτισμάτων παρουσιάζει μια συνεχώς αυξανόμενη τάση αμέσως μετά τον πόλεμο σ' ότι αφορά την Ευρώπη και από τις αρχές της 10ετίας του 1980 στην Ελλάδα.

Βεβαίως, ως μνημείο για τον απλό πολίτη και όχι μόνον το εξειδικευμένο ερευνητή, επί πολλά χρόνια θεωρούνταν τα ωραία αρχιτεκτονήματα του Νεοκλασικισμού και όλων των παρεμφερών αρχιτεκτονικών ρευμάτων (Art Nouveau, εκλεκτικισμός, κλπ) και όχι τα απλοϊκά βιομηχανικά κτίσματα, που πολλά από αυτά, προσπαθούσαν με το ελάχιστο κόστος να εξυπηρετήσουν τις ανάγκες για την σειρά παραγωγής.

Θεωρητικά η επανάχρηση αντιμετωπίζεται ως ένα νέο φαινόμενο, παρ' όλα αυτά ο διακεκριμένος ερευνητής "M.Stratton" υποστηρίζει ότι η επαναχρησιμοποίηση και προσαρμογή των βιομηχανικών κτιρίων είναι όσο παλιά είναι και η βιομηχανική επανάσταση.

Η επανάχρηση έχει καθιερωθεί ως μια ευρέως διαδεδομένη τάση, τις τελευταίες δεκαετίες, σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες.

Η πόλη αναγορεύεται ως ένας τόπος δυναμικών εξελίξεων, αλλαγών και μεταμορφώσεων, μεταξύ παρελθόντος, παρόντος και μέλλοντος.

Η αποκατάσταση και αξιοποίηση με νέες χρήσεις των βιομηχανικών κελυφών, αποτελεί ίσως μια ιδανική λύση για την επανεκτίμηση και επαναδιαπραγμάτευση του δραματικά παραμελημένου αστικού περιβάλλοντος. Για πάρα πολλούς λόγους (οικονομικούς, κοινωνικούς, περιβαλλοντικούς, πολιτισμικούς, κλπ.) η διατήρηση της βιομηχανικής κληρονομιάς και η ενσωμάτωσή της στο αστικό δυναμικό της πόλης, αποτελεί πλέον συνειδητή επιλογή, έναντι της ολοσχερούς καταστροφής και της δημιουργίας νέων δομών. Είναι ουσιαστικά μια νέα στρατηγική για την πόλη, η οποία δέχεται το παρελθόν της και επαναπροσδιορίζει τη στάση της με αυτό.

Parc de les tres xememeneies, Βαρκελώνη
Πηγή: προσωπικό αρχείο

Βεβαίως όπως γίνεται αντιληπτό, μία από τις προκλήσεις που αντιμετωπίζει η αρχιτεκτονική σήμερα, είναι ο δημιουργικός χειρισμός και ο εμπνευσμένος μετασχηματισμός του βιομηχανικού κτιριακού αποθέματος.

Με βάση τα παραπάνω είναι σαφής η ανάγκη για διεπιστημονική προσέγγιση των συγκεκριμένων δράσεων, από την σύλληψη της

αρχικής ιδέας μέχρι την τελική υλοποίησή της και την πορεία της στο χρόνο.

Μεταλλουργία Παταρήγια (Αποθήκη υλικών) - Νέα Χρήση: Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
Πηγή: προσωπικό αρχείο

Στην Ελλάδα το ενδιαφέρον και η αποδοχή της άποψης για την διατήρηση της βιομηχανικής κληρονομιάς, διανύει μόλις την 3η δεκαετία

(1980 έως σήμερα) και δυστυχώς έγιναν μεγάλες καταστροφές στο υφιστάμενο κτιριακό και η/μηχανολογικό απόθεμα. Τις δεκαετίες 1960 και 1970 κατεδαφίστηκαν αξιόλογα δείγματα του βιομηχανικού και τεχνικού μας πολιτισμού, στον βωμό της αντιπαροχής και της μέγιστης δυνατής εκμετάλλευσης.

Σε πολλές περιπτώσεις μηχανήματα και η/μηχανολογικός εξοπλισμός πωλήθηκαν σε μάντρες για παλιοσίδερα και αρχεία, αντικείμενα, παλιά σχέδια και φωτογραφίες πετάχτηκαν στο καλάθι των αχρήστων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Βιομηχανική Κληρονομιά - Βιομηχανική Αρχαιολογία
Διεθνείς οργανισμοί - Διεθνείς συμβάσεις

ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ

Το χρωματοουργείο Κατσιμαντή στην Ερμούπολη, όπως είναι σήμερα
Πηγή: προσωπικό αρχείο

Βιομηχανική Κληρονομιά ονομάζεται:

Το σύνολο των πηγών του βιομηχανικού παρελθόντος, που παρουσιάζουν τεχνολογικό, ιστορικό, κοινωνικό, αρχιτεκτονικό, πολιτιστικό, οικονομικό ενδιαφέρον συνεισφέροντας στην γνώση της ιστορίας των παραγωγικών δραστηριοτήτων και του τεχνικού πολιτισμού μιας περιοχής, χώρας ή πληθυσμού.

Στις πηγές αυτές συμπεριλαμβάνονται:

- Κτίρια (παλιά εργαστήρια, εργοστάσια και οι χώροι παραγωγής)

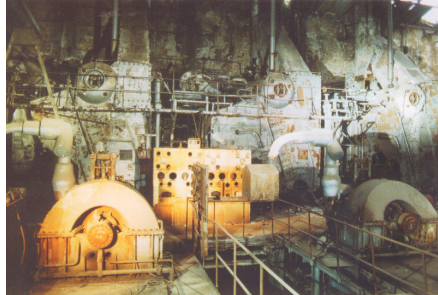

Εργοστάσιο στην οδό Φολέγανδρου στην Ερμούπολη Σύρου
Πηγή: Ι. Κατσιγιάννη, Α. Κονδύλη – Λάγαρη, 2000

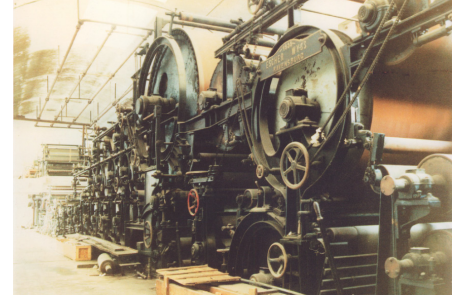

Το εργοστάσιο του Γ. Βέλτσου με έτος ίδρυσης το 1865,
Ερμούπολη Σύρου
Πηγή: Ι. Κατσιγιάννη, Α. Κονδύλη – Λάγαρη, 2000

- Εξοπλισμός (τα παλιά εργαλεία, οι πρώτες μηχανές και ο Ηλεκτρομηχανολογικός εξοπλισμός)

Λέβητες και ατμοστρόβιλοι στον Ατμοηλεκτρικό σταθμό ΔΕΗ Νέου Φαλήρου.
Πηγή: Ιστορικός Βιομηχανικός εξοπλισμός στην Ελλάδα, Ε.Μ.Π., Εθνικό ίδρυμα ερευνών, Υπ. Αν., Πανεπιστημιακές εκδόσεις ΕΜΠ, εκδόσεις Οδυσσέας

Η χαρτοποιητική μηχανή PMII της ελβετικής εταιρείας Escher Wyss (S.A. des Ateliers et Constructions Mecaniques, Ζυρίχη), κατασκευασμένη το 1935. Η μηχανή έχει πλάτος 2.60μ. Και μήκος 50 μ. Έβγαζε χαρτί κάθε είδους, βάρους από 26 έως 140 γραμμάρια ανά τ.μ.
Πηγή: Συλλογή Θ.Χονδρού, Πάτρα.

- Βιομηχανικά τοπία (μεταλλεία, ορυχεία κλπ.)

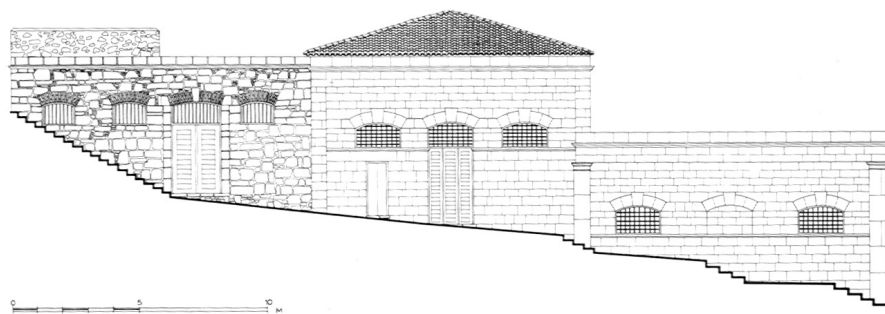
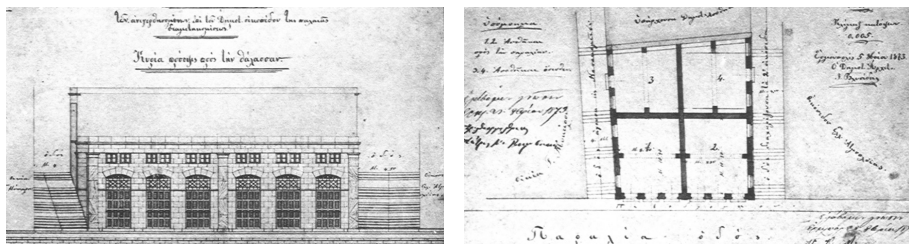
Βιομηχανικά κτίρια στην παραλία Πλωμαρίου
Πηγή: "Βιομηχανικά κτίρια στη Λέσβο", Ν. Σηφωνάκης, 1994

- Εργατικοί οικισμοί (κτίρια κατοικιών, καταστήματα, χώροι κοινωνικών εκδηλώσεων κλπ.)

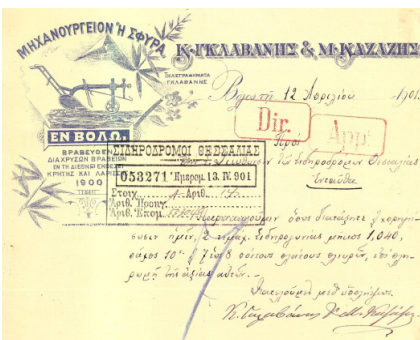
Επιδοτούμενες κατοικίες στο FriedrichsthalBildstock (οδός Quierschieder)
Πηγή: Εισαγωγή στη βιομηχανική αρχαιολογία, πολιτιστικό τεχνολογικό ίδρυμα ETBA

- Πρωτότυπα σχέδια (κτιρίων και οργάνωσης της σειράς παραγωγής)

Σχέδια των Δημοτικών Αποθηκών του 1873, στην Ερμούπολη Σύρου, Πηγή: Ι. Τραυλός, Α. Κόκκου, 1980

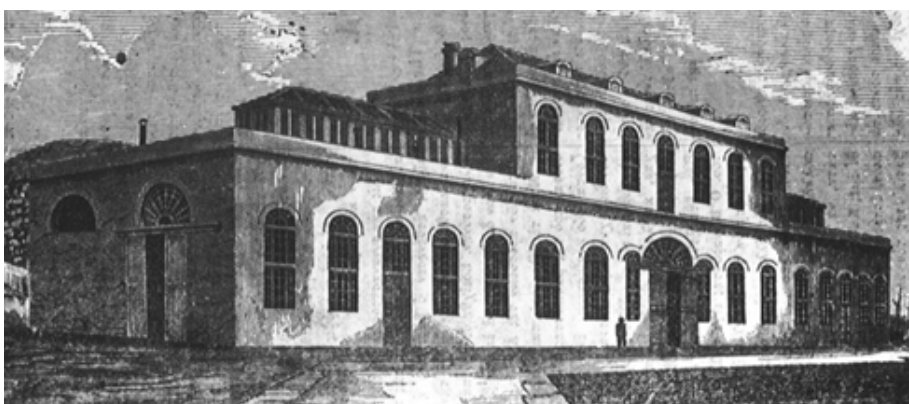
- Λοιπά τεκμήρια (συσκευασίες προϊόντων, στολές προσωπικού, έπιπλα γραφείου, κλπ.)

Αριστερά
Διαφημίσεις των υφαντουργείων
Παπαγεωργίου και Μουρτζούκου
Πηγή: αρχείο ΔΗ.Κ.Ι.

Δεξιά
Επιστολόχαρτο του μηχανουργείου
Γκλαβάνη-Καζάνη
Πηγή: Ν. Πεταλίδης, 1999

- Παλιές φωτογραφίες

Βιομηχανικό κτίριο στην Ερμούπολη, Πηγή: Ι. Τραυλός, Α. Κόκκου, 1980

- Βιομηχανικά αρχεία (ίδρυση, λειτουργία, οργάνωση του εργοστασίου)
- Κάθε είδους γραπτή πηγή (απομνημονεύματα, βιογραφίες των ιδρυτών)
- Προφορικές μαρτυρίες (από τεχνίτες, εργάτες, συγγενείς κλπ.)

ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ

Βόρεια όψη της καμίνου Δηλαβέρη (19ος και αρχές 20ου αιώνα)
Πηγή: Ιστορικός Βιομηχανικός εξοπλισμός στην Ελλάδα, Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, Εθνικό ίδρυμα ερευνών, Υπουργείο Ανάπτυξης, Πανεπιστημιακές εκδόσεις ΕΜΠ, εκδόσεις Οδυσσέας.

Βιομηχανική Αρχαιολογία ονομάζεται:

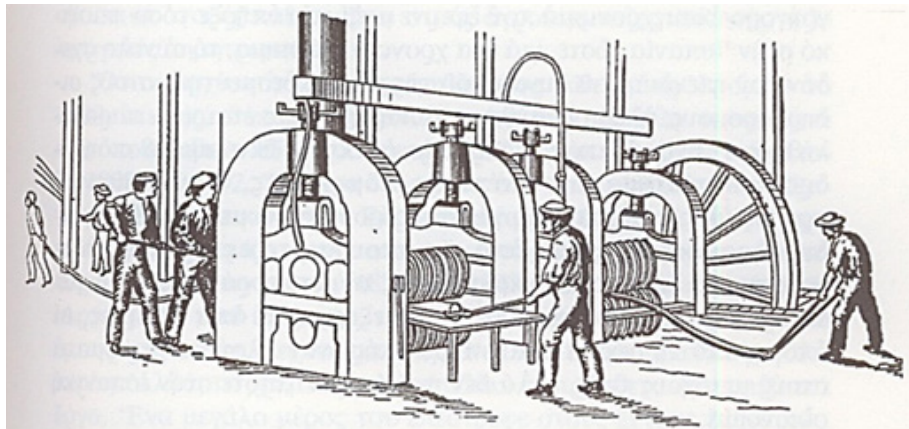
Ο επιστημονικός κλάδος της ιστορίας που ασχολείται με την έρευνα του βιομηχανικού παρελθόντος. Έργο της βιομηχανικής αρχαιολογίας είναι η περιγραφή και αξιολόγηση των μνημείων του τεχνικού πολιτισμού, και σκοπός της είναι η ιστορία της βιομηχανικής εξέλιξης ως μέρους της γενικής κοινωνικής εξέλιξης, όπου τα μνημεία χρησιμεύουν ως φορείς κάθε είδους πληροφόρησης.

Πρόκειται για διεπιστημονική μέθοδο μελέτης όλων των μαρτυριών, υλικών και άυλων και τεκμηρίων που δημιουργήθηκαν για ή από την βιομηχανική διεργασία.

Ειδικότητες που μπορούν να συνεισφέρουν στις έρευνες της Βιομηχανικής Αρχαιολογίας είναι:

- Ιστορικοί
- Αρχαιολόγοι
- Αρχιτέκτονες
- Πολιτικοί μηχανικοί
- Τοπογράφοι
- Μηχανολόγοι- Ηλεκτρολόγοι
- Χωροτάκτες
- Εθνολόγοι
- Οικονομολόγοι
- Μουσειολόγοι

Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΙΔΙΑΙΤΕΡΟ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝ ΓΙΑ ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ

Κατασκευή ράβδων και ελασμάτων σιδήρου σε ένα σιδηρουργείο του 19ου αιώνα.
Πηγή: Η τεχνολογία στον παγκόσμιο πολιτισμό, "arnold racey", Πολιτιστικό τεχνολογικό ίδρυμα ETBA

Δεν πρόκειται για νοσταλγική στάση στο παρελθόν ή για προσπάθεια συλλογής πληροφοριών και αντικειμένων για νοσταλγική χρήση.

Δίνει πληροφορίες και διευκρινίσεις για την κοινωνική, την πολιτική και την οικονομική κατάσταση σε τοπικό και εθνικό επίπεδο. Παρέχει στοιχεία για τις τεχνολογικές εξελίξεις της εποχής, τις συνθήκες εργασίας, το εργατικό δίκαιο, τα πάσης φύσεως νομικά θέματα, τις συνθήκες εργασιακού περιβάλλοντος, τις συνθήκες υγιεινής κλπ.

Αποτελεί πηγή πληροφοριών για τις τέχνες, τη θρησκεία, καθώς και τις επιστημονικές αναζητήσεις και ανακαλύψεις.

“Τα βαθύτερα κίνητρα προστασίας της βιομηχανικής κληρονομιάς εντοπίζονται στην οικουμενική αξία όλων αυτών των τεκμηρίων και όχι στην ιδιαιτερότητα κάποιων χώρων ή κάποιων διεργασιών”

“Η μνήμη μιας κοινωνίας ή ενός λαού είναι το σύνολο των υλικών και πνευματικών έργων που δημιούργησε στον χώρο και τον χρόνο κατά το παρελθόν. Αν και οι αποδείξεις αυτών λείψουν και δημιουργηθεί κενό στην ιστορική συνέχεια, τότε η ίδια η ζωή θα αναγκαστεί να βάλει στη θέση τους υποκατάστατα.”

Παρασκευή ξυλάνθρακα με την απανθράκωση ξύλων σε κλειστούς σωρούς. Η διαδικασία εικονίζεται σε διάφορα στάδια, από τον μόλις πυροδοτημένο σωρό (εμπρός αριστερά) μέχρι το γκρεμισμένο καμίνι, όπου είναι σχεδόν ολοκληρωμένη (πίσω). Ένας άνθρωπος κόβει δένδρúλλα για έναν σωρό (πίσω αριστερά).

Πηγή: Η τεχνολογία στον παγκόσμιο πολιτισμό, "arnold racey", Πολιτιστικό τεχνολογικό ίδρυμα ETBA

ΠΩΣ ΞΕΚΙΝΗΣΕ ΤΟ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ (ΒΑΣΙΚΟΙ ΣΤΑΘΜΟΙ)

Στη Μεγάλη Βρετανία, κοιτίδα της βιομηχανικής επανάστασης στα μέσα του 18ου αιώνα, δημιουργούνται οι πρώτες ιδέες, μπαίνουν τα θεμέλια και παρατηρείται αυξανόμενο ενδιαφέρον για την καταγραφή και διάσωση της βιομηχανικής κληρονομιάς.

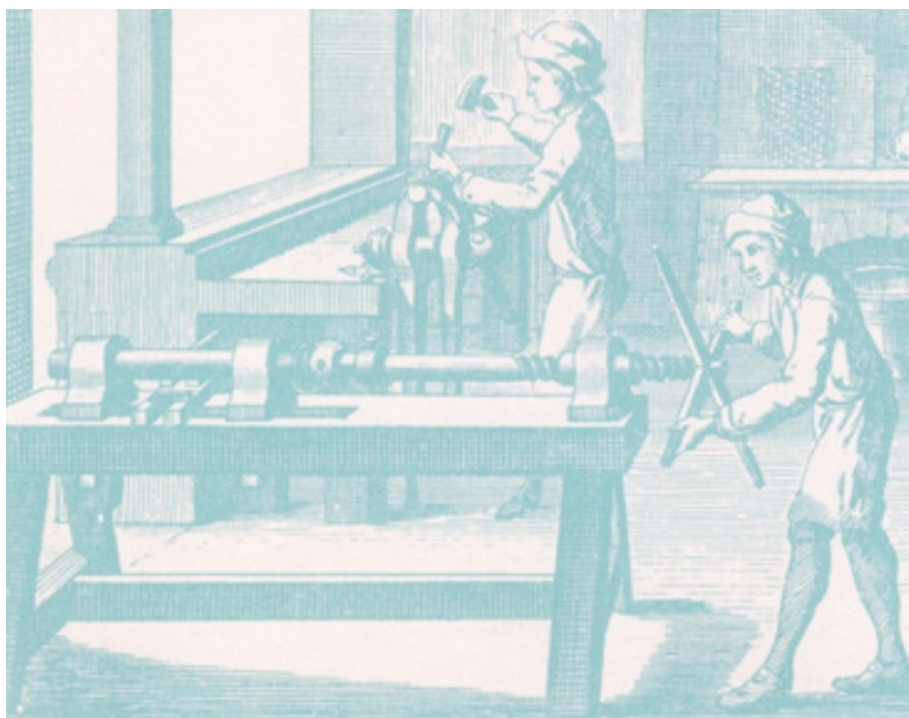
1959: Το συμβούλιο της Βρετανικής αρχαιολογικής υπηρεσίας συστήνει επιτροπή για την βιομηχανική κληρονομιά.

1963: Αρχίζει η καταγραφή – τεκμηρίωση σημαντικών βιομηχανικών μνημείων, αναγνωρίζεται επίσημα η κοινωνική, ιστορική, οικονομική, τεχνική και αρχιτεκτονική της σημασία.

1973: Συστήνεται ο πρώτος διεθνής οργανισμός για την βιομηχανική κληρονομιά. (TICCIH)

1986: Το πρώτο βιομηχανικό τοπίο συγκαταλέγεται στον επίσημο κατάλογο παγκόσμιας κληρονομιάς της UNESCO.

2003: Χάρτα του **Nizhny Tagil**, όπου αναπτύσσονται διεθνή πρότυπα για όλες τις πτυχές της βιομηχανικής κληρονομιάς

Πηγή: Η τεχνολογία στον παγκόσμιο πολιτισμό, "apold racey", Πολιτιστικό τεχνολογικό ίδρυμα ΕΤΒΑ)

ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ ΓΙΑ ΤΗΝ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ

- TICCIH (Διεθνής επιτροπή για την Διατήρηση της βιομηχανικής κληρονομιάς)
- WIH (World Industrial History- Παγκόσμια Βιομηχανική ιστορία)
- ICOM (International Council of Museum)
- CILAC (Επιτροπή για πληροφόρηση και συντονισμό της αρχαιολογικής μελέτης και αξιοποίησης της βιομηχανικής κληρονομιάς)

ΕΛΛΗΝΙΚΟΙ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ

- Ελληνικό τμήμα του TICCIH (1992)
- Υπουργείο Πολιτισμού- Εφορίες Νεωτέρων Μνημείων
- Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς (Π.Ι.Ο.Π)
- Πρώην Ελληνική Τράπεζα Βιομηχανικής ανάπτυξης (ΕΤΒΑ)
- Κοινοτική πρωτοβουλία “Urban”
- Ελληνική εταιρεία για την προστασία του περιβάλλοντος και της Πολιτιστικής κληρονομιάς (1995)
- Ειδικό συμβούλιο για την Αρχιτεκτονική Κληρονομιά (1995)
- Συμβούλιο Νεωτέρων Μνημείων του Υπουργείου Πολιτισμού

ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ – ΔΙΑΚΗΡΥΞΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ

- Ευρωπαϊκή πολιτιστική Σύμβαση Παρισιού (1954)
- Χάρτα της Βενετίας (1964)
- Ευρωπαϊκή σύμβαση του Λονδίνου (1969)
- Α' Σύμβαση των Παρισίων (1970)
- Β' σύμβαση των Παρισίων (1972)
- Διακήρυξη του Άμστερνταμ (1975)
- Ευρωπαϊκός χάρτης του Στρασβούργου για την Αρχιτεκτονική κληρονομιά (1975)
- Συνθήκη της Γρανάδας (1985)

ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ – ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ – ΔΙΑΣΩΣΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ

«Κάθε προσπάθεια για τη διάσωση των βιομηχανικών μνημείων περνά μέσα από την καταγραφή και την τεκμηρίωση»

_Π.Ι.Ο.Π: Καταγραφή προβιομηχανικών εργαστηρίων στο Πήλιο

Ο αλευρόμυλος Σοφιάδη στον Άνω Βόλο
Πηγή: προσωπικό αρχείο, 2002

Το ελαιοτριβείο Βαϊνά στην Αγία Τριάδα Πηλίου
Πηγή: προσωπικό αρχείο, 2002

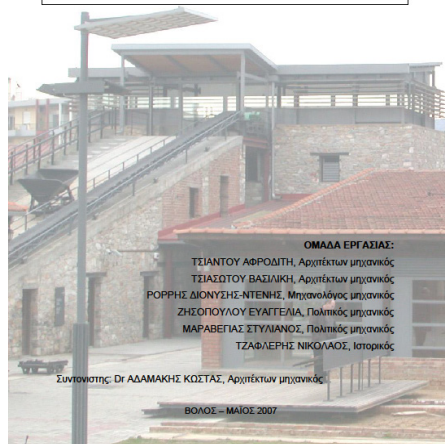
_Τ.Ε.Ε. Δωδεκανήσων: Καταγραφή προβιομηχανικών και βιομηχανικών εγκαταστάσεων στα Δωδεκάνησα

Συγκρότημα Δημοτικών Σφαγείων στη Ρόδο
Πηγή: Η Βιομηχανική Κληρονομιά της Δωδεκανήσου, 2009

ΤΕΕ ΝΟΜΟΥ ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΤΟΥ ΔΙΚΤΥΟΥ ΤΩΝ ΗΔΗ ΑΞΙΟΠΟΙΗΜΕΝΩΝ ΜΕ ΝΕΕΣ ΧΡΗΣΕΙΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΚΤΙΡΙΩΝ ΤΟΥ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΟΥ ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΑΤΟΣ ΔΗΜΟΥ ΒΟΛΟΥ ΚΑΙ ΔΗΜΟΥ ΝΕΑΣ ΙΩΝΙΑΣ.

ΟΜΑΔΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ:
ΤΣΙΑΝΤΟΥ ΑΦΡΟΔΙΤΗ, Αρχιτέκτων μηχανικός
ΤΣΙΑΣΩΤΟΥ ΒΑΣΙΛΙΚΗ, Αρχιτέκτων μηχανικός
ΡΟΡΡΗΣ ΔΙΟΝΥΣΗΣ-ΝΤΕΝΗΣ, Μηχανολόγος μηχανικός
ΖΗΣΟΠΟΥΛΟΥ ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ, Πολιτικός μηχανικός
ΜΑΡΑΒΕΓΙΑΣ ΣΤΥΛΙΑΝΟΣ, Πολιτικός μηχανικός
ΤΖΑΦΛΕΡΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ, Ιστορικός

Συντονιστής: Dr ΑΔΑΜΑΚΗΣ ΚΩΣΤΑΣ, Αρχιτέκτων μηχανικός

ΒΟΛΟΣ – ΜΑΙΟΣ 2007

_Τ.Ε.Ε. Ιονίων νήσων: Καταγραφή προβιομηχανικών και βιομηχανικών εγκαταστάσεων στα Ιόνια νησιά

_Τ.Ε.Ε. Ν.Μαγνησίας: Δημιουργία δικτύου βιομηχανικών κτιρίων στο πολεοδομικό συγκρότημα του Δήμου Βόλου και του Δήμου Ν.Ιωνίας

_Τ.Ε.Ε. Ανατολικής Μακεδονίας – Θράκης: Καταγραφή βιομηχανικών κτιρίων στην περιοχή

_ΤΙΣΣΙΗ:

- Ημερίδες – Συνέδρια – Εργαστήρια για τη βιομηχανική κληρονομιά στην Ελλάδα και την Κύπρο
- Εκθέσεις φοιτητικών εργασιών με αντικείμενο τη βιομηχανική κληρονομιά

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

Η εκπαίδευση στα θέματα της βιομηχανικής κληρονομιάς

2η Διάλεξη στα πλαίσια του Ευρωπαϊκού Προγράμματος – «Ακαδημία Πλάτωνος» του Καποδιστριακού Παν. Αθηνών (Μέρος Ι)

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Υπάρχει μία αυξανόμενη τάση και ενδιαφέρον για τα θέματα και το περιεχόμενο της βιομηχανικής κληρονομιάς, τα τελευταία 10 χρόνια στην Ελλάδα. Τα ειδικά προγράμματα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης του Υπουργείου Παιδείας, στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση, υποστηρίζουν και αναδεικνύουν τη σπουδαιότητα και το ενδιαφέρον του τεχνικού μας πολιτισμού και της ιστορικής μας βιομηχανικής κληρονομιάς, μέσω δράσεων, επισκέψεων σε τεχνικά μουσεία, επισκέψεων σε παλιά ιστορικά εργοστάσια και βιομηχανικές περιοχές. Ομιλίες εξειδικευμένων ερευνητών, εργασίες με θεματολογία την κατά τόπους βιομηχανική ιστορία, ημερίδες αφιερωμένες σε θεματικές ενότητες με ισχυρά ερείσματα στην περιοχή (καπνός, λάδι,

Επίσκεψη στην πρώην Καπναποθήκη Παπάντου στο Βόλο - Μετατροπή σε μουσείο της πόλης
Πηγή: προσωπικό αρχείο, 2011

Επίσκεψη στην πρώην βιομηχανία Αλαμανή στο Βόλο
Πηγή: προσωπικό αρχείο, 2011

σταφίδα κλπ) δίνουν τη δυνατότητα στα νέα παιδιά, μαθητές του Δημοτικού και του Λυκείου να ευαισθητοποιηθούν στα θέματα της βιομηχανικής κληρονομιάς.

Η τριτοβάθμια εκπαίδευση, εδώ και αρκετά χρόνια, έχει εντάξει στα προγράμματα σπουδών της αντίστοιχη θεματολογία. Οι πολυτεχνικές σχολές, κυρίως τα τμήματα αρχιτεκτόνων, ιστορίας, αρχαιολογίας, μουσειολογίας και άλλα, περιλαμβάνουν στα προπτυχιακά τους προγράμματα μαθήματα για τη βιομηχανική ιστορία, τον τεχνικό πολιτισμό και την ανάγκη διατήρησης των εργοστασίων και της αξιοποίησης με νέες χρήσεις.

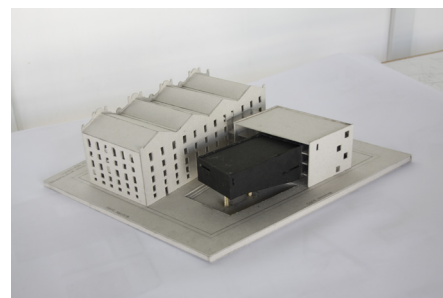
Η Σχολή Αρχιτεκτόνων του Ε.Μ.Π. και το τμήμα αρχιτεκτονικής του Α.Π.Θ. περιλαμβάνουν στα μεταπτυχιακά τους προγράμματα για την αποκατάσταση, ειδικά μαθήματα προσέγγισης, διδασκαλίας και τρόπου αξιοποίησης των βιομηχανικών κτιρίων.

Μακέτα φοιτητικής εργασίας
Πηγή: προσωπικό αρχείο, 2016

Από το 2009, στο τμήμα αρχιτεκτόνων του Π. Θεσσαλίας διδάσκεται στο προπτυχιακό πρόγραμμα σπουδών μία «ειδική σύνθεση» στο 4ο έτος, που έχει τον τίτλο «Βιομηχανικά κτίρια – Νέες χρήσεις».

Περιλαμβάνει μία σειρά διαλέξεων για τη βιομηχανική κληρονομιά και οι φοιτητές έχουν σαν άσκηση ένα πραγματικό θέμα, την επανάχρηση ενός παλιού βιομηχανικού κτιρίου. Γίνονται παράλληλα επισκέψεις σε βιομηχανικά κτίρια, κυρίως της περιοχής, που λειτουργούν με νέες χρήσεις.

Μακέτα φοιτητικής εργασίας
Πηγή: προσωπικό αρχείο, 2016

Τα τελευταία 6-7 χρόνια πολλά

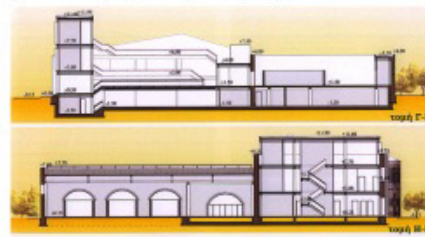
παιδιά επιλέγουν για την ερευνητική και τη διπλωματική τους εργασία σχετικά θέματα. Θα ήταν παράλειψη να μην αναφερθούμε στη συμβολή του TICCIH και του Π.Ι.Ο.Π. σε δράσεις που αφορούν τη βιομηχανική κληρονομιά, κυρίως για τις λιγότερο αξιοποιημένες παραμέτρους, όπως το βιομηχανικό εξοπλισμό, τα ιστορικά στοιχεία, τις γραπτές και προφορικές μαρτυρίες, τα υλικά τεκμήρια, όπως φωτογραφίες, παλιά σχέδια κλπ. Συμμετείχαν ενεργά, πάρα πολλές ειδικότητες δείχνοντας έμπρακτα το ενδιαφέρον τους για τον τεχνικό πολιτισμό. Διαλέξεις και ομιλίες κάνουν εξαίρετοι επιστήμονες καταθέτοντας τις γνώσεις και τις απόψεις τους για μία μεγάλη ποικιλία θεμάτων.

3.5 ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ- ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ ΣΤΟ ΤΜΗΜΑ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠ. ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

3.5.1 ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ

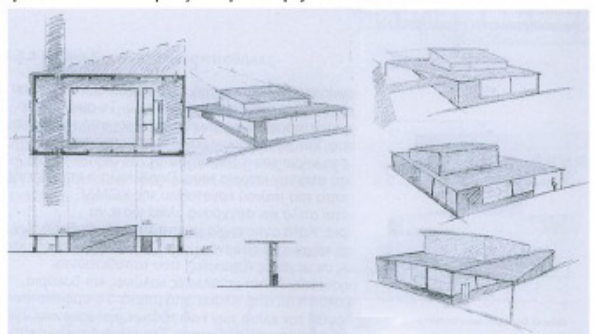
Πτυχιακό Πρόγραμμα
2010-2011
Ιούνιος 2011

2./ Επανάχρηση βιομηχανικού συγκροτήματος Λαδόπουλου στην Ερμούπολη Σύρου και μετατροπή σε πολυδύναμο κέντρο (Κουντούρη Φανή - Μαρία)

Μάρτιος 2011

1./ Πρόταση επανάχρησης του βιομηχανικού συγκροτήματος ΚΟΜΔΕ στα Τρίκαλα: Δημιουργία κέντρου Πανεπιστημιακής εκπαίδευσης (Μηρέντα Μ. - Μπραζιώτη Ευαγ.)

2007-2008

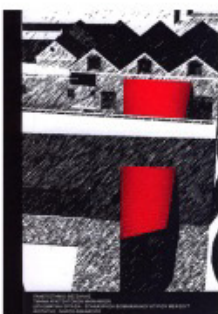
1./ Αποτύπωση και επανάχρηση παλαιών δημοτικών σφαγείων Ιωαννίνων (Ντόβας Α. - Ζήκας Νίκος)

2./ Μετατροπή καπναποθήκης Καπναποθήκης Παπαπέτρου σε Αρχαιολογικό Μουσείο Αιτωλοακαρνανίας και πολιτιστικό κέντρο Αγρινίου (Ελπινίκη Παύλου)

2006-2007

1./ Μετατροπή διατηρητέου Βιομηχανικού κτιρίου πλακοποιίας "Μεφσούτ" στο Βόλο, σε βρεφονηπιακό σταθμό και πολιτιστικό κέντρο γειτονιάς (Λιάρος Νίκος)

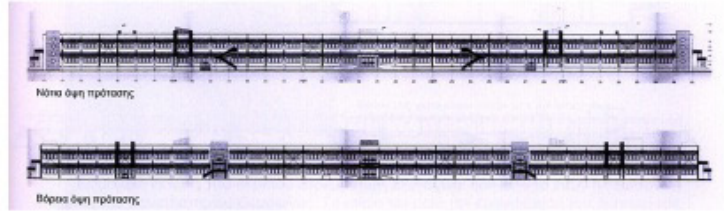
3.5 ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ- ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ ΣΤΟ ΤΜΗΜΑ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠ. ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

3.5.1 ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

2009-2010

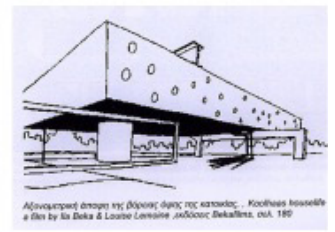
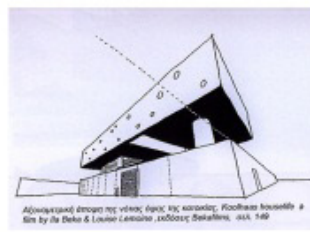
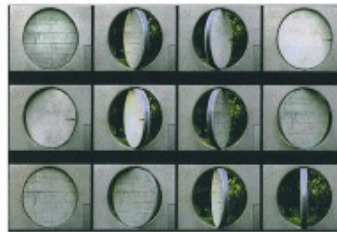
Ιούνιος 2010

1./ Βιομηχανικά Μνημεία και Εκπαίδευση (Μπραζιώτη Ευαγγελία - Μπρέντα Μαρία)

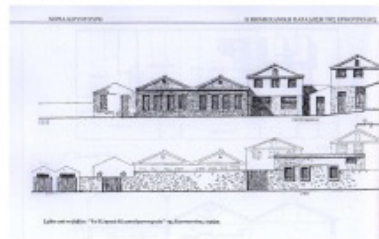
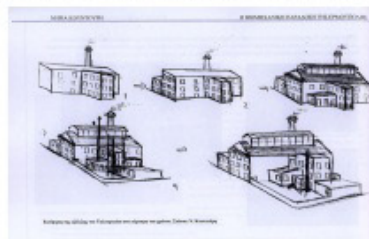

Ιούνιος 2010

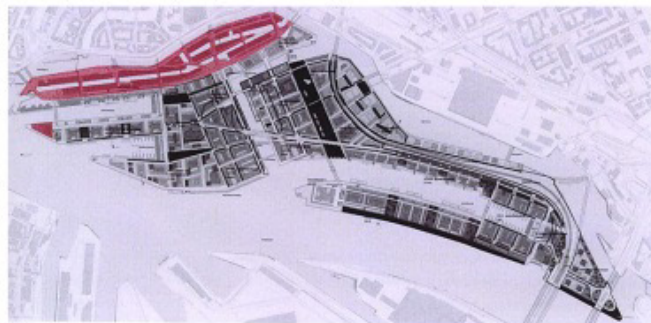
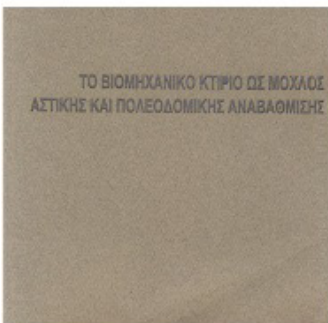
2./ Rem Koolhaas - Maison A Burdeaux (Τσιμπώνη Αγγελική - Παραφότου Ευαγγελία)

3./ Η βιομηχανική παράδοση της Ερμούπολης Σύρου (Κουντούρη Μαρία-Φανή)

4./ Το βιομηχανικό κτίριο ως μοχλός Αστικής και Πολεοδομικής Ανάπτυξης (Ευθυμάκη Παναγιώτα - Μάρτος Στυλιανός)

5./ Από την Ιωνία του 1922 στην Ν.Ιωνία του 2010. 88 χρόνια ιστορίας των Προσφυγικών της Ν.Ιωνίας, Μαγνησίας (Φουντούλη Ειρήνη)

Εικόνα 3.1.6 Προσφυγικό οίκημα στα «Πέτρινα», Πηγή: Το Χρονικό της Νέας Ιωνίας 1924 – 1994

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

Βασικά ζητήματα επανάχρησης βιομηχανικών κτιρίων

2η Διάλεξη στα πλαίσια του Ευρωπαϊκού Προγράμματος – «Ακαδημία Πλάτωνος» του Καποδιστριακού Παν. Αθηνών (Μέρος II)

Κλωστούφαντουργία Μουρτζούκου - Βόλος
Πηγή: ΔΗΚΙ Βόλου

ΓΕΝΙΚΑ

Τις δεκαετίες του 1960-1970 κυριάρχησε στην Ελλάδα η αντίληψη της πλήρους και συνολικής αντικατάστασης του οικοδομικού πλούτου και των γερασμένων πλέον κτιρίων των ελληνικών πόλεων, με νέες κατασκευές που ενσωμάτωναν τις νέες τεχνολογίες, κάνοντας τα κτίρια πιο φιλικά και πιο λειτουργικά για τους χρήστες. Πολλές φορές ως πρόφαση χρησιμοποιούνται η αδυναμία και η έλλειψη στα παλιά κτίρια των απαραίτητων χώρων υγιεινής, των συστημάτων θέρμανσης και κλιματισμού, των κατακόρυφων χώρων επικοινωνίας (ασανσέρ), των συστημάτων πυρασφάλειας κλπ. Την περίοδο εκείνη, περίοδο έξαρσης της αντιπαροχής έγιναν τεράστιες καταστροφές στους κεντρικούς ιστούς των πόλεων με πρόφαση την ανάπτυξη, αλλά κυρίως με κεντρικό στόχο το εύκολο και μεγαλύτερο κέρδος. Χωρίς κανένα άλλο επίπεδο αξιολόγησης, ελλείπει και νομοθετικού πλαισίου, κατεδαφίστηκαν πολλά αξιόλογα κτίρια, μάρτυρες του πολιτισμού μίας άλλης εποχής. Βεβαίως για τα κλασικά και νεοκλασικά μνημεία υπήρχε πάντα ένα ενδιαφέρον και μία αντίληψη για τη διάσωση και τη διατήρησή τους. Ίσως γιατί τα πρώτα θύμιζαν την ένδοξη περίοδο του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού και τα δεύτερα εξαιτίας της καλαίσθητης μορφής τους, τα χρώματα, τα διακοσμητικά και ανάγλυφα στοιχεία, και η ανθρώπινη κλίμακα, τα έκαναν αγαπητά και προσφιλή σε μία μεγάλη μερίδα του πληθυσμού.

Τα νεώτερα μνημεία, τα έργα του μοντέρνου κινήματος και τα εργοστάσια, με τις περισσότερες φορές απλή κατασκευή τους, τον μεγάλο τους όγκο και τις λιτές όψεις με απλά, φθηνά υλικά, ήταν αυτά που υπέστησαν την μεγαλύτερη καταστροφή. Ιστορικά εργοστάσια, τμήμα της ιστορίας των πόλεων, που πολλές φορές καθόρισαν την πορεία τους στο χρόνο, κατεδαφίστηκαν σβήνοντας τις περισσότερες φορές μνήμες από το σχετικά πρόσφατο παρελθόν.

Την περίοδο των δικών μου σπουδών, 1970-1980 όλοι οι νέοι θέλαμε να κτίσουμε νέα κτίρια για να δείξουμε τις αρχιτεκτονικές μας δυνατότητες. Η αξιοποίηση των παλιών κτιρίων δεν υπήρχε στο πρόγραμμα σπουδών και δεν ενδιέφερε τότε τους σπουδαστές και τους καθηγητές μας.

Από την δεκαετία του 1980, το πρόβλημα επανατίθεται. Η διατήρηση υφιστάμενων βιομηχανικών κελυφών, γίνεται αντικείμενο συζήτησης και ζύμωσης στα τεχνικά στέκια, και στις αρχιτεκτονικές σχολές.

Το θέμα δεν μπορεί να απουσιάζει από τις σπουδές των αρχιτεκτόνων. Στο μάθημα των αρχιτεκτονικών συνθέσεων έγιναν διαλέξεις που αφορούσαν την συνθετική προσέγγιση και την διερεύνηση επανένταξης των βιομηχανικών κτιρίων στον αστικό ιστό. Μέσω λοιπόν των μαθημάτων αναδείχθηκαν τα εξής: Στα εγκαταλελειμμένα κτίρια αναγνωρίζονται μία σειρά από σημαντικές και ενδιαφέρουσες ιδιότητες.

- Αποτελούν σημεία αναφοράς των πόλεων
- Παίζουν ρόλο στην πληρότητα και συνέχεια του αστικού χώρου
- Ο μεγάλος τους όγκος και το εμβαδόν, καθιστούν αντισοικονομική την κατεδάφιση
- Έχουν ιστορική σημασία
- Πολλά έχουν αξιόλογη αρχιτεκτονική ποιότητα

Μουσείο Ύδρευσης Θεσσαλονίκης Κεντρικό κτίριο μηχανημάτων μετά τις εργασίες αποκατάστασης
Πηγή: Αποκατάσταση Μνημείων Αναβίωση Ιστορικών κτιρίων στη Βόρεια Ελλάδα, β' τόμος

Το αίτημα λοιπόν συμπυκνωμένο είναι: **η χρησιμοποίηση παλαιών κελυφών με προσθήκες, κατεδαφίσεις ή αναδιαρρυθμίσεις που θα εξυπηρετούν τη νέα χρήση, θα χρησιμοποιούν νέα τεχνολογία και θα σκοπεύουν στην ανανέωση της μορφής και της λειτουργίας των αστικών χώρων χωρίς να καταργούν την ταυτότητά τους.**

Η έως τότε πρακτική για την προστασία παρόμοιων κτισμάτων είναι να κηρύσσονται διατηρητέα. Η διατήρηση όμως ενός κελύφους ως απαγορευτική και μόνο απάντηση στην κατεδάφιση δεν δίνει από μόνο του λύση στο πρόβλημα. Έτσι πολλά διατηρητέα παρέμειναν ανενεργά, δεν κατεδαφίστηκαν αλλά καταστρέφονται, παραμένουν σε αχρηστία και εκτός λειτουργίας με το πέρασμα των χρόνων και τις καταπονήσεις που δέχονται από τις καιρικές συνθήκες, τους βανδαλισμούς, τη μόλυνση του περιβάλλοντος κλπ.

Μεταξουργείο – Κέντρο Πολιτισμού – Πινακοθήκη Δήμου Αθηναίων
Πηγή: προσωπικό αρχείο

“Αθηναίς”, Εξωτερική όψη
Πηγή: Αποκατάσταση Μνημείων
Αναβίωση Ιστορικών κτιρίων στην
Αττική, β΄ τόμος

“Αθηναίς”, Ο χώρος του εστιατορίου πριν την
επέμβαση
Πηγή: Αποκατάσταση Μνημείων Αναβίωση
Ιστορικών κτιρίων στην Αττική, β΄ τόμος

“Αθηναίς”, Εξωτερική όψη του κτιρίου πριν την
επέμβαση
Πηγή: Αποκατάσταση Μνημείων Αναβίωση
Ιστορικών κτιρίων στην Αττική, β΄ τόμος

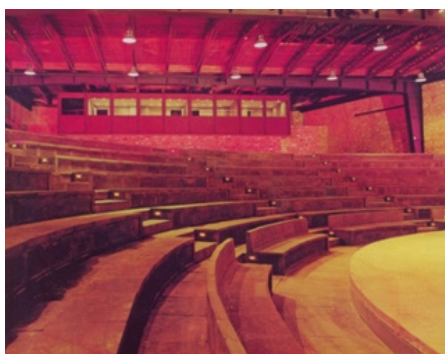

Βιομηχανικό Κτίριο στον Πειραιά- Μετατροπή σε Κατοικίες Lofts, Thision
Πηγή: Περιοδικό Κτίριο, Μάρτιος '12 - Θέματα χώρων και τεχνών

Πρώην Βιομηχανία Πάλκο. Μετατροπή σε συγκρότημα Κατοικιών και χώρος παρουσιάσεων εκθέσεων
Πηγή: προσωπικό αρχείο

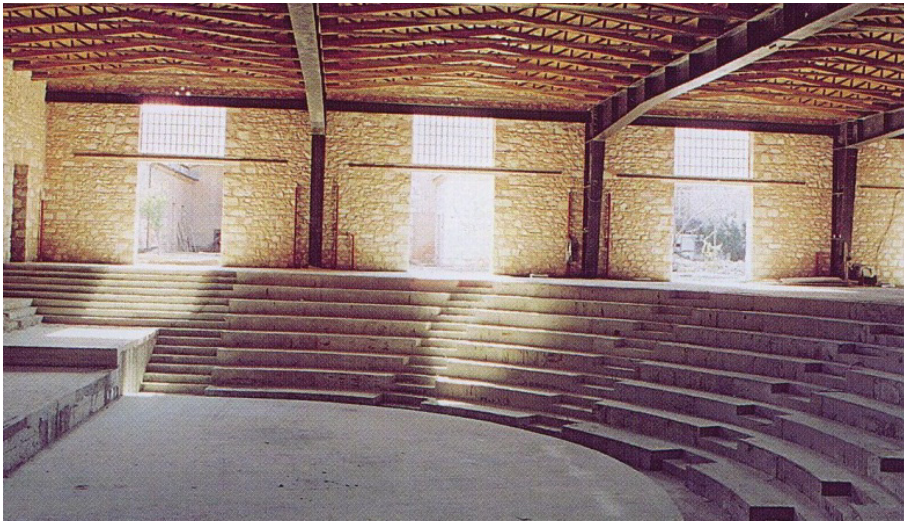
ΕΠΙΛΟΓΗ ΝΕΩΝ ΧΡΗΣΕΩΝ

Το σχολείο της Αθήνας, Κέντρο Εφαρμοσμένων Τεχνών
Θεάματος Ακροάματος,
Πηγή: ΕΡΓΟΝ IV - Επιμέλεια Γ.Κίζης

Μπαίνει, λοιπόν, ως επιτακτική ανάγκη η επανάκτηση των παλιών κελυφών. Εδώ ξεκινάει μία νέα συζήτηση για τις πιθανές χρήσεις, που είναι δυνατόν να εντάξουμε σε υφιστάμενα βιομηχανικά κελύφη. Είναι άραγε λογικό και αποδεκτό οποιαδήποτε χρήση να μπορεί να ενσωματωθεί σε όλα τα κελύφη.

Υπάρχουν άραγε κριτήρια για την επιλογή των χρήσεων και ποια είναι αυτά. **Στους κύκλους της βιομηχανικής αρχαιολογίας κυκλοφορεί η άποψη ότι η καλύτερη επανάχρηση για μία βιομηχανική εγκατάσταση είναι να λειτουργήσει ξανά.** Ίσως αυτό να είναι και ο μοναδικός τρόπος για να διασωθεί κατά τον καλύτερο τρόπο η φυσιογνωμία του. Αυτό βέβαια είναι σχεδόν αδύνατο τις περισσότερες φορές, για λόγους, οικονομικούς, κοινωνικούς και περιβαλλοντικούς (θόρυβος, όχληση, απόβλητα).

Το σχολείο της Αθήνας, Κέντρο Εφαρμοσμένων Τεχνών
Θεάματος Ακροάματος
Πηγή: ΕΡΓΟΝ ΙV - Β' Τόμος, Επιμέλεια Γ. Κίζης

Μία δεύτερη συγγενής επιλογή είναι το εργοστάσιο εφόσον διαθέτει και τον εργαλειικό και ηλεκτρομηχανολογικό του εξοπλισμό να μετατραπεί σε τεχνικό μουσείο, σε μουσείο του εαυτού του. Έτσι η φυσιογνωμία των χώρων διατηρείται χωρίς αλλοιώσεις. Η σειρά παραγωγής δίνει όλες τις πληροφορίες για το κτίριο και την αρχική του χρήση. Και στη περίπτωση αυτή βέβαια, η νέα χρήση εξυπακούεται ότι απαιτεί σημαντικές επεμβάσεις, για να είναι λειτουργικό ως μουσείο (αίθουσες πολλών χρήσεων, πωλητήριο, βιβλιοπωλείο, χώρο εισόδου – υποδοχής, θέρμανση – κλιματισμό, πυρασφάλεια, αντισεισμική προστασία κλπ.).

Φαίνεται λοιπόν, ότι η ένταξη νέων χρήσεων σε υφιστάμενα βιομηχανικά κελύφη είναι μία σύνθετη, πολυεπίπεδη και διεπιστημονική διεργασία. Απαιτεί ολόκληρη επιστημονική ομάδα από ειδικότητες οι οποίες θα ανιχνεύσουν την ιστορία, τα αρχεία, τη δομική οργάνωση, την αρχιτεκτονική λογική του σχεδιασμού, τη θέση στον αστικό ιστό, την κυκλοφορία, τη σειρά παραγωγής, τα εργαλεία και τον ηλεκτρομηχανολογικό εξοπλισμό, τη σχέση με την πόλη και την κοινωνική και οικονομική της ζωή κλπ.

(Αριστερά) Βυρσοδεμείο Σίμου στο Μοσχάτο, Αθήνα
Πηγή: Αποκατ. Μνημείων Αναβίωση Ιστορικών κτιρίων στην Αττική, β' τόμος

(Δεξιά) Βυρσοδεμείο Σίμου μετά την αποκατάσταση
Πηγή: Αποκατάσταση Μνημείων Αναβίωση Ιστορικών κτιρίων στην Αττική, β' τόμος

(Αριστερά) Κατάσταση του κτιρίου πριν από την έναρξη εργασιών επισκευής και αποκατάστασής του
Πηγή: Αποκατ. Μνημείων Αναβίωση Ιστορικών κτιρίων στην Αττική, β' τόμος

(Δεξιά) Είσοδος - Γραμματεία
Πηγή: Αποκατάσταση Μνημείων Αναβίωση Ιστορικών κτιρίων στην Αττική, β' τόμος

Άλλες πιθανές χρήσεις που μπορούν να εξυπηρετήσουν τα εγκαταλελειμμένα βιομηχανικά κτίρια είναι:

- Χώροι πολιτισμού (εκθέσεις, εκδηλώσεις λόγου και τέχνης κλπ)
- Μουσεία (τεχνικά ή και άλλα)
- Κατοίκηση
- Διοίκηση (γραφεία δημοσίου, επιχειρήσεις, οργανισμούς κλπ)
- Χώροι αθλητισμού
- Εκπαίδευση
- Αναψυχή
- Τουρισμός
- Επαγγελματικοί χώροι, γραφεία, εταιρείες

Η δυνατότητα ένταξης μίας τόσο μεγάλης γκάμας και ποικιλίας χρήσεων οφείλεται σε βασικά χαρακτηριστικά πλεονεκτήματα των βιομηχανικών κτιρίων όπως:

- Είναι χωροθετημένα στον κεντρικό ιστό των πόλεων
- Βρίσκονται κοντά σε κυκλοφοριακούς άξονες (λιμάνι, σιδηροδρομικό σταθμό, βασικοί οδοί πρόσβασης)
- Αποτελούν σημεία αναφοράς για τις τοπικές κοινωνίες
- Έχουν ισχυρό ιστορικό συμβολισμό, γιατί συμμετείχαν επί πολλά έτη στην διαμόρφωση του προφίλ των πόλεων.
- Έχουν συνήθως μεγάλο εμβαδόν και όγκο και είναι κτισμένα σε μεγάλα κεντρικά οικόπεδα.
- Έχουν μεγάλο ύψος (κυρίως ο βασικός χώρος εργασίας).

- Οι χώροι παραγωγής ήταν συνήθως χωρίς ή με ελάχιστα κατακόρυφα φέροντα στοιχεία για να μην εμποδίζουν την ομαλή λειτουργία της σειράς παραγωγής, άρα αντικειμενικά προσφέρονται για πολλές εναλλακτικές χρήσεις και δραστηριότητες.
- Διαθέτουν πολλά εν σειρά και μεγάλα ανοίγματα, απαραίτητα για τον σωστό φωτισμό των χώρων και την εξυπηρέτηση της σειράς παραγωγής κατά την περίοδο της αρχικής λειτουργίας τους.
- Έχουν συνήθως μεγάλη αντοχή για να εξυπηρετούν την απαίτηση για αυξημένα φορτία των μηχανημάτων και της αποθήκευσης των προϊόντων.
- Πολλές φορές φωτίζονται με μεγάλα συνεχή ανοίγματα από την οροφή με την μορφή της οδοντωτής (πριονωτής) στέγης.
- Κάποια διαθέτουν εξαιρετική αρχιτεκτονική εικόνα μιας που ακολουθούσαν τα ιστορικά αρχιτεκτονικά ρεύματα της περιόδου κατασκευής τους
- Αποτελούν οικείο χώρο για τους απογόνους των εργατών με μεγάλη συναισθηματική αξία
- Τα περισσότερα είναι κτισμένα με φυσικά παραδοσιακά υλικά (πέτρα, ξύλο, κεραμίδι) που είναι προσφιλή και αποδεκτά σε μεγάλη μερίδα των κατοίκων των πόλεων που οι περισσότεροι ζουν σε άτυπα, ουδέτερα, χωρίς χαρακτήρα διαμερίσματα κτιρίων της αντιπαροχής.

Μύλος στη Θεσσαλονίκη
Πηγή: Περιοδικό Κτίριο

Ποιός επιλέγει τη νέα χρήση

Όλες οι ελληνικές πόλεις έχουν ανάγκες για δημόσιες χρήσεις. Οι ανάγκες και οι ελλείψεις της ίδιας της πόλης είναι αυτές που κατευθύνουν και καθοδηγούν στις σωστές αποφάσεις για την ένταξη νέων χρήσεων στα εγκαταλελειμμένα βιομηχανικά κτίρια που προτείνονται για επανάχρηση. Κατ' αρχήν είναι σημαντικό σε πόλεις με βιομηχανικό παρελθόν (Βόλος, Καβάλα, Πάτρα, Ξάνθη, Θεσσαλονίκη, Ερμούπολη, Λέσβος κλπ) να υπάρχει συνολικό και οργανωμένο σχέδιο αξιοποίησης της βιομηχανικής κληρονομιάς. Η αποσπασματική αντιμετώπιση δεν θα έχει σημαντική συνεισφορά στην αντιμετώπιση των ποικίλων προβλημάτων των πόλεων. Η εύκολη λύση είναι το εργοστάσιο να γίνει πολιτιστικό κέντρο. Πόσα άραγε πολιτιστικά κέντρα μπορεί να αντέξει μία πόλη σαν την Καβάλα, το Αγρίνιο, το Βόλο κλπ. Εξάλλου ο πολιτισμός κοστίζει πολύ ακριβά και πρέπει να βρίσκει πόρους.

Συνύπαρξη λοιπόν πολιτιστικών, εμπορικών και ψυχαγωγικών χρήσεων γιατί όχι; Η πολλαπλότητα των επιλογών δίνει δυναμική στο εγχείρημα.

Τι προηγείται της επανάχρησης και αξιοποίησης;

- Η καταγραφή (Τ.Ε.Ε. Δωδεκανήσων, Ιονίων, Βορείου Ελλάδος).
- Η τεκμηρίωση (Π.Ι.Ο.Π. – βιοτεχνικά εργαστήρια).
- Η αξιολόγηση των υφιστάμενων εγκαταστάσεων από ομάδα εξειδικευμένων επιστημόνων.
- Η διάσωση (πρόταση για διατήρηση).
- Ο χαρακτηρισμός (διαβάθμιση στοιχείων διατήρησης).

«Η χρησιμοποίηση παλαιών κελυφών με προσθήκες, κατεδαφίσεις και αναδιαρρυθμίσεις που θα εξυπηρετούν τη νέα χρήση, θα χρησιμοποιούν τη νέα τεχνολογία και θα σκοπεύουν στην ανανέωση της μορφής και της λειτουργίας των αστικών χώρων χωρίς να καταργούν την ταυτότητά τους»

ΝΕΑ ΧΡΗΣΗ ΣΗΜΑΙΝΕΙ:

- Λειτουργικότητα (κατακόρυφοι κόμβοι επικοινωνίας, είσοδος – έξοδος)
- Ασφάλεια (πυροπροστασία, αντισεισμική θωράκιση)
- Συνθήκες άνεσης (θερμομόνωση – ηχομόνωση, θέρμανση – ψύξη, εξαερισμός)
- Εισαγωγή νέων τεχνολογιών (B.M.S. – Building management system)
- Υγιεινή (χώροι εξυπηρέτησης υγιεινής)
- Εξοικονόμηση ενέργειας (βιοκλιματικός σχεδιασμός – πράσινη αρχιτεκτονική)

3η Διάλεξη στα πλαίσια του Ευρωπαϊκού Προγράμματος – «Ακαδημία Πλάτωνος» του Καποδιστριακού Παν. Αθηνών (Μέρος Ι)

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ

ΙΤΑΛΙΑ

ΡΩΜΗ (2011)

Museo dei Bambini "Explora" (παλιό εργοστάσιο-ξυλουργείο του τραμ – 1997-2001)

Πηγή: προσωπικό αρχείο

Πηγή: προσωπικό αρχείο

Στις παλιές εγκαταστάσεις του τραμ της Ρώμης, δημιουργήθηκε το μουσείο για τα μικρά παιδιά. Το συγκρότημα περιλαμβάνει κλασικά συμβατικά κτίρια κατασκευασμένα από φέρουσα λιθοδομή και επικάλυψη από ξύλινη κεραμοσκεπή και από τα κτίρια κατασκευής και συντήρησης των βαγονιών του

τραμ, μεταλλικής κατασκευής με επικάλυψη από φύλλα λαμαρίνας.

Το ένα από αυτά, όπου στεγάζονταν το ξυλουργείο, μετασχηματίστηκε στα τέλη του 2000 σε πολυχώρο – μουσείο για ενημέρωση και εκπαίδευση των παιδιών. Το κτίριο – ένα απλό πρίσμα με επικάλυψη δόρριχτη μεταλλική στέγη – έχει φέροντα μεταλλικό σκελετό από χυτοσιδηρές κολώνες και ζευκτά παραδοσιακού τύπου (τριγωνικά με διπλές σιδηρογωνιές), διατήρησε μόνο τον βασικό μεταλλικό φορέα, δημιουργώντας ένα καινούριο κέλυφος που εξυπηρετεί τις νέες χρήσεις χρησιμοποιώντας παράλληλα ανανεώσιμες πηγές ενέργειας και νέες τεχνολογίες για την κατά το δυνατόν οικονομικότερη λειτουργία του. Εντάχθηκε σε ευρωπαϊκό πρόγραμμα για εξοικονόμηση ενέργειας, υποστήριξης τεχνικά και οικονομικά κατά τον καλύτερο δυνατό τρόπο την φάση της κατασκευής αλλά και της λειτουργίας. Ως επικάλυψη χρησιμοποιήθηκε θερμομονωτικό πάνελ.

Maxxi Museum (μουσείο μοντέρνας τέχνης – Zaha Hadid – 2008)

Πηγή: προσωπικό αρχείο

Σε περιφερειακή γειτονιά της Ρώμης, κοντά στα Ολυμπιακά έργα, λειτουργούσε μια άτυπη βιομηχανική ζώνη, με συσσωρευμένα πολλά βιομηχανικά κτίρια και βιομηχανικές αποθήκες. Τα κτίρια αυτά ήσαν εγκαταλελειμένα, αποτελώντας σημεία διακοπής του αστικού ιστού και των λειτουργιών της πόλης. Το 2008 ανετέθει στο αρχιτεκτονικό γραφείο της Zaha Hadid, η μελέτη ενός εθνικού κέντρου σύγχρονης τέχνης συνολικού εμβαδού 20.000m². Το οικόπεδο περιελάμβανε και τρία βιομηχανικά, εγκαταλελειμένα και χωρίς τον η/μηχανολογικό τους εξοπλισμό. Τα δύο στην βόρεια πλευρά του οικοπέδου διατηρήθηκαν και μετά την αποκατάστασή τους χρησιμοποιούνται ανεξάρτητα από το κεντρικό συγκρότημα, το ένα ως πωλητήριο – βιβλιοπωλείο και χώρος εκαπιδευτικών προγραμμάτων, σεμιναρίων κλπ και το άλλο ως καφέ – εστιατόριο, με δυνατότητα παράλληλης χρήσης και του περιβάλλοντος χώρου.

Το βασικό κτίριο του συγκροτήματος αποτελεί εξαιρετικά ιδιοφυή προσθήκη στο τρίτο βιομηχανικό κτίριο (περίπου 1500m²). Διατηρείται και αποκαθίσταται η εξωτερική όψη του κτιρίου, όπως ήταν πριν την παρέμβαση, και η νέα προσθήκη εξελίσσεται σε δεύτερο πλάνο, προς την πλευρά του άκτιστου οικοπέδου, κάνοντας όμως αισθητή την παρουσία της, με ίχνος της που επικάθεται σε τμήμα του υπάρχοντος ισογείου, ούτως ώστε να μην αλλοιώνεται η βιομηχανική φυσιογνωμία προς την πλευρά του κεντρικού δρόμου εισόδου. Αντιθέτως η νέα κατασκευή (προσθήκη) εξουσιάζει καθ'ολοκληρία την όψη του συγκροτήματος από την κύρια είσοδο στο μέσο σχεδόν του διαθέσιμου οικοπέδου. Οι καμπύλες γεωμετρικές φόρμες ρέουν αβίαστα η μία μέσα στην άλλη και ελαφραίνουν σημαντικά την μεγάλο εμβαδού και όγκου σύνθεση. Εξωτερικά εμφανές μπετόν χωρίς βαφή και ειδικό τζάμι, υνθέτουν και οργανώνουν με εξαιρετικό λιτό τρόπο την εξωτερική μορφολογία και ογκοπλασία των όψεων. Η δυσανάλογη σχέση μεταξύ παλιού και νέου (ένεκα του μεγάλου μεγέθους της προσθήκης) δεν φαίνεται να λειτουργεί με ασυμμετρία και ασέβεια.

Η νέα προσθήκη επιτρέπει στο υφιστάμενο βιομηχανικό κτίριο να υπάρχει και να υποδηλώνει έστω και με πολύ ήπιο τρόπο, την ύπαρξή του ως συντελεστή του συνολικού σχεδιασμού και της σύνθεσης. Μικτός φέρων οργανισμός από οπλισμένο σκυρόδεμα που παραμένει εμφανής και μεταλλική κατασκευή, η οποία όμως κρύβεται πίσω από προκατασκευασμένες πλάκες οπλισμένου σκυροδέματος. Ιδιαίτερα εντυπωσιακός ο μεγάλου εμβαδού και ύψους, χώρος εισόδου, ο οποίος κυριαρχείται από τα ευρυματικά αιωρούμενα

κλιμακοστάσια, με φωτισμένες τις οροφές τους. Ελάχιστα έπιπλα και ένταση στον σχεδιασμό, η οποία επιβάλλεται από την εξουθενωτική απλότητα των χειρισμών. Φως από ψηλά μέσω της ευρυματικής ηλιοροφής, η οποία σφραγίζει με ειδικό αυτόματο σύστημα περσιδών, όταν οι συνθήκες ηλιασμού και φωτισμού το απαιτούν. Ο εσωτερικός χώρος λειτουργεί σαν μια συνεχής διαδρομή-ροή, με διαφορετικά επίπεδα, διαφορετικές γωνίες, και εξωτερική εσωτερική προοπτική. Ο μεγάλος σε ένταση κλειστό εξώστης του τελευταίου ορόφου δίνει την δυνατότητα στον επισκέπτη για μια ματιά ξεκούρασης προς τον εξαιρετικά διαμορφωμένο ακάλυπτο χώρο, αυλή του συγκροτήματος. Ο σχεδιασμός του ακολουθεί σε ένα επίπεδο (δάπεδα), την λογική οργάνωσης των όγκων του κτιρίου.

Πηγή: προσωπικό αρχείο

Macro Museum (μουσείο μοντέρνας τέχνης – 2006)

Πηγή: προσωπικό αρχείο

Σε κεντρικό σημείο της Ρώμης (κοντά στην Via Veneto), ένα παλιό βιομηχανικό συγκρότημα, μετασηματίστηκε σε μουσείο μοντέρνας τέχνης της Ρώμης. Τα υφιστάμενα κτίρια του συγκροτήματος βγαίνουν σε τρεις δρόμους, δημιουργώντας μια μεγάλη εσωτερική αυλή και διατηρούν την αρχιτεκτονική και μορφολογική τους αυτονομία. Βασική συνθετική επιλογή η δημιουργία ενός νέου χώρου εισόδου, που αποτελεί και την καρδιά του συγκροτήματος. Αυτό επιτυγχάνεται με το κλείσιμο – στέγασση της εσωτερικής αυλής με μεταλλική δικτυωματική κατασκευή και επικάλυψη με ειδικό διαφανές γυαλί. Στο κέντρο του στεγασμένου πλέον χώρου εισόδου και διανομής των κινήσεων, δεσπόζει το ανεξάρτητο μεταλλικό μικρό αμφιθέατρο προβολών, βαμμένο σε έντονο χρώμα. Μεταλλικές αιωρούμενες σκάλες και διαδρόμοι εξυπηρετούν την κίνηση στον α΄ όροφο καθώς και ανελκυστήρες της ίδιας κατασκευαστικής λογικής. Ισορροπία μεταξύ παλιού και νέου, με εμφανείς όλες τις επεμβάσεις για την ενίσχυση των φέροντων στοιχείων από οπλισμένο σκυρόδεμα. Μεταλλικές λάμες βαμμένες σε μαύρο χρώμα, αντί των γνωστών μανδύων οπλισμένου σκυροδέματος, προσδίδουν την απαραίτητη αντοχή στις κολώνες, χωρίς να αλλάζει δραματικά η γεωμετρία τους. Όλα στο φως, δεν κρύβεται τίποτα, δίνοντας την αίσθηση ενός αμοιβαίου αλληλοσεβασμού μεταξύ παλιού και νέου. Το νέο δεν διστάζει, ίσως με αυθαδή τρόπο, να εισχωρήσει στο παλιό και να δημιουργήσει μια ενδιαφέρουσα αλλά αντιθετική σχέση συνύπαρξης και προβληματισμού (Βλέπε ο πάγκος του βιβλιοπωλείου, ο οποίος ελίσσεται και οργανώνεται ανάμεσα στις κολώνες του υφιστάμενου κτιρίου).

Η νέα είσοδος στο Μουσείο γίνεται από τον κύριο δρόμο πρόσβασης και επισημαίνεται με την γυάλινη με καθρέφτη όψη, επί της οποίας καθρεφτίζεται το εξαιρετικής αρχιτεκτονικής κτίριο, που βρίσκεται στην απέναντι πλευρά του δρόμου.

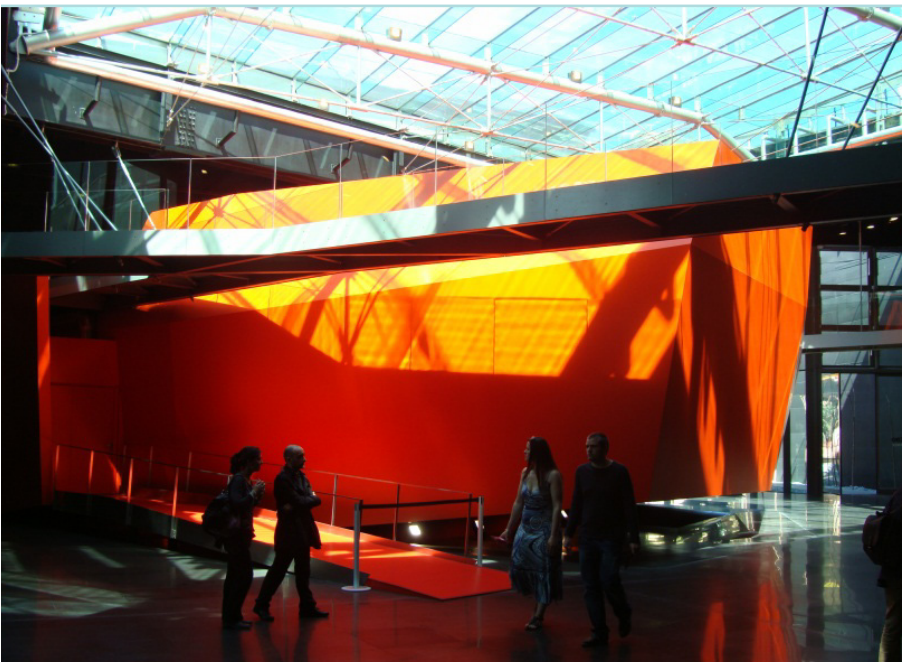
Στον υπόγειο χώρο της αυλής (κάτω από το νέο χώρο εισόδου), δημιουργείται χώρος στάθμευσης για την σωστή εξυπηρέτηση του κτιρίου. Ο υφιστάμενος επιμήκης ακάλυπτος χώρος προς την πλευρά της παραδοσιακής εισόδου του βιομηχανικού συγκροτήματος, επικαλύπτεται επίσης με ελαφρά μεταλλική κατασκευή από ανοξείδωτο χάλυβα και ειδικούς υαλοπίνακες. Τα τριώροφα κτίρια που οριοθετούν τον μεγάλο διάδρομο, διατηρούν την αισθητική και μορφολογική τους λογική και συνδέονται με ελαφρές μεταλλικές γέφυρες – συνδετήριους διαδρόμους για την σωστή λειτουργική σύνδεσή του. Το καφέ – εστιατόριο λειτουργεί στο δώμα με θέα προς τον κεντρικό δρόμο και το εσωτερικό αίθριο. Η διπλή γυάλινη όψη δίνει την δυνατότητα ηχητικής προστασίας από τον πολύβουο δρόμο.

Πηγή: προσωπικό αρχείο

Πηγή: προσωπικό αρχείο

Πηγή: προσωπικό αρχείο

BENETIA I (2010)

Σχολή Design και ξένων Γλωσσών (πρώην αποθήκες βαμβακιού)

Πηγή: προσωπικό αρχείο

Στην άλλοτε θαλασσοκράτειρα Βενετία, με την μεταφορά του λιμανιού σε άλλο σημείο της ακτογραμμής, παρέμειναν ανενεργά και χωρίς χρήση, σημαντικές εμπορικές και βιομηχανικές αποθήκες. Απλά βιομηχανικά κτίρια, ορθογώνια πρίσματα με επικάλυψη συνεχής δίρριχτες κεραμιδοστέγες, εγκιβωτισμένες σε τριγωνικά αετώματα. Μικτή φέρουσα κατασκευή από εξωτερικές φέρουσες υπερμπατικές τούβλινες τοιχοποιίες και εσωτερικά μεταλλικός σκελετός (χυτοσιδηρές κολώνες) ξύλινα δοκάρια και ξύλινα πατώματα. Τριμερής οργάνωση των όψεων, με διαχωρισμό από την εμφανή επέκταση των εσωτερικών επιπέδων (γρηπίδα σε προεξοχή). Ανοίγματα εν σειρά συμμετρικά ως προς την κατακόρυφο.

Σχολή Design και Ξένων Γλωσσών, Πηγή: προσωπικό αρχείο

Οι όψεις παραμένουν αναλλοίωτες μετά την αποκατάσταση και εσωτερικά τοποθετούνται μεταλλικά κλιμακοστάσια και ανελκυστήρες για την καλύτερη δυνατή λειτουργία της νέας χρήσης. Οι νέες επεμβάσεις είναι διακριτές από τις υφιστάμενες κατασκευές, δείχνοντας τον μεταγενέστερο χρόνο υλοποίησής τους. Τα υλικά

που χρησιμοποιούνται είναι συμβατά με το βιομηχανικό ύφος των κτιρίων (γαλβανισμένες μεταλλικές σχάρες, λαμαρίνες με καμπύλη διατομή, μεταλλικές δοκοί κλπ) και δένουν απόλυτα με τα προϋφιστάμενα κελύφη. Το παλιό συμβιώνει με το καινούριο αρμονικά, συνεισφέροντας στην δημιουργία ενός εξαιρετικά ενδιαφέροντος εσωτερικού χώρου. Όλες οι η/μηχανολογικές εγκαταστάσεις είναι εμφανείς, υποστηρίζοντας την βιομηχανική ατμόσφαιρα. Στον περιβάλλοντα χώρο (μεταξύ των κτιρίων), υπάρχουν μόνιμες αλλά και εναλασσόμενες συνθέσεις και εικαστικές δημιουργίες των φοιτητών της σχολής.

Αρχιτεκτονική Σχολή (πρώην Βαμβακόμυλος)

Πηγή: προσωπικό αρχείο

Από το 1883 έως το 1960 που σταμάτησε την λειτουργία απασχολούσε περί τους χίλιους εργαζόμενοι. Πρόκειται για μεγάλο βιομηχανικό συγκρότημα το οποίο σήμερα στεγάζει την σχολή Αρχιτεκτόνων της Βενετίας. Εξαιρετικής αισθητικής και κατασκευαστικής οργάνωσης και αντίληψης κτίρια δεσπόζουν στην περιοχή των λιμανιών. Κεντρικό στοιχείο του συγκροτήματος, η τούβλινη καπνοδόχος σήμα κατατεθέν της βιομηχανικής προϊστορίας των κτιρίων και το νέο σήμα που υποδηλώνει την νέα χρήση ως κτίριο εκπαίδευσης (Μια τεράστια σύνθεση από ξύλο σε μορφή ανοιγμένων φτερών). Μικτή φέρουσα κατασκευή από περιμετρικούς φέροντες τούβλινους τοίχους σε συνδυασμό με μεταλλικές κολώνες . Επικάλυψη με δώματα από οπλισμένο σκυρόδεμα. Συμμετρικά εν σειρά ανοίγματα, με τούβλινο πρέκι και επιμελημένες λεπτομέρειες σε στηθαία, προεξοχές, γρηπίδες κλπ. Κλασικά μεταλλικά βιομηχανικά κουφώματα χωρισμένα με καΐτια, σταθερά με λειτουργικό τμήμα ανοιγόμενο προς τα έξω, τα οποία διατηρήθηκαν και προστέθηκαν εσωτερικά νέα κουφώματα αλουμινίου – συρόμενα με διπλά τζάμια, σύμφωνα με τις νέες προδιαγραφές. Η ογκοπλασία και η μορφολογία των όψεων των κτιρίων του συγκροτήματος, παρέμεινε η ίδια με την αρχική , με την παράλληλα βελτίωση των αρμών – κονιαμάτων – χρωμάτων, μεταλλικών μερών κλπ. Για την εξασφάλιση της λειτουργικότητας και της πυρασφάλειας, τοποθετήθηκαν νέοι κατακόρυφοι κόμβοι επικοινωνίας (κλιμακοστάσια και ασανσέρ) καθώς και νέοι χώροι υγιεινής. Ο σχετικά αραιός κατασκευαστικός κάρναβος, βοήθησε στη δημιουργία των μεγάλων ενιαίων χώρων – studio για την εξυπηρέτηση των δράσεων της σχολής. Ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της εσωτερικής οργάνωσης του κτιρίου, η δημιουργία μεγάλων εσωτερικών δημόσιων χώρων προς όφελος των χρηστών. Δίκτυο η/μηχανολογικών εγκαταστάσεων ελεύθερο – εμφανές χωρίς την παρεμβολή ψευδοροφών (ευνοεί σε αυτό και το μεγάλο ελεύθερο ύψος των χώρων).

Πηγή: προσωπικό αρχείο

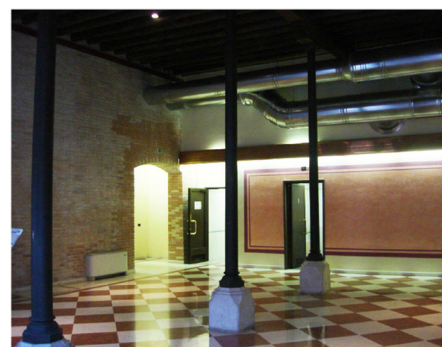
Βενετία: Μετατροπή αποθηκών σε κτίρια στέγασης Ναυτιλιακών Εταιρειών

Πηγή: προσωπικό αρχείο

Η μεταφορά του χώρου προσέγγισης των κρουαζιερόπλοιων από συγκεκριμένο τμήμα του λιμανιού, δημιούργησε τις προϋποθέσεις για την ανάπτυξη δραστηριοτήτων που σχετίζονται με το αντικείμενο αυτό. Στις υπάρχουσες αντίστοιχης αρχιτεκτονικής και κατασκευαστικής λογικής με την σχολή design αποθήκες, λειτουργούν πλέον γραφεία ναυτιλιακών και εμπορικών εταιρειών. Προφανώς υπήρξαν οι αναγκαίες λειτουργικές και κατασκευαστικές βελτιώσεις και προσθήκες, για την δυνατότητα εξυπηρέτησης και εύκολης πρόσβασης των επιβατών, όπως μεταλλικές ράμπες, εξωτερικές μεταλλικές σκάλες και μεταλλικές γέφυρες λειτουργικής σύνδεσης των διαφόρων κτιριακών όγκων των παλιών αποθηκών.

Σε κάποιες από τις περιπτώσεις αυτές, οι εταιρίες προκειμένου να αναδείξουν το εταιρικό τους προφίλ, προχώρησαν - κυρίως στο εσωτερικό των κτιρίων – σε διαφορετικής λογικής και κυρίως διαχείρισης και οργάνωσης των εσωτερικών χώρων (σε σχέση με τα πανεπιστημιακά κτίρια). Ακριβά υλικά δαπέδων (μάρμαρα και γρανίτες), πολυτελείς ξύλινες επενδύσεις, οι οποίες δεν είναι τόσο συμβατές με τη λιτή βιομηχανική αρχιτεκτονική των αποθηκών του λιμανιού.

Πηγή: προσωπικό αρχείο

Arsenale (16ου αι.) – ναυπηγεία (Biennale αρχιτεκτονικής και τέχνης)

Πηγή: προσωπικό αρχείο

Τα Βενετσιάνικα ναυπηγεία, κατασκευής του 16ου αιώνα, στέγαζαν τις λειτουργίες κατασκευής, επισκευής και συντήρησης των περίφημων Βενετσιάνικων στόλων, ο οποίος επί αιώνες κυριαρχούσε στον Μεσογειακό χώρο. Από το 1990, στεγάζεται ο διεθνής θεσμός της Biennale Αρχιτεκτονικής και Τέχνης. Την Βενετία και το Arsenale επισκέπτονται, με την ευκαιρία των εκδηλώσεων της Biennale, χιλιάδες επισκέπτες από όλα τα μέρη της γης. Εκθέσεις – ομιλίες – επιστημονικές συναντήσεις – φοιτητικά workshops, εικαστικά –πολιτιστικά και μουσικά δρώμενα. Ένας εξαιρετικά ενδιαφέρον χώρος, τόπος συνάντησης επιστημόνων, καλλιτεχνών, ερευνητών και ακαδημαϊκών. Χώρος πρωτοποριακών αναζητήσεων και προβληματισμών σχετικά με όλα τα επίκαιρα θέματα που απασχολούν την ανθρωπότητα. Χώρος εκαπιδευσης, σεμιναρίων με ειδική θεματολογία, συνεδρίων και ζύμωσεις νέων πρωτοποριακών ιδεών σε όλα τα επίπεδα της τέχνης και της επιστήμης.

Η κεντρική αντίληψη διαχείρισης του χώρου, εμφορείται από την διάθεση ελαχιστοποίησης των επεμβάσεων – προσθηκών και νέων κατασκευών, ούτως ώστε να παραμείνει αναλλοίωτη η παλιά εικόνα κτιρίων και περιβάλλοντος χώρου, η σχέση κτισμένου και άκτιστου, η επαφή με το υγρό στοιχείο και η βιομηχανική ατμόσφαιρα. Έγινε απολύτως αποδεκτή ως εικόνα, η αίσθηση της φθοράς των κτιρίων και των κατασκευών με

Πηγή: προσωπικό αρχείο

το πέρασμα των αιώνων, η οποία είναι απολύτως δικαιολογημένη. Οι νέες αρχιτεκτονικές χειρονομίες, μικροεπεμβάσεις και προσθήκες, δημιουργούν ένα νέο αρχιτεκτονικό λεξιλόγιο, σε πλήρη αντίθεση με το υφιστάμενο. Αυτό επιτυγχάνεται με την πλήρη αποσύνδεση – ανεξαρτητοποίηση από τα υφιστάμενα κτίρια, σε ότι αφορά τον τρόπο της μεταξύ τους σύνδεσης, τα υλικά κατασκευής (ελεφρά υλικά, μεταλλικά κυρίως), την χρωματική παλέτα (νέα έντονα χρώματα), τον τρόπο σήμανσης και ενημέρωσης των επισκεπτών και την δυνατότητα αναστρεψιμότητας στο μέλλον και επαναφοράς στην αρχική κατάσταση. Οι εσωτερικοί χώροι συνήθως μεγάλου μεγέθους και όγκου για την εξυπηρέτηση της αρχικής λειτουργίας κατασκευής και συντήρησης πλοίων, δημιουργούν εξαιρετικά ατμοσφαιρικό περιβάλλον, που προσφέρεται για εκθέσεις μεγάλων αντικειμένων και κατασκευών, που είναι εξαιρετικά προσφιλή στους νέους καλλιτέχνες. Εξωτερικά τούβλινοι φέροντες τοίχοι, εσωτερικά φέρων μεταλλικός σκελετός από χυτοσιδηρές κολώνες και δοκάρια και επικάλυψη με συνεχείς ξύλινες κεραμιδοστέγες. Η δομική οργάνωση των κτιρίων προσφέρεται και έχει ευελιξία για μεγάλη γκάμα χρήσεων και εκδηλώσεων. Η εξαιρετικά ευαίσθητη και μινιμαλιστική αντίληψη των επεμβάσεων και λειτουργικών μετασχηματισμών, επιτρέπει την αναπόληση και την σύνδεση με το ένδοξο ιστορικό βιομηχανικό παρελθόν του συγκροτήματος. Από την ίδια αντίληψη διακατέχεται και ο χώρος του καφέ – εστιατορίου.

Πηγή: προσωπικό αρχείο

Το κλειστό τμήμα με τους παλιούς τούβλινους τοίχους και την εμφανή ξύλινη στέγη, συνδυάζεται δυναμικά με την εξαιρετικά μοντέρνα εσωτερική διακόσμηση, εξοπλισμό, φωτιστικά και λοιπά χρηστικά αντικείμενα που απαιτούνται για την σωστή χρήση και λειτουργία του χώρου. Μια δυναμική αντιπαράθεση μεταξύ των ξεφτισμένων σοβάδων και των τλαιπωρημένων τούβλινων τοίχων καθώς και τον ελαφρών γυάλινων διαφανών χωρισμάτων, που οριοθετεί το μέσα με το έξω. Με την ίδια λογική συνεχίζεται και ο ευρηματικός υπαίθριος χώρος της καφετέριας, ο οποίος ορίζεται από τους εξωτερικούς τούβλινους τοίχους και την αποδομημένη στέγη, από την οποία παραμένουν εν οίδη ορίων, τα μεταλλικά ζευκτά.

Πηγή: προσωπικό αρχείο

Τα υπερμοντέρνα λευκά φωτιστικά συνδυάζονται με τις λευκές καρέκλες και τις κομψές λευκές υφασμάτινες ομπρέλες.

ΒΕΝΕΤΙΑ II (ΝΗΣΟΣ GIUDECA 2010)

Ξενοδοχείο Hilton (Molino Stucky, αλευρόμυλος)

Πηγή: προσωπικό αρχείο

Το μνημειακό συγκρότημα Molino Stucky, είναι κτισμένο στο μεγαλύτερο νησί των καναλιών της Βενετίας, την Giudeca. Αρχικά στο νησί υπήρχαν αρχαία μοναστήρια. Στην συνέχεια λειτούργησε ως χώρος διακοπών των ευγενών της Βενετίας, με υπέροχους κήπους και εξοχικές καλοκαιρινές κατοικίες διακοπών. Αργότερα έγινε τόπος διαμονής καλλιτεχνών από όλο τον κόσμο και ιδιαίτερα από Αγγλία και Αμερική.

Η εγκατάσταση του τεράστιου συγκροτήματος του αλευρόμυλου Stucky, έδωσε το έναυσμα για την βιομηχανική ανάπτυξη του νησιού. Εγκαταστάθηκαν πολλές και σημαντικές βιομηχανίες κλωστοϋφαντουργίας, μακαρονοποιίας, μύλοι κ.α. Μετά την παύση της λειτουργίας των βιομηχανιών, το νησί παρέμεινε αναξιοποίητο, μέχρις ότου η Δημοτική αρχή της Βενετίας πορωώθησε το ειδικό πρόγραμμα ανάπτυξης, με τίτλο “Giudeca Project”. Έκτοτε το νησί αναπτύσσεται γρήγορα ως χώρος αναψυχής, διαμονής, τουρισμού και πολιτισμού.

Σε ένα από τα ωραιότερα βιομηχανικά συγκροτήματα εγκαταστάθηκε πολυτελές ξενοδοχείο του ομίλου Χίλτον. Το αρχικό κτίριο κτίστηκε το 1897 και ολοκληρώθηκε το 1920 όπου λειτούργησε ως αλευρόμυλος μέχρι το 1954. Το συγκρότημα, έπειτα από συνεχείς προσθήκες και νέα κτίρια έχει συνολικό εμβαδόν 30,000m². Στην περίοδο της ακμής του είχε 1500 άτομα προσωπικό, που δούλευαν επί 24ώρου βάσης με παραγωγή 50 τόνων αλεύρι ημερησίως. Το 1988, το Υπουργείο

Πηγή: προσωπικό αρχείο

Πολιτιστικής κληρονομιάς συμφώνησε στην επανάχρησή του ως ξενοδοχείο πολυτελείας και πολιτιστικό κέντρο.

Το έτος 2003 μια πυρκαγιά προκάλεσε σοβαρές ζημιές στην αριστερή πτέρυγα. Επτάώροφο κτίριο με εξωτερικούς φέροντες τοίχους από λιθοδομή και τούβλο και επικάλυψη με τετράκλινες και δίκλινες ξύλινες κεραμιδοστέγες. Πολλά εν σειρά ανοίγματα και όψεις νεογοθτικής αρχιτεκτονικής λογικής και μορφολογίας. Εξαιρετικά επεξεργασμένες λεπτομέρειες των τούβλινων κατασκευών (γοθτικά μοτίβα, καμάρες πεσσοί, διακοσμητικά φρουριακής λογικής, στηθαία) και χρήση τούβλων σε τρεις διαφορετικές αποχρώσεις (ανοιχτό κεραμιδί, κόκκινο και μπλέ).

Κατά την αποκατάσταση, διατηρήθηκαν ανέπαφες οι εξωτερικές όψεις των επιμέρους κτιριακών όγκων του συγκροτήματος, αλλά δυστυχώς οι απαραίτητες για την εξασφάλιση της πυρασφάλειας και της νέας χρήσης προσθήκες και επεμβάσεις, δεν είναι ιδιαίτερα πετυχημένες.

Τα εξωτερικά μεταλλικά κλιμακοστάσια καθώς και οι γέφυρες σύνδεσης των επιμέρους κτιρίων, στέκονται με αυθάδη τρόπο απέναντι στην εξαιρετικής αρχιτεκτονική και κατασκευαστική ποιότητα των υφιστάμενων κατασκευών. Αντίθετα στο εσωτερικό του κτιρίου, διατηρήθηκε η βασική αρχιτεκτονική και κατασκευαστική δομή με τις χυτοσιδηρές κολώνες και τα ξύλινα δοκάρια και πατώματα, που αποδίδουν με σωστό τρόπο την ατμόσφαιρα του πρώην αλευρόμυλου.

Πηγή: προσωπικό αρχείο

Βεβαίως, ο εσωτερικός χώρος, με την χρήση πολυτελών υλικών όπως μάρμαρα και γρανίτες καθώς των ξύλινων επενδύσεων, δημιουργεί την εικόνα πολυτέλειας που ενδιαφέρει τους επιχειρηματίες και ίσως και των πελατών τους.

Πηγή: προσωπικό αρχείο

Απέναντι ακριβώς από τον αλευρόμυλο με θέα προς την θάλασσα και το κανάλι, οι παλιές κατοικίες των εργατών και του προσωπικού μετασχηματίζονται σε κατοικίες lofts.

Κατοικίες Fortuny Factory (Υφαντουργεία-Βαμβακούργια –1985)

Πηγή: προσωπικό αρχείο

Ο Matiano Fortuny, κατάγονταν από δυναστεία ζωγράφων και γεννήθηκε στην Γρανάδα της Ισπανίας το 1871, αλλά έζησε όλη του την ζωή στην Βενετία. Ήταν επίσης φωτογράφος και θεωρείται ο εμπνευστής πετυχημένης μεθόδου βιομηχανικής εκτύπωσης. Το εργοστάσιο ιδρύθηκε στην Guidoca το 1922 και λειτούργησε μέχρι τον θάνατό του το 1949. Το 1980 αιφνιδίως υπήρξε νέο ενδιαφέρον για το εργοστάσιο, το οποίο οφείλεται κυρίως σε μια έκθεση στην Λυών της Γαλλίας, που πήγε επίσης στο Λονδίνο και την Αμερική καθώς επίσης και σε ένα βιβλίο

για το Fortuny από τον Giller-
mo de Osa. Το εργοστάσιο που απασχολεί 30 εργαζόμενους, 24.000m² εξαιρετικών βαμβακερών υφασμάτων, χρησιμοποιώντας την ίδια τεχνική του Matiano Fortuny. Τμήμα της βιομηχανίας έχει μετασηματιστεί σε συγκρότημα πολυτελών κατοικιών (1985 -1991). Διατηρήθηκε το Βιομηχανικό ύφος των όψεων και προστέθηκαν ελαφρές κατασκευές από μέταλλο και ξύλο, για την δημιουργία μπαλκονιών – εξωστών με θέα την θάλασσα και το κανάλι. Με την ίδια κατασκευαστική και αρχιτεκτονική λογική μελετήθηκαν οι απαιτούμενες εσωτερικές γέφυρες σύνδεσης των διαφορετικών κτιριακών ενοτήτων του συγκροτήματος.

Πηγή: προσωπικό αρχείο

ΜΙΛΑΝΟ (2010)

Μετατροπή εργοστασίου έτοιμων ενδυμάτων - Θέατρο Armani (Αρχιτ. Tadao Ando)

Πηγή: προσωπικό αρχείο

Τμήμα της νεώτερης κατασκευής εργοστασίου παραγωγής υφασμάτων και στην συνέχεια έτοιμων ενδυμάτων, αγοράστηκε από την εταιρία Αρμάνι και μετασχηματίστηκε από τον διεθνούς φήμης Ιάπωνα αρχιτέκτονα Tadao Ando, σε χώρο παρουσίασης και εκδηλώσεων της εταιρίας. Το παλιό εργοστάσιο είναι νεώτερης κατασκευής (δεκαετία '60). Συμβατική κατασκευή από οπλισμένο σκυρόδεμα (διώροφο με ημιυπόγειο).

Πηγή: προσωπικό αρχείο

Η πρόταση του Ando προβλέπει την δημιουργία του διπλού αμφιθεατρικού χώρου παρουσίασης, στον ακάλυπτο χώρο του οικοπέδου. Η πρόσβαση γίνεται μέσω διαδρόμου, ο οποίος διατηρεί τα φέροντα στοιχεία του υφιστάμενου κτιρίου, τέμνει και διασχίζει τις δύο πτέρυγες του εργοστασίου και συνεχίζει ως κλειστή διαδρομή μέχρι να συναντήσει τον χώρο εισόδου – φουαγιέ του αμφιθεάτρου. Τα τοιχεία, το δάπεδο και η οροφή είναι από εμφανές ανεπίχρηστο και χωρίς βαφή σκυρόδεμα, χαρακτηριστικό της τεχνικής του Tadao Ando. Τμήμα της οροφής αποτελεί συνεχή φωτιστική επιφάνεια. Το φουαγιέ είναι κατασκευασμένο με την ίδια λογική και ο εξωτερικός καμπύλος τοίχος ανοίγει προς την κατακόρυφο. Εξωτερικά η είσοδος επισημαίνεται με εξαιρετικά ήπιο τρόπο, σπάζοντας όμως την συμμετρική όψη των συνεχών ανοιγμάτων με την συστοιχία των συνεχόμενων επαναλαμβανόμενων πεσσών και παραθύρων. Δύο κολώνες από εμφανές σκυρόδεμα και μια μεγάλη συρόμενη μεταλλική πόρτα με γαλακτόχρωμο τζάμι και την επιγραφή της GIORGIO ARMANI, συνθέτουν την κύρια είσοδο στον χώρο της έκθεσης.

αποτελεί συνεχή φωτιστική επιφάνεια. Το φουαγιέ είναι κατασκευασμένο με την ίδια λογική και ο εξωτερικός καμπύλος τοίχος ανοίγει προς την κατακόρυφο. Εξωτερικά η είσοδος επισημαίνεται με εξαιρετικά ήπιο τρόπο, σπάζοντας όμως την συμμετρική όψη των συνεχών ανοιγμάτων με την συστοιχία των συνεχόμενων επαναλαμβανόμενων πεσσών και παραθύρων. Δύο κολώνες από εμφανές σκυρόδεμα και μια μεγάλη συρόμενη μεταλλική πόρτα με γαλακτόχρωμο τζάμι και την επιγραφή της GIORGIO ARMANI, συνθέτουν την κύρια είσοδο στον χώρο της έκθεσης.

Πηγή: προσωπικό αρχείο

Μετατροπή βιομηχανικού κτιρίου σε κτίριο γραφείων (στην παλιά βιομ. περιοχή)

Πηγή: προσωπικό αρχείο

Πηγή: προσωπικό αρχείο

Στην εγκαταλελειμμένη βιομηχανική περιοχή του Μιλάνου, πολλά βιομηχανικά κτίρια (νεώτερης κατασκευής - δεκαετίες '30, '40, '50), με φέροντα οργανισμό οπλισμένου σκυροδέματος, αγοράστηκαν από μεγάλες εταιρίες και μετασηματίστηκαν σε χώρους γραφείων, Υπηρεσιών κλπ.

Διατηρήθηκαν τα βασικά κελύφη και ανασυντάχθηκαν επί της βάσης των νέων οικοδομικών κανονισμών και των νέων τεχνολογιών και υλικών, ούτως

ώστε να εξυπηρετούν τις νέες χρήσεις.

Νέοι κατακόρυφοι κόμβοι επικοινωνίας, δικέλυφες γυάλινες προσόψεις και ισχυρή βιοκλιματική προσέγγιση για εξοικονόμηση ενέργειας). Κουφώματα αλουμινίου ειδικών προδιαγραφών, διπλά μονωτικά τζάμια, φωτοβολταϊκά συστήματα στα δώματα και τις προσόψεις, φυτεμένα δώματα κλπ.

ΙΣΠΑΝΙΑ ΜΑΔΡΙΤΗ

La Casa Ensendida (Παλιά Ζυθοποιία)

Πηγή: προσωπικό αρχείο

Το κτίριο της πρώην ζυθοποιίας ανήκει στον δήμο Μαδρίτης. Κτισμένο με εμφανές τούβλο σε δύο αποχρώσεις, έχει επιμελημένες, συμμετρικές όψεις με πολλά και μεγάλα κατά την έννοια του ύψους ανοίγματα. Έχει τριμερή οργάνωση, η οποία καθορίζεται από οριζόντια γείσα-προεξοχές τα οποία διατρέχουν συνολικά το κρίριο στο ύψος των πλάκων. Επίστεψη με μεταλλική στέγη επικαλυμμένη με φύλλα τιτανιούχου ψευδάργυρου (Zinc). Πρόκειται για κέντρο πολιτιστικών και εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων του δήμου της Μαδρίτης (Τμήμα ζωγραφικής – σχεδίου – μουσικής κ.λ.π). Το κτίριο διατηρεί την αρχική του μορφή στο διατηρητέο εξωτερικό περίβλημα. Βασική λειτουργική επιλογή η στέγαση των μεγάλων εσωτερικών αιθρίων με μεταλλική οροφή και ειδικά τζάμια, ούτως ώστε να αξιοποιηθεί λειτουργικά ως ενδοιάμεσος στεγασμένος και λειτουργικός χώρος για μια ποικιλία μαζικών πολιτιστικών – μουσικών και ψυχαγωγικών εκδηλώσεων.

Ο χώρος υποστηρίζεται από μόνιμες ηλεκτρομηχανολογικές εγκαταστάσεις για την λειτουργική του εξυπηρέτηση (φωτισμός – ηχητικά συστήματα κλπ.)

Το εσωτερικό ανάπτυγμα των όψεων του υφιστάμενου κτιρίου, έχει αποκατασταθεί στην αρχική του μορφή. Στην πίσω πλευρά της μπροστινής όψης (χωρίς να φαίνεται και χωρίς να επηρεάζει την ογκοπλασία και την μορφή του υφιστάμενου κτιρίου) κατασκευάστηκε από ελαφρά μεταλλική κατασκευή και τζάμι ασφαλείας, το καφέ –εστιατόριο.

Πηγή: προσωπικό αρχείο

Παράλληλα υπάρχει και η δυνατότητα χρήσης της ταράτσας ως υπαίθριος χώρος του καφέ, με την προσθήκη ξύλινων deck και φυτών.

El Aquila (Παλιά Ζυθοποιία)

Πηγή: προσωπικό αρχείο

Πρόκειται για ένα εντυπωσιακά καλοκτισμένο βιομηχανικό συγκρότημα – Ζυθοποιία το οποίο καταλαμβάνει ολόκληρο οικοδομικό τετράγωνο στον αστικό ιστό της Μαδρίτης. Εξαιρετικά επιμελημένες όψεις από κόκκινο εμφανές τούβλο με λευκό αρμό, μικρά και συμμετρικά ανοίγματα και διαφορετικά μοτίβα πλεξίματος των τούβλων για την δημιουργία των στηθαίων των δωματίων, των ανοιγμάτων, των καπνοδόχων κλπ.

Στο κεντρικό κτίριο δεσπόζουν ο θυρεός και η ταμπέλα της ζυθοποιίας κατασκευασμένα από έγχρωμα κεραμικά πλακίδια εξαιρετικής ποιότητας και κατασκευής.

Το κτίριο αποκαταστάθηκε από τον δήμο τη Μαδρίτης και σταγάει την Δημοτική βιβλιοθήκη και άλλες πολιτιστικές, εκπαιδευτικές και ερευνητικές δραστηριότητες. Ιδιαίτερο αρχιτεκτονικό ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι νέες αρχιτεκτονικές χειρονομίες που αφορούν την ενίσχυση και εξασφάλιση της λειτουργικότητας του συγκροτήματος.

Το καφέ-εστιατόριο χωροθετήθηκε στο εσωτερικό όριο προς τον κεντρικό δημόσιο δρόμο πρόσβασης. Εξωτερικά κατασκευάστηκε ένας λευκός τοίχος ο οποίος προσομοιάζει με τους κλασσικούς τοίχους περίφραξης των οικοπέδων, ύψους δύο μέτρων και στην συνέχεια υπό την μορφή

Πηγή: προσωπικό αρχείο

υψηλών κιγκλιδωμάτων – φράχτη ένας διαφανής τοίχος από γυαλί αμμοβολής τύπου U – Glass. Το τελικό αρχιτεκτονικό αποτέλεσμα είναι εξαιρετικά ευφύες διότι κανένας δεν αντιλαμβάνεται ένα νέο κτίριο πως πιθανά θα επηρέαζε και την σχέση κτισμένου – άκτιστου μετατοπίζοντας το κέντρο ενδιαφέροντος από το παλιό στο νέο. Πρόκειται ουσιαστικά για μη κτίριο αλλά για ένα απλό τοίχο περίφραξης. Αντίθετα το κτίριο που είναι εσωστρεφές, ανοίγει εσωτερικά με μεγάλες συρόμενες τζαμαρίες προς την εξαιρετικά διαμορφωμένη αυλή – πλατεία.

Πηγή: προσωπικό αρχείο

Όλα τα νέα στοιχεία όπως κλιμακοστάσια, ασανσέρ, γέφυρες σύνδεσης, γίνονται από ελαφρά μεταλλική κατασκευή σε γκρί χρώμα διαφοροποιημένα πλήρως από τα υφιστάμενα βιομηχανικά κτίρια, αλλά σε δημιουργικό διάλογο μεταξύ τους. Οι μικρές προσθήκες στα δώματα των υφιστάμενων κτιρίων, στέκονται διακριτικά σε εσοχή και είναι απολύτως διακριτές, τονίζοντας τον μεταγενέστερο χώρο κατασκευής τους. Στον χώρο εισόδου της βιβλιοθήκης έχει δημιουργηθεί εσωτερικό αίθριο ύψους τεσσάρων ορόφων με εσωτερικά μπαλκόνια – διαδρόμους επικοινωνίας (μεταλλικά) και κρεμαστά φωτιστικά βιομηχανικού ύφους.

Πηγή: προσωπικό αρχείο

El Matadero (Παλιά Σφαγεία)

El Matadero, Πηγή: προσωπικό αρχείο

Σε επαφή με τον ποταμό Mangles, στα όρια του αστικού χώρου σε μια μεγάλη έκταση εκατό περίπου στρεμμάτων λειτουργούσαν τα παλιά δημοτικά σφαγεία της πόλης της Μαδρίτης συνολικού εμβαδού 50 000 m². Κτίρια εξαιρετικής μικτής κατασκευής (τούβλο, πέτρα, οπλισμένο σκυρόδεμα) δίνουν μια νέα ευκαιρία για τον πολιτισμό και την αναψυχή της πρωτεύουσας. Παράλληλα με συντονισμένες ενέργειες του Δήμου και της ισχυρής περιφέρειας, αναβαθμίζεται ανανεώνεται και συμμετέχει πλέον ενεργά στην ζωή και τις δραστηριότητες της πόλης, μια εγκαταλελειμμένη και υποβαθμισμένη περιοχή. Η πόλη αγάλιασε την προσπάθεια δημιουργώντας τις αναγκαίες υποδομές. Λεωφορεία, μετρό και αστική ανάπτυξη – αναβάθμιση όλης της γύρω περιοχής.

Το συγκρότημα απέκτησε εξαιρετική πρόσβαση μέσω της πλήρως λειτουργικής αισθητικής και κατασκευαστικής αναβάθμισης των παρόχθιων του ποταμού. Πράσινο, δρόμους για περπάτημα, ποδηλατόδρομους, χώρους στάσης, παιδικές χαρές, νέες σύγχρονες γεφυρώσεις των δύο όχθων του ποταμού, δημιουργούν τις προϋποθέσεις για μια διαδρομή χαλάρωσης και αναψυχής με τελικό προορισμό το πλήρως αναβαθμισμένο και πολυλειτουργικό Matadero. Σήμα κατατεθέν του συγκροτήματος, ο εξαιρετικής κατασκευής από οπλισμένο σκυρόδεμα υδατόπυργος, ο οποίος δεσπόζει και επισημαίνει την κύρια είσοδο. Η καπνοδόχος, τα μηχανήματα, τα παραμένοντα δίκτυα και στοιχεία των προϋφιστάμενων εξοπλισμών, συνδέουν το παρόν με το παρελθόν συμπληρώνοντας την ιστορική μνήμη και την συμβολή του χώρου στην ανάπτυξη της πόλης της Μαδρίτης.

Τα διατηρητέα κτίρια παραμένουν ανέπαφα στο εξωτερικό τους και με τις απολύτως απαραίτητες, λιτές και προσεκτικές παρεμβάσεις στο εσωτερικό τους για την εξυπηρέτηση των νέων λειτουργιών. Πολυχώρος

αναψυχής, πολιτισμού, εικαστικών και επιστημονικών αναζητήσεων, εκθέσεων, μελέτης και εκπαιδευτικών – ερευνητικών αναζητήσεων, σεμινάρια, συνέδρια, μουσικές θεατρικές και άλλες εκδηλώσεις. Λειτουργεί σχεδόν όλο το εικοσιτετράωρο συγκεντρώνοντας επισκέπτες όλων των ηλικιών. Εμφανής η διάθεση διατήρησης του βιομηχανικού ύφους, ακόμη και της φθοράς του χρόνου, τα οποία δημιουργούν εξαιρετικά ατμοσφαιρικό περιβάλλον απολύτως συμβατό με τις πειραμτικές αναζητήσεις των καλλιτεχνών. Παλιό και νέο σε δημιουργικό διάλογο. Μια σχέση που αξίζει να διατηρηθεί και να διερευνηθεί περαιτέρω. Η αντιθετική συνύπαρξη δίνει αφορμές για νέες αναζητήσεις, στοχασμούς και προβληματισμούς. Μια εντελώς διαφορετική λογική της συνολικής – άκρατης αποκατάστασης που μερικές φορές με την εξαιρετικά μεθοδική και επιτηδευμένη εκδοχή της, φτάνει σε εκ διαμέτρου αντίθετα αποτελέσματα. Μηδενίζει την ιστορική αξία του χώρου, παύει να σέβεται και αν συνυπάρχει με το παρελθόν. Λεπτές ισορροπίες, εύθραυστες που πρέπει να τις προσέχουμε ως κόρη οφθαλμού.

Caixa Forum (μουσείο μοντέρνας και σύγχρονης τέχνης)

Caixa Forum, Πηγή: προσωπικό αρχείο

Η παλιά βιομηχανική αποθήκη στο κέντρο της Μαδρίτης μετασχηματίζεται σε μουσείο μοντέρνας τέχνης του δικτύου Caixa Forum. Οι αρχιτέκτονες Herzog & De Meuron, κινούμενη σε εντελώς αντισυμβατική λογική και πορεία από την κλασική αποκατάσταση και επανάχρηση δίνουν την δική τους ερμηνεία. Το βαρύ, λιτό με επικάλυψη τις συνεχείς δίρριχτες στέγες, βιομηχανικό κτίριο αποδομείται. Αποξηλώνεται όλος ο εσωτερικός ξύλινος φέρων οργανισμός του καθώς και η επιστέγαση και αντικαθίσταται από νέο μικτό οπλισμένου σκυροδέματος σε συνδυασμό με μεταλλικό σκελετό.

Το κτίριο δεν πατά πλέον συμβατικά τους εξωτερικούς περιμετρικούς φέροντες τοίχους, αλλά φαίνεται να μετεωρίζεται στο κενό αφηφώντας τους νόμους της βαρύτητας. Κατ'αυτόν τον τρόπο δημιουργείται στο χώρο του ισογείου, στεγασμένος λειτουργικός χώρος εισόδου στο κτίριο, ως επέκταση του χώρου της αστικής πλατείας. Αυτή ήταν και η πρόθεση των μελετητών, η ροή της κίνησης της πλατείας προς το κτίριο.

Caixa Forum, Πηγή: προσωπικό αρχείο

Η νέα υπερκατασκευή, ξεπροβάλλει σε εσοχή από το υφιστάμενο κτίριο, υπό τη μορφή ακανόνιστων πρισμάτων, τα οποία εξωτερικά φέρουν δεύτερη όψη από διάτρητη οξειδωμένη λαμαρίνα τύπου corteu. Η οροφή του υπαίθριου στεγασμένου χώρου εισόδου, καθώς και τα εσωτερικά δάπεδα, κλιμακοστάσια, ασανσέρ κλπ, είναι επενδεδυμένα από ανοξειδωτή λαμαρίνα. Οι οροφές των κτιρίων εσωτερικά είναι από οπλισμένο ανεπίχρηστο χωρίς βαφή σκυρόδεμα, με εμφανείς τις ηλεκτρομηχανολογικές εγκαταστάσεις, και υπό μορφή γραμμικών ράβδων τα φωτιστικά σώματα.

Το γκισέ πληροφοριών, το εκδοτήριο εισιτηρίων, η πλάτη του χώρου αναμονής καθώς και το εσωτερικό δάπεδο του αμφιθεάτρου είναι επενδεδυμένα με ξύλινες λωρίδες σε ανοιχτό χρώμα. Στον τελευταίο όροφο λειτουργεί καφέ-εστιατόριο με θέα και προοπτική, μέσω της διπλής διάτρητης μεταλλικής όψης, προς την πολυσύχναστη πλατεία.

Caixa Forum, Ο χώρος υποδοχής, Πηγή: προσωπικό αρχείο

Caixa Forum, Ο χώρος του εστιατορίου, Πηγή: προσωπικό αρχείο

ΑΓΓΛΙΑ

ΛΟΝΔΙΝΟ

Μουσείο Tate Modern (παλιό Δ.Ε.Η. - αρχιτ. Herzog and de Meuron)

Πηγή: Tate Modern, The Handbook

Η Tate Modern Gallery, είναι το πλέον δημοφιλές μουσείο μοντέρνας τέχνης και είναι ένα παγκόσμιο σημείο αναφοράς. Το παλιό εγκαταλελειμμένο εργοστάσιο παραγωγής ενέργειας του Λονδίνου, ήταν κτισμένο στις όχθες του Τάμεση και είχε σταματήσει προ πολλού την λειτουργία του.

Όταν η Tate Modern Gallery άνοιξε τις πύλες της το 2000, κανείς δεν μπορούσε να φανταστεί το ενδιαφέρον και το πλήθος του κόσμου που θα την επισκέπτονταν για να περιηγηθεί στο κτίριο, τις μόνιμες εκθέσεις, την βιβλιοθήκη και το ατμοσφαιρικό εστιατόριο στον τελευταίο όροφο του κτιρίου με θέα στον Τάμεση.

Η αποκατάσταση και η ένταξη της νέας χρήσης ανατέθηκε στο αρχιτεκτονικό γραφείο Herzog & de Meuron. Το κτίριο σχεδιάστηκε από τον μεγάλο Βρετανό αρχιτέκτονα Giles Gilbert Scott. Σχεδίασε ένα πολύ απλό και λιτό ογκοπλαστικά κτίριο στο οποίο δεσπόζει η υψίκορη τούβλινη καπνοδόχος, ανάμεσα στις κυβιστικές Δωρικές κολώνες

Πηγή: προσωπικό αρχείο

και στις εξαιρετικά μελετημένες λεπτομέρειες στην εξωτερική τούβλινη συμπαγή τοιχοποιία. Το κτίριο κτίστηκε μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.

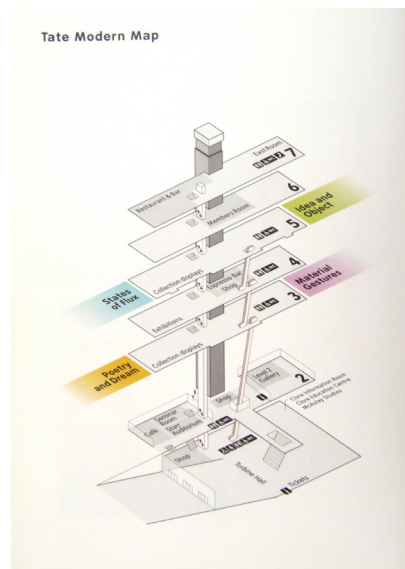
Ο αρχιτέκτονας Scott ήταν διάσημος από το κτίσιμο και άλλων σταθμών παραγωγής ενέργειας στο Λονδίνο, καθώς και του Αγγλικανικού Καθεδρικού Ναού στο Λίβερπουλ. Το εσωτερικό του κτιρίου δεν είχε εσωτερικά χωρίσματα, πατώματα, σκάλες κλπ. Το εσωτερικό ήταν σαν ένα άδειο κουτί χωρισμένο σε δύο μέρη από μια σειρά ψηλές μεταλλικές κολώνες.

Με την ίδια αρχιτεκτονική και μορφολογική λογική διακατέχεται και η προσθήκη του τελευταίου ορόφου από τους Herzog & de Meuron. Σε εσοχή από το υπόλοιπο κτίριο, με καθαρό κυβιστικό σχήμα, λιτό σχεδιασμό και χρωματική διαφοροποίηση (Γυαλί, U-Glass), ξεπροβάλλει η νέα προσθήκη, χωρίς να θίγει και με απόλυτο σεβασμό προς το υφιστάμενο τούβλινο κτίριο.

Κυρίαρχο στοιχείο της σύνθεσης, η διατήρηση της επιβλητικής αίθουσας των τουρμπινών, η οποία έχει την δυνατότητα έκθεσης υπερμεγέθων εκθεμάτων της μοντέρνας τέχνης, καθώς και ποικίλων εκδηλώσεων χορού, θεάτρου κλπ. Όλες οι νέες κατασκευές, απαραίτητες για την σωστή οργάνωση και λειτουργία της πινακοθήκης είναι απολύτως διακριτές από τις υφιστάμενες, δείχνοντας τον νεώτερο τρόπο κατασκευής τους (σκάλες, ασανσέρ).

Πηγή: Tate Modern Guide

Πηγή: Tate Modern Guide

Πηγή: Tate Modern, The Handbook

Πηγή: Tate Modern, The Handbook

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

Το Βιομηχανικό κτίριο ως μοχλός αστικής και
πολεοδομικής αναβάθμισης

3η Διάλεξη στα πλαίσια του Ευρωπαϊκού Προγράμματος – «Ακαδημία Πλάτωνος» του Καποδιστριακού Παν. Αθηνών (Μέρος II)

Περιοχή Sandothafen πριν την αναβάθμιση - Αμβούργο
Πηγή: Ερευνητικό θέμα, Ευθυμιάκη Παναγιούλα, Μάρτος Στέλιος

ΑΣΤΙΚΟΣ ΜΑΡΑΣΜΟΣ

Ο ευρωπαϊκός πολεοδομικός σχεδιασμός πέρασε από πολλά στάδια, τα οποία έμμεσα επηρεάστηκαν από τα στάδια της ευρωπαϊκής αστικοποίησης, δηλαδή την Μεσαιωνική πόλη, την εμπορική την πόλη της βιομηχανικής επανάστασης, την βικτωριανή πόλη, τη μοντέρνα πόλη και εσχάτως την πόλη της γνώσης και της τεχνολογίας. Η διαφορετικότητα των συνθηκών οδήγησε και σε διαφορετική εξέλιξη και οργάνωση της ιστορικής τους πορείας.

Την περίοδο της βιομηχανικής επανάστασης οι πόλεις πιέστηκαν και κλήθηκαν να αντέξουν μεγάλη πληθυσμιακή έκρηξη. Η αναζήτηση εργασίας σε βιομηχανίες, οδήγησε σε ομαδική μετακίνηση πληθυσμού από την επαρχία και τις αγροτικές περιοχές στα μεγάλα αστικά κέντρα. Άμεσο αποτέλεσμα ήταν η αύξηση πυκνότητας, αύξηση συντελεστή δόμησης, υψών, μόλυνση περιβάλλοντος, κυκλοφοριακό κλπ.

Η παρακμή και απομάκρυνση της βιομηχανίας αφήνει πίσω της σοβαρότατα προβλήματα. Ανεργία, φτώχεια, μολυσμένη γη, υποβαθμισμένο φυσικό και αστικό (δομημένο) περιβάλλον. Ολόκληρες πόλεις ή μεγάλα τμήματα αυτών υπέστησαν «αστικό μαρασμό».

Βεβαίως, υποβαθμισμένες περιοχές των πόλεων, δεν είναι μόνο οι παραπάνω, αλλά και οι περιοχές αυθαιρέτων, ανάπτυξης αυτοκινητοδρόμων και σιδηροδρόμων αλλά και περιοχές στις οποίες ξεπεράστηκε η τεχνολογία και οι υποδομές τους και σήμερα οι απαιτήσεις των εν δυνάμει χρήσεων είναι εντελώς διαφορετικές.

ΑΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΛΑΣΗ

Η αστική ανάπλαση καλείται να αντιμετωπίσει και να ξεπεράσει φαινόμενα αστικού μαρασμού των πόλεων. Η πόλη οφείλει στην ιστορική της πορεία να μεταλλάσσεται προκειμένου να υπηρετεί τις μεταβαλλόμενες ανάγκες των κατοίκων της, αντιμετωπίζοντας συνθετικά και όχι παθητικά τα όποια προβλήματα παρουσιάζονται.

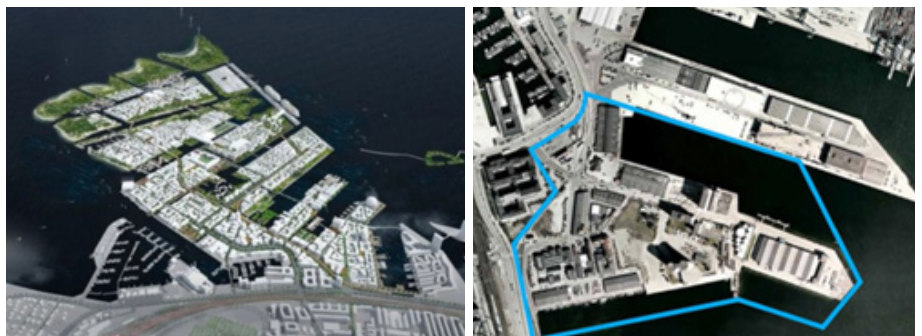
Η αστική ανάπλαση είναι μια σύνθετη και πολυεπίπεδη έννοια και αφορά το δημόσιο χώρο και τα κτίρια αλλά και τον ιδιωτικό - δομημένο και φυσικό- χώρο.

Ορισμός: urban regeneration =αστική ανασυγκρότηση:ένα καθολικό και ολοκληρωμένο όραμα και δράση που οδηγεί στην επίλυση των προβλημάτων των πόλεων και που επιδιώκει να προκαλέσει μια διαρκή αλλαγή στις οικονομικές, φυσικές, κοινωνικές και περιβαλλοντικές συνθήκες μιας περιοχής που έχει γίνει αντικείμενο αλλαγής

Ανάπλαση πάρκου Vallparadis στα πλαίσια της αστικής αναδιάρθρωσης της πόλης Terrassa της Ισπανίας
Πηγή: προσωπικό αρχείο

ΚΥΡΙΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΑΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΛΑΣΗΣ

Σχέδιο ανάπλασης της περιοχής Indre Nordhavnen στην Κοπεγχάγη (2006 μέχρι σήμερα)
Πηγή: Ερευνητικό θέμα, Ευθυμιάκη Παναγιούλα, Μάρτος Στέλιος

1. Βελτίωση λειτουργικότητας του αστικού χώρου, για την εξυπηρέτηση των σύγχρονων αναγκών των κατοίκων
2. Βελτίωση και κάλυψη στεγαστικών αναγκών, κυρίως ευπαθών ομάδων πληθυσμού
3. Αύξηση δυνατοτήτων επιχειρηματικότητας και παραμονής των μόνιμων κατοίκων
4. Βελτίωση αστικής κινητικότητας (φιλικά προς το περιβάλλον μέσα συγκοινωνίας –ΑΜΕΑ
5. Συντήρηση, καθαριότητα, έλεγχος, ασφάλεια και λειτουργικότητα δημόσιου χώρου.

Ο Ν. 2508/1997, άρθρο 8, ορίζει την ανάπλαση ως εξής:

« το σύνολο των κατευθύνσεων, των μέτρων, των παρεμβάσεων και των διαδικασιών πολεοδομικού, κοινωνικού, οικονομικού, οικιστικού χαρακτήρα που προκύπτουν από σχετική μελέτη και αποσκοπούν κυρίως στη βελτίωση των πολιτικών, ιστορικών, μορφολογικών και αισθητικών στοιχείων και χαρακτηριστικών της περιοχής.

ΑΝΑΒΑΘΜΙΣΗ ΥΠΟΒΑΘΜΙΣΜΕΝΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΜΕ ΜΟΧΛΟ ΤΗΝ ΕΠΑΝΑΧΡΗΣΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΚΕΛΥΦΩΝ

Δύο είναι οι βασικές απόψεις ή μορφές επεμβάσεων στα κτιριακά κελύφη-αποθέματα:

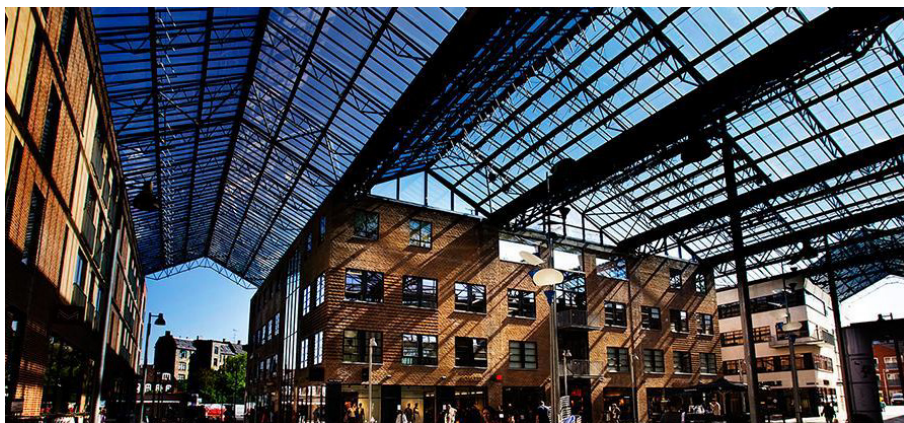
1. Κατεδάφιση, κτιρίων, οικοδομικών τετραγώνων ή περιοχών και η αντικατάστασή τους με νέα κτίρια – κατασκευές (ή πράσινο και ελεύθερους χώρους)
2. Επανάχρηση κτιρίων και συνόλων

Καθώς το κόστος γης αυξάνεται και μειώνονται οι συντελεστές εκμετάλλευσης τα τελευταία χρόνια το ενδιαφέρον έχει στραφεί στη διατήρηση και αποκατάσταση του υπάρχοντος κτιριακού αποθέματος με προτεραιότητα στα κτίρια που έχουν ιστορική και πολιτιστική αξία και σημασία.

Μετατροπή των Seed Silo σε κατοικίες - Κοπεγχάγη, 2003
Πηγή: Διαδίκτυο, www.chlx.dk

ΕΠΑΝΑΧΡΗΣΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΚΤΙΡΙΩΝ

Μετατροπή πρώην βαμβακουργίας σε εμπορικό κέντρο, Κοπεγχάγη, 2004
Πηγή: Διαδίκτυο, www.cpbcc.dk

Η έννοια της επανάχρησης χρησιμοποιείται για την ένταξη νέων χρήσεων σε κτίρια και σύνολα που έχασαν την αρχική τους λειτουργία και βρίσκονται για αρκετό χρόνο σε αχρηστία. Στόχοι είναι η αξιοποίηση του κτιριακού αποθέματος με την προσαρμογή του στις νέες σύγχρονες συνθήκες.

Η επανάχρηση στην περίπτωση της εγκατάλειψης ενός κτιριακού συγκροτήματος, τόπου ή συνόλου, αποτελεί την καλύτερη επιλογή πριν την καταστροφή. Από το χάρτη της Βενετίας το 1964, την διακήρυξη του Άμστερνταμ το 1975, έως τη Διακήρυξη της Γρανάδας το 1985 έχει φανεί πως η διατήρηση και αποκατάσταση δεν είναι πλέον αρκετά για την διάσωση ενός κτιρίου και την εξασφάλιση του στο χρόνο. Συνεπώς η επανάχρηση αποτελεί ένα αποτελεσματικό μέσο για την αποκατάσταση και την διατήρηση του οικοδομικού αποθέματος .

Κατά τον 19ο αιώνα, εμφανίστηκε η τάση του συνδυασμού της ένταξης νέων χρήσεων σε υφιστάμενα κτίρια με την διατήρηση του κελύφους. Η επανάχρηση των σιδηροδρομικών σταθμών στις ΗΠΑ αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα.

Από το 1850 έως το 1900, είχαν κατασκευάσει 40.000 κτίρια για τις ανάγκες των σιδηροδρόμων. Το 1960 λειτουργούν για διάφορους λόγους μόνο 1000. Το 1973 υπό την πίεση της κοινής γνώμης, εντάχθηκαν σε ένα πρόγραμμα εθνικής κλίμακας με χρήσεις κοινωνικού- πολιτιστικού, μορφωτικού (εκπαιδευτικού) εμπορικού και τουριστικού χαρακτήρα.

Την ίδια περίοδο, ξεκίνησε στην Ευρώπη τέτοιας μορφής επέμβαση. Έγιναν επεμβάσεις σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες όπως Αγγλία, Ιταλία, Ολλανδία, Βέλγιο, Γερμανία, Ισπανία, Γαλλία κα. Τα περισσότερα από τα βιομηχανικά κτίρια και συγκροτήματα που αρχικά ήταν χωροθετημένα έξω από τις πόλεις, βρέθηκαν να κατέχουν κυρίαρχη θέση στο κέντρο των πόλεων.

Σοβαρότατο πρόβλημα στη συνέχεια και στην λειτουργία ου αστικού χώρου και της πόλης.

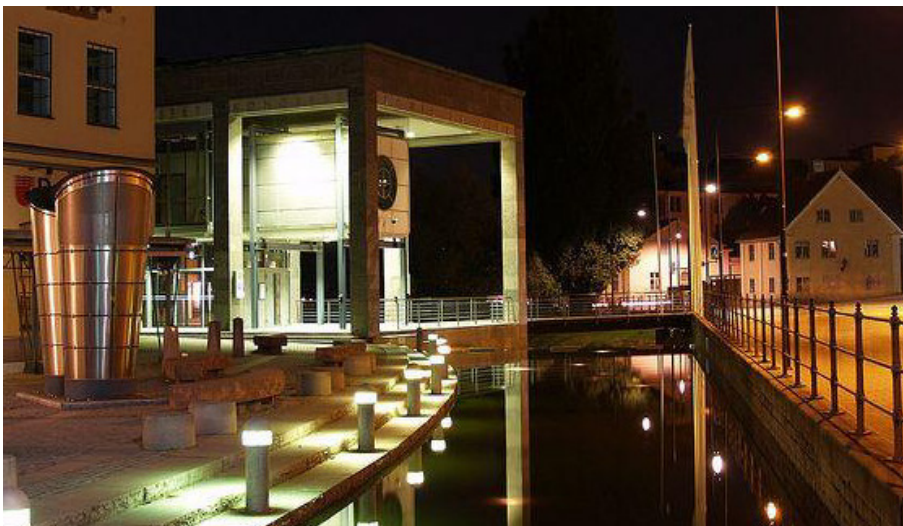
Η πιο διαδεδομένη εφαρμογή επανάχρησης είναι η ένταξη πολιτιστικών χρήσεων (πχ. Μουσεία ή και μουσεία του εαυτού τους) χρήσεων μια που όλες οι πόλεις και κέντρα τους παρουσιάζουν σοβαρή έλλειψη σε αυτόν τον τομέα.

Άλλες συνήθεις χρήσεις είναι αθλητικές, εκπαιδευτικές, τουριστικές, οικιστικές, εμπορικές, διοίκησης κ.λ.π. Αυτές πάντα στόχευαν όχι μόνο στην αναβάθμιση των κτιρίων αλλά και της ευρύτερης περιοχής με ρυθμίσεις πολεοδομικές, χρήσεων γης, κυκλοφοριακές, ενίσχυσης του πρασίνου και των ελεύθερων χώρων. Γενικά συνολικής και ριζικής ανασύνταξης της περιοχής στην οποία ήταν εγκατεστημένα τα εγκαταλελειμμένα εργοστάσια.

Το γεγονός ότι τα βιομηχανικά κτίρια πολλές φορές δεν έχουν επιμελημένη κατασκευή και μορφή, μια που κατασκευάστηκαν κυρίως για να εξυπηρετούν την σειρά παραγωγής, οδήγησε σε λανθασμένη εκτίμηση για την αξία τους και δεν έτυχαν της απαιτούμενης αναγνώρισης.

ΓΙΑΤΙ ΤΑ ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΑ ΜΠΟΡΟΥΝ ΝΑ ΣΥΜΒΑΛΛΟΥΝ ΣΤΗΝ ΑΝΑΒΑΘΜΙΣΗ ΥΠΟΒΑΘΜΙΣΜΕΝΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ

- Είναι χωροθετημένα στον κεντρικό ιστό των πόλεων
- Βρίσκονται κοντά σε κυκλοφοριακούς άξονες (λιμάνι, σιδηροδρομικό σταθμό, βασικές οδικές αρτηρίες)
- Έχουν συνήθως μεγάλο εμβαδόν και όγκο και είναι κτισμένα σε μεγάλα κεντρικά οικόπεδα
- Αποτελούν σημεία αναφοράς για τις τοπικές κοινωνίες
- Έχουν ισχυρό ιστορικό, κοινωνικό και οικονομικό συμβολισμό, γιατί συμμετείχαν για μεγάλο χρονικό διάστημα στην διαμόρφωση του προφίλ των πόλεων και των περιοχών στις οποίες ήταν εγκατεστημένα
- Τα βασικά τους χαρακτηριστικά (μεγάλο εμβαδόν, μεγάλο ύψος, μεγάλα εν σειρά ανοίγματα κλπ) δίνουν τη δυνατότητα για ένταξη πολλών εναλλακτικών χρήσεων (πολιτισμός, αθλητισμός, διοίκηση, κατοίκηση κλπ)
- Αποτελούν οικείο χώρο για τους απογόνους των εργατών με μεγάλη συναισθηματική αξία
- Τα περισσότερα είναι κτισμένα με φυσικά παραδοσιακά υλικά (πέτρα, ξύλο, κεραμίδι) που είναι προσφιλή και αποδεκτά σε μεγάλη μερίδα των κατοίκων των πόλεων που οι περισσότεροι ζουν σε άτυπα, ουδέτερα, χωρίς χαρακτήρα διαμερίσματα κτιρίων της αντιπαροχής

Συνεδριακό Κέντρο και Μέγαρο Μουσικής Louis de Geer (πρώην χαρτοβιομηχανία), Norrköping, Σουηδία, 1994
Πηγή: Δ ιαδίκτυο

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΑΝΑΒΑΘΜΙΣΗΣ ΥΠΟΒΑΘΜΙΣΜΕΝΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΜΕ ΜΟΧΛΟ ΤΑ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΑ ΚΤΙΡΙΑ

ΙΣΠΑΝΙΑ – ΤΕΡΑΣΑ

Η διαδικασία εκβιομηχάνισης της Terrassa ξεκίνησε στις αρχές του 19ου αιώνα και κυρίως προέρχονται από την ανάπτυξη του κλάδου της κλωστοϋφαντουργίας.

Πηγή: προσωπικό αρχείο

Οι εξελίξεις στον βιομηχανικό τομέα επέφεραν ριζικές αλλαγές στον πολεοδομικό σχεδιασμό και την κοινωνία. Η πόλη της Terrassa εξαπλώθηκε προς τον βορρά, πέρα από τα μεσαιωνικά της σύνορα. Στα τέλη του 19ου αιώνα, η πόλη επεκτάθηκε πέρα από τα φυσικά της όρια, την κόιτη του ποταμού Palau και τον χείμαρρο Vallparadis.

Η βιομηχανική κληρονομιά της πόλης περιλαμβάνει τα πιο εμβληματικά κτίρια τα οποία ασκούσαν δραστηριότητες που συμμετέχουν στην βιομηχανική διαδικασία.

Στην περίπτωση της κλωστοϋφαντουργίας, η κληρονομιά περιλαμβάνει τα εργοστάσια αποθήκες, καμινάδες και ατμόμυλους. Η πλούσια κληρονομιά της Terrassa πέρα από τα ίδια τα κτίρια, περιλαμβάνει τις πολεοδομικές αλλαγές που επέφερε η εκβιομηχάνιση της περιοχής, η οποία εξελίσσει την μεσαιωνική της δομή σε μια σύγχρονη οργάνωση. Οι δρόμοι της πόλης και η σχέση τους με τα εργοστάσια και τις μεταξύ τους διασυνδέσεις, οι εργατικές κατοικίες, η εγκατάσταση υπηρεσιών παροχής ηλεκτρικής ενέργειας, ίδρυση τραπεζών, νοσοκομείων, σιδηροδρομικού σταθμού, αγοράς και σχολείου είναι μερικές από τις συνέπειες της εκβιομηχάνισης στην αστική ανάπτυξη της περιοχής.

Η μακρά περίοδος ακμής της κλωστοϋφαντουργίας τελείωσε με την βιομηχανική κρίση της κλωστοϋφαντουργίας την δεκαετία του '70. Η κρίση αυτή επηρέασε ολόκληρη την Ισπανία και σε μεγάλο βαθμό την Terrassa λόγω της βιομηχανικής της παράδοσης. Πολλές βιομηχανίες σταμάτησαν την λειτουργία τους, οδηγώντας την πόλη σε οικονομική κρίση και η ενεργία εκτοξεύθηκε στο 30%.

Το 1983, ξεκίνησε μια διαδικασία σχεδιασμού για την αναζωογόνηση και αναδιοργάνωση της πόλης. Το Pla General d'Ordenacio, το νέο σχέδιο πόλεως της Terrassa, είχε ως στόχο την επέκταση της πόλης στα πλαίσια μιας επίκαιτης και σύγχρονης σύλληψης, δίνοντας ιδιαίτερη βαρύτητα στην προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, συμπεριλαμβανομένης της βιομηχανικής κληρονομιάς του τόπου.

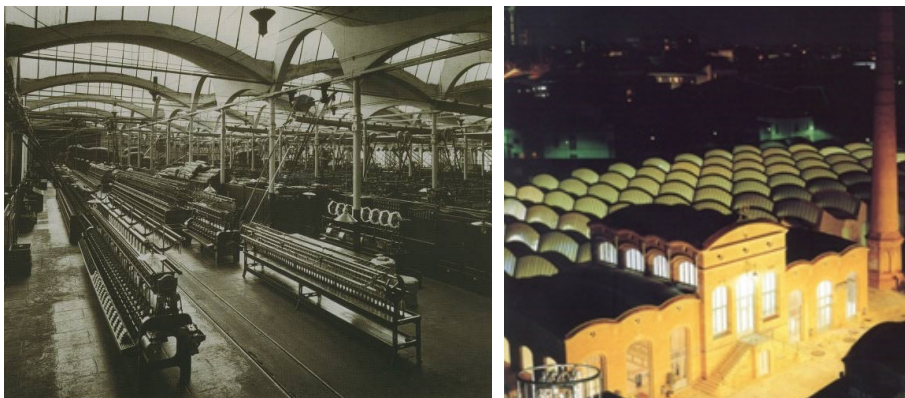
Πηγή: προσωπικό αρχείο

Πηγή: προσωπικό αρχείο

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

Μουσείο Επιστήμης και Τεχνολογίας της Καταλονίας (mNACTEC) (πρώην κλωστουφαντουργία)

Πηγή: προσωπικό αρχείο

Το κτίριο στο οποίο στεγάζεται το mNACTEC, η πρώην υφαντουργία Aymerich, Amat και Jover στην Terrassa, είναι ένα χαρακτηριστικό δείγμα Art Nouveau αρχιτεκτονικής βιομηχανικών κτιρίων της Ισπανίας. Σχεδιασμένο από τον αρχιτέκτονα Luis Muncunill, οι εργασίες άρχισαν το 1907 και έναν χρόνο αργότερα το κτίριο είχε ολοκληρωθεί και άρχισε η λειτουργία του εργοστασίου. Ο μύλος, τον οποίο αργότερα οι Καταλανοί αποκαλούσαν «ο ατμός» λόγω της ατμομηχανής του, περιείχε όλο τον απαραίτητο εξοπλισμό για την διαδικασία μετατροπής του ακατέργαστου μαλλιού σε ύφασμα.

Είναι κατασκευασμένο από περιμετρικούς φέροντες υπερμπατικούς τοίχους οπτοπλινθοδομής και εσωτερικά χυτοσιδηρές κολώνες. Καλύπτεται με συνεχείς τοξωτές – τοξοειδείς στέγες μικτής κατασκευής από τούβλο και κονίαμα.

Το μουσείο έχει συνολική έκταση 22.000m², από τα οποία τα 11.000m² αντιστοιχούν στον μύλο Aymerich, Amat και Jover. Σε αυτή την μεγάλη αίθουσα, σήμερα βρίσκονται οι μόνιμες εκθέσεις του μουσείου.

Στο εσωτερικό του χώρου παραγωγής κατασκευάστηκε υπόγειο τμήμα από οπλισμένο σκυρόδεμα, στο οποίο στεγάζεται η βιβλιοθήκη και ο χώρος των ερευνητών και της εκπαίδευσης.

Η νέα είσοδος του μουσείου γίνεται σε νέο διώροφο κτίριο από μικτή κατασκευή (οπλισμένο σκυρόδεμα και μέταλλο). Το κτίριο είναι λιτό και στέκεται με σεβασμό στο υφιστάμενο διατηρητέο βιομηχανικό μνημείο. Στον τυφλό τοίχο, σε παρακείμενη πολυώροφη πολυκατοικία, έχει εγκατασταθεί συστοιχία φωτοβολταϊκών, που προσφέρει σημαντική εξοικονόμηση ενέργειας και οικονομία κατά την λειτουργία του.

Πηγή: προσωπικό αρχείο

Ο κεντρικός δρόμος πρόσβασης στο μουσείο έχει διαμορφωθεί ως πεζόδρομος –ποδηλατόδρομος και στο πίσω μέρος του οικοπέδου λειτουργεί υπαίθριος χώρος στάθμευσης. Το συγκρότημα διαθέτει καφέ και εστιατόριο στον Α' όροφο του νέου κτιρίου με θέα στην εξαιρετική καμπύλη-φατνωματική οροφή του βιομηχανικού κτιρίου. Στο ισόγειο των νέων κτιρίων υπάρχει εκδοτήριο εισιτηρίων και πωλητήριο – βιβλιοπωλείο με μεγάλη ποικιλία τεχνικών βιβλίων. Το μουσείο έχει, σχεδόν καθημερινά, προγράμματα και επισκέψεις σχολείων, πανεπιστημίων και άλλων επιστημονικών ομάδων.

Το 1993, οι δημοτικές αρχές της πόλης συμφώνησαν στην εφαρμογή του Pla Estrategic de Terrassa, στρατηγικό σχέδιο για την πόλη Terrassa. Οι στρατηγικοί στόχοι του σχεδίου αυτού είναι η ενδυνάμωση του Πανεπιστημιακού Campus, η δημιουργία νέων υποδομών και η αποκατάσταση του ιστορικού κέντρου.

Στο στρατηγικό σχέδιο πόλης της Terrassa, η βιομηχανική λειτουργία μεταβαίνει στα νότια προάστια της πόλης, όπου δημιουργούνται δύο νέες βιομηχανικές περιοχές, συνολικής έκτασης 6km², οι Santa Margarida II και Els Bellots. Στις περιοχές αυτές εγκαθίστανται 602 εταιρίες όπου απασχολούνται 600 εργαζόμενοι.

Το στρατηγικό σχέδιο της Terrassa περιελάμβανε επίσης προστασία και ανάδειξη της βιομηχανικής κληρονομιάς. Τα εγκαταλελειμμένα βιομηχανικά κελυφη, καθώς και οι παλιές βιομηχανικές υποδομές, αποκαθίστανται και εντάσσονται σε αυτά νέες χρήσεις.

Ο σιδηροδρομικός σταθμός RENFE καθώς και οι σιδηροδρόμοι, μετατρέπονται σε λεωφόρο και ένα ανοιχτό δημόσιο χώρο 42.000m².

Πηγή: προσωπικό αρχείο

Κλωστοϋφαντουργία Izar (Βαφείο)

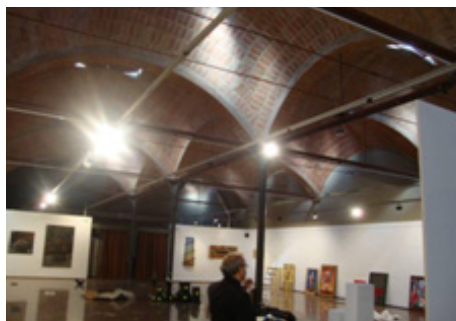

Πηγή: προσωπικό αρχείο

Το μόνο κτίριο το οποίο έχει επιβιώσει από το βιομηχανικό συγκρότημα Industria Izar, χτισμένο σε σχέδια του αρχιτέκτονα Muncunill, είναι το βαφείο. Πρόκειται για ένα ορθογώνιο κτίριο με τούβλινες όψεις και ιδιαίτερη έμφαση στον φυσικό αερισμό και ηλιασμό, καθώς σχεδιάστηκε για να εξυπηρετεί τις ανάγκες του τμήματος της παραγωγικής διαδικασίας, του βαψίματος. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η στέγη του κτιρίου, όπου θολωτοί θαλάμοι από τούβλο επενδύονται με φεγγίτες. Σήμερα το κτίριο αυτό ανήκει στις δημοτικές αρχές της πόλης και χρησιμοποιείται ως εκθεσιακός χώρος. Ο υπόλοιπος χώρος τον οποίο κατελάμβαναν

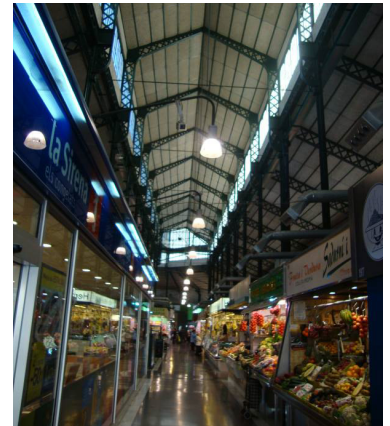
οι εγκαταστάσεις του εργοστασίου, έχει παραμείνει ελεύθερος ως αστική πλατεία, διατηρώντας το σήμα κατατεθέν της βιομηχανικής προϊστορίας, την τούβλινη καπνοδόχο.

Πηγή: προσωπικό αρχείο

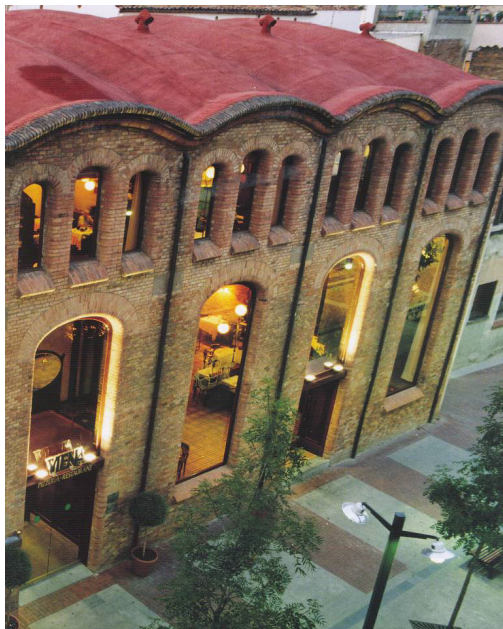
Mercat de la Independencia – Η Αγορά της Ανεξαρτησίας

Ιστορικό κτίριο κτισμένο με αφορμή την ανεξαρτησία της πόλης. Στέγαζε την κεντρική Δημοτική Αγορά, με μεγάλη ποικιλία εμπορευμάτων (κυρίως τρόφιμα, ποτά, κρέατα, λαχανικά, ψάρια, αλλαντικά, ξηρούς καρπούς, κλπ). Μετά την αποκατάσταση του κτιρίου ολοκληρώθηκε και η κατασκευή της πλατείας στην κεντρική είσοδο.

Πηγή: προσωπικό αρχείο

Societat general d' Electricitat – Πρώην ηλεκτρική εταιρεία, μετατροπή σε εστιατόριο

Πηγή: προσωπικό αρχείο

Πηγή: προσωπικό αρχείο

Πηγή: προσωπικό αρχείο

Ο παλιός σταθμός Ηλεκτρισμού της βιομηχανικής Terrassa, αποκαταστάθηκε και λειτουργεί ως εστιατόριο πολυτελείας. Στο εσωτερικό τοποθετήθηκε μεταλλικό πατάρι για την αύξηση του εμβαδού του χώρου το οποίο στηρίζεται σε μεταλλικές κολώνες και δοκάρια.

Παλιό εργοστάσιο Fragment de la Quadra del Vapor Ventallo – πλατεία

Πηγή: προσωπικό αρχείο

Το παλιό εργοστάσιο ήταν κτισμένο σε κεντρικό σημείο της πόλης, στο οποίο επρόκειτο να κατασκευαστεί νέο μεγάλο συγκρότημα κατοικιών. Η αρχική πρόταση ήταν να κατεδαφιστεί εξολοκλήρου και στην θέση του να δημιουργηθεί πλατεία – δημόσιος χώρος για την εξυπηρέτηση του συγκροτήματος κατοικιών. Τελικά παρέμεινε τμήμα του κτιρίου ως φράγμα προστασίας προς τον κεντρικό πολύβουο δρόμο και τμήμα της ξύλινης κεραμοσκεπής, μαζί με τον εσωτερικό μεταλλικό σκελετό από χυτοσιδηρές κολώνες. Ο χώρος είναι απολύτως λειτουργικός ως στεγασμένος ημιυπαίθριος χώρος και χρησιμοποιείται από τους κατοίκους και την κοινότητα για ένα πλήθος δραστηριοτήτων (καθιστικό, ανάπτυξη, επιτραπέζια παιχνίδια, προβολές, χορό κ.α). Προς την πλευρά της πλατείας το κτίριο αποδομείται διατηρώντας μόνο τον πλευρικό τοίχο – όριο με τον μικρό πλαϊνό δρόμο. Στην πάνω πλευρά της πλατείας δημιουργείται χώρος πρασίνου καθώς και η είσοδος – έξοδος του υπόγειου χώρου στάθμευσης.

Fabrica Pere Font I Batalle – κατοικίες

Πηγή: προσωπικό αρχείο

Το βιομηχανικό συγκρότημα, κτισμένο με την ίδια τεχνική, περιελάμβανε εκτός από τον βασικό χώρο παραγωγής και άλλα ανεξάρτητα κτίσματα αποθήκες, τα οποία κατεδαφίστηκαν για να αναπνεύσει ο χώρος. Η αρχιτεκτονική πρόταση διατηρεί το εξωτερικό κέλυφος και τις καμπύλες συνεχείς επιστεγάσεις, προτείνοντας την δημιουργία ενός νέου κτιρίου απλού ορθογώνιου πρίσματος, το οποίο εισχωρεί στο παλιό, δημιουργώντας μεταξύ των δύο κελύφων, ένα μεταβατικό ημιυπαίθριο χώρο. Τα ανοίγματα – κουφώματα από αλουμίνιο, τοποθετούνται στο νέο κέλυφος και ξεχωρίζουν τον εσωτερικό με τον ημιυπαίθριο χώρο. Στον περιβάλλοντα χώρο δημιουργήθηκε υπόγειος χώρος στάθμευσης για την εξυπηρέτηση του συγκροτήματος.

Παλιό εργοστάσιο – σχολείο

Πηγή: προσωπικό αρχείο

Κλασική κατασκευή με φέροντες περιμετρικούς τοίχους από υπερμπατική οπτοπλινθοδομή και επικάλυψη δίρριχτη ξύλινη κεραμοσκεπή, ξύλινα κουφώματα και μεγάλα συμμετρικά ανοίγματα. Διατηρήθηκε το βασικό κτίριο επί της κεντρικής οδού και από το μικρό σκέλος του Γ, παρέμεινε ως σκηνικό μόνο ο φέρων τοίχος. Το νέο κτίριο είναι από οπλισμένο σκυρόδεμα επενδεδυμένο στο μεγαλύτερο τμήμα της κύριας όψης με ξύλινες σανίδες. Τα ανοίγματα διατάσσονται σε αντίθεση με τα υφιστάμενα κατά την έννοια του μήκους και είναι συνεχή. Επιλέχθηκε η μέθοδος της αντιθετικής συνύπαρξης. Παλιό και νέο συνλειτουργούν με απόλυτο σεβασμό στην αρχιτεκτονική τους λογική και αυτονομία.

Πρώην κατοικία βιομηχάνου – πάρκο

Πηγή: προσωπικό αρχείο

Ο παλιός αλευρόμυλος μετασηματίσθηκε, με προσθήκες ημιυπαίθριων χώρων, σε κατοικία Βιομηχάνου της περιόδου ανάπτυξης της Terrassa. Η κατοικία περιβάλλεται από μεγάλη έκταση η οποία λειτουργεί σαν δημόσιο πάρκο. Σήμερα στο κτίριο στεγάζονται δημοτικές λειτουργίες (η ορχήστρα και φιλαρμονική της πόλης).

ΙΣΠΑΝΙΑ – ΒΑΡΚΕΛΩΝΗ

Πηγή: Διαδίκτυο

Η Βαρκελώνη είναι η πολυπληθέστερη πόλη της Καταλονίας και η δεύτερη μεγαλύτερη της Ισπανίας, έχοντας πληθυσμό 1,6 εκατομμύρια, και βρίσκεται στις ακτές της Μεσογείου. Το λιμάνι της Βαρκελώνης είναι ένα από τα κύρια λιμάνια της Μεσογείου.

Ένα από τα αναπτυξιακά προγράμματα που υλοποιήθηκαν στην Βαρκελώνη είναι το 22@Barcelona. Ήδη από το 2001, το Δημοτικό Συμβούλιο αποφάσισε να αναπλάσει την παλαιά – σχεδόν εγκαταλελειμμένη – βιομηχανική περιοχή Poblenou, τον κύριο κόμβο της ισπανικής εκβιομηχάνισης, και να δημιουργηθεί εκεί ένα cluster καινοτομίας με δραστηριότητες που βασίζονται στη γνώση και την τεχνολογία.

Το 22@Barcelona είναι ένα εγχείρημα το οποίο στοχεύει να εντάξει πλήρως την πόλη στη νέα τεχνολογική επανάσταση της οικονομίας της γνώσης. Η κεντρική ιδέα του σχεδίου 22@Barcelona, είναι η αξιοποίηση των παλιών εργοστασίων του Poblenou και η εγκατάσταση στην περιοχή δραστηριοτήτων όπως: πληροφορική, παραγωγή υπολογιστικών προγραμμάτων, γραφικές τέχνες, επεξεργασία δεδομένων, κατασκευή υλικών και εξοπλισμού υπολογιστών.

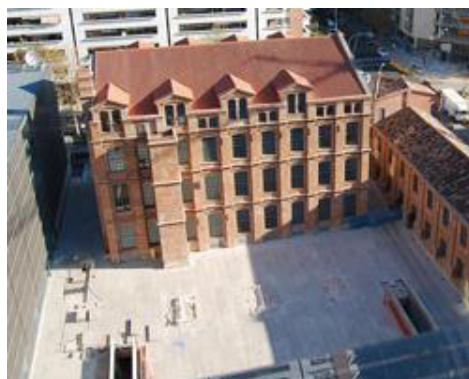
Ποσοτικά το πρόγραμμα αποτελείται από 115 οικοδομικά τετράγωνα, τα οποία καταλαμβάνονται από εργοστάσια, μερικά εκ των οποίων εγκαταλελειμμένα, και από παράνομες κατοικίες εργατών, οι οποίες συμμετείχαν στην διαδικασία του μετασχηματισμού. Από το κτιριακό απόθεμα, 114 βιομηχανικά κτίρια αποκαθίστανται και επαναχρησιμοποιούνται, αξιοποιώντας και ανδεικνύοντας την βιομηχανική κληρονομιά της Βαρκελώνης. Επίσης αποκαθίστανται 4.600 εργατικές κατοικίες και προγραμματίζεται η κατασκευή νέων κτιρίων κατοικίας, εμπορίου και υπηρεσιών (800.00τ.μ). σύμφωνα με το σχέδιο αυτό δημιουργούνται περισσότερες από 100.000 νέες θέσεις εργασίας.

Ο κοινός παρονομαστής αυτών των δραστηριοτήτων είναι η δυνατότητα συνύπαρξης τους με άλλες χρήσεις γης.

Παράλληλα με την αναβάθμιση του κτιριακού αποθέματος και την δημιουργία νέων κτιρίων, το κράτος χρηματοδότησε σημαντικά έργα τα οποία συνεισφέρουν στην περιοχή όπως: Αύξηση των υπαίθριων χώρων και χώρων πρασίνου κατά 114.000τ.μ, κατασκευή εκτεταμένου δικτύου πεζοδρόμων και ποδηλατοδρόμων μήκους 29km, αναβάθμιση μεταφορικών υποδομών, δημιουργία κεντρικού συστήματος κλιματισμού μέσω ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, δημιουργία δικτύου συγκομιδής στερεών απορριμμάτων και σταθμών καύσης.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

Πανεπιστήμιο Pompeu Fabra – 2008 (πρώην Βαμβακουργία CA L'aranyo – 1874)

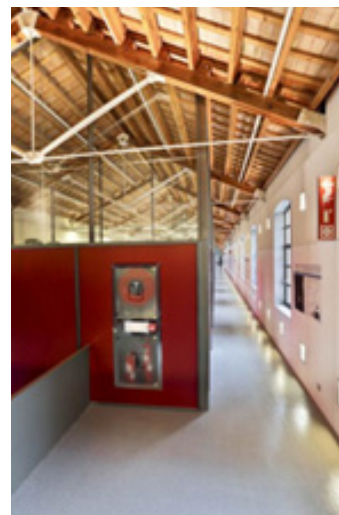

Η ένταξη εκπαιδευτικών δράσεων (τριτοβάθμια εκπαίδευση) στην εγκαταλελειμμένη βιομηχανική περιοχή Poblenou της Βαρκελώνης, σηματοδότησε και το ενδιαφέρον της πολιτείας αλλά και της τοπικής αυτοδιοίκησης για την αναβάθμιση της και την λειτουργική επανένταξη στην ζωή της πόλης. Μια ιστορική βιομηχανία, πρώην βαμβακουργία CAL'aranyo,

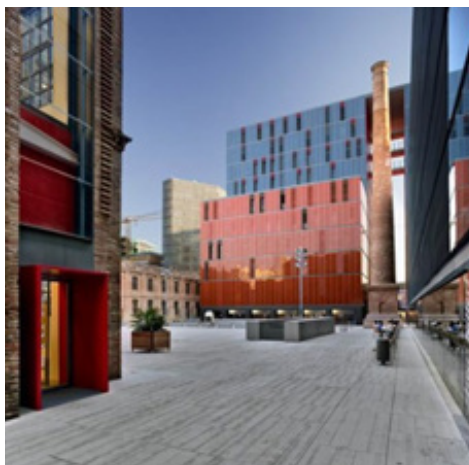
Πηγή: προσωπικό αρχείο

κτισμένη το 1874, ήταν ιδανική σε ότι αφορά το μέγεθος εγκαταστάσεων και οικοπέδου.

Αποκαταστάθηκε το υφιστάμενο τούβλινο τετραώροφο κτίριο και εντάχθηκαν σ'αυτό η Πανεπιστημιακή Βιβλιοθήκη και άλλες λειτουργίες του Πανεπιστημίου. Ένα νέο ανεξάρτητο δεκαώροφο κτίριο μεταλλική κατασκευή με εξωτερική επένδυση έγχρωμα πάνελ αλουμινίου, περσίδες και γυαλί, κτίστηκε το 1990 από τους αρχιτέκτονες Esteve Bonell και Josep Maria Gill. Η χωροθέτηση των νέων κτιρίων σε σχέση με το υφιστάμενο, δημιουργεί μια εσωτερική αυλή – υπαίθριο χώρο διαλειμμάτων και υπαίθριων δραστηριοτήτων για τους φοιτητές και τους καθηγητές. Στον υπόγειο χώρο κάτω από την εσωτερική αυλή δημιουργήθηκε χώρος στάθμευσης και βοηθητικών εγκαταστάσεων. Παλιό και νέο συνυπάρχουν μέσω μιας ενδιαφέρουσας αντιθετικής σχέσης για την από κοινού εξυπηρέτηση της νέας χρήσης.

Πηγή: προσωπικό αρχείο

Πηγή: προσωπικό αρχείο

Πηγή: προσωπικό αρχείο

Πολιτιστικό κέντρο – 1989 (πρώην υφαντουργεία Can Felipa – 1856)

Ένα από τα πρώτα εργοστάσια που λειτούργησαν εκ νέου στην περιοχή, ήταν η πρώτη υφαντουργεία Can Felipa, με έτος ίδρυσης το 1856. Η αποκατάσταση για την λειτουργία του πολιτιστικού κέντρου έγινε το 1989. Διατηρήθηκε η εξωτερική αρχιτεκτονική και μορφολογία των όψεων του κτιρίου, με μόνη διαφοροποίηση την προσθήκη

εξωτερικά του κατακόρυφου κόμβου επικοινωνίας των πέντε ορόφων. Η προσθήκη έγινε με μεταλλική κατασκευή, βιομηχανικού ύφους, πλήρως διαφοροποιημένη αισθητικά και κατασκευαστικά από το προϋπάρχον κτίρι, δείχνοντας με σαφήνεια τον μεταγενέστερο χρόνο κατασκευής της.

Πηγή: προσωπικό αρχείο

Κέντρο Ηλικιωμένων και δημοτική βιβλιοθήκη – 2009 (βιομηχανία λεύκανσης και βαφής υφασμάτων Can Saladrigas – 1884)

Πηγή: προσωπικό αρχείο

Πηγή: προσωπικό αρχείο

Κτίριο γραφείων και κατοικιών – 2009_αλευρόμυλος La Fama, γνωστός και ως Can Gili Vell – τέλη 19ου αιώνα

Πηγή: προσωπικό αρχείο

Ο αλευρόμυλος La Fama, γνωστός και ως Can Gili Vell, κτισμένος τέλη του 19ου αιώνα, είναι ένα προβεβλημένο κτίριο – τοπόσημο της περιοχής.

Το συγκρότημα μετασχηματίστηκε σε κτίριο μικτών χρήσεων, γραφείων και κατοικιών, από τον αρχιτέκτονα Miquel Hernandez Lopez.

Πηγή: προσωπικό αρχείο

Ο κατακόρυφος κόμβος επικοινωνίας των πέντε ορόφων κατασκευάστηκε εξωτερικά από μεταλλική κατασκευή, βιομηχανικού ύφους. Κεντρικό στοιχείο της σύνθεσης η υψηλή τούβλινη καπνοδόχος, στοιχείο μνήμης της αρχικής βιομηχανικής λειτουργίας και προϊστορίας του χώρου. Το συγκρότημα περιλαμβάνει παλιές και νέες κατασκευές, οι οποίες συνυπάρχουν στο χώρο, με αμοιβαίο σεβασμό.

ΓΕΡΜΑΝΙΑ – ΑΜΒΟΥΡΓΟ (ΠΕΡΙΟΧΗ HAFENCITY)

Η πόλη του Αμβούργου είναι η δεύτερη σε πληθυσμό μεγαλύτερη πόλη της Γερμανίας, με πληθυσμό που πλησιάζει τα δύο εκατομμύρια κατοίκους στο κέντρο της πόλης και περίπου τέσσερα εκατομμύρια στην ευρύτερη μητροπολιτική περιοχή. Το λιμάνι του Αμβούργου παρόλο που είναι το μεγαλύτερο της Γερμανίας και ένα από τα μεγαλύτερα της Ευρώπης, δεν είναι παραθαλάσσιο αλλά το διασχίζει ο ποταμός Έλβας. Στα τέλη του 19ου αιώνα το λιμάνι του Αμβούργου ανθεί. Ταυτόχρονα, η πόλη μετατρέπεται σε διεθνές εμπορικό κέντρο.

Το Hafencity είναι μια περιοχή του Αμβούργου και βρίσκεται στο νησί Kehrwieder, στον ποταμό Έλβα. Στο Hafencity βρίσκεται η «περιοχή των αποθηκών», η Speicherstadt, η οποία κατασκευάστηκε από το 1883 έως το 1927. Η περιοχή αυτή αποτελούσε μια ζώνη ελεύθερη για τη μεταφορά εμπορευμάτων χωρίς την καταβολή τελωνειακών φόρων. Μέχρι τη δεκαετία του '90 εμπορεύματα όπως κακάο, τσάι και καπνός αποθηκεύονται στις αποθήκες. Με την εμφάνιση των εμπορευματοκιβωτίων η αποθήκες χάνουν την σημασία τους και πολλές από αυτές παραμένουν αναξιοποίητες.

Η ανάγκη επανασχεδιασμού και αναδιαμόρφωσης των παλιών λιμένων προέκυψε από τη δεκαετία του 1960 και είχε ως αφορμή τη σταδιακή μετακίνηση των εγκαταστάσεων, κυρίως λόγω μεταβολών στην τεχνολογία διαχείρισης των εμπορευμάτων.

Στα μέσα της δεκαετίας του '80, το Αμβούργο επιχείρησε σημαντικές τομές στην οικονομία του. Η πρόθεση ήταν η απαγκίστρωση από τη βιομηχανία και η στροφή της οικονομίας προς τις εμπορικές εκθέσεις, τις υψηλές τεχνολογίες και τις σύγχρονες υπηρεσίες. Το 2002, στο στρατηγικό σχέδιο με τίτλο «Μητροπολιτικό Αμβούργο – αναπτυσσόμενη πόλη», τίθεται ως βασικός στόχος η εξέλιξη της πόλης σε αναπτυσσόμενη και δυναμική μητρόπολη με διεθνή ακτονοβολία.

Στο στρατηγικό σχέδιο για την αναβάθμιση του Αμβούργου, εντάσσεται η ανάπτυξη του Hafencity. Το Hafencity εκτείνεται σε 155 εκτάρια στο

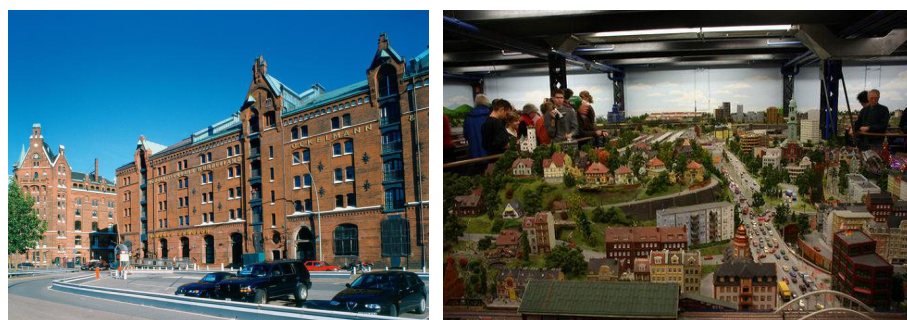
βόρειο τμήμα του παλιού λιμένα, σε μικρή απόσταση από το κέντρο του Αμβούργου. Το 1999 συντάχθηκε ρυθμιστικό σχέδιο του Hafencity το οποίο χώριζε την περιοχή σε επιμέρους ζώνες. Ο σχεδιασμός των ζωνών αυτών ανατέθηκε με διαγωνισμό σε διαφορετικά αρχιτεκτονικά γραφεία, τηρώντας κάποιες γενικές κατευθύνσεις, όπως διατάξεις για τα μέγιστα ύψη, για τον όγκο των κτιρίων και τη διάταξή τους στο χώρο ώστε να διασφαλίζεται η σχέση της πόλης με την θάλασσα. Το πρόγραμμα ανάπτυξης του Hafencity, έχει ως στόχο την ανασυγκρότηση της λιμενικής ζώνης ώστε να ανταποκρίνεται στα νέα δεδομένα διακίνησης επιβατών και εμπορευμάτων αλλά και να υπηρετήσει ευρείς αναπτυξιακούς στόχους. Πιο συγκεκριμένα στοχεύει στη διαμόρφωση μιας νέας αστικής ενότητας με ανάμεικτες χρήσεις κατοικίας, γραφείων, τουρισμού, αναψυχής, εκπαίδευσης, εμπορίου και πολιτισμού. Συνολικά προβλέπεται η δημιουργία 5.550 κατοικιών για 12.000 κατοίκους και 20.000 νέες θέσεις εργασίας. Η δημιουργία ενός νέου κέντρου για την πόλη συνεισφέρει στην αντιμετώπιση της τάσης εξάπλωσης δραστηριοτήτων στην περιφέρειά της, κάτι που οδηγεί σε πληθυσμιακές απώλειες.

Στρατηγική θέση στο σχεδιασμό της ανάπτυξης του Hafencity, κράτησε η περιοχή Speicherstadt, το ιστορικό συγκρότημα αποθηκών το οποίο βρίσκεται ανάμεσα στην ζώνη ανάπτυξης του λιμένα και το παλιό ιστορικό κέντρο της πόλης. Σήμερα το Speicherstadt φιλοξενεί κάποια από τα μουσεία της πόλης, κατοικίες, γραφεία και κάποιες αποθήκες. Ένα από τα μουσεία της περιοχής είναι το Μουσείο Speicherstadt, το οποίο φιλοξενεί μια έκθεση για την λειτουργία των αποθηκών και την ζωή των εργατών, στεγάζεται στο αποκατεστημένο κτίριο αποθηκών "Block L".

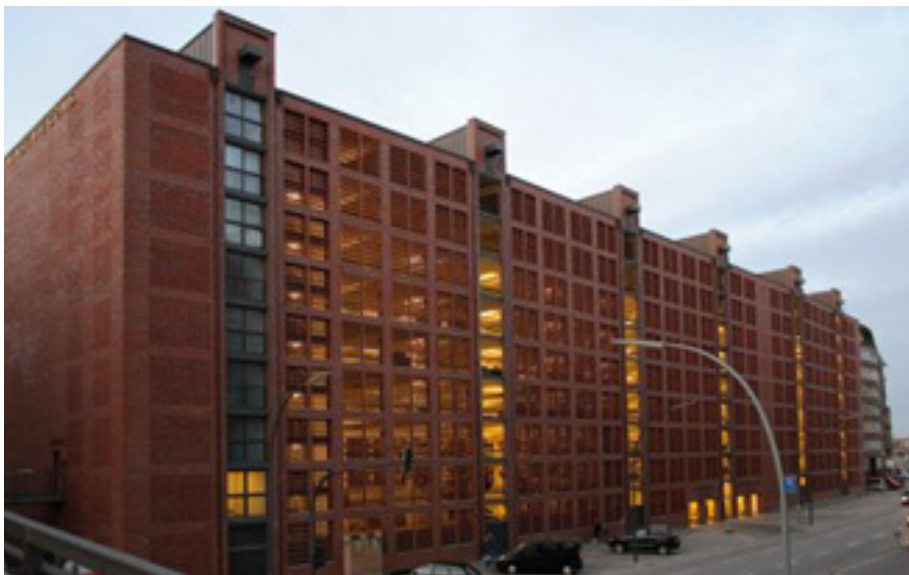
Μουσείο Speicherstadt (πρώην αποθήκη «Block L»)

Μουσείο Miniatur Wunderland (πρώην αποθήκη «Block D»)

Χώρος στάθμευσης αυτοκινήτων (πρώην «Block Q»)

Τελωνειακό Μουσείο – 1992 (παλιό τελωνείο – «Block T»)

Μουσείο – ξενοδοχείο – κατοικίες – παρκινγκ των Herzog and de Meuron
(τοπόσημο της περιοχής – αποθήκη Kaispeicher A)

ΔΑΝΙΑ - ΚΟΠΕΓΧΑΓΗ

Η Κοπεγχάγη είναι η πρωτεύουσα της Δανίας και βρίσκεται στο ανατολικό άκρο της χώρας. Το μεγαλύτερο τμήμα της είναι κτισμένο στο νησί Ζέλαντ, ενώ ένα μικρότερο μέρος βρίσκεται στο νησί Άμαερ. Έχει πληθυσμό περίπου 600.000 κατοίκους. Αρχικά ήταν ένα μόνο μικρό χωριό με την ονομασία Havn,

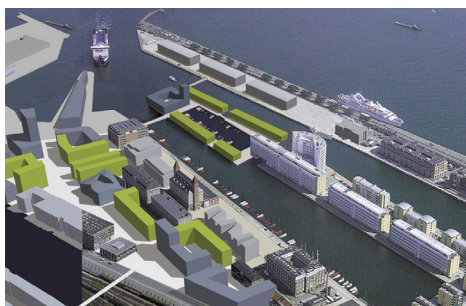
που σημαίνει λιμάνι, μέχρι τα μέσα του 12ου αιώνα.

Το λιμάνι ενίσχυσε την οικονομία της περιοχής και την μετέτρεψε σε ένα σημαντικό κέντρο εμπορίου. Στη συνέχεια έδωσε και την ονομασία στην περιοχή η οποία μετονομάστηκε σε Κοπεγχάγη, το οποίο μεταφράζεται ως «Λιμάνι των Εμπόρων»

Από τα μέσα της δεκαετίας του '80 οι δραστηριότητες του λιμανιού μεταφέρονται στις περιοχές Nordhaven και στο Provostenen και έτσι η περιοχή του λιμανιού εγκαταλείπεται σταδιακά. Η ανάπτυξη των βιομηχανιών μεταφοράς και η μεταφορά και αποθήκευση εμπορευμάτων σε κοντέινερ, είναι τα κύρια αίτια της ραγδαίας αλλαγής στην κυκλοφοριακή κίνηση στο λιμάνι της Κοπεγχάγης.

Παράλληλα όμως, η πόλη της Κοπεγχάγης χρειαζόταν νέα οικοδομικά τετράγωνα για την επέκτασή της και ο συνδυασμός με τις εγκαταλελειμμένες πλέον περιοχές του λιμανιού αποτέλεσαν τον πυρήνα του επανασχεδιασμού της πιο ελκυστικής παραθαλάσσιας περιοχής στην πόλη. Ο συνδυασμός αυτών των στοιχείων ήταν ο καταλύτης των τελευταίων 10 -15 ετών για την γρήγορη και εκτεταμένη πολεοδομική ανάπτυξη.

Το 1999, ο Δήμος της Κοπεγχάγης αποφάσισε ότι θα έπρεπε να προετοιμαστεί ένα γενικό σχέδιο για την ανάπτυξη του λιμανιού της πόλης, με κύριους στόχους να τονιστούν τα χωρικά πλεονεκτήματα του λιμανιού και να προστατευτούν τα ειδικά χαρακτηριστικά της κάθε περιοχής, συμπεριλαμβανομένης της βιομηχανικής κληρονομιάς.

Η περιοχή Søndre Frihavn, Πηγή: Διαδίκτυο

Dahlerup

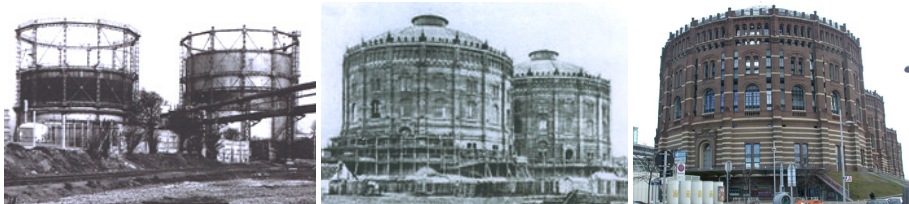

Μετατροπή εγκαταλελειμμένης αποθήκης στην περιοχή Søndre Frihavn σε Μουσείο και κτίριο δημόσιων υπηρεσιών.

Πηγή: προσωπικό αρχείο

ΑΥΣΤΡΙΑ - ΒΙΕΝΝΗ

Γκαζόμετρα - 1896

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Αυτό το εργοστάσιο αερίου στη Βιέννη ήταν η μεγαλύτερη εγκατάσταση στην Ευρώπη, που παρήγαγε αέριο για την πόλη από την επεξεργασία του άνθρακα.

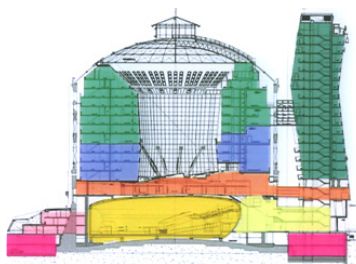
Όταν η παραγωγή φυσικού αερίου έγινε δημοφιλέστερη, τα Γκαζόμετρα βγήκαν εκτός λειτουργίας και επαναλειτούργησαν το 2001.

Το συγκρότημα των γκαζόμετρων αποτελείται από 4 χωριστά κτίρια.

ΕΠΑΝΑΧΡΗΣΗ

Έπειτα από την επανάχρηση των τεσσάρων δεξαμενών αερίου δημιουργήθηκε το συγκρότημα αερίου, ένα από τα μεγαλύτερα εργοστάσια αερίου της Ευρώπης από άδειες δεξαμενές αερίου σε ζωντανά και ανακαινισμένα κτίρια. Τα εξωτερικά κελύφη, αυτά που διατηρούν τη μνήμη της προηγούμενης χρήσης ζωντανή και στεγάζουν πλέον ένα ζωντανό «χωριό» γεμάτο κατοικίες, εστίες φοιτητών, επιχειρήσεις, εστιατόρια, καθώς επίσης κινηματογράφο και καταστήματα.

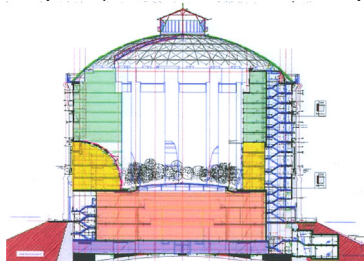
Το κάθε κτίριο – δεξαμενή ξεχωριστά έχει επιλυθεί με διαφορετικό τρόπο, στεγάζοντας διάφορες λειτουργίες.

Πιο συγκεκριμένα, στην πρώτη δεξαμενή, δημιουργήθηκε ένας κεντρικός πυρήνας κατακόρυφης επικοινωνίας, για την εξυπηρέτηση των διαμερισμάτων όλων των επιπέδων (17 όροφοι ανωδομής για διαμερίσματα και 2 υπόγειοι όροφοι για χώρους στάθμευσης). Διατηρήθηκε το καμπύλο κέλυφος της επίστεψης – που επιτρέπει τη διείσδυση άμεσου φωτισμού – και όπου απαιτήθηκε,

έγινε προσθήκη μεταλλικής σκάλας, συνδυασμένης αρμονικά με την υφιστάμενη κατασκευή.

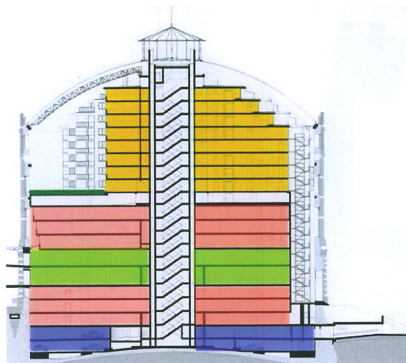
Στη δεύτερη δεξαμενή, δημιουργήθηκε εσωτερικό αίθριο και όλα τα επίπεδα των ορόφων αναπτύχθηκαν σε κλιμακωτές εσοχές ορόφων (16 όροφοι ανωδομής για διαμερίσματα και ένα υπόγειο όροφο για βοηθητική χρήση). Με τη δατήρηση του καμπύλου κελύφους της επίστεψης επιτρέπεται η διείσδυση άμεσου φωτισμού και ηλιασμού του αιθρίου, που αποτελεί ένα οργανικό και ζωντανό στοιχείο της πρότασης,

ακόμη και με τις κυλιόμενες σκάλες που εξυπηρετούν την κυκλοφορία των χρηστών.

Η τρίτη δεξαμενή που έχει παρόμοια δομή με τη δεύτερη, αναπτύσσεται σε 14 ορόφους ανωδομής για διαμερίσματα και ένα υπόγειο όροφο για βοηθητική χρήση.

Τέλος, στην τέταρτη δεξαμενή χωροθετήθηκαν – πέραν των 13 ορόφων ανωδομής κι ενός υπογείου ορόφου για garage – χώρος πολλαπλών χρήσεων με τέσσερις υπόγειους ορόφους βοηθητικής χρήσης για την εξυπηρέτηση του συνολικού συγκροτήματος.

Εδώ, εντοπίζεται η σύγχρονη προσθήκη κτιρίου 18 υπέργειων ορόφων με μοντέρνα επίλυση της μορφολογίας του –ως ένα γλυτπό – που συνδέεται με την τέταρτη δεξαμενή με διάφανο γυάλινο διάδρομο οριζόντιας επικοινωνίας.

Τα μορφολογικά χαρακτηριστικά των βιομηχανικών εγκαταστάσεων – δεξαμενών διατηρήθηκαν, σε μεγάλο βαθμό, συντηρήθηκαν και συνδυάστηκαν αρμονικά με τα νέα προτεινόμενα στοιχεία και υλικά.

Η προσθήκη του νέου κτιρίου με τις γυάλινες επιδερμίδες κέρδισε το στοίχημα των αρχιτεκτόνων και των ιδιοκτητών, που πίστεψαν στην ολοκληρωμένη αναδιαμόρφωση αλλά και αναζωογόνηση του κτιριακού συγκροτήματος.

Γενικότερα, σε μία περιοχή, που θα χαρακτηρόζονταν ως μία υποβιβασμένη και μη αξιοποιήσιμη, δημιουργήθηκε ένα κτιριακό σύνολο, που λειτουργεί ως πυρήνας και πόλος έλξης, εξυπηρετώντας μεγάλο αριθμό χρηστών – όχι μόνο τους ενοίκους των ίδιων των διαμερισμάτων – και της ευρύτερης περιοχής.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Η μετατροπή των επιβλητικών κτιρίων των δεξαμενών αποτελεί άλλο ένα ενδιαφέρον παράδειγμα ολοκληρωτικής εσωτερικής και εξωτερικής αλλαγής, όπου διατηρώντας τα εξωτερικά κελύφη μετατράπηκαν σε σύγχρονες κατοικίες.

Τέσσερις διάσημοι αρχιτέκτονες της Αυστρίας και της Γαλλίας έδωσαν στα εργοστάσια νέες λειτουργίες και ένα νέο πνεύμα ζωής.

Πηγή: προσωπικό αρχείο

Το αποτέλεσμα, που προέκυψε είναι εντυπωσιακό και αποτελεί ένα απρόσμενο δείγμα αρχιτεκτονικών επεμβάσεων και δημιουργιών, με τη μετατροπή ανενεργών και «νεκρών» κελύφων κτιρίων σε ζωντανό, λειτουργικό, σύγχρονο και πρωτότυπο κτιριακό σύνολο κατοικιών εμπλουτισμένο με λειτουργίες ψυχαγωγίας και αναψυχής.

Πηγή: προσωπικό αρχείο

Ο συνδυασμός των μορφολογικών και λειτουργικών στοιχείων των υφιστάμενων βιομηχανικών εγκαταστάσεων με τα νέα μορφολογικά στοιχεία και υλικά καθώς και με το εντυπωσιακό και πρωτότυπο γυάλινο κτίριο – γλυτπό, θεωρείται αρμονικός και επιτυχημένος προσφέροντας στο συγκρότημα νέα πνοή, διατηρώντας και διασώζοντας την ιστορικότητα της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς της περιοχής.

ΑΓΓΛΙΑ – ΛΟΝΔΙΝΟ (DOCKLANDS)

Μουσείο του Λονδίνου και των Docklands– μετατροπή αποθήκης εμπορευμάτων σε μουσείο, 2003

Πηγή: Ερευνητικό θέμα, Ευθυμάκη Παναγιούλα, Μάρτος Στέλιος

Καθώς το Λονδίνο έγινε ένα κομβικό σημείο για το παγκόσμιο εμπόριο στα τέλη του 18ου αιώνα, υπήρξε ανάγκη για μεγάλης κλίμακας εγκαταστάσεων λιμένα. Το 1799, το κοινοβούλιο ψήφισε μια πράξη που επέτρεπε την έναρξη εργασιών στο Isle of Dogs και το West India Docks που κτίστηκε στις αρχές του 19ου αιώνα. Οι εργασίες ξεκίνησαν και αυτό οδήγησε σε μια έκρηξη λιμενικών κτιρίων και πριν από το τέλος του αιώνα είχαν κτιστεί οι Millwall Docks, St Kathrine's Surrey Commercials, Royals και Tilbury Docks.

Το 1908 ιδρύθηκε η δημόσια εταιρία Port Of London για την διαχείριση του λιμανιού των Docklands, ώστε να εξασφαλιστεί το οικονομικό και επιχειρησιακό μέλλον των προβλητών. Το εμπόριο συνέχισε να ανθεί. Παρά τις ζημιές που υπέστησαν από τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, οι προβλήτες συνέχισαν την λειτουργία τους σημειώνοντας το ρεκόρ των 61 εκατομμυρίων τόνων το 1964.

Οι αποβάθρες λειτούργησαν και αναπτύχθηκαν για περισσότερα από 200 χρόνια. Η ανάπτυξη της περιοχής τον 19ο αιώνα είχε ως αποτέλεσμα στην περιοχή να εγκατασταθούν πολλά εργοστάσια, φτωχές κατοικίες και νέες κοινότητες. Παράλληλα με τις προβλήτες αναπτύχθηκαν και οι σχετικές βιομηχανίες, όπως η διύλιση και η επεξεργασία που χρησιμοποιούσαν τα εισαγόμενα προϊόντα και τις πρώτες ύλες, η ναυπηγική και η επισκευή.

Η άφιξη των εμπορευμάτων σε εμπορευματοκιβώτια (Containers) είχε ως αποτέλεσμα την μείωση της λειτουργίας και στη συνέχεια εγκατάλειψης της περιοχής. Μια σημαντική οικονομική πτώση σημειώθηκε στην περιοχή στα τέλη της δεκαετίας του 1960. Λίγο πριν την οριστική διάλυση των επιχειρήσεων στη περιοχή, σημειώθηκε μια σημαντική μείωση στον αριθμό των λιμενεργατών. Το 1967 ο αριθμός τους ανερχόταν στους 22.815 και το 1971 περίπου 6000 και έμελλε να μειωθεί σε 3000 μέχρι την οριστική απόφαση για το κλείσιμο των εργοστασίων. Η West India και η Millwall Docks σταμάτησαν οριστικά τις γενικές εργασίες φορτοεκφόρτωσης το 1980 και στη συνέχεια ακολούθησε η Royal Docks το 1984.

Το 1981 η περιοχή των Docklands ορίστηκε ως Περιοχή Αστικής Ανάπτυξης και η London Docklands Development Corporation ανέλαβε την διαχείριση της περιοχής.

Η περιοχή των Docklands ήταν ιδιαίτερα απομονωμένη από το υπόλοιπο Λονδίνο. Η πρόσβαση ήταν δύσκολη, καθώς υπήρχαν

ελάχιστοι δρόμοι και ουσιαστικά ανύπαρκτες συγκοινωνίες στην περιοχή. Έγιναν πολλές μελέτες και προτάσεις για την σύνδεση των Docklands με το υπόλοιπο Λονδίνο. Έγιναν μελέτες για την επέκταση της γραμμής του μετρό, του σιδηροδρόμου καθώς και για την βελτίωση του οδικού δικτύου. Χαρακτηριστικό γνώρισμα των Docklands ήταν τα προβλήματα κοινωνικής στέρησης, της φτωχής κατοικίας και των μικρών προοπτικών για εκπαίδευση και απασχόληση.

Μια άλλη σημαντική κυβερνητική παρέμβαση ήταν η ανάδειξη το 1982 μιας επιχειρησιακής ζώνης, έναν τομέα στον οποίο οι επιχειρήσεις απαλλάσσονται από τους φόρους. Η προσφορά αυτή στη περιοχή των Docklands ήταν σημαντικά ελκυστική και έπαιξε σημαντικό ρόλο στην έναρξη υπερτίμησης της περιοχής.

Το μαζικό πρόγραμμα ανάπτυξης που διαχειρίστηκε από την LDDC κατά την διάρκεια των δεκαετιών του '80 και του '90 είδε μια τεράστια περιοχή των Docklands να μετατρέπεται σε ένα χώρο με μείγμα κατοικιών, εμπορίου και ελαφριάς βιομηχανίας. Το πιο ξεκάθαρο σύμβολο της όλης προσπάθειας ήταν το φιλόδοξο σχέδιο του Canary Wharf με την κατασκευή του υψηλότερου κτιρίου της Βρετανίας και η καθιέρωση ενός δεύτερου σημαντικού οικονομικού κέντρου του Λονδίνου.

Μια ιδιαίτερη προτίμηση στη περιοχή έδειξαν οι εταιρίες τυπογραφίας. Παράλληλα με την τυπογραφία σημειώθηκαν μετακινήσεις επιχειρήσεων που είχαν να κάνουν τόσο με τα μέσα όσο και με τις εκδόσεις.

Μουσείο του Λονδίνου και των Docklands– μετατροπή αποθήκης εμπορευμάτων σε μουσείο, 2003

Tabacco Dock – μετατροπή αποθήκης καπνού σε εμπορικό κέντρο, 1990

Μετατροπή υδραυλικού αντλιοστασίου σε εκθεσιακό χώρο (κατά τη διάρκεια και μετά την αποκατάσταση)

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΗ

ΚΕΡΑΤΙΟΣ ΚΟΛΠΟΣ

Πηγή: The Silahtaraga Power Plant 1910-2004

Η Κωνσταντινούπολη στην μακράιωνη ιστορία της διαδραμάτισε σοβαρό ρόλο στην σύνδεση ανατολής και Δύσης

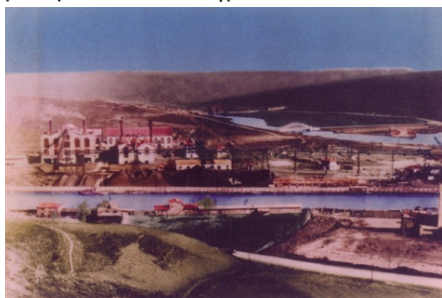
Καθιερώθηκε ως το βασικό βιομηχανικό κέντρο της Τουρκίας

Στις Αρχές του 20ου αιώνα, λειτουργούσαν περισσότερα από το 50% των εργοστασίων της χώρας (περίπου 250)

Την Βυζαντινή περίοδο ο Κεράτιος (κλειστός κόλπος), σε άμεση επαφή με τα στενά του Βοσπόρου (πύλη μεταξύ της μεσογείου και της μαύρης Θάλασσας), φιλοξενούσε όπως ήταν φυσικό τα ναυπηγεία της πόλης, με υποδομές αποθήκευσης πρώτων υλών,

προϊόντων αλλά και βιοτεχνίες και εμπορικά καταστήματα.

Την Οθωμανική περίοδο, τα ναυπηγεία επεκτάθηκαν κυρίως προς την ανατολική πλευρά και δημιουργήθηκαν νέες βιομηχ. μονάδες παράλληλα στην δυτική κυρίως πλευρά έγινε πόλος έλξης της νέας αρχούσας τάξης και του Σουλτάνου η οποία επέλεξε την περιοχή για την καλοκαιρινή περίοδο, χτίζοντας παλάτια και επαύλεις.

Πηγή: The Silahtaraga Power Plant 1910-2004

Την δεκαετία 1970-80 με την έντονη Βιομηχανική ανάπτυξη και εξ αιτίας των πολλαπλών περιβαλλοντικών προβλημάτων η περιοχή υποβαθμίστηκε και εγκαταλείφθηκε ως περιοχή καλοκαιρινών διακοπών.

Πηγή: The Silahtaraga Power Plant 1910-2004

Μετα την 10 ετία του 80, η κατασκευή των νέων γεφυρών σύνδεσης του Ευρωπαϊκού και του Ασιατικού τμήματος, έδωσε διέξοδο στις βιομηχανίες προς την ανατολή, με πιο φθηνή γη, και εργατικά χέρια, οπότε πολλές βιομηχανίες εγκατέλειψαν τις εγκαταστάσεις τους στην περιοχή του Κεράτιου. Αποτελέσματα η εγκατάλειψη, υποβάθμιση και εξαιρετικά αρνητική εικόνα σ' ένα πολυσύχναστο τμήμα της πόλης.

Μετα την 10 ετία του 90, οι δημοτικές αρχές έδειξαν ενδιαφέρον για την ανασύνταξη-ανασυγκρότηση και ανασχεδιασμό της περιοχής του Κεράτιου κόλπου, σε όλο το παραθαλάσσιο μέτωπο. Επανάχρηση εγκατατελειμένων βιομηχανικών κτιρίων, και βιομηχανικών περιοχών, με χρήσεις πολιτισμού, αναψυχής και εκπαίδευσης. Νέα μουσεία δημιουργήθηκαν με σύμπραξη δημοσίων, δημοτικών και ιδιωτικών κεφαλαίων. Η περιοχή μεταμορφώθηκε, από μια γερασμένη πόλη με ένδοξο παρελθόν σε μια ελκυστική και σύγχρονη Μητρόπολη.

Άμεσο αποτέλεσμα η οικοδομική αναζωογόνηση μιας υποβαθμισμένης περιοχής της Κωνσταντινούπολης. Αύξηση τιμών οικοπέδων και προσέλκυση νέων επενδύσεων ιδιωτικών και δημοτικών. Ξενοδοχεία, εμπορικά κέντρα & συγκροτήματα κατοικιών και παράλληλα πλήρης ανασχεδιασμός και αναβάθμιση του παραλιακού μετώπου σε γραμμικό πάρων αναψυχής, με πολλαπλές δραστηριότητες (αθλητισμός, αναψυχή, πράσινο, νέα αισθητική του τοπίου)

Πηγή: προσωπικό αρχείο

Επακόλουθο αυτού τα διάφορα προγράμματα ανάπλασης του Κεράτιου (GHCVP), όπως το Miniature ή το Rachmi Koc (μουσείο μεταφορών)

Αύξηση τιμών: περιοχή Beyoglu και Fatih από 195 δολ σε 2200 δολ ανά μ²/γης σε μια 10 ετία και από 50 δολ/μ² διαμερ. σε 800 δολ/μ².

Γενικότερο συμπέρασμα, η δυναμική που αναπτύσσεται στις περιοχές με όχημα την διατήρηση, αποκατάσταση και επανάχρηση των παλιών κελυφών σε χώρους εκπαίδευσης, πολιτισμού και αναψυχής.

Πηγή: προσωπικό αρχείο

KADIR HAS UNIVERSITY (KHU) ΠΡΩΗΝ Tecel/ Cibali /Tobacco/ Factory (1884)

Πηγή: The Silahtaraga Power Plant 1910-2004

Ιδρύθηκε το 1997 έχει 5 σχολές: Μηχανικών, Φυσικών επιστημών, Οικονομικών & Διοίκησης επιχειρήσεων, επικοινωνίας, Δικαίου και Καλών Τεχνών.

Είναι κτισμένο πίσω από τα Βυζαντινά τείχη, το παλιότερο τμήμα της Κων/πολης στην γειτονιά Τσιμπαλί, λίγα μέτρα από την είσοδο του λιμανιού στον Κεράτιο.

Η περιοχή Τσιμπαλί ήταν γεμάτη από αποθήκες με προϊόντα για τους καταναλωτές της Κων/πολης, που χρησιμοποιούσαν τα περάσματα-πύλες της περιοχής.

Μετά την κατάκτηση της περιοχής έγινε αγαπημένο μέρος για τους καπετανέους ναυτικούς όπως ο Μουσταφά Πασάς, ο Μουράτ και Κεμάλ Ρέις

Δύο πράγματα συνδέουν το Τσιμπαλί με την Κων/πολη, ο καπνός και

η φωτιά. Τα εύφλεκτα υλικά που χρησιμοποιούσαν για την επισκευή των πλοίων, ήταν η βασική αιτία να ξεκινήσουν πολλές πυρκαγιές από την περιοχή (Τζιμπαλί πυρκαγιές), οι οποίες εύκολα επεκτείνονταν στα ξύλινα κτίρια.

Το Tecel ήταν μια μικρή πόλις. Απασχολούσε 1500 γυναίκες και 700 άνδρες.

Διέθετε νοσοκομείο, καταστήματα, σχολείο, εστιατόρια, εργατικούς συλλόγους, αθλητικές εγκαταστάσεις & πυροσβεστική

Πηγή: προσωπικό αρχείο (από φωτογραφική έκθεση εντός του Πανεπιστημιακού κτίριου)

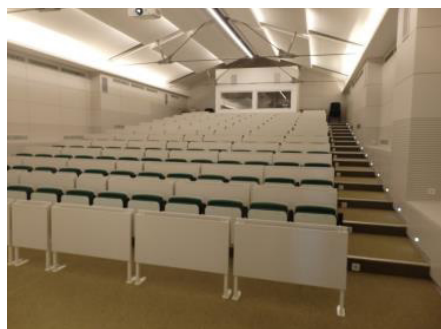
Πηγή: προσωπικό αρχείο

Στην επιλογή της θέσης συνέβαλλε: Η πυκνότητα κατοίκησης της περιοχής (απαραίτητη για το εργατικό δυναμικό του εργοστασίου), και η στρατηγική της θέσης σε άμεση επαφή με το λιμάνι και το Θαλάσσιο μέτωπο (Κεράτιος)

Αρχιτέκτων του εργοστασίου Alexandre Vallanry. Κτίστηκε το 1884 στα θεμέλια μιας δεξαμενής της Βυζαντινής περιόδου ή οποία μετασηματίστηκε σε μουσείο κοσμημάτων.

Πηγή: προσωπικό αρχείο

Από τα σημαντικότερα δείγματα αρχιτεκτονικής της πρώιμης Βυζαντινής περιόδου.

Έως το 1925 λειτουργούσε υπό την διεύθυνση της Γαλλικής εταιρείας. 1925-1995 υπό κρατική Διεύθυνση

1997 δόθηκαν από το υπουργείο οικονομικών τα δικαιώματα χρήσης για 29 χρόνια στο Πανεπιστήμιο Kadir Has (3000 φοιτητές).

Αρχιτέκτων της αποκατάστασης και της ένταξης νέας χρήσης ο αρχιτέκτων Καθηγητής PR. Mexmet Alper.

Αποτελεί ένα από τα πρώτα δείγματα μετατροπής Βιομηχανικών εγκαταστάσεων σε εκπαιδευτικό ίδρυμα

Κέρδισε το βραβείο Europa Nostra το 2003, στην κατηγορία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς

Περιλαμβάνει: Σχολή Καλών Τεχνών, Σχολή επικοινωνίας, οικονομικό τμήμα, σχολή μηχανικών & φυσικών επιστημών

Πηγή: προσωπικό αρχείο

BILGI UNIVERSITY -ΠΡΩΗΝ Εργοστάσιο Ηλεκτροφωτισμού (Silahtaraga power plant)

Πηγή: προσωπικό αρχείο

Το Silahtaraga power plant, ήταν το πρώτο εργοστάσιο ηλεκτρικής ενέργειας της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

Κτισμένο σε οικόπεδο 118 στρεμμάτων στον μυχό του Κεράτιου Κόλπου, στην συμβολή των δύο ποταμών ήταν ο μοναδικός παροχέας ενέργειας της Κωνσταντινούπολης από το

1914 έως το 1952, λειτούργησε έως το 1983.

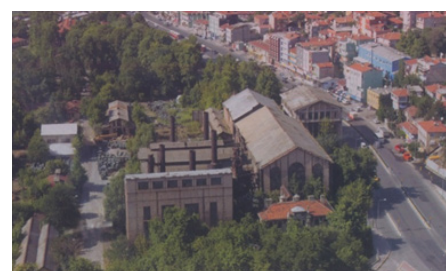
Στο συγκρότημα υπήρχαν εκτός των κτιρίων παραγωγής ενέργειας, κτίρια διοίκησης μηχανοστάσια, κτίρια αποθήκευσης, χώροι εστίασης και κατοικίες των εργαζομένων.

Είναι γνωστό στις πόλεις όπως η Σμύρνη(1905), η Θεσσαλονίκη(1905) ή Δαμασκός (1907), η Βηρυτός (1908), ηλεκτροφωτίστηκαν με μικρότερης κλίμακας εργοστάσια αρχές του 20ου αιώνα.

Το νέο συγκρότημα 13.400 kw ξεκίνησε να λειτουργεί το 1914 μέχρι το 1983.

Αρχές του 20ου αιώνα από την Νότια Αμερική στην Ευρώπη και συνέχεια στην Ανατολή, ξεκίνησαν την λειτουργία τους μεγάλα εργοστάσια, δίνοντας το έναυσμα για μια νέα εκβιομηχάνιση η οποία όχι άδικα ονομάστηκε Δεύτερη Βιομηχανική επανάσταση.

Από τα κεριά, στις λάμπες λαδιού, πετρελαίου και γκαζιού περάσαμε στον ηλεκτροφωτισμό που άλλαξε ριζικά την εικόνα και τις δυνατότητες του αστικού δημόσιου χώρου. Παράλληλα οι οικιακές εξυπηρετήσεις, για φωτισμό, θέρμανση, ζεστό νερό χρήσης και οι νέες δυνατότητες για κίνηση στη βιομηχανία δημιούργησε ένα νέο τοπίο. Το 1990, μετά την εγκατάλειψη και την παύση της λειτουργίας του ο σταθμός παραγωγής ενέργειας, κρίθηκε διατηρητέος από το Υπουργείο πολιτισμού της Τουρκίας ως μνημείο της Ιστορικής Βιομηχανικής κληρονομιάς. Το 2002, παρουσιάστηκε από

Πηγή: The Silahtaraga Power Plant 1910-2004

τον ιδρυτή του Πανεπιστημίου Bilgi, ένα σχέδιο συνολικής επέμβασης και ανάπλασης όλης της περιοχής, που περιλάμβανε διατήρηση των βασικών κτιρίων και κατασκευή νέων με χρήσεις εκπαιδευτικές, πολιτιστικές, φιλοξενίας, και βιομηχανικού μουσείου ενέργειας κ.λ.π

Το συγκρότημα ονομάστηκε “Santralistanbul” από την Τούρκικη λέξη Santral που σημαίνει σταθμός ενέργειας.

Πηγή: προσωπικό αρχείο

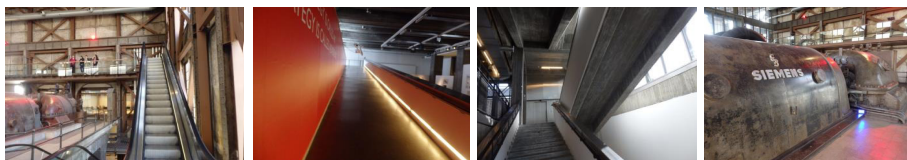
Το 2007 ξεκίνησε την λειτουργία του το “Santralistanbul” δίνοντας εκ νέου ενέργεια σε μια περιοχή που επί 25 περίπου χρόνια παρέμενε ανενεργή και υποβαθμισμένη.

Το 2012 το μουσείο Βιομηχανικής Ιστορίας της Τουρκίας κέρδισε το βραβείο «Micheletti».

Πηγή: προσωπικό αρχείο

Αποτελεί πλέον ένα από τα πιο πλήρη προγράμματα επανάχρησης Βιομηχανικών χώρων στην Τουρκία. Το βιομηχανικό μουσείο εγκαταστάθηκε στα υπάρχοντα διατηρητέα κτίρια παραγωγής στα οποία διατηρήθηκε το σύνολο σχεδόν του Η/μηχανολογικού εξοπλισμού «In Sitou». Οι επεμβάσεις ενίσχυσης και αντιστήριξης των υπάρχοντων κελυφών, έγιναν με αναγκαία προσοχή και σεβασμό προς την υφιστάμενη δομική και κατασκευαστική οργάνωση του κτιρίου.

Πηγή: προσωπικό αρχείο

Τα παλιά κτίρια είναι μικτή κατασκευή φέροντα οργανισμού από χάλυβα και οπτοπλινθοδομή.

Οι νέες κατασκευές (μεταλλικές), είναι διακριτές, ούτως ώστε να μην μπερδεύουν τους επισκέπτες και τους ερευνητές. Προσθήκες παταριών διαβάσεων, ράμπων κ.λ.π ενισχύουν την λειτουργικότητα των χώρων και την καλύτερη συνολική θεώρηση από διαφορετικό επίπεδο του χώρου παραγωγής.

Τα νέα κτίρια (κυρίως Πανεπιστημιακές εγκαταστάσεις), έχουν λιτή

διαχείριση όψεων με υλικά συμβατά με την Βιομηχανική προϊστορία του χώρου (εμφανές χωρίς βαφή σκυρόδεμα, λαμαρίνα, μέταλλο κ.λ.π). Επιτρέποντας την καλύτερη ανάδειξη των υπαρχόντων διατηρητέων βιομηχ. Κτισμάτων.

Στο τριώροφο συγκρότημα των κατοικιών των εργατών, δημιουργήθηκε ένας ξενώνας φιλοξενίας, ερευνητών, καλλιτεχνών και ανθρώπων που θέλουν να παραμείνουν στον χώρο μελέτης και εργασίας, αποφεύγοντας τις άσκοπες και εξαιρετικά χρονοβόρες μετακινήσεις στην Κωνσταντινούπολη.

Χώρος αναψυχής, café, bar, εστιατόρια, χώρος εκθέσεων και εκδηλώσεις δίνουν την δυνατότητα σε καλλιτέχνες να παρουσιάσουν και να εκθέσουν τα έργα τους.

Το Bilgi University περιλαμβάνει: Τμήμα Αρχιτεκτόνων, Σχολή Τεχνών και επιστημών, Τμήμα επικοινωνίας, σχολή Οικονομικών και πλήρη Πολυτεχνική Σχολή-Φοιτητές 16.000.

Πηγή: προσωπικό αρχείο

Μουσείο Rahmi Koc (Ιδιωτικό Βιομηχανικό Μουσείο Ιστορίας των Μεταφορών της Βιομηχανίας και των επικοινωνιών) Πρώην Μεταλλουργία και πρώην ναυπηγείο.

Πηγή: προσωπικό αρχείο

Είναι χωροθετημένο σε τρία διαφορετικά μέρη, συνολικού εμβαδού 27,000 μ² στη βόρεια πλευρά του Κεράτιου στην γειτονιά Haskoy του Beyoglu.

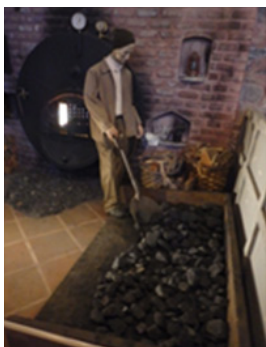
Το πρώτο κτίριο του Μουσείου, ήταν ένα παλιό Οθωμανικό Anchor House κτίστηκε κατά την διάρκεια της Βασιλείας του Σουλτάνου Ζου (1703- 1730), στις βάσεις ενός βυζαντινού κτιρίου του 12ου αιώνα.

Το κτίριο αυτό αγοράσθηκε από το ίδρυμα Koc το 1992.

Πηγή: προσωπικό αρχείο

Πηγή: προσωπικό αρχείο

Το 1996 αγοράστηκε το ναυπηγείο Χασκίοι, που βρισκόταν μπροστά από το Μουσείο στον Κερατίο και κτίστηκε το 1861 από την Οθωμανική εταιρεία (Σιρκέτ-ι- Χαγίγιε), Για συντήρηση και επισκευή των πλοίων τους. Περιλάμβανε 14 ερειπωμένα κτίρια, τα οποία αποκαταστάθηκαν διατηρώντας την αρχική τους δομή.

Το μουσείο διαθέτει εξαιρετικό πωλητήριο (Μοντέλα, εξειδ. βιβλία, παιχνίδια κ.τ.λ).

Πηγή: προσωπικό αρχείο

Το 1ο κτίριο υπέστη ζημιές στην στέγη από πυρκαγιά το 1981.

Μέχρι το 1952 χρησιμοποιήθηκε ως Καπναποθήκη από το κρατικό μονοπώλιο.

Κτισμένο στην Ανατολική πλευρά του Κερατίου Κόλπου Έργο του μεγάλου Τούρκου επιχειρηματία Rahmi Koc, μέλος της πλουσιότερης δυναστείας της Τουρκίας.

Οι παλιές εγκαταστάσεις αποκαταστάθηκαν και λειτουργούν πλέον ως «Μουσείο της ιστορίας των μεταφορών».

Πηγή: προσωπικό αρχείο

Η συλλογή περιλαμβάνει εκατοντάδες μουσειακά κομμάτια από ποδήλατα, αυτοκίνητα, μηχανές, τρένα, αεροπλάνα, πλοία κ.λ.π και παρουσιάζει μεγάλο ενδιαφέρον για μικρούς και μεγάλους επισκέπτες. Το μουσείο ενημερώνει εκπαιδεύει και ψυχαγωγεί. Περιλαμβάνει καφέ, εστιατόριο δίπλα στην θάλασσα, πωλητήριο με χειροποίητα αντίγραφα.

Πηγή: προσωπικό αρχείο

Είναι κτισμένο στην Ανατολική πλευρά του Κερατίου Κόλπου και έχει τακτική συγκοινωνία οδικώς και ακτοπλοϊκώς.

Το μουσείο ιδρύθηκε το 1991 και άνοιξε τις πύλες του το 1994.

Στην Άγκυρα το 2005 άνοιξε ένα αδελφο μουσείο το Gugenheim Rachim Koc Museum.

Τα δυο ιστορικά κτίρια χρησιμοποιούνταν για την χύτευση αλυσίδων και αγκυρών του Οθωμανικού στόλου(1703-30) μεταγενέστερα έως το 1951 χρησιμοποιήθηκε ως καπναποθήκη.

Το δεύτερο κτίριο, ένα ιστορικό ναυπηγείο , ιδρύθηκε το 1861 από την πρώην Οθωμανική Karitime Company(Σιρκετ –I Hayriye) για την συντήρηση και επισκευή των δικών της πλοίων

Αγοράστηκε από το ίδρυμα Κοκ το 1991.

ΒΟΣΠΟΡΟΣ

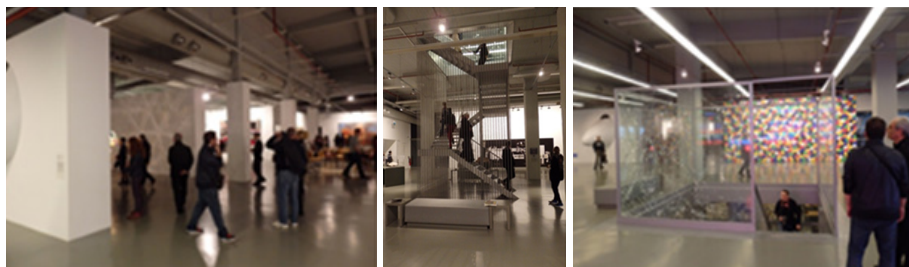
ΜΟΥΣΕΙΟ ΜΟΝΤΕΡΝΑΣ ΤΕΧΝΗΣ (ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΕΣ ΑΠΟΘΗΚΕΣ ΤΟΥ ΛΙΜΑΝΙΟΥ)

Πηγή: προσωπικό αρχείο

Μια ολόκληρη περιοχή στην Δυτική πλευρά (Ευρωπαϊκή) του Βοσπόρου. Βρίσκεται σε διαδικασία ανασχεδιασμού. Παλιές αποθήκες και κτίρια του λιμανιού αποκαθίστανται και παραλαμβάνουν νέες χρήσεις.

Το μουσείο εγκαινιάστηκε το 2004, βρίσκεται στην γειτονιά Torhana με εξαιρετική θέα στον Βόσπορο και την Κων/πολη.

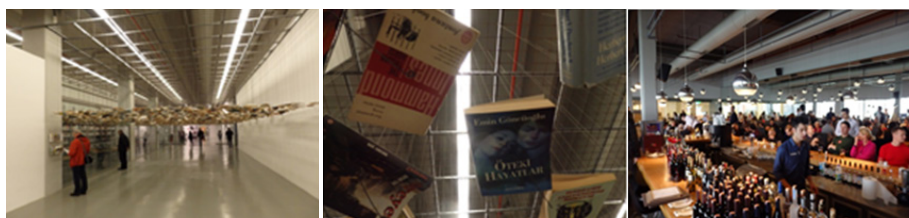

Πηγή: προσωπικό αρχείο

Η διώροφη κατασκευής αποθήκη από οπλισμένο σκυρόδεμα, ενισχύθηκε και μετατράπηκε σε έναν εξαιρετικά λειτουργικό και ευέλικτο χώρο τέχνης.

Η μόνιμη συλλογή του μουσείου βρίσκεται στον Α΄ όροφο με πρόσβαση μέσω εξωτερικής ράμπας, καθώς και το πωλητήριο και εστιατόριο με βεράντα στον Βόσπορο.

Στο ισόγειο υπάρχουν οι προσωρινές εκθέσεις μαζί με την βιβλιοθήκη του κινηματογράφου και των τεχνών.

Πηγή: προσωπικό αρχείο

ΚΤΙΡΙΟ ΠΟΛΙΠΛΩΝ ΧΡΗΣΕΩΝ (ΜΕΤΑΤΡΟΠΗ ΥΦΙΣΤ. ΚΤΙΡΙΟΥ ΤΗΣ ΠΑΡΑΛΙΑΚΗΣ ΖΩΝΗΣ)

Πηγή: προσωπικό αρχείο

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΙΜΑΡ ΣΙΝΑΝ (ΣΧΟΛΗ ΚΑΛΩΝ ΤΕΧΝΩΝ) (ΠΡΩΗΝ ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟ ΜΕΤΑΛΛΙΚΩΝ ΚΑΤΑΣΚΕΥΩΝ)

Πηγή: προσωπικό αρχείο

Ιδρύθηκε το 1882 ως σχολείο Καλών Τεχνών.

Υπήρξε το πρώτο Γυμνάσιο Τέχνης και Αρχιτεκτονικής στην Τουρκία. ΤΟ 1928 μετονομάστηκε σε Ακαδημία καλών τεχνών και έγινε το 1ο ίδρυμα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στην Τουρκία.

Περιλαμβάνει :Σχολή Αρχιτεκτόνων, Σχολή καλών τεχνών, Σχολή προστασίας και αποκατάστασης της Πολιτιστικής Κληρονομιάς.(4ετής φοίτηση), Κρατικό ωδείο.

Σήμερα είναι Κρατικό Πανεπιστήμιο, χτισμένο στην περιοχή Καρύδι της Κων/πολης, επάνω στον Βόσπορο.

Το 1914 έγινε σχολείο μικτής εκπαίδευσης

Το 1982 μετονομάστηκε σε MIMAR SINAN UNIVERSITY (από τον Τούρκο Αρχιτέκτονα Mimar Sinan).

Έχει 7.000 φοιτητές και 500 άτομα διοικητικό προσωπικό.

Ιδρυτής ο μεγάλος Τούρκος ζωγράφος Osman Hamdi Bey.

Πηγή: προσωπικό αρχείο

ΓΡΑΦΕΙΑ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΣΕ ΕΓΚΑΤΛ. ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΟ ΚΤΙΡΙΟ ΣΤΟΝ ΒΟΣΠΟΡΟ

Πηγή: προσωπικό αρχείο

Διατηρήθηκε το ερειπωμένο παλιό βιομηχανικό κτίριο στην κατάσταση που ευρίσκετω και εσωτερικά κατασκευάστηκε σε απόσταση 50cm περίπου από το υφιστάμενο τούβλινο κέλυφος, το νέο κτίριο από μεταλλική κατασκευή και τζάμι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8

Βιομηχανικές επαναχρήσεις στην Λέσβο

Το λιομάζωμα: Μουσείο Θεόφιλος Μυτιλήνης
Πηγή: "Τα βιομηχανικά κτίρια της Λέσβου", Ν.Σηφρονάκης

Η Λέσβος κατατάσσεται μεταξύ των μεγαλύτερων ελαιοπαραγωγικών περιοχών της Ελλάδας.

Από την αρχαιότητα μέχρι τον 19ο αιώνα, καλλιεργούνταν πολλά αμπέλια και παρήγαγε, εξαιρετικό κρασί. Τα αμπέλια αντικαταστάθηκαν με ελιές, με συνέπεια στην Λέσβο να επικρατήσει η μονοκαλλιέργεια.

Από τα μέσα του 19ου αιώνα, μέχρι της αρχές του 20ου αιώνα, κτίζονταν συγκροτήματα - εργοστάσια έκθλιψης της ελιάς, αλλά και σαπωνοποιεία, αλευρόμυλοι κ.α.

Το 1909 λειτουργούν στην Λέσβο 125 ατμοκίνητα εργοστάσια, ήτοι:

57 ελαιοτριβεία, 8 αλευροποιεία, 17 βυρσοδεψεία, 35 σαπωνοποιεία, 5 πυρηνελαιοργοστάσια, 1 μακαρονοποιείο, 1 μηχανουργείο, και 1 υφαντουργείο (Οικονόμος Τάξης «Συνοπτική Ιστορία και Τοπογραφία της Λέσβου»)

Η ανάπτυξη της βιομηχανίας, γέννησε το εμπόριο, το εμπόριο έφερε τον πλούτο, ο πλούτος την εκμετάλλευση και η εκμετάλλευση γέννησε την συνεταιριστική ιδέα. Ξεκίνησε από τους απλούς καλλιεργητές για να ξεφύγουν από την εκμετάλλευση των ιδιωτικών ελαιοτριβείων.

19ος - αρχές 20ου αιώνα
Πηγή: "Τα βιομηχανικά κτίρια της Λέσβου", Ν.Σηφρονάκης

«Μπισπές» Ελαιοτριβείο Ασωμάτου
Πηγή: "Τα βιομηχανικά κτίρια της Λέσβου", Ν.Σηφουνάκης

Παράλληλα τα έσοδα χρησιμοποιούνταν για την ανέγερση Ελληνικών σχολείων (Η Λέσβος απελευθερώθηκε από τους Τούρκους το 1912).

Τα ελαιοτριβεία στη Λέσβο είναι αυτοτελή μεγάλα συγκροτήματα, σε αντίθεση με τις υπόλοιπες περιοχές της Ελλάδας που είναι απλά ισόγεια ή διώροφα κτίσματα (ισόγειο το ελαιοτριβείο, όροφος ή κατοικία).

Κάθε χωριό του νησιού είχε το δικό του Δημοτικό ή Κοινοτικό συνεταιριστικό Ελαιοτριβείο.

Επί Νομαρχίας του Αρχιτέκτονα Ν. Σηφουνάκη στην Λέσβο ξεκίνησε το 1ο στάδιο καταγραφής των υπάρχοντων βιομηχανικών κτισμάτων του νησιού. Παράλληλα κηρύχτηκαν διατηρητέα, τα πλέον αξιόλογα από τα εναπομείναντα 125, και διοργανώθηκαν ομιλίες και μαθήματα στα σχολεία με θεματολογία την λαϊκή παράδοση, και την Αρχιτεκτονική για την ευαισθητοποίηση και γνώση των παιδιών.

Σε 2ο στάδιο έγιναν μελέτες για την αξιοποίηση τεσσάρων βιομηχανικών κτιρίων και την μετατροπή τους σε πολύκεντρα πολιτισμού- ψυχαγωγίας-βιβλιοθήκης – κινηματογράφου κ.λ.π. Σ' αυτό βοήθησε και η ύπαρξη πολλών πολιτιστικών συλλόγων κατά περιοχή καθώς και η έλλειψη κατάλληλων χώρων για τις εκδηλώσεις τους.

Το 1984 ξεκίνησαν οι μελέτες για την δημιουργία των πολυκέντρων.

Κοινοτικό ελαιοτριβείο Αγίας Παρασκευής

Κοινοτικό ελαιοτριβείο Μανταμάδου

Κοινοτικό ελαιοτριβείο Πολυχνίτου

Σαπωνοποιείου Πλωμαρίου

και το 1985 εγκαταστάθηκαν οι εργολάβοι.

Το παράδειγμα της Λέσβου ήταν το πρώτο πείραμα στην Ελλάδα οργανωμένης παρέμβασης καταγραφής, διάσωσης και αξιοποίησης με νέες χρήσεις, των βιομηχανικών κτιρίων της¹.

¹ Σημαντικές πληροφορίες για τις επαναχρήσεις στη Λέσβο αντλήθηκαν από το βιβλίο του Ν. Σηφουνάκη "Τα Βιομηχανικά κτίρια της Λέσβου", καθώς επίσης και από τις ξεναγήσεις στα μουσεία και τα πολύκεντρα και τις πληροφοριακές πινακίδες της μουσειολογικής διαδρομής

ΜΟΥΣΕΙΟ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗΣ ΕΛΑΙΟΥΡΓΙΑΣ ΛΕΣΒΟΥ ΣΤΟ ΚΟΙΝΟΤΙΚΟ ΕΛΑΙΟΤΡΙΒΕΙΟ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗΣ (Π.Ι.Ο.Π)²

Αεροφωτογραφία Αγίας Παρασκευής,
Πηγή: "Τα βιομηχανικά κτίρια της Λέσβου", Ν.Σηφουνάκης

Ανήκει στο δίκτυο μουσείων του Π.Ι.Ο.Π, το οποίο τεκμηριώνει τον ιδιαίτερο χαρακτήρα παραγωγής και οικονομικής ανάπτυξης σε κάθε περιοχή.

Τα αρχικά σχεδιασμένα πολύκεντρα λειτούργησαν σαν τοπόσημο για δυο δεκαετίες και ανταποκρίθηκαν με επιτυχία στις ανάγκες των τοπικών κοινωνιών.

Στην πορεία η αλλαγή από κέντρο πολιτισμού σε μουσείο του εαυτού του, ήταν απολύτως επιτυχής και ο Ν. Σηφουνάκης ως Υπουργός Αιγαίου πλέον, ζήτησε την συνδρομή του Π.Ι.Ο.Π.

Τον πρώτο χρόνο λειτουργίας του μουσείου το επισκέφθηκαν 16.000 επισκέπτες.

Το μουσείο βιομηχανικής ελαιουργίας της Λέσβου αποτελεί ένα υπόδειγμα του μοντέλου λειτουργίας μεταξύ Π.Ι.Ο.Π, πολιτείας, τοπικής κοινωνίας και ευρωπαϊκής ένωσης.

Πηγή: "Τα βιομηχανικά κτίρια της Λέσβου", Ν.Σηφουνάκης

Η Αγία Παρασκευή αν και βρίσκεται μόλις 4km από τον κόλπο της Καλονής δεν επένδυσε στην αλιεία και την ναυσιπλοεία. αλλά στην ελαιοκαλλιέργεια.

Η Ιστορία του Ελαιοτριβείου ξεκινά στις αρχές του 20ου αιώνα.

Το 1902 η Φιλεκπαιδευτική αδελφότης Αγίας Παρασκευής «η ΕΛΠΙΣ» πρότεινε την ίδρυση του, ως μέσον για την άντληση κοινοτικών πόρων.

Το ελαιοτριβείο που έμεινε στην συλλογική μνήμη ως «Μηχανή του κοινού» ιδρύθηκε το 1910 και λειτούργησε το 1911, έως το 1967.

Το 2004 παραχωρήθηκε στο ΠΙΟΠ και εντάχθηκε σε πρόγραμμα το 2005.

² Σημαντικές πληροφορίες για το Βιομηχανικό Μουσείο στην Αγ. Παρασκευή, αντλήθηκαν από την έκδοση του Π.Ι.Ο.Π " Μουσείο Βιομηχανικής Ελαιουργίας Λέσβου", καθώς και κατά την ξενάγηση στο μουσείο, από τις πληροφοριακές πινακίδες της μουσειολογικής διαδρομής.

Το μουσείο περιλαμβάνει όλο τον η/μ εξοπλισμό in situ, με δυνατότητα επιδεικτικής λειτουργίας, και πληροφορίες συμβατικές και ψηφιακές.

Περιλαμβάνει επίσης σε ένα από τα κτίρια του συγκροτήματος, οργανωμένο καφέ και πωλητήριο - βιβλιοπωλείο. Στο χώρο υποδοχής κατασκευάστηκε μικρό ισόγειο κτίριο από ελαφρά κατασκευή (μέταλλο και τζάμι), το οποίο συνυπάρχει αρμονικά με τα προϋφιστάμενα παλιά κτίρια του συγκροτήματος, χωρίς να θίγει την αρχική ιδεολογία του χώρου και να διαταράσσει την σχέση κτισμένου - άκτιστου. Ο περιβάλλον χώρος είναι οργανωμένος ούτως ώστε κατά τους θερινούς μήνες να δέχεται και να υποστηρίζει πολιτιστικές εκδηλώσεις (θέατρο, μουσική, χορός, ομιλίες, παρουσιάσεις κ.α).

Μουσείο Βιομηχανικής ελαιουργίας Λέσβου στην Αγ. Παρασκευή
Πηγή: προσωπικό αρχείο

ΚΟΙΝΟΤΙΚΟ ΕΛΑΙΟΤΡΙΒΕΙΟ ΜΑΝΤΑΜΑΔΟΥ

Πηγή: "Τα βιομηχανικά κτίρια της Λέσβου", Ν.Σηφουνάκης

Το συγκρότημα άρχισε να κατασκευάζεται το 1905 και είναι κτισμένο αμφιθεατρικά. Τη θέση της αρχαίας σκηνής κατέχει το κεντρικό κτίσμα, ενώ οι μπαταές είναι χτισμένες σε αμφιθεατρική διάταξη.

Οι εργασίες ολοκληρώθηκαν το 1909, και χτίστηκε από μανταμαδιώτες μαστόρους που εργάστηκαν εθελοντικά, χειρωνακτικά χωρίς την

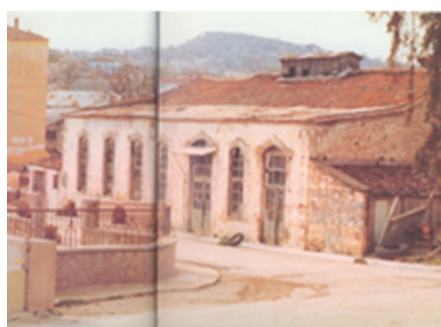
βοήθεια μηχανικών μέσων. Από μορφολογικής άποψης το κτίσμα κατατάσσεται στα βιομηχανικά κτίρια με επιρροές του αντίστοιχου βρετανικού στυλ, όπως αυτές αφομοιώθηκαν και αναπαράχθηκαν στις γειτονικές περιοχές της Μ. Ασίας. Χρησιμοποιούνται συμπαγή τούβλα στα υπέρθυρα των ανοιγμάτων και συμπαγείς πωρόλιθοι για την πλαισίωση των ανοιγμάτων και τις γωνίες της τοιχοποιίας.

Η στέγη κατασκευάζεται από λεύκη της Λέσβου και Πεύκου από το Αδραμύτι της Μ. Ασίας για τα κουφώματα.

Το συγκρότημα μετετρέπεται σε κέντρο πολλαπλών χρήσεων (θέατρο – κινηματογράφος, διαλέξεις, συγκεντρώσεις, βιβλιοθήκη, καθώς και γραφεία υποστήριξης των Πολιτιστικών συλλόγων κ.λπ. και υπαίθριο θέατρο 400 θέσεων για εκδηλώσεις πολιτισμού και ψυχαγωγίας.

Κοινοτικό ελαιοτριβείο Μανταμάδου
Πηγή: "Τα βιομηχανικά κτίρια της Λέσβου", Ν.Σηφουνάκης

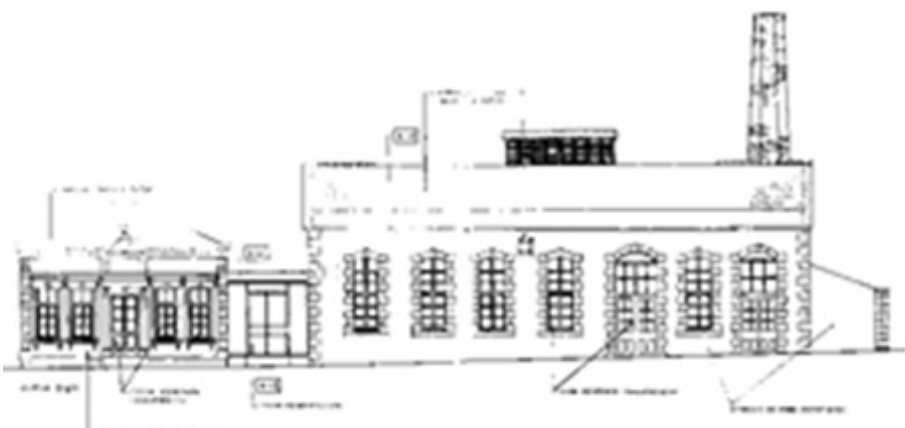
ΚΟΙΝΟΤΙΚΟ ΕΛΑΙΟΤΡΙΒΕΙΟ ΠΟΛΥΧΝΙΤΟΥ – ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ

Κοινοτικό ελαιοτριβείο Πολυχνίτου
Πηγή: προσωπικό αρχείο

Η πόλη του Πολυχνίτου βρίσκεται στο κέντρο περίπου του νησιού, στα δεξιά της εισόδου του κόλπου της Καλλονής. Το 1901 χτίστηκε στην πόλη πρώτα το καφενείο και το 1903-1904, το Δημοτικό ελαιοτριβείο με εισφορές των κατοίκων.

Το ελαιοτριβείο ήταν το πρώτο που χτίστηκε στο χωριό και είχε παραγωγή 10,000 οκάδες λάδι την ημέρα.

Όψη Κοινοτικού Ελαιοτριβείου Πολυχνίτου, Πηγή: "Τα βιομηχανικά κτίρια της Λέσβου", Ν.Σηφουνάκης

Το 1927 έγινε εκσυγχρονισμός, και τοποθετήθηκαν μεταφορικοί ιμάντες και έγινε επέκταση προς τον δρόμο κατά 4 μέτρα.

Η επέκταση στεγάστηκε με λαμαρίνα. Την ίδια εποχή αντικαταστάθηκαν και η αρχική ατμομηχανή με την σημερινή διζελομηχανή.

Η μελέτη ξεκίνησε με την προϋπόθεση να επανανεντάξει δύο αξιόλογα νεοκλασικά κτίρια του Πολυχνίτου, ανανεωμένα και προσαρμοσμένα κατάλληλα σε συνδυασμό και με τον περιβάλλοντα χώρο, στον πολεοδομικό ιστό της πόλης.

Το καφενείο, προτείνεται να έχει ίδια χρήση ως αναψυκτήριο.

Το ελαιοτριβείο διαμορφώνεται κατάλληλα ως αίθουσα πολλαπλών χρήσεων 270-300 ατόμων, με όλους τους συμπληρωματικούς χώρους που απαιτούνται (wc, σκηνή, αποδυτήρια κ.λ.π)

ΣΑΠΩΝΟΠΟΙΕΙΟ Ι.ΠΟΥΛΙΑ ΣΤΟ ΠΛΩΜΑΡΙ

Σαπωνοποιία Πλωμάρι
Πηγή: "Τα βιομηχανικά κτίρια της Λέσβου", Ν.Σηφουνάκης

Το Πλωμάρι παραλιακός οικισμός εξελίχθηκε στα μέσα του 19ου αιώνα σε μεγάλο οικισμό. Είχε 12 σαπωνοποιεία. Του Ιωάννη Πούλια, ήταν από τα πρώτα που κατασκευάστηκαν γύρω στα 1880. Το 1885 κτίζεται νέα τριώροφη πτέρυγα μεγαλύτερη της πρώτης και λειτουργεί ως το 1953. Το συγκρότημα κατασκευάστηκε από λιθοδομή με πολλά ψηλά συμμετρικά ανοίγματα και επικάλυψη με δίρριχτη κεραμοσκεπή. Ανά 1,0 μ τρέχουν ενισχυτικά ξύλινα σενάζ από καστανιά. Τα πατώματα ήταν ξύλινα. Το κτίριο μετατράπηκε σε πολιτιστικό κέντρο με αίθουσα πολλαπλών χρήσεων 200 ατόμων, σκηνή, καμαρίνια, καθώς και ξενώνα με 8 δίκλινα δώματα για φιλοξενία, χώρο βιβλιοθήκης και γραφεία προσωπικού και διοίκηση.

Πηγή: προσωπικό αρχείο

Αίθουσα πολλαπλών χρήσεων Σαπωνοποιίου Πλωμάρι
Πηγή: "Τα βιομηχανικά κτίρια της Λέσβου", Ν.Σηφουνάκης

Όψη Σαπωνοποιίας Πλωμάρι
Πηγή: "Τα βιομηχανικά κτίρια της Λέσβου", Ν.Σηφουνάκης

ΕΛΑΙΟΤΡΙΒΕΙΟ- ΜΟΥΣΕΙΟ ΒΡΑΝΑ ΠΑΠΑΔΟΥ ΣΤΟ ΓΕΡΑΣ

Οργάνωση του μουσείου Βρανά, Πηγή: Πληροφοριακό έντυπο μουσείου

ΛΕΣΒΟΥ³

Το ελαιοτριβείο ανήκει στην εταιρεία «Αρχιπέλαγος», η οποία το δημιούργησε και το διαχειρίζεται. Η εταιρεία ιδρύθηκε το 1997 για να συνεισφέρει δημιουργικά στην διαφύλαξη και προβολή της πολιτιστικής κληρονομιάς του Αιγαίου.

Το Ελαιοτριβείο Βρανά ιδρύθηκε το 1887, και διέκοψε την λειτουργία του στις αρχές της δεκαετίας του 1970. Ήταν από τα πρώτα ατμοκίνητα εργοστάσια της Λέσβου, και άνηκε στην οικογένεια της μητέρας του Οδυσσέα Ελύτη.

Αγοράστηκε από την εταιρία το 1999, το 2005 ξεκίνησαν οι εργασίες αποκατάστασης και εγκαινιάστηκε το καλοκαίρι του 2009.

Στους χώρους του παρουσιάζονται τα στάδια και τα μέσα της μηχανοκίνητης ελαιουργίας, και τμήμα του σπάνιου υλικού αρχείου που ανασύρθηκε μέσα από τα ερείπια του. Παράλληλα λειτουργούν δύο μόνιμες εκθέσεις.

Ελαιοτριβείο Μουσείο Βρανά, Εταιρία "Αρχιπέλαγος"

Ελαιοτριβείο Μουσείου Βρανά, Πηγή: "Τα βιομηχανικά κτίρια της Λέσβου", Ν.Σηφουνάκης

³ Σημαντικές πληροφορίες για το Μουσείο Βρανά, αντλήθηκαν από το βιβλίο "Ελαιοτριβείο - Μουσείο Βρανά Παπαδού, Γέρας Λέσβου", Εταιρία "Αρχιπέλαγος". Συμπληρωματικά στοιχεία επίσης αντλήθηκαν κατά την ξενάγηση στον χώρο του μουσείου και από τα εκθέματα της μουσειολογικής διαδρομής.

Η έκθεση «Ματιές σ' ένα μνημείο» περιλαμβάνει έργα καλλιτεχνών εμπνευσμένα από το ελαιοτριβείο και η έκθεση «Η Λέσβος του Ελύτη», που παρουσιάζει τους ιδιαίτερους δεσμούς του ποιητή με την γενέτειρα των γονιών του.

Μέσα από τις εγκαταστάσεις του Μουσείου, προβάλλεται η κοινωνία και η οικονομία του Παπάδου, της Γέρας και της Λέσβου στο γύρισμα του 19ου προς τον 20ο αιώνα, καθώς και η τεχνολογία των μηχανών που προκάλεσε επανάσταση, στην παραγωγή αλλά και στην ζωή των ανθρώπων της περιοχής.

Ο πολύπλευρος χώρος πολιτισμού φιλοξενεί μια ποικιλία πολιτιστικών και καλλιτεχνικών δραστηριοτήτων δομώντας μια συνεχή σχέση οικειότητας και διαρκούς επικοινωνίας με το κοινό.

Πηγή: Προσωπικό αρχείο

Η Άγγλο- Οθωμανική συμφωνία του 1838 και το περίφημα «Τανζιμάτ» του 1839 κατήργησαν το μονοπώλιο και απελευθέρωσαν το εμπόριο. Έτσι οι Λέσβιοι μπορούσαν πλέον να διακινούν χωρίς περιορισμούς την ελιά, το λάδι και το σαπούνι.

Η τεχνολογία του ατμού και της ατμομηχανής δώσαν την απαιτούμενη κινητήριου δύναμη. Από την δεκαετία του 1870, και μετά ιδρύθηκαν

Πηγή: προσωπικό αρχείο

πάρα πολλές μονάδες, ελαιοτριβεία, σαπωνοποιεία, πηρηναιουργεία, βυρσοδεψεία κυρίως στις περιοχές της ελαιοκαλλιέργειας και κοντά στη θάλασσα.

Τέλη του 19ου αιώνα η Λέσβος είναι 4η σε βιομηχανική ανάπτυξη μετά τον Πειραιά, την Ερμούπολη και την Πάτρα. Η βιομηχανική δραστηριότητα συνεχίστηκε μέχρι τον Μεσοπόλεμο για να παρακμάσει μετά τον Β' παγκόσμιο πόλεμο.

Έως το 1870 τα ελαιοτριβεία ήταν χειροκίνητα ή ζωοκίνητα, ο καρπός παρέμεινε περισσότερο χρόνο στις αποθήκες με αποτέλεσμα να ανεβάζει οξύτητα και να πέφτει η ποιότητα του παραγόμενου λαδιού. Οι μεγάλες μυλόπετρες έλιωσαν τον καρπό, στην συνέχεια τα ξύλινα πιεστήρια τον πολτοποιούσαν.

Τα μηχανοκίνητα ελαιοτριβεία κτίστηκαν με αρχιτεκτονικό πρότυπο τα αντίστοιχα εργοστάσια της Ευρώπης. Αρχικά τα μηχανήματα εισάγονταν μέσω Σμύρνης και στην συνέχεια κατασκευάζονταν στην Σμύρνη και στον Πειραιά.

Από το 1920, από τις ατμομηχανές περάσαμε στις πετρελαιομηχανές και στο ρεύμα.

Ο κόλπος της Γέρας, είναι ένα εξαιρετικό φυσικό λιμάνι, κοντά στην Μυτιλήνη και κατάφυτος από ελιές. Το Πέραμα έγινε βιομηχανική ζώνη και μεγάλο εμπορικό λιμάνι. Μεγαλέμποροι και μεγαλογαιοκτήμονες έγιναν βιομήχανοι και επιχειρηματίες.

Ο Παπάδος, είναι ένα από τα μεγαλύτερα χωριά της Γέρας και κοντά στο λιμάνι του Περάματος, και πυκνοί ελαιώνες το περιτριγυρίζουν.

Η οικογένεια Βρανά και το ελαιοτριβείο πρωταγωνίστηκαν στην ζωή του τόπου, επηρεάζοντας την κοινωνία και την οικονομία του.

«Η μηχανή του Βρανά» πρωτολειτούργησε στις 20 Νοεμβρίου του 1887 φέρνοντας επανάσταση στην περιοχή, έως τις αρχές της δεκαετίας του 1970.

Μέσα στις σκάφες πολτοποίησης, βρέθηκε το αρχείο του εργοστασίου από το 1894 έως το 1959.

Το ελαιοτριβείο περιελάμβανε: το βασικό κτίριο, τις μπατές, το λεβητοστάσιο, το μηχανοστάσιο, τις λαδοποθήκες, το καφενείο και το διώροφο κτίριο - γραφείο του ιδιοκτήτη. Ο δρόμος που συνέδεε τα κτίρια αποτελούσε λειτουργικό κομμάτι του ελαιοτριβείου.

Το 1985, κατεδαφίστηκαν οι παλιές «μπατές» για να γίνει στη θέση τους χώρος πάρκινγκ, στα πλαίσια κατασκευής του μουσείου. Μπατές ξανακτίστηκαν σε άλλη θέση με παρόμοια μορφολογία.

Ο εξοπλισμός του ελαιοτριβείου, αφαιρέθηκε και πουλήθηκε όταν το εργοστάσιο έκλεισε. Στη θέση του τοποθετήθηκε ο εξοπλισμός του εργοστασίου. Χιωτέλλη- Ερεσιώτη από τον Πολυχνίτο, κατασκευασμένα στο εργοστάσιο Ισιγόνη στην Σμύρνη το 1854.

Η αρχιτεκτονική αποκατάσταση έγινε με πολύ προσοχή, με στόχο την διατήρηση της αρχικής αρχιτεκτονικής και δομοστατικής φυσιογνωμίας του μνημείου αναπαράγοντας πιστά την αρχική μορφή, και δίνοντας τη δυνατότητα εξυπηρέτησης της νέας χρήσης.

Τα μηχανήματα που είχαν πουληθεί αντικαταστάθηκαν αφού

επισκευάσθηκαν και συντηρήθηκαν στα εξειδικευμένα εργαστήρια του μουσείου Ερμούπολης, τοποθετήθηκαν δε στις ακριβείς θέσεις των αρχικών.

Παρουσιάζεται λοιπόν σήμερα ένα αντιπροσωπευτικό σύνολο μηχανολογικού εξοπλισμού, ο οποίος ενώ δεν είναι ο αυθεντικός αναπαράγει έντιμα και αξιόπιστα την εικόνα του Ελαιοτριβείου Βρανά πριν την διακοπή της λειτουργίας του.

Το μουσείο είναι πλέον ένας ζωντανός χώρος πολιτισμού, εκπαίδευσης τέχνης και ψυχαγωγίας διαθέτοντας άρτιες υποδομές για φιλοξενία εκδηλώσεων, εξελίχθηκε λοιπόν σε ένα ζωντανό κύτταρο της τοπικής κοινωνίας.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΙΚΑ

Το παράδειγμα της Λέσβου αποτελεί το πρώτο πετυχημένο οργανωμένο Πείραμα Καταγραφής- Διάσωσης και αξιοποίησης με νέες χρήσεις των βιομηχανικών μνημείων στον Ελληνικό χώρο.

Σύνδεση του παρόντος και του μέλλοντος με το ιστορικό βιομηχανικό της παρελθόν, με τον τεχνικό της πολιτισμό την κοινωνίας και την οικονομία της. Τα παλιά ελαιοτριβεία και σαπωνοποιεία είναι τα νέα σημεία αναφοράς κύτταρα πολιτισμού, εκπαίδευσης και ψυχαγωγίας, που αγκαλιάστηκαν από τις τοπικές κοινωνίες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9

Βιομηχανικό Μουσείο Φωταερίου -
Τεχνόπολις στην οδό Πειραιώς

Θα μπορούσαμε να πούμε ότι η οδός Πειραιώς είναι ένας αστικός μύθος της πρωτεύουσας. Βιομηχανική περιοχή η οποία μετά το κλείσιμο των περισσότερων βιομηχανικών μονάδων υπέπεσε σε μαρασμό και πλήρη αστική και λειτουργική υποβάθμιση.

Η Πειραιώς βγήκε από την ανυποληψία όταν στα μέσα της 10ετίας του '90 μετασκευάστηκε το εργοστάσιο φωταερίου σε πολιτιστικό κέντρο του Δήμου Αθηναίων. Ήταν η πρώτη φάση μιας σχετικής συναίνεσης, ενδιαφέροντος και εν συνεχεία εξοικείωσης μεγάλης μερίδας των Αθηναίων και της νεολαίας με τη γοητεία και την καλλιτεχνική ατμόσφαιρα των παλιών βιομηχανικών χώρων¹.

Την ίδια περίπου περίοδο με όχημα την επανάχρηση του εργοστασίου Γκαζιού, το Υπουργείο παρεμβαίνει και ανακοινώνει ένα πρόγραμμα φιλόδοξων σχεδιασμών που περιλαμβάνει συνολική αναβάθμιση και λειτουργική επανένταξη της οδού Πειραιώς.

Ο δρόμος παρ' όλα αυτά ανέπτυξε μια δική του δυναμική. Στο βορειότερο τμήμα του ανεπτύχθησαν δράσεις ψυχαγωγίας (νυχτερινά κέντρα) και πολιτισμού (θέατρα κλπ) και στο νοτιότερο τμήμα του μεγαλύτερες αναπτύξεις (υπεραγορές, πολυκαταστήματα, πολυκινηματογράφοι κλπ).

Το Νοέμβριο του 2005 το ΥΠΕΧΩΔΕ ανακοίνωσε την τροποποίηση του Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου αποθαρρύνοντας τις επενδύσεις μεγάλης κλίμακας με μείωση των συντελεστών δόμησης από το 3 στο 1,8 έως το 2,3 προκειμένου να διαφυλαχθεί ο ιστορικός παραδοσιακός βιομηχανικός χαρακτήρας.

Κτίριο γραφείων στην οδό Πειραιώς, Αρχιτέκτονες: Κοκκίνου - Κούρκουλας
Πηγή: προσωπικό αρχείο

Σχολή Καλών Τεχνών, πρώην εργοστάσιο Σικιαρίδη στην οδό Πειραιώς
Πηγή: προσωπικό αρχείο

¹ Δημ. Ρηγόπουλος, Τέχνες και Γράμματα, Εφημερίδα Καθημερινή 27 Φεβρουαρίου 2005, "Πειραιώς": η λεωφόρος του πολιτισμού (άρθρο)

Στα 28,5 km της οδού Πειραιώς, κυρίως στο Μοσχάτο και προς τον Πειραιά συγκεντρώνεται και ο κύριος όγκος παλιών και μεγάλων βιομηχανικών μονάδων.

Τα πλεονεκτήματα του δρόμου σαφή: Κεντρική θέση με άνετη πρόσβαση από το κέντρο και την εθνική οδό σε επαφή σχεδόν με ήδη αναγνωρισμένες πιάτσες διασκέδασης (Θησείο - Ψυρρή) και μεγάλη προσφορά σε μεγάλους χώρους (παλιές βιοτεχνικές και βιομηχανικές μονάδες, αποθήκες κλπ).

Σοκολατοποιεία "Παυλίδης", Παλιό κτίριο
Πηγή: προσωπικό αρχείο

Σοκολατοποιεία "Παυλίδης", Νέο κτίριο
Πηγή: προσωπικό αρχείο

Έχουν επισημανθεί στην περιοχή συνολικά 170 κτίρια με ιδιαίτερη αρχιτεκτονική αξία, τα 23 ανήκουν στην ΚΕΔ, αρκετά στην Εθνική Τράπεζα και τα υπόλοιπα σε ιδιώτες. Η πολυδιαφημιζόμενη όμως συνολική διαχείριση και ανάπτυξη ουδέποτε κινήθηκε συστηματικά και μεθοδικά με βάση ένα συνολικό σχεδιασμό της περιοχής όπως συνέβη σε αρκετές περιπτώσεις βιομηχανικών ζωνών σε πόλεις της Ευρώπης. Η δημιουργία μιας «Λεωφόρου του Πολιτισμού» έμεινε ανολοκλήρωτη. Παρ' όλα αυτά οι σημειακές ιδιωτικές παρεμβάσεις δίνουν κάποιο χαρακτήρα στην περιοχή.

Πρώην Βιομηχανία Γάλλο
Πηγή: προσωπικό αρχείο

ΤΟ ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟ ΤΟΥ ΦΩΤΑΕΡΙΟΥ – «ΓΚΑΖΙ»

Φωτογραφίες αρχείου από την έκθεση στο Μουσείο Φωταερίου
Πηγή: προσωπικό αρχείο

Το 1857 ιδρύεται από το Φραγκίσκο Φεράλδι το εργοστάσιο φωταερίου της Αθήνας, η οποία φωτίζεται κατά τα πρότυπα των μεγάλων ευρωπαϊκών μεγαλουπόλεων.

Δημιουργείται το πρώτο δίκτυο της πόλης σε αντικατάσταση των φωτιστικών πετρελαίων (Βασιλικό διάταγμα του Όθωνα)².

Το 1862 ξεκινά η λειτουργία του εργοστασίου που έγινε το σύμβολο της βιομηχανικής επανάστασης στο ελληνικό κράτος.

Στα τέλη του 19ου αιώνα, αρχές του 20ου, η εγκατάσταση διπλασιάζεται και συμπληρώνεται με καινούριες εγκαταστάσεις υδαταερίου.

Είναι η περίοδος που εκτός από το Δημόσιο χώρο και τα Δημόσια κτίρια, το φωταέριο μπαίνει στα σπίτια για φωτισμό, θέρμανση, μαγείρεμα, ζεστό νερό κλπ, αντικαθιστώντας σιγά-σιγά τους παλιούς παραδοσιακούς τρόπους (ξυλόσομπα, λάμπες πετρελαίου, κεριά κλπ) και αυξάνεται κατακόρυφα η κατανάλωση. Το εργοστάσιο χρησιμοποιεί γαιάνθρακα που εισάγεται από το εξωτερικό.

Βεβαίως οι συνθήκες λειτουργίας του εργοστασίου, θυμίζουν στρατόπεδα συγκέντρωσης. Δουλειά 10-12 ώρες (το 8ωρο καθιερώθηκε στην Ελλάδα το 1919), μόλυνση περιβάλλοντος και οι εργαζόμενοι δούλευαν χωρίς φόρμες εργασίας και μάσκες, με αποτέλεσμα την εισπνοή ανθυγιεινών αερίων (πίσσα, ναφθαλίνη, υδρόθειο, αμμωνία) και την έξαρση των ασθενειών και των θανάτων. Το εργοστάσιο ανήκει στην κατηγορία της βαριάς βιομηχανίας, αλλά το 19ο αιώνα δεν υπήρχε συνδικαλιστικό κίνημα για την προστασία των εργαζομένων. (Το συνδικαλιστικό κίνημα πήρε υπόσταση στο μεσοπόλεμο 1920-1930)³.

Το 1887 αναλαμβάνει τη διεύθυνση του εργοστασίου ο Ιταλός μεταλλειολόγος Μπατίστα Σερπιέρι, οπότε φθάνει στην ακμή του μέχρι το 1930. Είναι ανδροκρατούμενο και οι γυναίκες εργάζονται στα γραφεία, στις διοικητικές υπηρεσίες και στο καθάρισμα.

Συνέπεια της εξέλιξης του εργοστασίου ήταν και η δημιουργία οικισμού από τους εργάτες που εγκαθίστανται στην περιοχή. Το 1880 η περιοχή κατακλύζεται από Πομάκους, οι οποίοι έρχονται για δουλειά στο εργοστάσιο και δημιουργούν έναν κανονικό συνοικισμό.

Το 1950 με την ίδρυση της Δημόσιας Επιχείρησης Ηλεκτρισμού (ΔΕΗ) αρχίζει σταδιακά η μείωση της ζήτησης και της κατανάλωσης φωταερίου και η αύξηση της χρήσης του ηλεκτρικού ρεύματος (πιο καθαρό, λιγότερο επικίνδυνο κλπ)

Το 1938 αποχωρούν οι ξένοι επιχειρηματίες

Το 1952 ιδρύεται η Δημοτική Επιχείρηση Φωταερίου της Αθήνας και το προσωπικό μειώνεται στο 50%.

² Πάρι Σπίνου, "Γκάζι για το Μουσείο", Άρθρο στην εφημερίδα καθημερινή (ΕΖΤΑ)

³ Κατερίνα Λευμπεροπούλου, "Γκαζοχώρι, Το στρατόπεδο συγκέντρωσης που φώτισε την Αθήνα", Άρθρο στην εφημερίδα "Το Βήμα" (03-02-2013)

Το 1984 το εργοστάσιο κλείνει οριστικά μη μπορώντας να αντέξει στον ανταγωνισμό του ηλεκτρισμού.

Τέλος της δεκαετίας του '90 όταν το εργοστάσιο λειτουργούσε ακόμη υποτυπώδως, υπήρχαν τοποθετήσεις στο Δημοτικό Συμβούλιο ζητώντας άμεση διακοπή εργασιών, κατεδάφιση των εγκαταστάσεων, δημιουργία πλατειών, πράσινου και κοινόχρηστων χώρων, χωρίς καμία μέριμνα για τη βιομηχανική κληρονομιά του πρώτου μεγάλου εργοστασίου της Αθήνας. Υπήρξαν στην πορεία αποσπασματικοί χαρακτηρισμοί και αποχαρακτηρισμοί, οι οποίοι ευτυχώς είχαν αίσιο τέλος, αφού βεβαίως αρκετά αντικείμενα είχαν κλαπεί από τους επιτήδειους και κατέληξαν σε ιδιωτικές συλλογές ή μάνδρες με παλιοσίδηρα.

Τελικά με το ΦΕΚ 187 13/89 κρίθηκε διατηρητέο μνημείο (Κτίρια και Η/ μηχανολογικός εξοπλισμός in situ).

Η τεχνική υπηρεσία, με διεπιστημονική στελέχωση, με μεθοδικότητα και επάρκεια ολοκληρώνει το εξαιρετικά ευαίσθητο στάδιο της καταγραφής και αποτύπωσης καθώς και την πρόταση επανάχρησης και αξιοποίησης του συνόλου των κτιρίων του συγκροτήματος ως κέντρων πολιτισμού, αναψυχής και μουσείου του εαυτού του.

Η επισκευή και αποκατάσταση του βιομηχανικού μνημείου ξεκίνησε τέλος της 10ετίας του '90 και ολοκληρώθηκε λίγο πριν τους Ολυμπιακούς Αγώνες το 2004, συμβάλλοντας σημαντικά στην πολιτιστική αναβάθμιση του άξονα της οδού Πειραιώς.

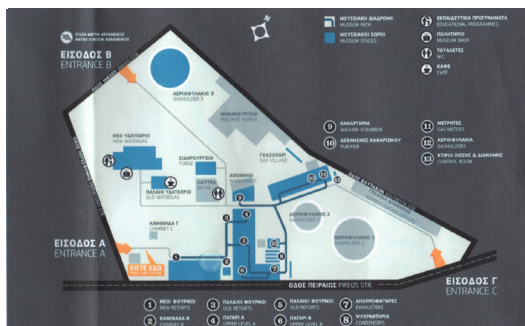
Η «Τεχνόπολις - Γκάζι» είναι μια Δημοτική Επιχείρηση με έσοδα από την ενοικίαση χώρων για πολιτιστικούς, καλλιτεχνικούς, εμπορικούς, εκπαιδευτικούς και ψυχαγωγικούς σκοπούς και από το 2011 κατά το διευθύνοντα σύμβουλο Κ. Μπιζάνη, τα κέρδη έφθασαν τις 400 χιλ. ευρώ.

Το Γκάζι επειδή δεν εκσυγχρονίστηκε με την έλευση του ηλεκτρισμού, αποτελεί σήμερα το πληρέστερο βιομηχανικό μνημείο παραγωγής φωταερίου στην Ευρώπη.

Ο κύκλος της αξιοποίησης του μνημείου έκλεισε με τα εγκαίνια το 2013 του Μουσείου του Γκαζιού. Μια μεγάλη διεπιστημονική ομάδα συγκροτήθηκε, η οποία συνεργάστηκε με πληθώρα εξωτερικών συνεργατών ούτως ώστε να συντηρήσει, ερμηνεύσει και παρουσιάσει στον επισκέπτη μια μουσειακή διαδρομή που ακολουθεί πιστά σε κλειστούς και ανοιχτούς χώρους τη γραμμή παραγωγής του φωταερίου με ταυτόχρονη ανάδειξη του σωζόμενου ηλεκτρομηχανολογικού

“Γκάζι”, εκδηλώσεις, Πηγή: προσωπικό αρχείο

Λειτουργικό διάγραμμα συγκροτήματος Μουσείου Πηγή: προσωπικό αρχείο

μηχανισμού.

Η περιήγηση ξεκινά με την παραλαβή των ομάδων στο χώρο της εισόδου, από υπάλληλο του μουσείου η οποία αναλαμβάνει την ξενάγηση.

1η ΣΤΑΣΗ: Στεγασμένος χώρος ενημέρωσης για τα ιστορικά στοιχεία ίδρυσης και λειτουργίας του εργοστασίου Γκαζιού. Υπάρχει μακέτα του εργοστασίου καθώς και παλιές φωτογραφίες του στόλου των εγκαταστάσεων.

Στεγασμένος χώρος υποδοχής - ενημέρωσης, Πηγή: προσωπικό αρχείο

2η ΣΤΑΣΗ: Παλιοί φούρνοι

Σώζονται οι 84 από τους 98 αρχικούς φούρνους. Υπάρχουν μακέτες που δείχνουν τον τρόπο λειτουργίας των φούρνων, για την απόσταξη των λιθάνθρακα. Ο λιθάνθρακας έρχονταν με πλοία από το εξωτερικό.

Οι νέες κατασκευές, πατάρια, σκάλες, ενημερωτικά stands είναι από μεταλλική κατασκευή, απλά, λειτουργικά και απολύτως διακριτά από τις προϋπάρχουσες παλιές κατασκευές (σε διαφορετικό χρώμα).

Βεβαίως υπάρχουν όλες οι απαραίτητες κατασκευές για την ομαλή και άνετη κίνηση των επισκεπτών (ράμπες, σκάλες).

Στον χώρο υπάρχουν λειτουργικές μακέτες, οι οποίες αναπαριστούν με εξαιρετική λεπτομέρεια τον τρόπο λειτουργίας του συγκεκριμένου τμήματος του εργοστασίου. Υπάρχει επίσης άφθονο αρχειακό φωτογραφικό υλικό για το προσωπικό, τις εγκαταστάσεις και την πρώτη ύλη.

Παλιοί Φούρνοι, Πηγή: προσωπικό αρχείο

3η ΣΤΑΣΗ: Απορροφητήρες & Ατμολέβητες

Το παραγόμενο αέριο, χρειάζεται βοήθεια για να διανύσει τις αποστάσεις, που απαιτούνται, στην σειρά παραγωγής.

Κατά την μουσειολογική διαδρομή υπάρχουν αντικείμενα, τεκμήρια και πληροφορίες, που αφορούσαν την χρήση του φωταερίου, στα μεγάλα αστικά κέντρα της Ελλάδας.

Απορροφητήρες - Ατμολέβητες, Πηγή: προσωπικό αρχείο

4η ΣΤΑΣΗ: Ψυχαντήρια

Ήταν ένα υπαίθριο σύστημα 168 σωλήνων, ύψους 6,0 μ που βοηθούσαν την ψύξη του φωταερίου.

Υπαίθρια ψυχαντήρια, Πηγή: προσωπικό αρχείο

5η ΣΤΑΣΗ: Κτίριο πίεσης και διανομής (Control room)

Κτίστηκε το 1864. Ήταν ο τελευταίος σταθμός του φωταερίου στην γραμμή παραγωγής του εργοστασίου.

Κτίριο ρύθμισης της πίεσης
Κτίστηκε γύρω στο 1864.
Ήταν ο τελευταίος σταθμός του φωταερίου στη γραμμή παραγωγής του εργοστασίου.
Από εδώ ξεκινούσε
Στο εσωτερικό του διατίθενται μηχανήματα ρύθμισης ενώ κάτω από τα γυάλινα θύρακινα οι υπόγειες σωληνώσεις

Κτίριο πίεσης και διανομής, Πηγή: προσωπικό αρχείο

6η ΣΤΑΣΗ: Χώροι πολλαπλών χρήσεων

Για την οικονομική αυτοτέλεια και την βιωσιμότητα του μουσείου, υπάρχουν αρκετοί χώροι, οι οποίοι προσφέρονται για μια μεγάλη ποικιλία εκδηλώσεων.

Σημαντική είναι η καλή σήμανση των χώρων με ιδιαίτερα καλαίσθητες πινακίδες, προς ενημέρωση των μεμονωμένων επισκεπτών.

Χώροι πολλαπλών χρήσεων, Πηγή: προσωπικό αρχείο

7η ΣΤΑΣΗ: Αεριοφυλάκια

Αεριοφυλάκια, Πηγή: προσωπικό αρχείο

Ήταν το πιο εντυπωσιακό κτίσμα του εργοστασίου. Τα συγκεκριμένα ήταν τύπου ανοικτού μεταλλικού χωροδικτύωματος και αποτελούν σημαντικό στοιχείο του βιομηχανικού τοπίου του γκαζιού. Υπάρχουν τα τρία από τα αρχικά τέσσερα που λειτουργούσαν (3 τηλεσκοπικά και 1 απλό).

Η επανάχρηση σε δύο από τα τέσσερα, δεν είναι και τόσο επιτυχημένη αρχιτεκτονικά. Ίσως θα ήταν προτιμότερα να παραμείνουν ως landmarks χωρίς καμιά νέα χρήση (μαζί με τις 3 τούβλινες καπνοδόχους).

8η ΣΤΑΣΗ: Γκαζοχώρι

Γκαζοχώρι, Πηγή: προσωπικό αρχείο

Γύρω από το εργοστάσιο το 1857, εγκαθίστανται οι πρώτοι κάτοικοι, εργάτες του εργοστασίου. Αρχές του 20ου αιώνα, έρχονται πρόσφυγες από την Μικρά Ασία, την Κρήτη και τον Καύκασο. 1960-1980, στην περιοχή εγκαθίστανται μουσουλμάνοι από την μειονότητα της Θράκης.

Η μόλυνση της ατμόσφαιρας, μαζί με την ανυπαρξία υποδομών δημιουργεί μια από τις πλέον υποβαθμισμένες περιοχές της Αθήνας. Εδώ ανθεί και ο υπόκοσμος. Το 1996, ιδρύεται στο γκάζι το πρώτο διαπολιτισμικό δημοτικό σχολείο.

9η ΣΤΑΣΗ: Σιδηρουργείο

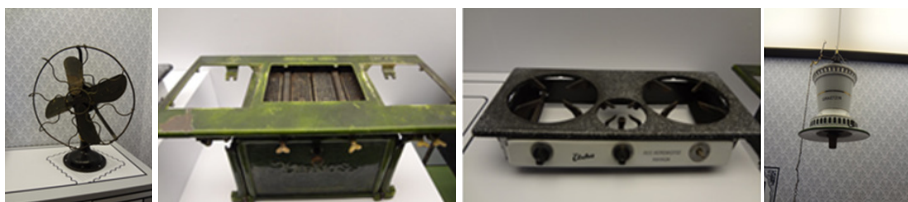
Το σιδηρουργείο λειτουργεί σαν χώρος πολλαπλών χρήσεων, εκθέσεων, εικαστικών δρώμενων κλπ. Στους υπαίθριους χώρους, στην κεντρική πλατεία επί σειράν ετών διοργανώνονται μουσικά events συναυλίες κ.λ.π. Το συγκρότημα είναι ζωντανό, ημέρα και νύχτα και αποτελεί σημαντικό εναλλακτικό τρόπο διασκέδασης για την Αθήνα.

Σιδηρουργείο, Πηγή: προσωπικό αρχείο

10η ΣΤΑΣΗ: Παλιό Μηχανουργείο

Στο χώρο του παλιού μηχανουργείου, δημιουργείται ένα μουσείο που διαπραγματεύεται ζητήματα σχετικά με την χρήση του φωταερίου. Εκτίθενται παλιά αντικείμενα όπως σόμπες, σώματα καλοριφέρ, κουζίνες, φωτιστικά, ραδιόφωνα κ.λ.π

Παλιό Μηχανουργείο - Παλιές συσκευές γκαζιού, Πηγή: προσωπικό αρχείο

11η ΣΤΑΣΗ: Δεξαμενές καθαρισμού

Διαμέρισμα καθαρισμού φωταερίου
Πηγή: προσωπικό αρχείο

Το φωταέριο καθαρίζεται από την εξαιρετικά δυσάρεστη μυρωδιά, στο συγκρότημα των δεξαμενών καθαρισμού. Διατηρήθηκε in situ μόνο το πρώτο διαμέρισμα καθαρισμού και είναι επισκέψιμο μέσω μεταλλικής γέφυρας. Τα υπόλοιπα τμήματα των δεξαμενών καθαρισμού μετασχηματίστηκαν για να παραλάβουν νέες χρήσεις (χώρος έκθεσης προϊόντων, σεμιναρίων,

συνεδρίων κλπ.) με ανεξάρτητη είσοδο από τους κοινόχρηστους δρόμους του συγκροτήματος

Δεξαμενές καθαρισμού, Πηγή: προσωπικό αρχείο

12η ΣΤΑΣΗ: Στάση – Καθαριστήρια

Πηγή: προσωπικό αρχείο

Στο συγκρότημα των καθαριστηρίων αφαιρείται η πίσσα, η ναφθαλίνη και η αμμωνία από το αέριο. Η αφαίρεση των ανωτέρω γίνεται χωριστά σε ειδικά μηχανήματα. Ο χώρος σήμερα λειτουργεί με τον εξοπλισμό in situ.

13η ΣΤΑΣΗ: Νέο Υδαταέριο

Νέο Υδαταέριο, Πηγή: προσωπικό αρχείο

Κτίστηκε το 1955, από Γερμανούς Μηχανικούς (η μελέτη υπήρχε από μικτή κατασκευή από μεταλλικά στοιχεία και τούβλο, ιδιαίτερης και εξαιρετικά προσεγμένης τεχνολογίας της συγκεκριμένης περιόδου.

Περιλαμβάνει όλα τα μηχανήματα και την σειρά παραγωγής, όπως ήταν κατά την διάρκεια λειτουργίας του.

Υπάρχει ειδικά διαμορφωμένος χώρος προβολής βίντεο από την περίοδο λειτουργίας του εργοστασίου.

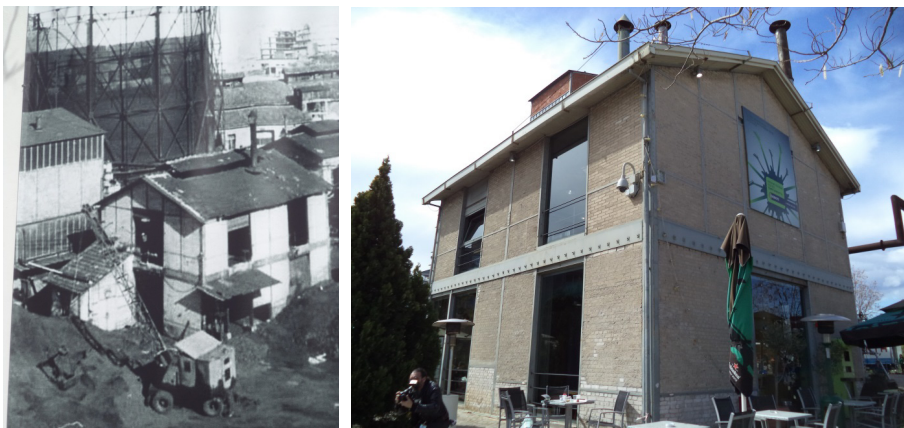
Στο ισόγειο του κτιρίου στο τέλος της μουσειολογικής διαδρομής λειτουργεί πωλητήριο - βιβλιοπωλείο.

Νέο Υδαταέριο, Πηγή: προσωπικό αρχείο

14η ΣΤΑΣΗ: café – εστιατόριο "café GAZ A L'EAU

Στο μικρό 2 όροφο κτίριο, δίπλα στο υδατάριο, χωροθέτηθηκε και λειτουργεί café και εστιατόριο, με ανάπτυξη και στον περιβάλλοντα χώρο. Όπου έχουν κατασκευαστεί νέα στέγαστρα και καθιστικά. το κτίριο αυτό αρχικά αποτελούσε τον φούρνο παραγωγής υδαταερίου με την ανάμιξη του κωκ με άκαυτο κάρβουνο, το λεγόμενο "γκαζαλός".

Χώρος καφετέριας - εστιατορίου, Πηγή: προσωπικό αρχείο

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Στο νέο βιομηχανικό μουσείο της πρωτεύουσας μπορεί κανείς να ονειρευτεί, να μάθει, να θυμηθεί και να προβληματιστεί.

Οι αρχιτεκτονικές και μουσειολογικές παρεμβάσεις για την άψογη λειτουργία της νέας χρήσης είναι πλήρως αναστρέψιμες, συμβατές με το ύφος των προϋφιστάμενων κτιρίων και κατασκευών και συνομιλούν διακριτικά και με διακριτό τρόπο με το μνημείο, αλλά και με την προγενέστερη αρχιτεκτονική και κτιριακή αποκατάσταση.

Τα χρήματα για τις μουσειολογικές μελέτες και την αποκατάσταση και συντήρηση του Η/Μ εξοπλισμού δόθηκαν εν μέρει από τις εταιρίες φυσικού αερίου, ως συμβολή στη δημιουργία του μουσείου.

Τα περισσότερα στοιχεία του συγκεκριμένου κεφαλαίου προέρχονται από την επι τόπου ξενάγηση και ενημέρωση που μας έκανε η διευθύντρια του Μουσείου κατά την διάρκεια της εκπαιδευτικής επίσκεψής μας με φοιτητές του Τμήματος Αρχιτεκτόνων του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας. Αρκετά στοιχεία - πληροφορίες που αφορούν την λειτουργία του εργοστασίου, προέρχονται από τα πληροφοριακά stands που συμπληρώνουν την μουσειολογική διαδρομή.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10

Τεχνολογικό - Πολιτιστικό Πάρκο Λαυρίου

Το Λαύριο στα μέσα του 19ου αιώνα.
Πηγή: A. Cordella Le Laurium, Μασσαλία 1869

Η νεώτερη πόλη του Λαυρίου συγκροτήθηκε στα μέσα του 19ου αιώνα γύρω από το λιμάνι, το «πόρτο εργαστηράκια» ως αποτέλεσμα της ίδρυσης της πρώτης βιομηχανίας στην περιοχή, για την εκμετάλλευση των μεταλλείων.

Το 1863 ο Ιταλός μεταλλειολόγος J. B. Serpieri, παρακινημένος από τις μελέτες του νεαρού μεταλλειολόγου Α. Κορδελά από την Σμύρνη, για την αξιοποίηση των αρχαίων Σκουριών ήλθε στο Λαύριο. Ίδρυσε το 1864 την ελληνογαλλική εταιρεία "Hilarion Roux et Cie".

Τρεις οι βασικοί λόγοι της επιλογής της συγκεκριμένης θέσης:

1. Η γειτνίαση με την θάλασσα και το λιμάνι
2. Οι μεγάλες ποσότητες αρχαίων σκουριών, και
3. Το έλος, από όπου αντλούνταν νερό για τις ατμομηχανές που έδινε κίνηση στο φουσερό των καμίνων

Το μεταλλείο της εταιρείας Roux, ήταν η σημαντικότερη βιομηχανία της Ελλάδος το 1865, απασχολώντας 1200 εργάτες.

Μαζί με τις εγκαταστάσεις διαμορφώθηκε και ο πρώτος εργατικός οικισμός του Λαυρίου, με 3000 κατοίκους, ο οποίος στην πορεία μετατράπηκε σε μία από πρωτόγνωρη «ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΠΟΛΗ», πόλη λιμάνι με αποβάθρα 150μ., 30km λιθόστρωτους δρόμους και 3km, σιδηρόδρομο.

Πηγή: προσωπικό αρχείο

Η εταιρεία λειτούργησε για 8 χρόνια με μεγάλη παραγωγή και κέρδη. Το 1873 αγοράστηκε από τον Ανδρέα Συγγρό και μετονομάστηκε σε «Εταιρεία των μεταλλουργείων Λαυρίου», γνωστή ως «Ελληνική Εταιρεία».

Το 1875 ιδρύθηκε στη θέση «Κυπριανός» από την J. B. Serpieri η

Το αρχαίο Λαύριο και η ελληνική τεχνική παραγωγής άργυρου, Αθήνα 1989, Πηγή: Κ.Η. Κονοφάνος

«Companie Francaise des Mines du Laurium», γνωστή ως «Γαλλική εταιρεία».

Η «Ελληνική» και η «Γαλλική Εταιρεία» είναι οι ψυχές της δημιουργίας της νέας πόλης του Λαυρίου με 10.000 κατοίκους, και υποδομές (κατοικίες, σχολεία, καταστήματα, νοσοκομείο κ.λπ.) που δημιουργήθηκαν από αυτές. Χαρακτηριστικό λοιπόν της κοινωνίας και της οικονομίας της περιοχής ο μόνο επαγγελματικός χαρακτήρας της απασχόλησης και η πλήρης εξάρτηση από της δύο εταιρείες.

Οι εργάτες ήταν κυρίως μετανάστες από την Βόρεια Ελλάδα, κυρίως αγρότες αλλά και ξένοι.

Αναγκαίο κακό η υποβάθμιση του περιβάλλοντος, από την έντονη μεταλλουργική δραστηριότητα.

Το φυσικό τοπίο και η πλούσια βλάστηση αλλοιώθηκαν ταχύτατα, καθώς και η υγεία των κατοίκων.

Η πρώτη κρίση ήρθε γύρω στο 1880-90 και στην συνέχεια με τον

Πηγή: Κ. Μάνθος Μεταλλευτικό - μεταλλουργικό Λαύριο, Λαύριο 1930

Α' Παγκόσμιο πόλεμο, με αποτέλεσμα το 1930 η Ελληνική Εταιρεία να εκποιήσει τις εγκαταστάσεις της. Ο πληθυσμός της Λαυρεωτικής μειώθηκε κατά 50%.

Το μεταλλοπλύσιο Νο 3 στον Κυπριανό αρχές του 20ου αιώνα
Πηγή: Κ. Μάνθος Μεταλλευτικό - μεταλλουργικό Λαύριο, Λαύριο 1930

Από την δεκαετία του 1950, άρχισε μία νέα περίοδος για την περιοχή με την ίδρυση νέων βιομηχανιών (ΙΖΟΛΑ, κλωστοϋφ. Αιγαίο, ΕΒΟ).

Η πόλη «μεταλλείο» εξελίχθηκε σε «Πόλη εργοστάσιο», αντιμετωπίζοντας όπως όλη η Ελλάδα την κρίση στην βιομηχανία και τον τριτογενή τομέα.

Ο μετασχηματισμός του συγκροτήματος της πρώην «Γαλλικής Εταιρείας Μεταλλείων Λαυρίου» αποτελεί για το Ε.Μ.Π. ένα πρωτοποριακό εγχείρημα ευρωπαϊκής εμβέλειας.

Το Τεχνολογικό – Πολιτιστικό Πάρκο Λαυρίου είναι ένας χώρος υποστήριξης καινοτομιών, πρωτότυπης τεχνολογικής έρευνας διεθνών προδιαγραφών, και ανάπτυξης νέων βιομηχανικών εφαρμογών.

Παράλληλα αναδεικνύεται ο μνημειακός χαρακτήρας του συγκροτήματος, και η ανάπτυξη μουσειακών, εκπαιδευτικών, πολιτιστικών και ψυχαγωγικών δραστηριοτήτων, σε μια αγαστή συνεργασία και συνύπαρξη.

Κτίριο του Ηλεκτρικού Σταθμού
Πηγή: Τεχνολογικό - Πολιτιστικό πάρκο Λαυρίου - Πανεπιστημιακές εκδόσεις Ε.Μ.Π

Στην δυναμική της περιοχής περιλαμβάνονται και μία σειρά από έργα και υποδομές που προγραμματίζονται από την πολιτεία, όπως: Το διεθνές αεροδρόμιο των Σπάτων, το Νέο Λιμάνι, ο Προαστιακός σιδηρόδρομος, και η ένταξη της περιοχής σε ζώνη ευνοϊκών ρυθμίσεων και κινήτρων.

Το οικοπέδο του Τ.Π.Π.Λ. καταλαμβάνει έκταση 250 στρεμμάτων στη βόρεια είσοδο του Λαυρίου, κοντά στην θάλασσα επί της λεωφόρου Αθηνών – Λαυρίου. Περιλαμβάνει 41 κτίρια (1875-1940) με συνολ. Εμβαδό 45.000τ.μ.

Το 1992 παραχωρήθηκε ο χώρος στο Ε.Μ.Π. από την κτηματική εταιρία του Δημοσίου.

Το 1994, το Ε.Μ.Π. με τον Δήμο Λαυρεωτικής και το Εργατικό Κέντρο εντάχθηκαν στο Β' Κοινот. Πλαίσιο στήριξης με το ποσό των 3,6 δισεκ. δραχμών, οριοθετώντας 12 από τα 41 κτίρια και τμήμα του περιβ. χώρου, για την αρχική μελέτη.

Τις μελέτες εκπόνησαν μελετητ. Ομάδες του Ε.Μ.Π., σε μια μεγάλη διεπιστημονική και διατμηματική συνεργασία. Χωριστές ομάδες εκπόνησαν τις παρακάτω μελέτες.

- ΕΡΕΥΝΑ ΑΓΟΡΑΣ – ΔΙΕΥΡΥΝΣΗ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΩΝ – ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ
- ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΩΝ ΧΩΡΙΚΩΝ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΩΝ
- ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΔΡΑΣΗΣ
- ΑΡΧΕΣ ΕΠΑΝΑΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΤΟΥ ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΠΡΩΗΝ ΓΑΛΛΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ
- ΕΝΤΑΞΗ ΤΩΝ ΠΑΡΚΩΝ ΣΤΗΝ ΠΟΛΗ ΤΟΥ ΛΑΥΡΙΟΥ – ΡΥΘΜΙΣΤΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ- ΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ
- ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ ΧΩΡΟΘΕΤΗΣΗΣ ΧΡΗΣΕΩΝ ΣΤΟ ΠΑΡΚΟ
- ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ ΚΑΙ ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΚΤΗΡΙΩΝ ΚΑΙ ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΥ
- ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΙ ΑΙΤΙΟΛΟΓΗΣΗ ΚΤΗΡΙΩΝ
- ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΟΥ ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΥ
- ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ – ΕΞΕΛΙΞΗ ΚΤΗΡΙΑΚΩΝ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ
- ΑΠΟΡΡΥΠΑΝΣΗ ΕΔΑΦΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΡΥΘΜΙΣΕΙΣ
- ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΩΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ
- ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΕΣ ΜΕΛΕΤΕΣ
- ΣΤΑΤΙΚΕΣ ΜΕΛΕΤΕΣ
- Η/ΜΗΧ. ΜΕΛΕΤΕΣ

Τα κτίρια που αποκαταστάθηκαν είναι τα εξής:

**Α΄ ΟΜΑΔΑ ΚΤΙΡΙΩΝ: ΒΙΛΑ ΣΕΡΠΙΕΡΗ – ΞΕΝΩΝ – ΦΑΡΜΑΚΕΙΟΝ (ΠΡΩΗΝ ΔΙΟΙΚΗΣΗ)
ΝΕΑ ΧΡΗΣΗ: ΔΙΟΙΚΗΣΗ – ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ – ΦΙΛΟΞΕΝΙΑ**

Βίλα Σερπιέρ, Πηγή: προσωπικό αρχείο

Κτίριο διοίκησης (Σήμερα ξενώνας φιλοξενείας),
Πηγή: Πηγή: Τεχνολογικό - Πολιτιστικό πάρκο Λαυρίου - Πανεπιστημιακές εκδόσεις Ε.Μ.Π

Κατασκευάστηκαν το 1875 και ο ξενώνας το 1895. Έγινε πλήρης αποκατάσταση και ιδιαίτερη προσοχή δόθηκε στους εξωτερικούς χώρους και κήπους, οι οποίοι διατήρησαν την νεοκλασική λογική και σχεδιασμό. Σήμερα χρησιμοποιείται ως χώρος ενημέρωσης - προβολών και εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων σεμινάρια, γραφεία φορέα διοίκησης Τ.Π.Π Λαυρίου.

Πηγή: προσωπικό αρχείο

Β' ΟΜΑΣ ΚΤΙΡΙΩΝ: «ΡΟΛΟΪ» - ΧΗΜΕΙΟ – ΠΥΡΟΣΒΕΣΤΙΚΟΣ ΣΤΑΘΜΟΣ

Νέα χρήση: Εργαστήρια και επιχειρήσεις

Σε πρώτη φάση εδώ στεγαζόταν το διοικητικό κέντρο της εταιρείας μαζί με το Χημείο. Το «ρολόι» στέγαζε το λογιστήριο, το γραφείο προσωπικού και το θησαυροφυλάκιο και στον όροφο τα γραφεία των μεταλλειολόγων και τα σχεδιαστήριο. Γύρω από μία κεντρική αυλή διατάσσοντας ο πυροσβεστικός σταθμός, αμαξοστάσιο για τις εππλήλυντες άμαξες και αποθήκες. Γενικώς η διάταξη και η χωροθέτηση των κτιρίων και η ογκοπλασία τους δεν άλλαξε από το 1870, υπήρχαν όμως στην πορεία των χρόνων πολλές εσωτερικές αλλαγές.

Πηγή: προσωπικό αρχείο

Το νέο 2οροφο κτίριο είναι μεταλλικό με διαφορετικά μορφολογικά χαρακτηριστικά από τα υπάρχοντα κτίσματα, στα πλαίσια της αντίληψης για διακριτή παρουσία, των νέων κατασκευών στον υφιστάμενο χώρο. Προτείνεται μικρή αύξηση των διαθέσιμων επιφανειών, με την κατασκευή νέου κτιρίου. Το νέο κτίριο κατασκευάστηκε επάνω στα ίχνη παλιού κτιρίου το οποίο κατεδαφίστηκε. Γενικώς διατηρήθηκε το ύψος και ο ιδιαίτερος χαρακτήρας των υφιστάμενων κατασκευών και ενδυναμώθηκαν με την ένταξη νέων.

Πηγή: προσωπικό αρχείο

Γ' ΟΜΑΔΑ ΚΤΙΡΙΩΝ: ΘΡΑΥΣΤΗΡΕΣ

Νέα χρήση: Μουσείο του εαυτού του (In situ η σειρά παραγωγής)

Πηγή: προσωπικό αρχείο

Είναι νεώτερης κατασκευής γύρω στα 1930. Στον χώρο των θραυστήρων γίνονταν η λειοτριβήση του

μεταλλεύματος, όπως ερχόταν από τα μεταλλεία, πριν προχωρήσει για εμπλουτισμό στα κτίρια της επίπλευσης. Κτίριο πέτρινο από τις τρεις πλευρές και ανοιχτό προς του δρόμου. Μεταγενέστερα έγινε ενίσχυση με σκελετό οπλισμένου σκυροδέματος, σε αντικατάσταση του αρχικού ξύλινου φορέα.

Η τελική ενίσχυση έγινε με μεταλλικό φορέα εσωτερικά απολύτως διακριτό από τα υπάρχοντα φέροντα στοιχεία.

Δ' ΟΜΑΔΑ ΚΤΙΡΙΩΝ: ΞΥΛΟΥΡΓΕΙΟ (ΠΡΩΗΝ ΚΤΙΡΙΟ ΕΠΙΠΛΕΥΣΗΣ)

Νέα χρήση: Έρευνα και ανάπτυξη- Εργαστήρια και επιχειρήσεις

Πηγή: προσωπικό αρχείο

Είναι το τρίτο και τελευταίο μεταλλοπλύσιο της Γαλλικής Εταιρείας. Κατασκευασμένο το 1895. Γιγαντιαίο σε μήκος και ύψος. Με την εισαγωγή της νέας μεθόδου της επίπλευσης το 1932-34, το κτίριο μετασχηματίστηκε σε ξυλουργείο και υποσταθμό της ΔΕΗ.

Πρόκειται για κτίριο «μηχανή», όπως και τα περισσότερα του συγκροτήματος. Κτίριο ιδιόμορφο, με μεγάλο εσωτερ. ύψος χωρίς πατώματα – διαφράγματα. Ενίσχυση αποτελούσαν μόνο οι εξωτερικές πέτρινες αντηρίδες των τοίχων από την βάση εως την στέγη. Είναι το κτίριο τοπόσημο της Εταιρείας. Η πρόταση ήταν η δημιουργία νέου ανεξάρτητου φορέα που θα παραλάβει όλα τα φορτία της νέας χρήσης.

Πηγή: προσωπικό αρχείο

Σήμερα στεγάζει εργαστήρια και επιχειρήσεις τεχνολογικής αιχμής. Οι νέες κατασκευές είναι διακριτές και στέκονται με σεβασμό δίπλα στις υφιστάμενες παραδοσιακές, εξυπηρετώντας κατά τον καλύτερο τρόπο τις νέες λειτουργίες του χώρου.

Ο νέος στατικός φορέας είναι μεταλλικός, ευδιάκριτος, όπως μεταλλικά είναι και τα εσωτερικά κλιμακοστάσια. Τα εσωτερικά χωρίσματα είναι ελαφρά (από μέταλλο και τζάμι) και επιτρέπουν την οπτική διαμπερότητα στο εσωτερικό του χώρου, επιτρέποντας την κατανόηση της εσωτερικής δομής και αρχιτεκτονικής του κτιρίου.

Ε' ΟΜΑΔ ΚΤΙΡΙΩΝ: ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΝΕΑΣ ΕΙΣΟΔΟΥ ΣΤΟ ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΑ

Πηγή: προσωπικό αρχείο

Η πρόταση συνδυάζει στοιχεία μνήμης και μιας νέας ταυτότητας που αντιστοιχούν στην επερχόμενη επαναλειτουργία του χώρου.

Η πρόταση βασίζεται στην ιδέα ενός «υπαίθριου δωματίου» πρότυπου, που στόχο έχει να υποδέχεται τους επισκέπτες και να κατευθύνει τις ματιές και τις κινήσεις στο εσωτερικό του συγκροτήματος. Τμήμα είναι κατασκευασμένο από φέρουσα λιθοδομή και τμήμα από ελαφρά μεταλλική κατασκευή με τζάμι, δηλώνοντας έτσι την αρμονική συνύπαρξη παλιού - νέου.

ΣΤ' ΟΜΑΣ ΚΤΙΡΙΩΝ: ΚΤΙΡΙΟ ΕΠΙΠΛΕΥΣΗΣ

Νέα χρήση: Κέντρο προβολής – Τεκμηρίωσης και συνεδρίου

Πηγή: προσωπικό αρχείο

Έγινε συνολική αποκατάσταση του κτιρίου και ενίσχυση της λειτουργικότητας του, για να παραλάβει τις νέες χρήσεις. Σήμερα χρησιμοποιείται ως χώρος πολλαπλών χρήσεων του συγκροτήματος, ως αίθουσα προβολών, συνεδρίων και κοινωνικών εκδηλώσεων. Εντυπωσιακό στοιχείο στον χώρο, η ειδική γεωμετρία κατασκευής της στέγης (δυτικοευρωπαϊκές επιρροές), η οποία αποκαταστάθηκε και ενισχύθηκε χωρίς αλλαγές στην μορφολογία της.

Ζ' ΟΜΑΣ ΚΤΙΡΙΩΝ: ΚΤΙΡΙΑ ΜΗΧΑΝΟΥΡΓΕΙΟΥ

Νέα χρήση: Μουσείο μεταλλευτικής- μεταλλουργικής τεχνολογίας και χώρος café- εστιατόριο

Πηγή: προσωπικό αρχείο

Στους χώρους του Μηχανουργείου σώζονται ένας μεγάλος αριθμός μηχανών, εργαλείων, καμινιών, μοντέλα του χυτηρίου, πάγκων εργασίας και το μεγαλύτερο τμήμα του βασικού περιστροφικού άξονα κίνησης του εξοπλισμού, που καλύπτουν χρονικά τα 120 χρόνια λειτουργίας της εταιρείας, όπως ήταν το 1890. Το επάνω τμήμα του συγκροτήματος είναι ισόγειο με επικάλυψη συνεχείς δίρριχτες ξύλινες κεραμιδο στέγες, εξωτερική φέρουσα λιθοδομή και εσωτερικά μεταλλικές χυτοσιδηρές κολώνες. Σήμερα διαθέτοντας όλο τον αρχικό εξοπλισμό, λειτουργεί ως μουσείο του εαυτού του και παράλληλα ως χώρος εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων για μαθητές - φοιτητές κλπ. Το γωνιακό διώροφο τμήμα του συγκροτήματος μετασχηματίστηκε σε καφέ - μπάρ - εστιατόριο το οποίο, με την προσθήκη παταριού λειτουργεί σε δύο επίπεδα. Και εδώ είναι εμφανής η διάθεση των μελετητών να διασφαλίσουν την ιδεολογία του χώρου.

Πηγή: προσωπικό αρχείο

Η νέα μεταλλική κατασκευή και η χωροθέτηση του παταριού, επιτρέπει τη συνολική ανάδειξη του χώρου και της εμφανούς μεταλλικής στέγης, από το ισόγειο του κτιρίου, δίνοντας την δυνατότητα στον επισκέπτη να διακρίνει το παλιό από το καινούριο και τις διαφορετικές φάσεις σχεδιασμού και κατασκευής. Ο εξαιρετικά ευχάριστος χώρος με μοντέρνο σχεδιασμό και εξαιρετική λειτουργικότητα, έχει επεκταθεί και στον περιβάλλοντα χώρο με λιτές - διακριτικές κατασκευές (μπάρ, πέργκολα, καθιστικά).

Σε επαφή με το κτίριο τα εστιατόρια, ο μεγάλος ενιαίος χώρος με την μεταλλική δικτυωματική στέγη, χρησιμοποιείται ως χώρος συνεδρίων, προβολών και εκπαιδευτικών προγραμμάτων και άλλων δραστηριοτήτων.

Τα κτίρια του συγκροτήματος της Γαλλικής εταιρίας Λαυρίου είναι ένα ζωντανό μουσείο για μελέτη και έρευνα στα ιστορικά δομικά συστήματα με τα οποία οικοδομήθηκε η Ελλάδα τον 18ο, 19ο και 20ο αιώνα. Φέρουσα λιθοδομή. Ξύλινες κατασκευές, μικτές κατασκευές, έχουν πολλά να διδάξουν στους νέους μηχανικούς.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Από το 2010, με την οικονομική κρίση πολλές εταιρείες που είχαν έδρα στο τεχνολογικό Πάρκο Λαυρίου έκλεισαν και αρκετοί από τους χώρους προς εκμετάλλευση και ενοικίαση παραμένουν πλέον κενοί, χωρίς χρήση.

Στον πολιτιστικό τομέα, στο συγκρότημα συνεχίσει να υπάρχει κινητικότητα με μουσικές εκδηλώσεις, εκδηλώσεις πολιτισμού και τέχνης, καθώς επίσης και κοινωνικές εκδηλώσεις (γάμος, βαφτίσεις κ.λ.π). Η επισκεψιμότητα είναι αρκετά καλή κυρίως ένεκα των ειδικών προγραμμάτων για παιδιά, μαθητές και φοιτητές.

Παρ' όλα αυτά, η διοίκηση του Τεχνολογικού Πάρκου, αντιμετωπίζει οικονομικά προβλήματα και προβλήματα καθαρισμού, συντήρησης, επισκευής ζημιών κ.λ.π στις πολύ μεγάλες εγκαταστάσεις. Δυστυχώς το μέλλον είναι αβέβαιο.

Τα περισσότερα στοιχεία από το συγκεκριμένο κεφάλαιο προέρχονται από το βιβλίο Τεχνολογικό - Πολιτιστικό πάρκο Λαυρίου μελέτες και έργα 1994 - 97 από τις Πανεπιστημιακές εκδόσεις Ε.Μ.Π. Σημαντικές πληροφορίες επίσης αντλήθηκαν από την επί τόπου ξενάγηση κατά την διάρκεια εκπαιδευτικής επίσκεψης με φοιτητές του Τμήματος Αρχιτεκτόνων του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 11

Βιομηχανικές επαναχρήσεις στον Βόλο

Διάλεξη παρουσίασης του πειράματος των επαναχρήσεων βιομηχανικών κτιρίων στον Βόλο, σε ομάδα καθηγητών από την Ευρώπη, στα πλαίσια ερευνητικών προγραμμάτων (τόπος διεξαγωγής: Μουσείο Πλινθοκεραμοποιίας Τσαλαπάτα)

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο Βόλος το 1935, Πηγή: Αρχείο ΔΗΚΙ

Την περίοδο των σπουδών μου, τη δεκαετία του 1970, τα βιομηχανικά κτίρια δεν απασχολούσαν ιδιαίτερα τους αρχιτέκτονες. Το βιομηχανικό κτίριο το προσεγγίσαμε μόνο στο μάθημα της μορφολογίας – ρυθμολογίας, μέσα από εντελώς διαφορετική σκοπιά και προφανώς όχι σε επίπεδο επανάχρησης, αξιοποίησης και προβληματισμού με πρόθεση την ένταξη νέων χρήσεων.

Το 1980 στο πολεοδομικό συγκρότημα του Δ. Βόλου – Ν. Ιωνίας ήταν πολύ νωπές οι μνήμες και τα σημάδια από το κλείσιμο αρκετών βιομηχανικών μονάδων και μόνιμος στόχος των φορέων ήταν, λογικά, η εξεύρεση χρηματοδοτικών και ιδιοκτησιακών λύσεων για την επαναλειτουργία τους. Κανένας δεν θα μπορούσε να σκεφθεί οποιαδήποτε άλλη λύση, η πόλη έχανε ένα σημαντικό κομμάτι της, έχανε τον προσανατολισμό της και η ανασφάλεια και τα ερωτηματικά άρχισαν να γίνονται το βασικό θέμα συζήτησης σε όλους τους χώρους.

Σιγά-σιγά έγινε συνείδηση στην πόλη ότι ήταν πλέον ανέφικτο για μια σειρά από σοβαρούς λόγους να συζητιέται οποιαδήποτε λύση επαναλειτουργίας. Εξάλλου, τα περισσότερα εργοστάσια, υπερχρεωμένα, είχαν περάσει στην ιδιοκτησία των πιστωτριών τραπεζών ή είχαν πωληθεί σε νέους ιδιοκτήτες, οι οποίοι κάθε άλλο παρά ενδιαφέρονταν για την παραγωγική διαδικασία και τη βιομηχανική παραγωγή. Ελάχιστα από αυτά μετεγκαταστάθηκαν στη βιομηχανική ζώνη (εκτός της πόλης), όπου οι συνθήκες και οι υποδομές ήταν πολύ καλύτερες.

ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ – ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ – ΔΙΑΣΩΣΗ

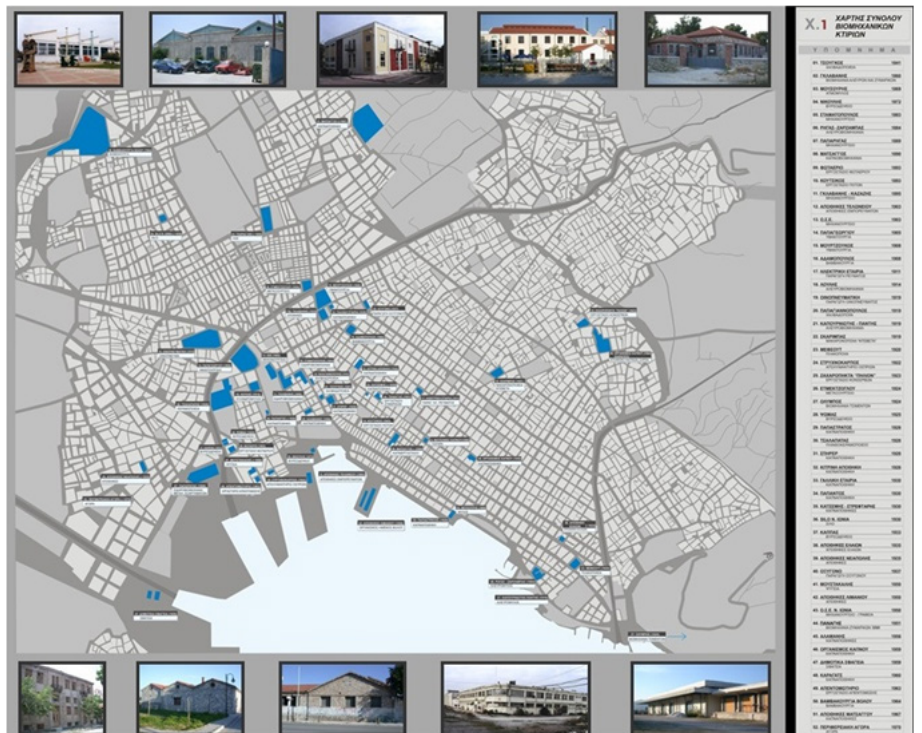
Τα στοιχεία που θα δούμε στη συνέχεια, είναι μια μικρή περίληψη έρευνας, η οποία ξεκίνησε το 1980 και συστηματοποιήθηκε υπο τη μορφή διδακτορικής διατριβής από το 1999 - 2005.

Ας ξεκινήσουμε λοιπόν με χάρτες που καταγράφουν και τεκμηριώνουν την υπάρχουσα κατάσταση.

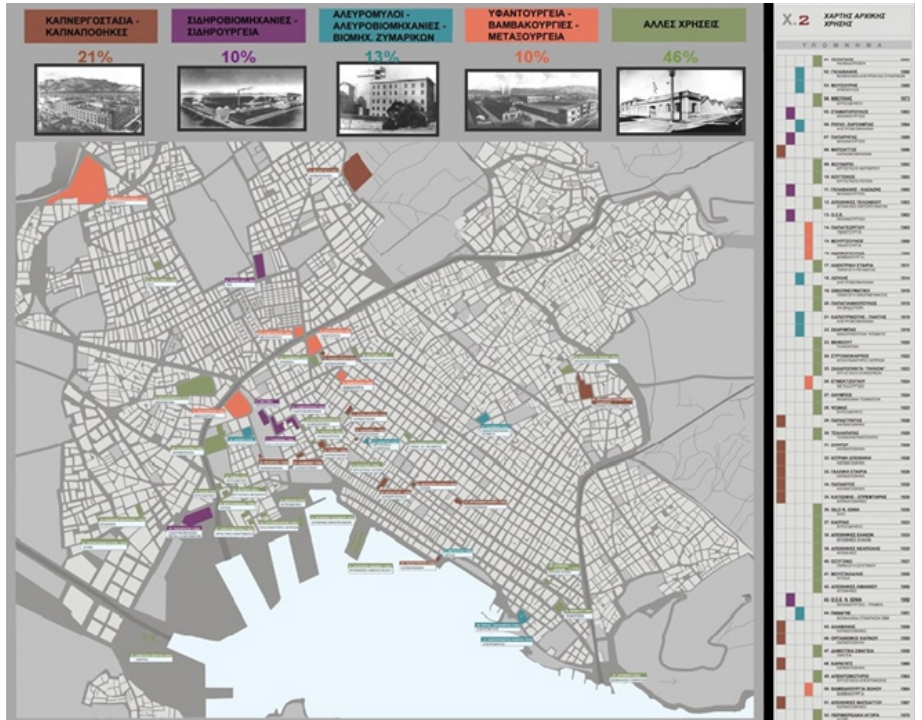
Χάρτης 1 (Βιομηχανικών κτιρίων Βόλου – Ν. Ιωνίας):

Παρουσιάζει τη συνολική εικόνα της βιομηχανίας της πόλης. Γίνεται ακριβής χωροθέτηση αλλά και ένδειξη του μεγέθους των 52 εργοστασίων της μελέτης. Παράλληλα στο υπόμνημα, υπό μορφή πίνακα κατά χρονολογική σειρά, αναφέρεται η ημερομηνία ίδρυσης και η αρχική λειτουργία της βιομηχανίας.

Είναι κάτι περισσότερο από εμφανής η διαπίστωση της προτίμησης για εγκατάσταση σε περιοχές κοντά στο λιμάνι, δίπλα στο ποτάμι και σε άμεση σχέση με τους οδικούς άξονες και τον σιδηροδρομικό σταθμό.

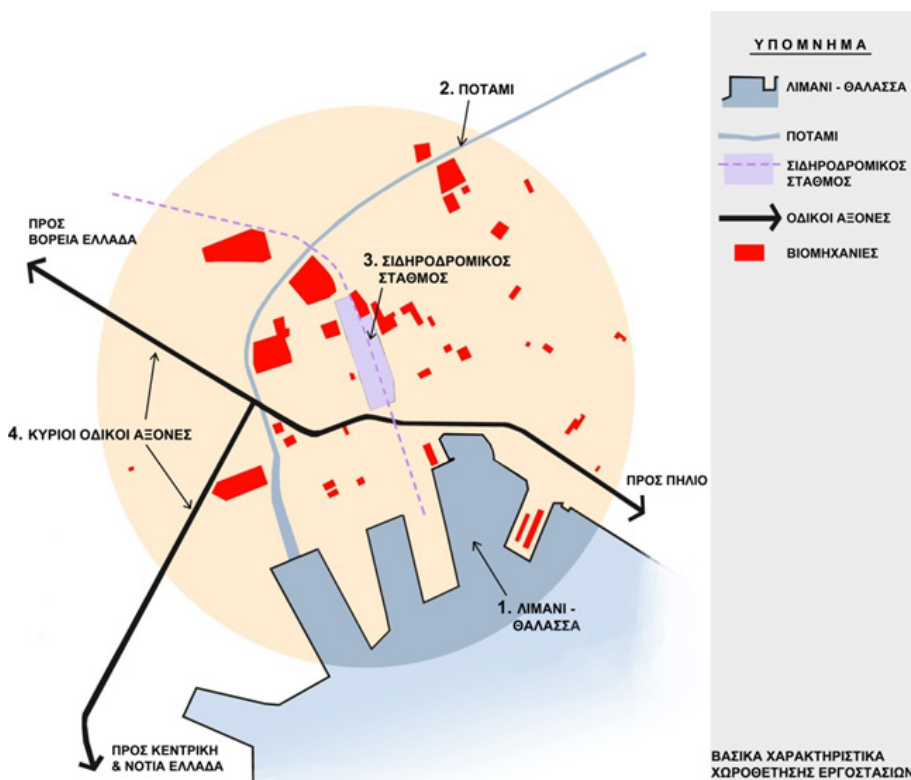
Χάρτης 1: Βιομηχανικά κτίρια Βόλου - Ν. Ιωνίας
Πηγή: Κ.Αδαμάκης, Διδακτορική Διατριβή

Χάρτης 2: Αρχικής χρήσης
Πηγή: Κ.Αδαμάκης, Διδακτορική Διατριβή

Χάρτης 2 (Αρχικής Χρήσης):

Παρουσιάζει την ομαδοποίηση των 52 εργοστασίων σε σχέση με την αρχική τους λειτουργία και παραγωγική διαδικασία. Ο διαχωρισμός γίνεται σε πέντε βασικές ομάδες, που καλύπτουν και το σύνολο των αρχικών λειτουργιών, ήτοι: καπνεργοστάσια, σιδηροβιομηχανίες, αλευροβιομηχανίες, υφαντουργεία, βαμβακουργίες, μεταξουργεία, αποθήκες και λοιπές χρήσεις.

Χάρτης 3, Πηγή: Κ.Αδαμάκης, Διδακτορική Διατριβή

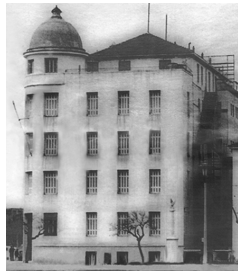
Τη δεκαετία του '80 ξεκίνησε δειλά-δειλά στην πόλη το ενδιαφέρον για το μέλλον των βιομηχανικών συγκροτημάτων, που διάσπαρτα στο πολεοδομικό ιστό μαρτυρούσαν το ένδοξο βιομηχανικό παρελθόν της περιοχής.

Ήταν η περίοδος που μετά από απουσία οκτώ περίπου ετών επέστρεφα στο Βόλο, ξεκινώντας παράλληλα και την επαγγελματική μου δραστηριότητα.

Η πρώτη μου επαφή και η δημιουργία «συνείδησης» και πραγματικού ενδιαφέροντος για τα βιομηχανικά κτίρια ήταν όταν ως μέλος της Αρχιτεκτονικής Επιτροπής του νομού, εκπρόσωπος του Τ.Ε.Ε. ή του Συλλόγου Αρχιτεκτόνων, κλήθηκα να αποφασίσω για το μέλλον και την κατεδάφιση της καπναποθήκης Παπαστράτου σήμα κατατεθέν της βιομηχανικής ιστορίας της πόλης στην κεντρική παραλία.

Υπήρξαν σοβαρότατες πιέσεις από οικονομικούς και πολιτικούς παράγοντες για την αξιοποίηση του χώρου και τη δημιουργία συγκροτήματος συνεδριακού κέντρου.

Τελικά έγινε Πανελλήνιος Αρχιτεκτονικός διαγωνισμός και η καπναποθήκη στεγάζει σήμερα την Πρυτανεία και Σχολές του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας.

Καπναποθήκη Παπαστράτου, Πηγή: Αρχείο ΔΗΚΙ

Καπναποθήκη Παπαστράτου, Πηγή: προσωπικό αρχείο

Η ίδια ιστορία επαναλήφθηκε για το συγκρότημα υφαντουργίας Μουρτζούκου στον παρόχθιο του ποταμού Κραυσίδωνα, απέναντι από το μεταξουργείο, όταν η Νομαρχία Μαγνησίας, θέλησε να κατεδαφίσει τις παλιές κτιριακές εγκαταστάσεις για να κτίσει στη θέση τους ένα μεγάλο σχολικό συγκρότημα, που βέβαια θα εξυπηρετούσε πολύ τις δυτικές συνοικίες της πόλης, στις οποίες δεν υπήρχαν καθόλου σχολεία. Τελικά τα κτίρια με την πριονωτή βιομηχανική στέγη κρίθηκαν διατηρητέα από την 5η Εφορία Νεωτέρων Μνημείων και σήμερα επισκευάζεται με νέες χρήσεις εκπαίδευσης.

Υφαντουργία Μουρτζούκου, Πηγή: Αρχείο ΔΗΚΙ

Καπναποθήκη Παπαστράτου, Πηγή: προσωπικό αρχείο

Υπήρξαν λοιπόν προβληματισμοί σχετικά με την ένταξη των νέων χρήσεων και το πόσο συμβατές είναι με το ύφος, την αρχιτεκτονική και κατασκευαστική λογική των βιομηχανικών κτιρίων.

Προβληματισμοί ακόμη σχετικά με το

- Τι σημαίνει «μνημείο» με την ευρύτερη έννοια του όρου; Είμαστε έτοιμοι να δεχτούμε ως διατηρητέο και μνημείο ένα ευτελούς κατασκευής πέτρινο τοίχο με επικάλυψη μεταλλική στέγη με λαμαρίνα;
- Τι γίνεται με το αρχείο της επιχείρησης και ακόμη περισσότερο τι γίνεται με τον ηλεκτρομηχανολογικό εξοπλισμό, ο οποίος τις περισσότερες φορές καταλήγει αναξιοποίητος σε μάνδρες με παλιοσίδερα;

Εν πάση περιπτώσει, μπήκαμε στα βαθιά και μια σειρά από ερωτήματα μας βασάνιζαν και θα συνεχίζουν να μας βασανίζουν για πολύ καιρό απ' ό,τι φαίνεται.

Η εκτίμησή μου λοιπόν είναι ότι κάθε σοβαρή προσπάθεια για την διάσωση της αρχιτεκτονικής μας βιομηχανικής κληρονομιάς περνά πάντα μέσα από την λεπτομερή καταγραφή και γνώση των διαθεσίμων. Αυτό σημαίνει γνώση των ιστορικών στοιχείων ίδρυσης και λειτουργίας του εργοστασίου, των χρονικών περιόδων και του τρόπου κατασκευής των εγκαταστάσεων και του ηλεκτρομηχανολογικού του εξοπλισμού, καθώς και των επιδράσεων στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της πόλης και της ευρύτερης περιοχής κατά την περίοδο της ανάπτυξής του. Η ενασχόληση με τη διάσωση είναι απαιτητική και χρειάζεται κόπο, αγώνα και διαρκείς συγκρούσεις.

ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΕΣ ΕΠΑΝΑΧΡΗΣΗΣ

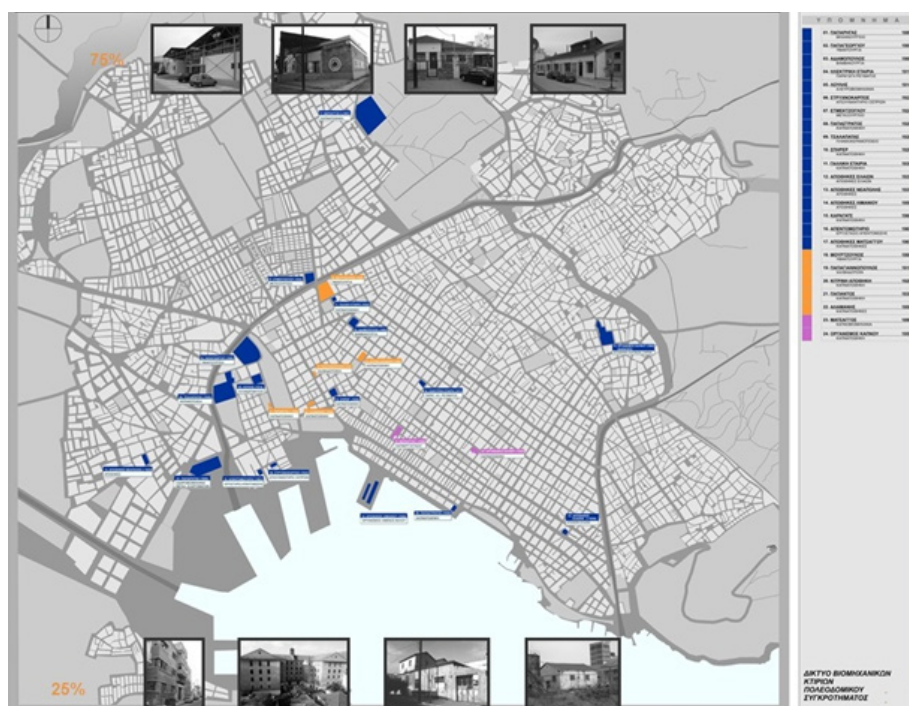
Ιστορικό

Προ του 1980, πενήντα δύο μεγάλα βιομηχανικά συγκροτήματα υπήρχαν διασπαρμένα στον ιστό της πόλης, τα περισσότερα στο κεντρικό της τμήμα, αδιάψευστοι μάρτυρες του ένδοξου παρελθόντος αποτελούσαν «σκοτεινά τμήματα», ανενεργά, σημεία διακοπής της δράσης και των λειτουργιών της πόλης.

617.740 μ² ανοιχτών χώρων, πολεοδομικών κενών ή πολεοδομικών διαθέσιμων, και 263.340 μ² κτισμένων χώρων, κατά κανόνα μεγάλου μεγέθους, με μεγάλο ύψος και ελάχιστα φέροντα κατακόρυφα στοιχεία, καλούνται να προσφέρουν μία δεύτερη ευκαιρία στην πόλη να κερδίσει το στοίχημα του νέου αιώνα. Ευτυχώς μόνο δώδεκα από τα πενήντα δύο βασικότερα συγκροτήματα γκρεμίστηκαν και δεν υπάρχουν την περίοδο του '80.

Η πόλη σε αντίθεση με άλλες της ελληνικής επικράτειας, με μία θαυμαστή σχεδόν ομοφωνία (πλην ελαχίστων εξαιρέσεων), αντιλαμβανόμενη και αισθανόμενη ίσως τα λάθη του παρελθόντος, ψηφίζει υπέρ της διατήρησης, της επανένταξης στον ιστό και τη ζωή της πόλης και της αξιοποίησης με νέες χρήσεις των ιστορικών εργοστασίων.

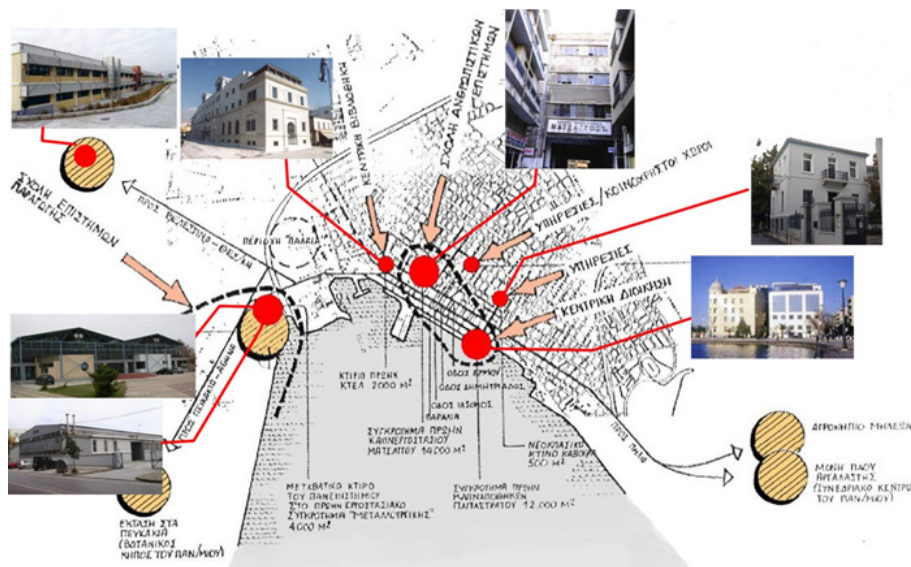
Στον Χάρτη 4, (επαναχρήσεων) φαίνεται ότι από τα σαράντα εναπομείναντα εργοστάσια στον αστικό ιστό έχουν ενταχθεί νέες χρήσεις, συμμετέχουν πλέον ενεργά στη ζωή της πόλης, τα 17, και 5 είναι σε διαδικασία μελέτης και κατασκευής και τα 2 πρόκειται να αξιοποιηθούν στο μέλλον καθώς έχει διασφαλισθεί το ιδιοκτησιακό τους καθεστώς.

Χάρτης 4, Χάρτης Επαναχρήσεων, Πηγή: Κ.Αδαμάκης, Διδακτορική Διατριβή

Πρωτοπόροι, όπως φαίνεται, στην προσπάθεια αυτή είναι ο Δήμος Βόλου, ο Δήμος Ν. Ιωνίας, το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας και πρόσφατα η Νομαρχία Μαγνησίας. Το παράδειγμα βέβαια ακολουθούν πλέον και αρκετοί ιδιώτες που φροντίζουν να αξιοποιήσουν την περιουσία τους, χωρίς να την κατεδαφίσουν.

Ενώ λοιπόν στις αρχές της δεκαετίας του 1980 η αντίληψη των φορέων (δημοσίων και ιδιωτικών) ήταν να αξιοποιήσουμε τις μεγάλες εκτάσεις που καταλαμβάνουν τα εργοστάσια στον ιστό της πόλης. Να τις εκμεταλλευτούμε με τον αποδοτικότερο δυνατό τρόπο, σαρώνοντας κτίρια και εγκαταστάσεις χωρίς κανένα άλλο επίπεδο αξιολόγησης, εμφανίζεται σαν από μηχανής θεός το νεοϊδρυθέν Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας (1984) για να ταράξει τα λιμνάζοντα νερά και να δείξει ένα νέο δρόμο για την διάσωση και αξιοποίηση των παλιών εργοστασίων με την ένταξη σε αυτά πανεπιστημιακών χρήσεων.

Χωροταξικό Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, Πηγή: Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Το αρχικό χωροταξικό σχέδιο, προβλέπει την διάχυση των Πανεπιστημιακών Σχολών στον ιστό της πόλης, έχοντας διπλό στόχο: αφ’ ενός την ένταξη της πανεπιστημιακής κοινότητας στον ιστό της πόλης και αφ’ ετέρου τη βελτίωση της πόλης από την λειτουργία και τις δράσεις του Πανεπιστημίου.

Η πρόταση λοιπόν ήταν συγκεκριμένη και απολύτως εφαρμόσιμη, όπως απεδείχθη στην πορεία. Η εξασφάλιση μεγάλων γηπεδικών εκτάσεων και μεγάλου εμβαδού κτιρίων, είναι τα βασικά χαρακτηριστικά που κάνουν τα βιομηχανικά κτίρια ελκυστικά και προσαρμόσιμα για διάφορες εναλλακτικές χρήσεις.

Σύντομα το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας αγόρασε σημαντικά βιομηχανικά συγκροτήματα της περιοχής, τα οποία μαζί με άλλα διατηρητέα κτίρια αποτελούν πλέον το νέο πανεπιστημιακό πλέγμα:

Μηχανουργείο Παπαρήγα: Στην είσοδο της πόλης επί της οδού Αθηνών, στο Πεδίο του Άρεως, σε μια περιοχή άκρως υποβαθμισμένη σε επαφή με τις εκτάσεις του λιμανιού, δημιουργήθηκε και λειτούργησε προ δεκαετίας περίπου το πρώτο πανεπιστημιακό κτίριο. Τα τρία κτίρια

του βιομηχανικού συγκροτήματος Παπαρήγα, οι αποθήκες υλικών, το μηχανουργείο και το χυτήριο, στέγασαν αρχικά τις Σχολές Γεωπόνων, Μηχανολόγων, Πολιτικών Μηχανικών και Χωροταξίας και σήμερα το Τμήμα Αρχιτεκτόνων.

Μεταλλουργία Παπαρήγα
(Αποθήκη υλικών) - Νέα Χρήση:
Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
Πηγή: προσωπικό αρχείο

Καπναποθήκες Παπαστράτου: Επί της οδού Αργοναυτών στην κεντρική παραλία του Βόλου. Σήμα κατατεθέν της φυσιογνωμίας της πόλης αποτελεί πλέον σημείο αναφοράς και έδρα της Πρυτανείας του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας.

Καπναποθήκη Παπαστράτου, Πηγή: Αρχείο ΔΗΚΙ

Καπναποθήκη Παπαστράτου, Πηγή: προσωπικό αρχείο

Καπναποθήκες Μασάγγου: Σε μεγάλη έκταση 100 περίπου στρεμμάτων, κλασική βιομηχανική αποθήκη νεώτερης κατασκευής (1967), στην περιοχή της Ν. Ιωνίας, στεγάζει ήδη από το 2000 την Γεωπονική Σχολή του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας.

Καπναποθήκη Μασάγγου, Πηγή: προσωπικό αρχείο

Καπνεργοστάσιο Ματσάγγου: Στην καρδιά της πόλης, μέσα στο εμπορικό κέντρο ένα ολόκληρο οικοδομικό τετράγωνο, μεταξύ των οδών Παύλου Μελά, Ερμού, Μακεδονομάχων και 28ης Οκτωβρίου.

Καπνεργοστάσιο Ματσάγγου
Πηγή: Αρχείο ΔΗΚΙ

Καπνεργοστάσιο Ματσάγγου
Πηγή: προσωπικό αρχείο

Ένα ιστορικό εργοστάσιο της πόλης, συνδεδεμένο με αγώνες του εργατικού κινήματος, το οποίο στη μεγάλη του ακμή (δεκαετία του 1940) απασχολούσε σχεδόν 2.000 εργάτες και ήταν πρώτο στην παραγωγή σε όλη την Ελλάδα. Κτισμένο σε τρεις διαφορετικές χρονικές φάσεις, αποτελεί εξαιρετικό δείγμα βιομηχανικής αρχιτεκτονικής.

Σχεδόν παράλληλα με το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, και λίγο μετά το τέλος της δεκαετίας του 1980, ο Δήμος Βόλου, με Δήμαρχο τον Μ. Κουντούρη, αγοράζει και επισκευάζει εν μέρει το επίσης μεγάλο **συγκρότημα των αποθηκών καπνού Χ. Σπήρερ** κοντά στο Δημαρχείο.

Καπναποθήκη Σπήρερ, Πηγή: προσωπικό αρχείο

Από το 1997, αφού αποκαταστάθηκε από την Τεχνική Υπηρεσία του Δήμου, στεγάζει δραστηριότητες δημοτικών επιχειρήσεων και οργανισμών όπως το Κέντρο Ιστορίας και Τεκμηρίωσης, καθώς και δραστηριότητες πολιτιστικού εκθεσιακού και συνεδριακού χαρακτήρα.

Αρχές της δεκαετίας του '90 (Νοέμβριος του 1993), το Δημοτικό Κέντρο Ιστορίας (ΔΗ.Κ.Ι.) διοργάνωσε Επιστημονικό Συνέδριο για τα 100 χρόνια της βιομηχανίας της πόλης από της ιδρύσεώς της (1881-1981).

Μεταξύ των εισηγήσεων παρουσιάστηκε από τον ομιλούντα κατάλογος των σημαντικότερων βιομηχανικών συγκροτημάτων της περιοχής, στοιχεία για το ιδιοκτησιακό καθεστώς καθώς και προτάσεις για πιθανές μελλοντικές χρήσεις.

Οι Δήμαρχοι Δ. Πιτσιώρης και Στέρ. Φούσκης, αξιοποίησαν επιτυχώς την πολιτική τους εμπειρία αντιλαμβανόμενοι την σημασία του εγχειρήματος για το πολεοδομικό συγκρότημα.

Η προσπάθεια των Δημάρχων του Δήμου Βόλου και Δήμου Ν. Ιωνίας,

και η καλή συνεργασία απέδωσε καρπούς. Η ένταξή τους στο Κοινοτικό Πρόγραμμα URBAN, για την αναζωογόνηση υποβαθμισμένων περιοχών και στο Δίκτυο Πόλεων του Υπουργείου Πολιτισμού, αλλά και σε άλλα μικρότερα Ευρωπαϊκά Προγράμματα, ήταν καθοριστική για την εύρεση των απαιτούμενων κονδυλίων, τα οποία προφανώς δεν θα μπορούσε να καλύψει ο δημοτικός προϋπολογισμός.

Πηγή: Αρχείο τεχνική υπηρεσία Δ.Βόλου

Πλινθοκεραμοποιείο Τσαλαπάτα: Καταλαμβάνει έκταση 25 στρεμμάτων στην είσοδο της πόλης, δίπλα στον χείμαρρο Κραυσίδωνα. Ιστορικό βιομηχανικό μουσείο, χώρος παραγωγικών εργαστηρίων και πολυχώρος πολιτισμού και αναψυχής.

Πηγή: Αρχείο ΔΗΚΙ

Πηγή: προσωπικό αρχείο

Ηλεκτρική Εταιρεία: Βρίσκεται στο κέντρο της πόλης, στον άξονα του γραμμικού πάρκου της οδού Ρήγα Φεραίου, ολοκληρώθηκε το 2001 και λειτουργεί ως Κέντρο Μουσικού Θεάτρου, ενταγμένο στο Δίκτυο Πόλεων του Υπουργείου Πολιτισμού.

Πηγή: προσωπικό αρχείο

Βαμβακουργία Αδαμόπουλου: Καταλαμβάνει ολόκληρο οικοδομικό τετράγωνο στις Δυτικές Συνοικίες, πάνω στο γραμμικό πάρκο της οδού Ρήγα Φεραίου και λειτουργεί ήδη ως Αθλητικό Κέντρο.

Στρυχνόκαρπος: Το κτίριο βρίσκεται στην υποβαθμισμένη συνοικία του Παλιού Λιμεναρχείου και από το 1997 το παλιό εργοστάσιο παραγωγής δηλητηρίου λειτουργεί ως κέντρο Γειτονιάς και Παραγωγικό εργαστήριο καλαθοπλεκτικής για τα άτομα με ειδικές ανάγκες.

Πηγή: προσωπικό αρχείο

Απεντομωτήριο

Βρίσκεται στην ίδια περιοχή του Λιμεναρχείου και λειτουργεί ως Κέντρο Ενεργειακών Εφαρμογών και έδρα της ΔΕΜΕΚΑΒ.

Οργανισμός Καπνού στο Καραγάτς

Λειτουργεί ήδη ως αθλητικό κέντρο στην έκταση των 6 στρεμμάτων στην περιοχή Καραγάτς και Προπονητήριο Ολυμπιακών προδιαγραφών για την ρυθμική και ενόργανη γυμναστική. Παράλληλα, στεγάζει καλλιτεχνικά εργαστήρια του Δήμου.

Αποθήκες Καπνού της Γαλλικής Εταιρίας στην περιοχή Οξυγόνου

Πηγή: Αρχείο ΔΗΚΙ

Λειτουργεί από το 1994, ως Δημοτικό Ινστιτούτο Επαγγελματικής Κατάρτισης.

Στην διαδημοτική αυτή συνεργασία ο Δήμος Ν. Ιωνίας, αξιοποίησε, το Μεταξουργείο Ετμετζόγλου, επιλέγοντας μάλιστα και την πλέον πρόσφορη για το τελικό αποτέλεσμα λύση του Αρχιτεκτονικού Διαγωνισμού.

Λειτουργήσε ως το 1991 ως υφαντήριο. Χαρακτηρίστηκε διατηρητέο το 1995 και εντάχθηκε στο κοινοτικό πρόγραμμα URBAN, αναβάθμιση υποβαθμισμένων περιοχών. Αποτελεί πλέον σημείο αναφοράς, και κέντρο των πολιτιστικών δράσεων του Δήμου Ν. Ιωνίας.

Σενάριο αξιοποίησης των βιομηχανικών συγκροτημάτων της πόλης με σημερινούς όρους δόμησης.

Στην έρευνα που έγινε επεξεργαστήκαμε ένα σενάριο που πρόβλεπε την αξιοποίηση 31 εργοστασίων από τα 52, με εξάντληση όμως των όρων δόμησης που ισχύουν σήμερα.

Έχουμε λοιπόν τα εξής συμπεράσματα :

Διπλάσια κάλυψη, τριπλάσιο εμβαδόν κτιρίων και υπερτριπλασιασμό του κτιριακού όγκου. Αντιλαμβανόμαστε λοιπόν πόσο αρνητικά αποτελέσματα θα είχαμε για την πόλη, η οποία είναι ήδη επιβαρυνμένη με την υπερεκμετάλλευση του συστήματος της αντιπαροχής.

Πηγή: προσωπικό αρχείο

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Είναι σημαντικό να δούμε συνοπτικά και συμπερασματικά τη συμμετοχή των εργοστασίων στις πολεοδομικές – κοινωνικές – πολιτιστικές και οικονομικές λειτουργίες της πόλης:

Προσφέρουν διαθέσιμο χώρο μεγάλου εμβαδού στον πολεοδομικό ιστό, ο οποίος με κατάλληλες ρυθμίσεις και επεμβάσεις χρησιμοποιείται για δημόσια ωφέλεια. Αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό για πόλη σαν το Βόλο, που από την ημέρα της ίδρυσής της είχε σημαντικό έλλειμμα σε δημόσιους χώρους και δημόσια κτίρια (κτίστηκε ως εμπορική αποβάθρα και όχι ως κανονική πόλη).

Η ύπαρξη των λεγόμενων «πολεοδομικών διαθεσίμων» σε μία πόλη σαν το πολεοδομικό συγκρότημα που είναι κτισμένη από τη δεκαετία του '60 – '70, με πολύ μεγάλη πυκνότητα στο κέντρο της, είναι ιδιαίτερα σημαντική, γιατί παράλληλα με την ιστορικότητα, τη μνήμη, το ιδιαίτερο αρχιτεκτονικό ενδιαφέρον που φέρουν επάνω τους τα συγκεκριμένα συγκροτήματα, λειτουργούν ως νέα σημεία αναφοράς. Αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό για το Πολεοδομικό συγκρότημα, που ατύχησε με τους σεισμούς και στη συνέχεια με την αντιπαροχή και δεν διαθέτει μνημεία, ενδιαφέροντα δημόσια κτίρια και άλλα σημάδια της ιστορίας του. Καλούνται λοιπόν τα εργοστάσια να παίξουν ένα άλλο εξίσου σημαντικό με τον αρχικό τους ρόλο, να συνδέσουν την πόλη με το παρελθόν της, τον πολιτισμό της, την οικονομία της, την αστικότητά της που δημιούργησε το βιομηχανικό θαύμα στις αρχές του 20ου αιώνα.

Η διατήρηση τμήματος ή του συνόλου των κτιριακών εγκαταστάσεων, συγκρατεί στον κεντρικό ιστό την αύξηση της πυκνότητας και της μέγιστης αξιοποίησης των οικοπέδων, σε ότι αφορά τον επιτρεπόμενο συντελεστή δόμησης κυρίως, αλλά και το μέγιστο ύψος και δευτερευόντως την κάλυψη. Τα κεντρικά κατά κανόνα οικοπέδα, μεγάλης πλέον αξίας, αξιοποιούνται συνήθως από τους επιχειρηματίες με την μέγιστη κατ' όγκο εκμετάλλευση, με όλα τα δυσάρεστα για το κέντρο της πόλης επακόλουθα – κακός ηλιασμός, φωτισμός, αερισμός, κυκλοφορία, πάρκινγκ κ.λπ.

Η ένταξη νέων χρήσεων και η εκ νέου συνεισφορά τους στις λειτουργίες της πόλης, δίνουν τη δυνατότητα αναζωογόνησης υποβαθμισμένων πολεοδομικά περιοχών του πολεοδομικού συγκροτήματος. (Στρυχνόκαρπος, Απεντομωτήριο στο Παλιό Λιμεναρχείο, Γαλλική Καπναποθήκη και Αδαμόπουλος στο Οξυγόνο, Ετμεκτζόγλου στη Ν. Ιωνία, Τσαλαπάτας και Λούλης στα Παλιά, Γεωπονική σχολή στην Ν. Ιωνία, silos στην Ν. Ιωνία κ.τ.λ.)

Η αρχική τους εγκατάσταση σε περιοχές εκτός σχεδίου, δημιούργησε

έναν πόλο έλξης, όπου νέοι οικιστές κυρίως από την ενδοχώρα, που δούλευαν ως εργάτες στα εργοστάσια, έκτισαν τις κατοικίες τους. Κατά κανόνα, επειδή οι εργάτες ήταν χαμηλών εισοδημάτων, τα οικόπεδα ήταν πολύ μικρά και ανήκαν συνήθως σε πολλούς ιδιοκτήτες (μικρές κατατμήσεις).

Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα, οι δυτικές συνοικίες όπως το Οξυγόνο, η Μεταμόρφωση, η Χιλιαδού (πλησίον Μουρτζούκου, Αδαμόπουλου, Ετμεκτζόγλου κ.λπ.) να παραμένουν ακόμη και σήμερα μικρής σχετικά πολεοδομικής πυκνότητας, χωρίς αυτό να δικαιολογείται από τον υπάρχοντα συντελεστή δόμησης και επιτρεπόμενη κάλυψη (Σ.Δ.= 2,1 και Κ= 70%).

Σε αυτές κυρίως τις περιφερειακές γειτονίες, τα εργοστάσια έπαιξαν διπλό ρόλο. Στην περίοδο της ίδρυσής τους δημιούργησαν τις προϋποθέσεις για ανθρώπινους όρους διαβίωσης, και σε δεύτερο χρόνο, η εκ νέου ένταξή τους και αξιοποίησή τους με νέες χρήσεις, έδωσαν ενέργεια και συμμετοχή της παραμελημένης περιφερειακής γειτονιάς στη ζωή της πόλης.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

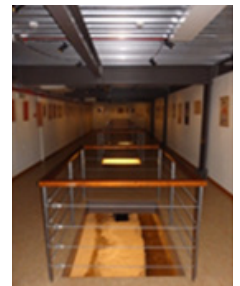
Πηγή: προσωπικό αρχείο

Το πολεοδομικό συγκρότημα του Δήμου Βόλου- Δήμου Ν. Ιωνίας, ήδη θεωρείται πρωτοπόρο, σε σχέση πάντα με το μέγεθός του, στα θέματα της αξιοποίησης των βιομηχανικών κτιρίων.

Είναι νομίζω κατάλληλος χρόνος για την αξιοποίηση της δουλειάς που έχει γίνει από όλους τους φορείς τα τελευταία 20 χρόνια και την κεφαλαιοποίησή της υπέρ της πόλης.

Είναι απόλυτα θετικό ότι οι σημερινές δημοτικές αρχές συνέχισε την καλή προϊστορία αποκτώντας και άλλα σημαντικά βιομηχανικά κτίρια της πόλης.

Ήδη ολοκληρώθηκαν οι μελέτες, εντάχθηκε σε πρόγραμμα και ξεκίνησε η κατασκευή του Μουσείου της Πόλης, στην πρώην καπναποθήκη Παπάντου στα Παλιά. Προχωρούν οι μελέτες για την αξιοποίηση του μεγάλου βιομηχανικού συγκροτήματος της Κίτρινης Αποθήκης, ως κέντρο Τεχνολογίας και Μουσείο Εθνικής Αντίστασης εμβαδού 7.000τ.μ. Η Νομαρχία Μαγνησίας θα αξιοποιήσει τον Οργανισμό Καπνού στο κέντρο της πόλης, όπου θα στεγαστεί η αίθουσα του Νομαρχιακού Συμβουλίου καθώς και οι διάσπαρτες υπηρεσίες και εταιρίες της Ν.Α.Μ. Παράλληλα, ολοκληρώνεται έστω και ως ανακατασκευή, το Τέρμιναλ στο λιμάνι. Ήδη προωθείται από το ΤΕΕ πρόταση για την ενοποίηση υπό μορφήν δικτύου, όλων των βιομηχανικών κτιρίων της πόλης που λειτουργούν με νέες χρήσεις. Έτσι νομίζουμε θα κεφαλαιοποιηθεί υπέρ της η προσπάθεια που έγινε όλα αυτά τα χρόνια .

Πηγή: προσωπικό αρχείο

* Αρκετά στοιχεία στο συγκεκριμένο κεφάλαιο προέρχονται από την διδακτορική Διατριβή του Κ. Αδαμάκη, με τίτλο "Βιομηχανικά κτίρια του Βόλου. Αρχιτεκτονική Καταγωγή και Πολεοδομικός ρόλος".

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 12

Βιομηχανικές επαναχρήσεις στην Καβάλα

Πηγή: Η Καβάλα πριν και τώρα, Σαπφώ Αγγελούδη

Στα μέσα του 19ου αιώνα η παλιά Πόλη της Καβάλας αριθμούσε 4-5.000 κατοίκους, οι οποίοι ήταν εγκατεστημένοι στο κάστρο. Ήταν μια κοινωνία, πολυπολιτισμική και αποτελούνταν από Έλληνες, Τούρκους, Εβραίους, Αρμένιους και λίγους Δυτικοευρωπαίους.

Η επεξεργασία των καπνόφυλλων γινόταν συνήθως στα σπίτια των παραγωγών και απασχολούνταν όλα τα άτομα της οικογένειας, κατά τα πρότυπα της οικιακής οικοτεχνίας.

Οι καπνοπαραγωγοί παρέδιδαν τα καπνά στους Καπνέμπορους, οι οποίοι τα επεξεργάζονταν αρχικά σε παλιές αποθήκες και Χάνια που νοίκιαζαν από τους Τούρκους έξω από το Κάστρο.

Η περιοχή ήταν φημισμένη για την εξαιρετική ποιότητα των καπνών ανατολικού τύπου.

Πηγή: Η Καβάλα πριν και τώρα, Σαπφώ Αγγελούδη

Οι πρώτες Καπνοθήκες κτίστηκαν στο παραλιακό μέτωπο της πόλης από το 1860 και μετά. Πολλοί ξένοι καπνεμπορικοί οίκοι εγκαταστάθηκαν στην πόλη, κτίζοντας μεγάλα κτίρια για να εμπορευτούν τα εξαιρετικά καπνά της περιοχής. Η Καβάλα έγινε έδρα πολλών προξενείων.

Τέλος του 19ου αιώνα, αρχές του 20ου, η πόλη γίνεται το πρώτο εξαγωγικό λιμάνι της Βορείου Ελλάδος, με εξαγωγές περισσότερες της Θεσ/νίκης, και επικοινωνεί με Κωνσταντινούπολη, Σμύρνη, Αίγυπτο, Εύξεινο Πόντο, Νότια Γαλλία, Δανία, ΗΠΑ, Καναδά κ.λ.π.

Πηγή: Η Καβάλα πριν και τώρα, Σαπφώ Αγγελούδη

Τρεις κορυφαίες εταιρείες ή Commercial, Herzog και American το 1910 απασχολούν 6.000 εργάτες.

Τα πρώτα κτίρια είναι 2όροφα με κεραμοσκεπή, ορθογωνικής κάτοψης με φέρουσα τοιχοποιία και εσωτερικά ξύλινο σκελετό (κολώνες-δοκάρια-

Καπναποθήκες Καβάλας, Πηγή: προσωπικό αρχείο

πατώματα). Λίγα ανοίγματα στο ισόγειο (αποθήκευση καπνών), πολλά ανοίγματα στον όροφο (σαλόνι) για την διαλογή και την επεξεργασία .

Τέλος του 19ου αιώνα, αρχές του 20ου, νέα ομάδα πολυώροφων καπναποθηκών κτίζονται στο εσωτερικό της πόλης. Είναι πιο ογκώδεις από τις αρχικές και στεγάζονται με 2-3 ή 4 δίρριχτες στέγες οι οποίες εγκιβωτίζονται σε τριγωνικά αετώματα. Έχουν συμμετρικά ανοίγματα στις όψεις, συνήθως νεοκλασικές αναφορές με τριήμερη οργάνωση καθ' ύψος, και συχνά εκλεκτιστικές αναφορές. Το 1923, με την Μικρασιατική καταστροφή 27.000 πρόσφυγες, διπλασιάζουν τον πληθυσμό της Καβάλας, οι περισσότεροι από αυτούς εργάζονται στις καπνοθήκες, ή στην ύπαιθρο ως αγρότες, καλλιεργητές καπνού. Εγκαταστάθηκαν οι περισσότεροι στην προσφυγική συνοικία χίλια.

Πάνω από 50 εταιρείες και 160 καπνοθήκες (1924-1929) λειτουργούν στην Καβάλα, φέρνοντας πλούτο στους κατοίκους της περιοχής.

Οικονομική κρίση 1929, πόλεμος του '40, εμφύλιος και αρχίζει η κρίση στο άλλοτε μεγαλύτερο κέντρο επεξεργασίας καπνού των Βαλκανίων

Καπναποθήκες Καβάλας, Πηγή: προσωπικό αρχείο

Σήμερα απομένουν 50 περίπου Καπναποθήκες αναξιοποίητες, μιας και η πόλη δεν φρόντισε να τις χρησιμοποιήσει για να εξυπηρετήσει τις ανάγκες της.

Καπναποθήκη Σαπουντζή Ιωάννη

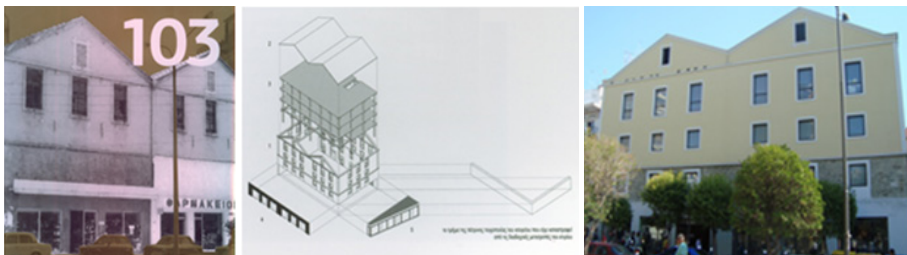

Καπναποθήκη Σαπουντζή Ιωάννη, Πηγή: προσωπικό αρχείο

Κτίστηκε το 1961 στην περιοχή «Περιγιάλι»- Αρχιτέκτων Σπ. Τσαούσης είχε 2 σαλόνια επεξεργασίας και απασχολούσε 300 άτομα. Πολυώροφο κτίριο μικτής κατασκευής από οπλισμένο σκυρόδεμα και φέρουσα περιμετρική τοιχοποιία. Λειτουργούσε έως το 2000. Σήμερα στον ισόγειο χώρο στεγάζει καταστήματα και στους ορόφους διαμερίσματα

υψηλών προδιαγραφών. Διατηρήθηκε η βασική μορφολογία των όψεων με προσθήκη διακριτικών μεταλλικών μπαλκονιών και μεταλλική προσθήκη στο δώμα για την καλύτερη εξυπηρέτηση της νέας χρήσης

Καπναποθήκη Αναστασιάδη Αντωνίου

Καπναποθήκη Αναστασιάδη Αντωνίου, Πηγή: προσωπικό αρχείο

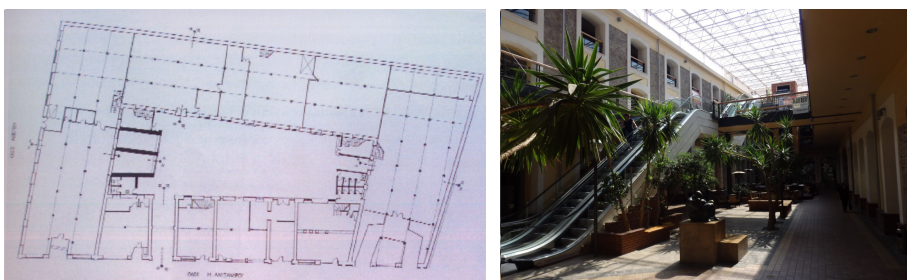
Καπναποθήκη 2 διαμερισμάτων, 3 ορόφων. Το κτίριο βρίσκεται στον κεντρικό ιστό της Καβάλας στην Πλατεία Καπνεργάτη. Διατηρήθηκε η χαρακτηριστική του εξωτερική όψη και εσωτερικά ο υπάρχων ξύλινος σκελετός αντικαταστάθηκε με μεταλλικό σύμμικτη κατασκευή), με διατήρηση της εξωτερικής φέρουσας τοιχοποιίας. Το μεταγενέστερο πρόσθετο ισόγειο, μεταγενέστερης κατασκευής κτίσμα αντικαταστάθηκε με αντίστοιχου ύψους και όγκου κτίσμα από ελαφρά μεταλλική κατασκευή.

Καπναποθήκη Οθωμανικού Μονοπωλίου(Regies)

Καπναποθήκη Οθωμανικού Μονοπωλίου(Regies), Πηγή: προσωπικό αρχείο

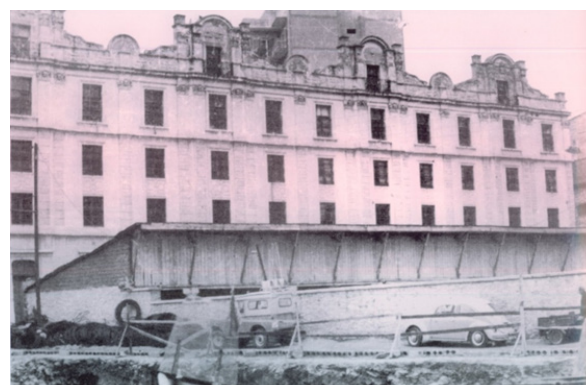
Κτίστηκε το 1885. Λειτουργήσε έως το 1950. Την δεκαετία του 1960-70 το ισόγειο μετατράπηκε σε καταστήματα και το 1990 σε εμπορικό κέντρο (Αρχιτέκτων Δ. Καταρόπουλος). διατηρήθηκε το βασικό τριώροφο κλειστού σχήματος βιομηχανικό κτίριο, κατεδαφίστηκαν οι μεταγενέστερες προσθήκες στο εσωτερικό αίθριο, το οποίο μετασχηματίστηκε στην καρδιά του νέου εμπορικού κέντρου. Κατακόρυφοι κόμβοι επικοινωνίας - σκάλες, ανελκυστήρες και αυτόματες κυλιόμενες σκάλες - εξυπηρετούν λειτουργικά τους ορόφους. Το αίθριο έκλεισε

Καπναποθήκη Οθωμανικού Μονοπωλίου(Regies), Πηγή: προσωπικό αρχείο

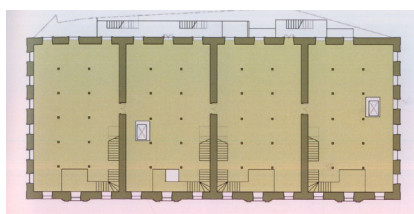
με μεταλλικό χωροδικτύωμα και επικάλυψη διαφανή πολυκαρβονικά φύλλα. Στις εσωτερικές όψεις της καπναποθήκης προστέθηκαν μεταλλικά μπαλκόνια - πρόβολοι, για την λειτουργική εξυπηρέτηση του καταστήματος. Παράλληλα ο δημόσιος χώρος κίνησης διευρύνθηκε με την μετατόπιση της όψης των ιδιοκτησιών κατά δύο μέτρα και την δημιουργία μιας νέας ανάλαφρης όψης - Βιτρίνας (μέταλλο και τζάμι). Οι ξύλινες στέγες ενισχύθηκαν και παρέμειναν εμφανείς.

Δημοτική Καπναποθήκη Μουσείο Ναυτικής Τέχνης - Αίθουσα πολλαπλών χρήσεων

Δημοτική Καπναποθήκη, Πηγή: προσωπικό αρχείο

Κτίστηκε στο τέλος της πρώτης 10ετίας του 1910 από τον Τούρκο, Καπνέμπορα, Κιζί Μινίν. Νεοκλασική λογική με εκλεκτικιστικές αναφορές, κτισμένα πιθανά από Ευρωπαίους αρχιτέκτονες.

Δημοτική Καπναποθήκη, Πηγή: προσωπικό αρχείο

Πιθανολογείται ότι η πρόσοψη σχεδιάστηκε από τον Αρχιτέκτονα Elie Modiano ή τον Α. Γκρεκός). Την προηγούμενη δεκαετία έγινε κατασκευαστική αποκατάσταση του κτιρίου χωρίς όμως να πάρει συγκεκριμένες χρήσεις στα 5000m² εμβαδού του. Ανήκει στο Δήμο Καβάλας και σήμερα στεγάζει μικρό μουσείο της Ναυτικής παράδοσης της περιοχής και χώρο πολλαπλών χρήσεων (συνέδρια, ημερίδες εκθέσεις κλπ). Στην πρόθεση του Δήμου Καβάλας είναι να αξιοποιηθεί το εμβληματικό ιστορικό κτίριο ως Μουσείο της κοινωνίας της πόλης. Δεσπόζει στην κεντρική πλατεία Καπνεργάτη.

Εθνικός οργανισμός Καπνού (Μουσείο Καπνού)

Εθνικός οργανισμός Καπνού (Μουσείο Καπνού)
Πηγή: Ι.Θ. Βύζικας, Καβάλα, Η Μέκκα του Καπνού

Το οικόπεδο αγοράστηκε από το Σουηδικό μονοπώλιο Καπνού. Αρχικά χρησιμοποιήθηκε ως γήπεδο αντισφαίρισης και μεταπολεμικά στέγασε αθλητικές εγκαταστάσεις, 7οροφο κτίριο με υπόγειο κτίστηκε από το Ο.Ε.Κ το 1955. Συνολικού εμβαδού 10.000 μ². Επεξεργασία γινόταν μέχρι το 1975. Σήμερα ανήκει στον Δήμο Καβάλας και στην περιφέρεια. Στο ισόγειο στεγάζεται προσωρινά

το μουσείο Καπνού Καβάλας. Στους 2 πρώτους ορόφους ο Δήμος προγραμματίζει την μεταφορά Δημοτικών υπηρεσιών (Τ. Υπηρεσία, Πολεοδομία). Στους τρεις τελευταίους ορόφους υπάρχει in situ, όλος ο Ηλεκτρομηχανολογικός εξοπλισμός.

Εθνικός οργανισμός Καπνού (Μουσείο Καπνού), Πηγή: προσωπικό αρχείο

Δημαρχείο (Γραφεία Καπνεμπορικής εταιρείας)

Η Καπνεμπορική εταιρεία Herzog Co, είχε την κατοχή της 12 Καπναποθήκης. Στα γραφεία της στεγάζεται σήμερα το Δημαρχείο της Καβάλας. Το κτίριο είναι μικρογραφία Πύργου της Ουγγαρίας (1899-1900).

Πηγή: προσωπικό αρχείο

Επίλογος:

Η Καβάλα χρειάζεται συνολικό σχέδιο διαχείρισης της Ιστορικής της Βιομηχανικής Κληρονομιάς διότι οι επί μέρους σημειακές παρεμβάσεις είναι αποσπασματικές πολύ μικρής κλίμακας, και δεν είναι βιώσιμες και με προοπτική.

Εκδήλωση του Συλλόγου Αρχιτεκτόνων ΚΑβάλας - Καλοκαίρι 2015, Πηγή: προσωπικό αρχείο

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 13

Βιομηχανικές επαναχρήσεις στην Δράμα

Η περιοχή των πηγών της Αγίας Βαρβάρας, Πηγή: Διαδίκτυο

Κατά την διάρκεια 1840-1860 η καλλιέργεια του καπνού είχε επεκταθεί πάρα πολύ, και είχε αρχίσει η εξαγωγή. Λίγο αργότερα το 1880, ανοικοδομούνται οι καπναποθήκες του Γαλλικού Μονοπωλίου Καπνού. Σχεδόν το 1/7 της καλλιεργήσιμης γης της Δράμας αφιερωνόταν αποκλειστικά στην καλλιέργεια του καπνού (80.000 στρέμμα). Ένας μεγάλος αριθμός καπναποθηκών κτίζεται στην πορεία στην περιοχή των πηγών της Αγίας Βαρβάρας.

Η περιοχή των πηγών της Αγίας Βαρβάρας, Πηγή: Προσωπικό αρχείο

Η υγρασία της περιοχής ήταν απαραίτητη για την σωστή φύλαξη και επεξεργασία των καπνών. Με την εφαρμογή του νέου ρυμοτομικού σχεδίου που εγκρίθηκε το 1930 και την ανοικοδόμηση που ακολούθησε την μεταπολεμική περίοδο, καταστράφηκε ένας σημαντικός αριθμός καπναποθηκών που φανέρωνε την ανάπτυξη της περιοχής κατά την περίοδο της Τούρκικης Κατοχής. Σήμερα σώζονται 5 παλιές Καπναποθήκες στην περιοχή της Αγίας Βαρβάρας, οι οποίες έχουν κριθεί διατηρητέες.

Καπναποθήκη Σπήρερ – Αυστροελληνικής

Πηγή: Διαδίκτυο

Είναι αξιόλογο αρχιτεκτονικό μνημείο, έργο του Αυστριακού Αρχιτέκτονα Konrad von Vils. Το 1924, ο Ελβετοεβραίος Καπνέμπορας Herman Spierer, αγόρασε δύο οικόπεδα, δίπλα στα νερά της Αγίας Βαρβάρας και έχτισε τον «Ουρανοξύστη» Σπήρερ, κατά τον τύπο της εποχής.

Πηγή: προσωπικό αρχείο

Πηγή: προσωπικό αρχείο

Πρόκειται για τετραώροφο κτίριο με ορθογωνική κάτοψη. Το ισόγειο χωρίζεται σε δύο τμήματα με εγκάρσιο φέροντα πέτρινο τοίχο. Κλασική παραδοσιακή πολυώροφη κατασκευή με εξωτερικούς φέροντες τοίχους από λιθοδομή, εσωτερικά ξύλινο σκελετό και επικάλυψη δίρριχτη κεραμοσκεπή εγκιβωτισμένη στη μια της πλευρά σε τριγωνικό αέτωμα. Για την κατακόρυφη μεταφορά των δεμάτων καπνού, υπάρχει εγκατάσταση ανελκυστήρα. Στις 20 Ιανουαρίου του 1932, το κτίσμα αγόρασε η «Αυστροελληνική Εταιρεία καπνού Α.Ε» Το 1974 σταμάτησε την λειτουργία του. Σήμερα μετασχηματίζεται σε ξενοδοχείο 5*. Πρόκειται περι εξαιρετικής αποκατάστασης η οποία, διατηρώντας τα βασικά εξωτερικά και εσωτερικά αξιόλογα αρχιτεκτονικά χαρακτηριστικά του κτιρίου, εξυπηρετεί την νέα χρήση με λεπτούς αρχιτεκτονικούς χειρισμούς που ξεχωρίζουν χωρίς να θίξουν το υφιστάμενο κτίριο. Στέκονται δίπλα του με απόλυτο σεβασμό, δείχνοντας παράλληλα τον νεότερο χρόνο στον οποίο κατασκευάστηκαν.

Καπναποθήκη Αναστασιάδη

Πηγή: προσωπικό αρχείο

Το 1874, χτίστηκε το πρώτο καπνομάγαζο στην περιοχή των πηγών που ανήκει στον Ι. Αναστασιάδη. Βρίσκεται στην οδό Αγ. Βαρβάρας. Διώροφο κτίριο 250μ², στη Βόρεια πλευρά εφάπτεται με το πέτρινο

σπίτι του Ιδιοκτήτη. Χτίστηκε το 1875, και ήταν το πρώτο Καπνομάγαζο της Δράμας. Ληλατήθηκε από τους Βούλγαρους το 1943. Μετά την απελευθέρωση και μέχρι το 1953 λειτούργησε σαν χορευτικό κέντρο. Στη συνέχεια, σαν καθαριστήριο και υφαντήριο.

Καπναποθήκη Πορτοκάλογλου ή Σ.Ε.Κ.Ε

Πηγή: προσωπικό αρχείο

Κατασκευάστηκε το 1904, από τον Αυστριακό Αρχιτέκτονα konrad von vilas, που είχε εγκατασταθεί στην Δράμα από τα τέλη του 19ου αιώνα, ως μηχανικός της εταιρείας σιδηροδρόμων. Είναι ένα από τα μεγαλύτερα και επιβλητικότερα βιομηχανικά κτίρια της εποχής. Η μορφολογία των όψεων, έχει εμφανείς ευρωπαϊκές επιρροές και στοιχεία «Art Nouveau». Κατά την Βουλγαρική κατοχή (1941-1944), κατασχέθηκε από τους κατακτητές και συνέχισε την λειτουργία της ως καπναποθήκη. Από το 1974, σταμάτησε την επεξεργασία καπνού και χρησιμοποιείται μόνον για αποθήκευση. Είναι διατηρητέο μνημείο, ανήκει στο Δήμο Δράμας ο οποίος σκόπευε να την μετατρέψει σε πολιτιστικό κέντρο όπου θα στεγαστεί και το φεστιβάλ Ταινιών μικρού μήκους Δράμας.

Καπναποθήκη Εθνικού Οργανισμού Καπνού

Πηγή: προσωπικό αρχείο

Πολυώροφο κτίριο νεότερης κατασκευής από οπλισμένο σκυρόδεμα. Μελετήθηκε και κατασκευάστηκε από το επιτελείο του Οργανισμού Καπνού του Υπουργείου Γεωργίας. Πανομοιότυπα κτίρια υπάρχουν στον Βόλο, το Αγρίνιο, την Καβάλα και σε άλλες πόλεις της Ελλάδας που διετέλεσαν καπνικά κέντρα. Δεν έχει αξιοποιηθεί στο σύνολό του. Σήμερα στεγάζει το Σχολείο Δεύτερης Ευκαιρίας και το ΤΕΙ Καβάλας (παράρτημα Δράμας), Τμήμα Αρχιτεκτονικής Τοπίου. Επίσης την Σχολή Γονέων Δράμας και το Κέντρο Δια Βίου Μάθησης του Δήμου Δράμας.

Πηγή: προσωπικό αρχείο

Καπναποθήκη Πρωτόπαππα (πρώην Μιχαηλίδη)

Πηγή: προσωπικό αρχείο

Βρίσκεται στην οδό Όθωνος 1-3 και είναι ιστορικό διατηρητέο μνημείο. Είναι τετραώροφη καπναποθήκη με υπόγειο και ένα γραφείο. Βρίσκεται πάνω στον οδικό άξονα που συνδέει τις πηγές με το ιστορικό κέντρο της Δράμας. Αποτελεί χαρακτηριστικό δείγμα κτιρίου ειδικής χρήσης και λειτουργίας και τεκμήριο της βιομηχανικής κληρονομιάς της Δράμας στον τομέα της επεξεργασίας του καπνού.

Στην θέση της σημερινής καπναποθήκης, υπήρχαν μια κατοικία οκτώ δωματίων, μια δεύτερη κατοικία τεσσάρων ανωγείων και δύο ισογείων δωματίων και ένα θέατρο. Τα κτίσματα κατεδαφίστηκαν και στη θέση τους κτίστηκε η καπναποθήκη και το γραφείο. Η επεξεργασία καπνού συνεχίστηκε μέχρι το 1955.

Σήμερα το κτίριο παραμένει ασυντήρητο. Στην καπναποθήκη του Μιχαηλίδη με τη λήξη του Μακεδονικού Αγώνα εγκαθίσταται θέατρο το «Χειμερινό Θέατρο Δράμας».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 14

Βιομηχανικές επαναχρήσεις στην Ξάνθη

Πίνακας Καπνεργάτης στην Ξάνθη
Πηγή: προσωπικό αρχείο

Το 1492, ο Χριστόφορος Κολόμβος και οι σύντροφοί του, όταν ανακάλυψαν την Αμερική, είδαν με μεγάλη τους έκπληξη, τους ντόπιους να βγάζουν σύννεφο καπνού από το στόμα τους. Ο καπνός έβγαινε από το φυτό «Πετούμι», το μασούσαν ή το ξέραιναν το έκαναν σκόνη κι το ρουφούσαν από την μύτη τους. Έτσι ήλθε το φυτό στην Ισπανία.

Ο Ζαν Νικότ, πρέσβης της Γαλλίας στην Πορτογαλία, έστειλε το φυτό στην Βασίλισσα των Μεδίκων Αικατερίνη, της άρεσε τρομερά και έτσι λανσαρίστηκε σ' όλες τις αυλές της Ευρώπης. Αρχικά στην Οθωμανική αυτοκρατορία απαγορεύονταν, αλλά στις αρχές του 18ου αιώνα, επιτράπη το Κάπνισμα και η καλλιέργεια του Καπνού σ' όλες τις επαρχίες του. Στην Ξάνθη λέγεται ότι ο Καπνός ήταν γνωστός από το 1715. Καλλιεργείται στην περιοχή και κτίζονται οι πρώτες ισόγειες Καπναποθήκες, είναι μικρές και οι έμποροι καλούνται μικροκαπνέμποροι.

Καπναποθήκες στο κέντρο της Ξάνθης, Πηγή: προσωπικό αρχείο

Την περίοδο 1880-1905 κτίζονται οι μεγάλες Καπναποθήκες διότι τα κέρδη είναι πάρα πολλά. Όλες οι Καπναποθήκες κτίστηκαν μέχρι το 1912, έκτοτε δεν έχουμε καμία ανέγερση. Το 59% άνηκε σ' Έλληνες, το 24% σε Τούρκους, το 9% σε Βούλγαρους και το υπόλοιπο σε διάφορους.

Μέχρι το 1913 το Εθνικό προϊόν της Ελλάδας ήταν η σταφίδα, αλλά από το 1914 έγινε ο Καπνός. Αναπτύσσονται στο πεδινό Ν.Α τμήμα της παλιάς πόλης, κοντά στους οδικούς και σιδηροδρομικούς άξονες Θεσσαλονίκης, σαφώς χωριστά από την περιοχή κατοικίας και εμπορίου της αστικής τάξης.

Χάρτης Καπναποθηκών Ξάνθης, Πηγή: Διπλωματική εργασία Ελπινίκης Παύλου

Διώροφες Καπναποθήκες στην Ξάνθη, Πηγή: προσωπικό αρχείο

Οι πρώτες κτίζονται το 1860 και είναι ισόγεια κτίρια ορθογωνικής κάτοψης. Πέτρινες με ξύλινες κολώνες εσωτερικά και τετράκλινες στέγες με βυζαντινά κεραμίδια.

Αρχές του 20ου αιώνα κτίζονται μεγαλύτερες και πιο ογκώδεις, με συμμετρία στην κάτοψη και την όψη και αξονική προσπέλαση. Η στέγη κρύβεται με μεγάλο τριγωνικό αέτωμα Έχουν όλες ημιυπόγειο και σοφίτα και 2 έως 3 ορόφους.

Καπνεργοστάσιο Σιγάλα, Ξάνθη
Πηγή: Θωμάς Εξάρχου, "Ξάνθη, Οι Καπναποθήκες της"

Καπναποθήκη Οθωμανικού Μονοπωλίου- Regie

Καπναποθήκη Οθωμανικού Μονοπωλίου,
Πηγή: Θωμάς Εξάρχου, "Ξάνθη, Οι Καπναποθήκες της"

Το Οθωμανικό μονοπώλιο (1884-Κωνσταντινούπολη) κατασκεύασε στην Ξάνθη την μεγαλύτερη Καπναποθήκη των Βαλκανίων 48000 μ³. Κτίστηκε το 1885. Το 1946 περιήλθε στο Ελληνικό Δημόσιο. Από το 1992 ανήκει στον Δ. Ξάνθης, με σκοπό την Δημιουργία Πολιτιστικού και Πνευματικού Κέντρου. Είναι χαρακτηρισμένη διατηρητέα από το 1982.

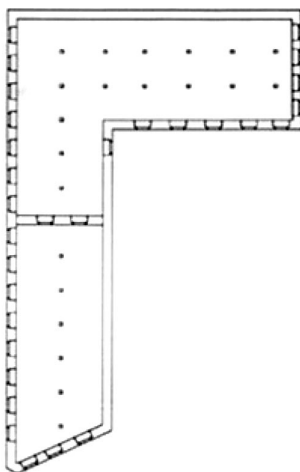
Καπναποθήκη Οθωμανικού Μονοπωλίου, Πηγή: Θωμάς Εξάρχου, "Ξάνθη, Οι Καπναποθήκες της"

Καπναποθήκη Καραδήμου (Ιδιοκτησία Νομαρχίας Ξάνθης)

Πηγή: προσωπικό αρχείο

Τέλος του 19ου αιώνα, την περίοδο ακμής, κτίστηκε η συγκεκριμένη Καπναποθήκη. Το 1991 αγοράστηκε από την Νομαρχία Ξάνθης και το 1992 χαρακτηρίστηκε διατηρητέο Μνημείο. Αποτελείται από δύο κτίσματα ένα σε σχήμα Γ και ένα ορθογώνιο. Το 2001 κάηκε ολοσχερώς και έχει αποκατασταθεί με στόχο την φιλοξενία Μουσείου Καπνού. Ο κατεστραμμένος εσωτερικός σκελετός μετά την πυρκαγιά αποκαταστάθηκε με μικτή κατασκευή - μεταλλικές κολώνες - δοκάρια και ξύλινα πατώματα. Σήμερα παραμένει ανενεργό.

Καπναποθήκη Κούτσογλου - ΚΑΠΗ Δ. ΞΑΝΘΗΣ

Πηγή: προσωπικό αρχείο

Ο καπνέμπορος Κούτσογλου αγόρασε το οικόπεδο και έχτισε την Καπναποθήκη το 1899. Στη συνέχεια το 1929 πώλησε την Καπναποθήκη στην Γερμανικών συμφερόντων εταιρεία Ναμπλορλ, Βενοτσάκ, Ακα Γκοντελίν Οριεντάλ Ταμπάκεν. Εμβαδόν 300 μ² (ισόγεια με ημιυπόγειο). Το 1999 παραχωρήθηκε από το Ελληνικό Κράτος στον Δ. Ξάνθης. Σήμερα στεγάζει τα ΚΑΠΗ του Δ. Ξάνθης. Ο εσωτερικός ξύλινος σκελετός αντικαταστάθηκε στο μεν υπόγειο από σκελετό οπλισμένου σκυροδέματος, στο δε ισόγειο από μικτό φέροντα οργανισμό (μέταλλο και ξύλο) και παράλληλα στο εσωτερικό κεντρικό τμήμα προστέθηκε πατάρι.

Καπναποθήκη Δερμεντζόγλου

Πηγή: προσωπικό αρχείο

Κρίθηκε διατηρητέο μνημείο το 1978, από το Υπουργείο Πολιτισμού. Ανήκει στο Ελληνικό αντικαρκινικό Ινστιτούτο. Αποκαταστάθηκε από το Ίδρυμα Θρακικής Τέχνης και Παράδοσης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 15

Βιομηχανικά κατάλοιπα
Από αστικά κενά σε κυψέλες ζωής των πόλεων

ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΕΣ ΕΠΑΝΑΧΡΗΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Μια κριτική αποτίμηση της επανάχρησης βιομηχανικών τόπων στην Ελλάδα την περίοδο 1980-2013.

(Διάλεξη σε διεθνή ημερίδα στη Θάσο 25-05-2013)

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στην Ελλάδα, τα εργοστάσια είναι συνδεδεμένα με τους αγώνες της εργατικής τάξης, των εσωτερικών μεταναστών και των προσφύγων και αποτελούν σημαντικά τεκμήρια της ιστορίας και της μνήμης της κοινωνίας μας.

Η αποβιομηχάνιση, ξεκίνησε τη δεκαετία του '60, επιταχύνθηκε και κορυφώθηκε τη δεκαετία του '80. Δυστυχώς συνδυάστηκε με τη διόγκωση του αστικού χώρου και το φαινόμενο της αντιπαροχής, με αποτέλεσμα την χωρίς καμία αξιολόγηση καταστροφή σημαντικών βιομηχανικών μνημείων. Χάθηκε λοιπόν, ένα μεγάλο τμήμα του τεχνικού μας πολιτισμού.

Στις αρχές της δεκαετίας του '90 ξεκίνησε στην Ελλάδα το ενδιαφέρον για τη διάσωση της ιστορικής βιομηχανικής κληρονομιάς, με την ένταξη νέων χρήσεων σε υφιστάμενα βιομηχανικά κελύφη.

Καπινοβιομηχανία Μασαγάκου στον Βόλο, Πηγή: προσωπικό αρχείο

Σε αρκετές περιοχές με πλούσιο βιομηχανικό παρελθόν, ανελήφθησαν πρωτοβουλίες κυρίως από Δημόσιους φορείς (Τοπική Αυτοδιοίκηση, πανεπιστήμια, Εφορίες Νεοτέρων μνημείων) και δευτερευόντως από ιδιωτικούς για την επανάχρηση και αξιοποίηση των παλαιών εργοστασίων. Σε κάποιες περιπτώσεις, άλλοτε μέσω οργανωμένου και συνολικού σχεδιασμού, αλλά κυρίως με σημειακές και μεμονωμένες παρεμβάσεις τα παλιά εργοστάσια μετατρέπονται σε νέα σημεία αναφοράς των πόλεων.

Είναι γεγονός ότι στην πορεία των χρόνων διαπιστώνεται μια σαφής αλλαγή πλεύσης των τοπικών κοινωνιών και παραγόντων σχετικά με την ανάγκη της διατήρησης της βιομηχανικής μας κληρονομιάς. Ενώ αρχικά πρώτη επιλογή ήταν η εύκολη λύση της κατεδάφισης με γνώμονα την καλύτερη δυνατή αξιοποίηση και την μεγιστοποίηση του κέρδους της επένδυσης, στη συνέχεια τα πράγματα αλλάζουν.

Βεβαίως τα βιομηχανικά μνημεία στη χώρα μας, δεν βρίσκονται στη θέση που πραγματικά τους αξίζει, αποτελούν όμως πλέον στη συνείδηση των Ελλήνων, ένα κομμάτι του πολιτισμού μας. Βιομηχανικά μουσεία, χώροι πολιτισμού, χώροι εκπαίδευσης, διοίκησης, κατοίκησης και ψυχαγωγίας είναι κάποιες από τις χρήσεις που δοκιμάζουν αυτή τη νέα πορεία, αυτό το νέο ρόλο των εργοστασίων στο μέλλον. Τα βιομηχανικά κατάλοιπα αναδεικνύονται σε αρκετές περιπτώσεις ρυθμιστές των υποβαθμισμένων περιοχών των πόλεων και του δραματικά παραμελημένου αστικού τοπίου.

Θα προσπαθήσω σε αυτό το μικρό χρόνο, όσο πιο περιληπτικά μπορώ να παρουσιάσω αυτή την πορεία του μετασχηματισμού των παλιών εργοστασίων στην Ελλάδα την τελευταία τριακονταετία. Νομίζω όμως ότι προηγουμένως πρέπει να γίνει μια αναφορά και κατά το δυνατόν καλύτερη επεξήγηση του όρου «ΕΠΑΝΑΧΡΗΣΗ».

ΕΠΑΝΑΧΡΗΣΗ - ΓΕΝΙΚΑ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ

Το φαινόμενο της επαναχρησιμοποίησης, με τη λειτουργική αποκατάσταση και ταυτόχρονα την ανάδειξη εγκαταλελειμμένων κτισμάτων, παρουσίασε σημαντική αύξηση μετά τον Β' παγκόσμιο Πόλεμο. Καθιερώθηκε βεβαίως ως μία διαδεδομένη τάση, τις τελευταίες 3-4 δεκαετίες σε πολλές χώρες της Ευρώπης.

Μακί Μουσείον (Μουσείο Μοντέρνας Τέχνης), Ρώμη
Προσθήκη σε υφιστάμενο βιομηχανικό συγκρότημα
Πηγή: προσωπικό αρχείο

Μακρο Μουσείον (Μουσείο Μοντέρνας Τέχνης), Ρώμη
Επανάχρηση βιομηχανικού συγκροτήματος
Πηγή: προσωπικό αρχείο

Στις αρχές του 20ου αιώνα, η πόλη αναγορεύεται ως ένας τόπος δυναμικών αλλαγών, μεταμορφώσεων και αλληλεπιδράσεων μεταξύ παρελθόντος, παρόντος και μέλλοντος. Τα βιομηχανικά κατάλοιπα συμπεριλαμβάνοντα πλέον, ως αξιόλογα συστατικά που συνθέτουν την εικόνα μιας περιοχής και τη σύνδεση της με το παρελθόν. Αποτελούν ίσως μέρος της λύσης ανασύνθεσης του κτισμένου περιβάλλοντος, αναβάθμισης του κορεσμένου αστικού ιστού, με όρους που ικανοποιούν τις απαιτήσεις των σύγχρονων κοινωνιών.

Υπάρχει βεβαίως η αντίληψη ότι είναι ένα νέο σχετικά φαινόμενο. Ωστόσο ο διεθνούς φήμης ερευνητής Η. Stratton επισημαίνει ότι η επαναχρησιμοποίηση και η προσαρμογή των βιομηχανικών κτιρίων είναι όσο παλιά είναι και η βιομηχανική επανάσταση.

Το ζήτημα της αναγέννησης των βιομηχανικών κτιρίων είναι ένα εξαιρετικά σύνθετο θέμα και πρέπει να αντιμετωπίζεται με προσεκτικό τρόπο, σ' ό,τι αφορά το κτίριο αυτό καθ' αυτό αλλά και την πόλη και την ευρύτερη περιοχή στην οποία ανήκει. Η έρευνα πρέπει να ξεκινά από τη λεπτομερή και αναλυτική περιγραφή των διαθέσιμων (κτίρια, Η/μηχανολογικοί εξοπλισμοί, ιστορικά αρχεία, κλπ), των ιστορικών στοιχείων για την ίδρυση και τη λειτουργία της επιχείρησης, της σημασίας που είχε για την περιοχή, την τοπική οικονομική, κοινωνική

και πολιτιστική οργάνωση.

Η στρατηγική της επανάχρησης πρέπει να στοχεύει στην ομαλή πορεία του εγχειρήματος στην πορεία του χρόνου, στη βιωσιμότητα του και βεβαίως, στη διατήρηση και ανάδειξη των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του κτιρίου και του περιβάλλοντος χώρου.

Η διαχείριση ενός τέτοιου εγχειρήματος αποτελεί βεβαίως και σπουδαία αρχιτεκτονική πρόκληση. – Πώς θα γίνει η μετεξέλιξη με δημιουργικό χειρισμό, και πώς θα φθάσουμε σε εμπνευσμένο μετασχηματισμό του βιομηχανικού κτιριακού αποθέματος. Υπάρχουν άραγε κόκκινες γραμμές; Τι θα διατηρήσουμε, τι θα κατεδαφίσουμε, πώς θα διαχειριστούμε το αρχείο της επιχείρησης; Ποια θα είναι η τύχη του Η/μηχαν. Εξοπλισμού; Προφανώς λύση δεν είναι μια διακοσμητική παρουσίαση του, ή ακόμη χειρότερο η κατάληξη σε μάντρα για παλιοσίδερα.

Σταθμός Γκαζιού, Βιέννη - Κατοίκηση, Εμπόριο, Αναψυχή,
Πηγή: προσωπικό αρχείο

Παλιά Σφαγεία, Ρώμη - Κέντρο πολιτισμού, εκπαίδευσης,
ψυχαγωγίας, Πηγή: προσωπικό αρχείο

Caixa Forum - Μουσείο μοντέρνας τέχνης - Παλιά Βιομηχανική
Αποθήκη, Μαδρίτη, Πηγή: προσωπικό αρχείο

Tate Gallery, Μουσείο Μοντέρνας Τέχνης στο παλιό κτίριο της
Εταιρείας Ηλεκτρισμού - Λονδίνο, Πηγή: προσωπικό αρχείο

Στην περίπτωση της εγκατάλειψης ενός κτιρίου, συγκροτήματος ή συνόλου η επανάχρηση φαίνεται να αποτελεί την κύρια εναλλακτική πρόταση στην καταστροφή. Από τον Χάρτη της Βενετίας(1964), στη διακήρυξη του Άμστερνταμ(1975) έως και τη διακήρυξη της Γρανάδας(1985), είναι φανερό ότι δεν αρκεί η αποκατάσταση για τη διάσωση του ιστορικού κτιρίου ή συνόλου. Το βιομηχανικό κτίριο χωρίς χρήση αλλοιώνεται, παρακμάζει και στην πορεία του χρόνου καταστρέφεται. Η χρήση ακόμη και όταν διαφέρει από την αρχική, μπορεί να εξασφαλίσει στο κτίριο τη διατήρηση του επί αιώνες. Συνεπώς, η επανάχρηση αποτελεί ένα αποτελεσματικό μέσο για την αποκατάσταση και διατήρηση του οικοδομικού αποθέματος.

Στην περίπτωση δε που συνδεθεί και με τις ανάγκες της πόλης και των κατοίκων της, τότε λειτουργεί ως σημείο αναφοράς, στο οποίο συνυπάρχουν το παλιό με το νέο, η ιστορία με το παρόν και η δυνατότητα για φυγή με ασφάλεια στο μέλλον.

ΕΠΑΝΑΧΡΗΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Μετά από αυτές τις γενικές σκέψεις, ας περάσουμε να δούμε τι συμβαίνει στον ελληνικό χώρο αυτά τα τριάντα χρόνια. Στο χάρτη που βλέπετε στην οθόνη, επιχειρήθηκε η αποτύπωση των σημαντικότερων προσπαθειών επανάχρησης από το 1980 έως σήμερα.

Έχουμε λοιπόν, εξήντα περίπου παραδείγματα διεσπαρμένα σε 25 ελληνικές πόλεις. Στις δεκαοκτώ από αυτές υπάρχει μόνον μια παρέμβαση και στις υπόλοιπες από 23 στην περίπτωση του Βόλου, 11 στην περίπτωση της Αθήνας, 5 στην περίπτωση της Θεσ/νικης, 5 στην περίπτωση της Λέσβου, 4 στην περίπτωση της Καβάλας και 3 στην περίπτωση της Ξάνθης.

- Βόλος → 23 επαναχρήσεις (150 χιλ. κάτοικοι)
- Αθήνα → 11 επαναχρήσεις (4 εκ. κάτοικοι)
- Θεσ/νίκη → 5 επαναχρήσεις (1,5 εκ. κάτοικοι)
- Λέσβος → 5 επαναχρήσεις (θεωρείται μια γεωγρ. ενότητα)
- Καβάλα → 4 επαναχρήσεις (80 χιλ. κάτοικοι)
- Ξάνθη → 3 επαναχρήσεις

Πηγή: Επεξεργασία συγγραφέως

Σ'ότι αφορά την επιλογή των χρήσεων υπερτερούν τα μουσεία (13) και τα πολιτιστικά κέντρα (10), και ακολουθούν τα κτίρια εκπαίδευσης, διοίκησης, κατοικίας, τουρισμού και μικτών ψυχαγωγικών χρήσεων.

Σ'ότι αφορά τη στρατηγική προσέγγισης, θα μπορούσαμε να διακρίνουμε δύο εντελώς διαφορετικές λογικές.

- **Τις σημειακές και μεμονωμένες παρεμβάσεις που κατευθύνονται και αφορούν ένα συγκεκριμένο βιομηχανικό κτίριο, με κύριο και βασικό μέλημα τη διάσωση του, μέσω της ένταξης σε αυτό νέων χρήσεων.**

Σε αυτή τη περίπτωση ανήκουν οι περισσότερες των επεμβάσεων (19 από τις 25 πόλεις), και

- **Τις επεμβάσεις επί τη βάσει οργανωμένου σχεδίου, για το σύνολο των εγκαταλελειμμένων βιομηχανικών κτιρίων της πόλης ή της περιοχής.**

Σε αυτή την περίπτωση ανήκουν μόνο τέσσερις, η Λέσβος, ο Βόλος, το Λαύριο και η Ερμούπολη¹.

Στις περιπτώσεις αυτές με κυρίαρχο το πείραμα του Βόλου, υπάρχει μια αμφίδρομη σχέση από το βιομηχανικό κτίριο προς την πόλη και το αντίθετο. Η επιλογή των χρήσεων αποφασίζεται μέσα από μία πολύ πιο σύνθετη διαδικασία, η οποία δεν στοχεύει προφανώς μόνο στη διάσωση και αξιοποίηση του καθενός από τα βιομηχανικά κτίρια.

¹Τα στοιχεία αυτά αφορούν την προδεκαετίας έρευνα, υπάρχουν νέα δεδομένα.

Η προσπάθεια στρέφει το βλέμμα προς την πόλη, διερευνά τις ανάγκες της και προτείνει λύσεις που θα τις εξυπηρετήσουν κατά τον καλύτερο δυνατό τρόπο, διασώζοντας παράλληλα και την ιστορική βιομηχανική κληρονομιά.

Έκανα μια επιλογή παραδειγμάτων και από τις δύο προαναφερθείσες κατηγορίες και θα επιχειρήσω σε σύντομο χρόνο ένα μικρό σχολιασμό.

ΕΡΜΟΥΠΟΛΗ

Πηγή: ΚΕΤΕΠΟ

Από τη απογραφή του 1879 μαθαίνουμε ότι υπήρχαν τότε στην Ερμούπολη 23 μεγάλα εργοστάσια, εκ των οποίων τα 16 ήταν ατμοκίνητα. Τα εργοστάσια αυτά αποτυπώθηκαν και καταγράφηκαν από το Πολ. Ίδρυμα της ΕΤΒΑ σε έκδοση του 1998.

Το 1986 ιδρύθηκε το ΕΜΙΚ (Επιστημονικό Μορφωτικό Ίδρυμα Κυκλάδων), το οποίο προώθησε τη συγκρότηση συλλογής για το μουσείο. Ο Δήμος Ερμούπολης το 1994 εντάχθηκε στην Κοινοτική Πρωτοβουλία URBAN και στο Β' κοινοτικό πλαίσιο στήριξης, αγοράζοντας το εργοστάσιο σκαγιών

Αναιρούση, το εργοστάσιο Βυρσοδεψίας Κορνηλάκη / Δενδρινού και Κούση και το χρωματοουργείο Κατσιμαντή. Το ΚΕΤΕΠΟ (Κέντρο Τεχνικού Πολιτισμού Ερμούπολης), εκτείνεται σ' αυτά τα τέσσερα εργοστάσια μέσα στη Ιστορική Βιομηχανική ζώνη Ερμούπολης. Βεβαίως, παρά τον επί τη βάση σχεδίου προγραμματισμό, τα πράγματα βάλτωσαν, και πλην του Μουσείου δεν προχώρησε η αξιοποίηση και των υπόλοιπων εργοστασίων, ούτως ώστε να έχουμε ένα οργανωμένο σύνολο διαχείρισης της βιομηχανικής κληρονομιάς της Ερμούπολης.

Χρωματοουργείο Κατσιμαντή - Κέντρο Τεχνικού Πολιτισμού - Ερμούπολη, Σύρος, Πηγή: ΚΕΤΕΠΟ

Πηγή: Έκθεση Βιομηχανικών Επαναχρήσεων στο Μουσείο Μπενάκη (Πνακίδες μελετητών)

Σαγιοποιείο Αναιρώση, Βιομηχανικό Μουσείο Παραγωγής Σκαγιών

ΛΕΣΒΟΣ

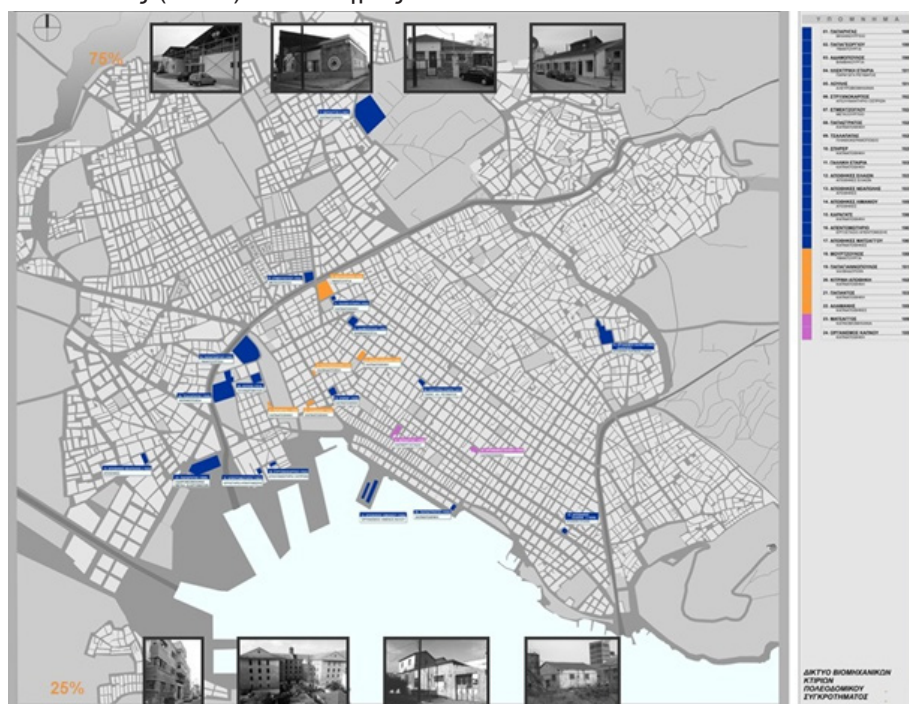
Η συντονισμένη και προγραμματισμένη αξιοποίηση της ιστορικής βιομηχανικής κληρονομιάς ξεκίνησε από ένα νησί του Βορείου Αιγαίου, την Λέσβο (1986). Η βιομηχανική επανάσταση του 19ου αιώνα μεταφέρθηκε από την Ευρώπη στη Λέσβο μέσω της Σμύρνης. Στο νησί του λαδιού και του Σαπουνιού, η βιομηχανία γέννησε το εμπόριο, το εμπόριο οικονομική ανάπτυξη, και τη γέννηση της συνεταιριστικής ιδέας. Έχουμε λοιπόν τις εξής επαναχρήσεις:

- Κοινοτικό Ελαιοτριβείο Αγ. Παρασκευής (1910) - Μουσείο Βιομηχανικής ελαιουργίας Λέσβου
- Δημοτικό ελαιοτριβείο Πολυχνίτου (1903-4) – πολιτιστικό κέντρο
- Σαπωνοποιείο Πλωμαρίου (Ιωάννη Πούλιου- 1880)- Πολιτιστικό κέντρο, βιβλιοθήκη, ξενώνας - ΚΑΠΗ
- Κοινοτικό Ελαιοτριβείο Μανταμάδου(1909) - Πολιτιστικό κέντρο πολ/πλων χρήσεων(θέατρο – κινημ.-βιβλιοθήκη)

Η προσπάθεια ήταν πρωτόγνωρη για τα ελληνικά δεδομένα, όχι μόνο για την ανάδειξη της ιστορικής βιομηχανικής κληρονομιάς αλλά και για την εξασφάλιση νέων ζωντανών χρήσεων, δημοσίου ενδιαφέροντος, που τόσο η ανάγκη είχε η ελληνική επαρχία. Το σημαντικό στο παράδειγμα της Λέσβου, είναι ότι σε σύντομο χρονικό διάστημα έγινε ο σχεδιασμός και η υλοποίηση με αρκετά ικανοποιητικό τρόπο.

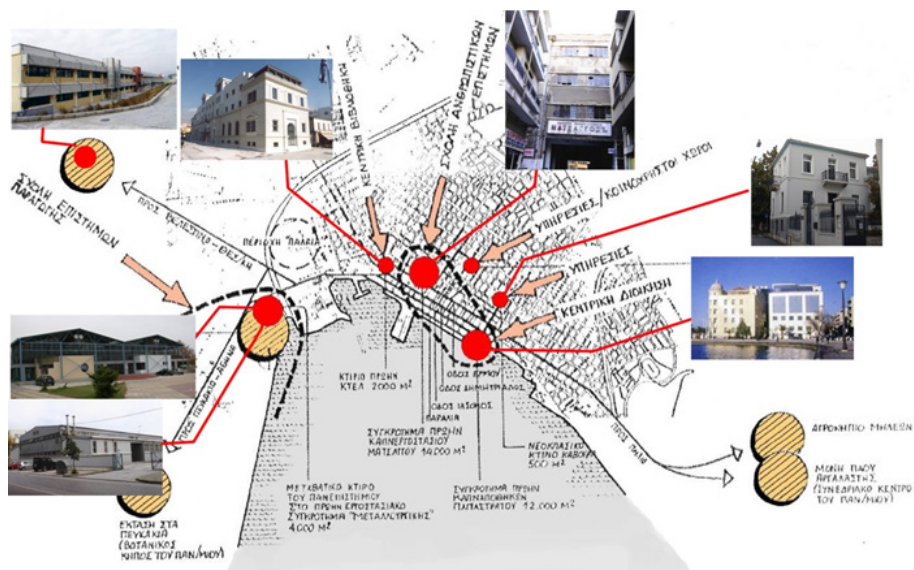
ΒΟΛΟΣ

Βλέπουμε το χάρτη των επαναχρήσεων στο Βόλο, 23 εργοστάσια με νέες χρήσεις και άλλα 5 σε διαδικασία μελέτης – κατασκευής. Κατά βάση, δύο φορείς ασχολήθηκαν σοβαρά με το θέμα, το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας (1984) και ο Δήμος Βόλου.

Χάρτης 4, Χάρτης Επαναχρήσεων, Πηγή: Κ.Αδαμάκης, Διδακτορική Διατριβή

Στο χωροταξικό προβλέφθηκε η διάχυση των πανεπιστημιακών σχολών σε υφιστάμενα βιομηχανικά κελύφη στον αστικό ιστό. Να δούμε γρήγορα δύο από αυτά. Τη **μεταλλουργία Παπαρήγα** που στεγάζει το τμήμα Αρχιτεκτόνων του Π.Θ. και την **καπναποθήκη Παπαστράτου**, σήμα κατατεθέν της κεντρικής παραλίας της πόλης. Στη συνέχεια, τη σκυτάλη πήρε ο δήμος του Βόλου, εντάχθηκε στην κοινοτική πρωτοβουλία URBAN και με το βλέμμα στην προστασία της βιομηχανικής κληρονομιάς και παράλληλα στις ανάγκες της πόλης έδωσε ζωή στα εγκαταλελειμμένα εργοστάσια. Σας δείχνω δύο από αυτά, την καπναποθήκη Σπήρερ, πολιτιστικό κέντρο και διοικητικές υπηρεσίες και τη Ναυαρχίδα, το βιομηχανικό μουσείο πλινθοκεραμοποιείας του Τσαλαπάτα.

Χωροταξικό Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, Πηγή: Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Καπν. Παπασαράτου
Πηγή: Αρχείο ΔΗΚΙ

Μεταλλουργεία Παπαρήγα
Πηγή: προσωπικό αρχείο

Κεραμοποιείο Τσαλαπάτα
Πηγή: προσωπικό αρχείο

Καπναποθήκη Σπήρερ
Πηγή: προσωπικό αρχείο

ΜΥΛΟΣ(ΘΕΣ/ΝΙΚΗ) -1991

Από τις πρώτες επιτυχημένες προσπάθειες με μικτή χρήση ψυχαγωγίας-πολιτισμού. Το κύριο κτίριο του Μύλου διατηρήθηκε στην αρχική του μορφή. Ο χώρος απέκτησε ζωή και η πόλη της Θεσ/νίκης βρήκε ένα νέο σημείο αναφοράς.

Μύλος Θεσσαλονίκη, Νέα χρήση: Μύλος Πολυχώρος Τέχνης, Πηγή: προσωπικό αρχείο

ΛΑΥΡΙΟ

Μια από τις σημαντικότερες προσπάθειες σε Πανελλήνιο επίπεδο είναι η δημιουργία του τεχνολογικού πολιτιστικού πάρκου Λαυρίου, στις εγκαταστάσεις της Γαλλικής Εταιρίας (1994). Την προσπάθεια ανέλαβε το εργαστήριο οικοδομικής του ΕΜΠ με επιστημονικό υπεύθυνο τον Παναγιώτη Τουλιάτο, Καθηγητή, και μεγάλη ομάδα μελών ΔΕΠ και φοιτητών. Σε έκταση 250 στρεμμάτων, περιλαμβάνει 41 διατηρητέα κτίρια, κτισμένα από το 1875 -1940 με επιφάνεια 45.000 μ2.

Οι μελέτες και εν τέλει τα κτίρια, θεωρώ ότι αποτελούν υπόδειγμα για τους νεότερους αρχιτέκτονες, για μία άρτια και διεπιστημονική προσέγγιση παρόμοιων βιομηχανικών συγκροτημάτων.

Ας περάσουμε να δούμε κάποια παραδείγματα από τη δεύτερη κατηγορία επαναχρήσεων. Επέλεξα παραδείγματα στα οποία αποτυπώνεται αυτή η ποικιλία των νέων χρήσεων που εντάχθηκαν στα παλιά εργοστάσια.

Πηγή: προσωπικό αρχείο

ΜΟΥΣΕΙΟ ΥΔΡΕΥΣΗΣ(ΘΕΣ/ΝΙΚΗ) – 1995-2000

Κτισμένο το 1894, ιστορικό κτίριο της Θεσ/νικης με εξαιρετική δομική και μορφολογική οργάνωση. Ζωντανό μουσείο του εαυτού του, με το αντλιοστάσιο σε λειτουργία και κέντρο τεκμηρίωσης των υποδομών της.

Πηγή: προσωπικό αρχείο

MY LOFT – THE HUB(ΑΘΗΝΑ) – 2010

Αλλαγή σκηνοικού, σε ένα εργοστάσιο της δεκαετίας του 60, τη γνωστή εταιρεία ενδυμάτων ΠΑΛΚΟ. Μια πρωτοποριακή διαχείριση με διατήρηση του αρχιτεκτονικού ύφους του κτιρίου στη γωνία της οδού Πειραιώς, και αποδόμηση του συμβατικού από σπλισμένο σκυρόδεμα χώρου του εργοστασίου και μετατροπή σε συγκρότημα κατοικιών.

Συγκρότημα κατοικιών My Loft - The Hub, Θησείο
Πηγή: Περιοδικό Κτίριο, Μάρτιος '12 - Θέματα χώρων και τεχνών

ΜΟΥΣΕΙΟ ΦΩΤΑΕΡΙΟΥ- ΓΚΑΖΙ (ΑΘΗΝΑ) – 2013

Πρόσφατα εγκαινιάστηκε το μουσείο φωταερίου στο συγκρότημα Γκάζι της Αθήνας. Εδώ και αρκετά χρόνια λειτουργεί σαν πολυχώρος τέχνης και πολιτισμού.

Φωτογραφίες αρχείου από την έκθεση στο Μουσείο Φωταερίου
Πηγή: προσωπικό αρχείο

ΠΟΛΥΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ZARA(ΚΑΒΑΛΑ)

Πηγή: προσωπικό αρχείο

Μία παλιά πέτρινη καπναποθήκη στεγάζει πολυκατάστημα στην κεντρική αγορά της Καβάλας. Διατήρηση του περιβλήματος και ένας νέο μεταλλικός σκελετός οργανώνει τον εσωτερικό χώρο του κτιρίου. Τα νέα στοιχεία εμπλουτίζουν την αρχική αρχιτεκτονική φυσιογνωμία σύμφωνα με τα δεδομένα της νέας χρήσης.

ΜΟΥΣΕΙΟ ΕΛΙΑΣ – ΛΑΔΙΟΥ(ΣΠΑΡΤΗ)

Από το αρχικό κατεστραμμένο κτίριο της παλιάς ΔΕΗ, διατηρήθηκε μόνο ο πέτρινος τοίχος της πρόσοψης. Η μελετητική ομάδα κατόρθωσε με πολύ λεπτούς χειρισμούς κα με βιομηχανικά υλικά (μέταλλο, τούβλο, ξύλο) να δημιουργήσει ένα εξαιρετικό χώρο και το ΠΙΟΠ ένα επίσης εξαιρετικό μουσείο.

Ηλεκτρική εταιρία Σπάρτης, Νέα χρήση: Μουσείο της ελιάς και ελληνικού λαδιού, Πηγή: προσωπικό αρχείο

ΚΕΝΤΡΟ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ - ΚΑΜ(ΧΑΝΙΑ)

Στο παλιό Αρσενάλι στα Χανιά, λειτουργεί εδώ και αρκετά χρόνια ένας πολυδύναμος χώρος πολιτισμού και εκδηλώσεων, αναβαθμίζοντας ένα σημαντικό τμήμα του λιμανιού, δίνοντας παράλληλα ζωή στο ιστορικό εγκαταλελειμένο Αρσενάλι.

Πηγή: Έκθεση Βιομηχανικών Επαναχρήσεων στο Μουσείο Μπενάκη (Πινακίδες μελετητών)

ΥΠΑΙΘΡΙΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΝΕΡΟΥ (ΔΗΜΗΤΣΑΝΑ)

Κλείνω τα παραδείγματα με ένα μικρό, αλλά επίσης ενδιαφέρον παράδειγμα, εξαιρετικά διακριτικής διαχείρισης ενός συγκροτήματος προβιομηχανικών κτιρίων στη Δημητσάνα. Ένας νερόμυλος, μια νεροτριβή, ένας μπαρουτόμυλος και ένα βυρσοδεφείο παρουσιάζουν τις βασικές προβιομηχανικές τεχνικές που αφορούν τη χρήση του νερού ως κύριας πηγής ενέργειας.

Πηγή: προσωπικό αρχείο

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Προφανώς δεν υπάρχει ενιαίο εθνικό σχέδιο διαχείρισης της ιστορικής βιομηχανικής κληρονομιάς της χώρας μας, όπως π.χ. στη Βαρκελώνη και την Τεράσσα, στην Ισπανία. Θα ήταν παράλειψη να μην αναφερθούμε στις προσπάθειες που κατέβαλαν κάποιοι φορείς, για την καταγραφή, διάσωση και διατήρηση των βιομηχανικών κτιρίων. Το Υπουργείο Πολιτισμού, μέσω των τοπικών εφοριών νεοτέρων μνημείων, το Π.Ι.Ο.Π, το ΕΜΠ, το ICOMOS, το TICCIH, η UNESCO. Κατέβαλαν προσπάθειες οι οποίες όμως, κατά τη δική μου ταπεινή γνώμη, δε επαρκούν γιατί δεν εντάσσονται σε μια ομπρέλα συνολικού εθνικού σχεδιασμού και οργάνωσης. Σαφέστατα μεγάλη ευθύνη σε αρκετές περιπτώσεις έχουν η τοπική αυτοδιοίκηση, αλλά κι οι τοπικές κοινωνίες που επέδειξαν μεγάλη ανοχή σε κινήσεις καταστροφικές για τα βιομηχανικά κατάλοιπα.

Σε ημερίδα που οργάνωσε το TICCIH το 2010 στην Καβάλα, ο Δήμαρχος μας εξομολογήθηκε ότι ο χώρος της Δημοτικής Βιβλιοθήκης, καταλαμβάνονταν από μια πέτρινη πολυώροφη Καπναποθήκη, η οποία κατεδαφίστηκε για να δώσει τη θέση της στο νέο κτίριο. Το ίδιο συνέβη και για άλλα δημόσια κτίρια της νομαρχίας, που κατασκευάστηκαν στη θέση καπναποθηκών οι οποίες κατεδαφίστηκαν. Αποτέλεσμα αυτής της αδιαφορίας είναι

η Καβάλα, το μεγαλύτερο Καπνικό κέντρο στον ελληνικό χώρο, με πολλά και αξιόλογα βιομηχανικά μνημεία, να συμμετέχει στον Χάρτη των επαναχρήσεων με πέντε μόνον κτίρια, όπου τα τρία προέρχονται από την ιδιωτική πρωτοβουλία. Η πόλη έχασε μια χρυσή ευκαιρία σύνδεσης με το ιστορικό βιομηχανικό της παρελθόν. Έχασε την ευκαιρία οι παλιές καπναποθήκες υπό μορφή δικτύου να γίνουν τα νέα σημεία αναφοράς του 21ου αιώνα. Την ίδια αδιαφορία μέχρι στιγμής επέδειξαν και άλλες ιστορικές βιομηχανικές πόλεις. Στο Αγρίνιο ακόμη περιμένουμε την αξιοποίηση της ιστορικής Καπναποθήκης Παπαπέτρου, ένα πραγματικό στολίδι στην καρδιά της πόλης. Στην Πάτρα επίσης, πλην της μεταβατικής χρήσης των Σφαγείων, ως χώρου πολιτιστικών χρήσεων, υπάρχει μία μεγάλη ομάδα βιομηχανικών κτιρίων που παραμένουν ανενεργά. Το ίδιο και στη Χαλκίδα, η οποία έχει εξαιρετικά βιομηχανικά κατάλοιπα με κορυφαίο την οινοποιεία Αρεθούσα, η οποία μετά από πανελλήνιο Αρχιτεκτονικό Διαγωνισμό βρίσκεται στο στάδιο της κατασκευής για την μετατροπή της σε Αρχαιολογικό Μουσείο. Και μιας που μιλάμε για διαγωνισμούς, τι γίνεται με το Νεώριο και την αποθήκη Άλατος του Ηρακλείου, και ακόμη περισσότερο, τι μέλει γενέσθαι με το εμβληματικό Σιλό του Πειραιά; Θα ανατεθούν οι μελέτες; Υπάρχει φορέας χρηματοδότησης; Θα δούμε το μουσείο εναλίων Αρχαιοτήτων και τη συνολική αναβάθμιση της ακτής; Μήπως άραγε τα κατά τόπους πανεπιστημιακά ιδρύματα δεν έχουν δραστηριοποιηθεί επαρκώς. Στην Κρήτη, στην Πελοπόννησο, στη Θράκη, στο Βόλο έχουμε πολυτεχνεία, έχουμε τμήματα αρχιτεκτόνων, κατά την προσωπική μου άποψη πρέπει να ενεργοποιηθούν και σε συνεργασία με την περιφέρεια και του Δήμους, να βοηθήσουν προσφέροντας τεχνογνωσία, με συμμετοχή φοιτητών αλλά και των τοπικών ΤΕΕ. Το TICCIH είχε μια πολύ καλή εμπειρία όλα τα προηγούμενα χρόνια από τη συνεργασία του με τα τοπικά ΤΕΕ και τους οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης σε επίπεδο ενημέρωσης και ενεργοποίησης των τοπικών κοινωνιών μέσω ημερίδων και συνέδριων. Στα θέματα καταγραφής και δημιουργίας μητρώου, οι προηγούμενες κινήσεις πιασαν τόπο. Στη Μακεδονία, στα Ιόνια νησιά και κυρίως στα Δωδεκάνησα, προχώρησαν προγράμματα για την καταγραφή και τεκμηρίωση της προβιομηχανικής και βιομηχανικής κληρονομιάς. Πρέπει να περάσουμε και στο επόμενο βήμα της αξιολόγησης της κήρυξης με μεγάλη προσοχή και της διερεύνησης αξιοποίησης με νέες συμβατές χρήσεις, οι οποίες θα βοηθήσουν στην αναμόρφωση του αστικού ιστού και θα ενεργοποιήσουν παραμελημένα και υποβαθμισμένα τμήματα των ελληνικών πόλεων.

Τα βιομηχανικά κτίρια μπορούν και θέλουν να συμμετέχουν σε αυτή τη διαδικασία. Πρέπει όμως να τους δώσουμε την ευκαιρία που δικαιούνται και τους αξίζει.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Γ. Πολύζος, Β. Παναγιανακόπουλος, Χ. Αγριαντώνη, Ν. Μπελαβίλας (επιμ.), **Ιστορικός Βιομηχανικός Εξοπλισμός στην Ελλάδα**, Εκδόσεις Οδυσσέας, 1998.
2. Γ. Τσίλης (επιμ.), **Αρχιτεκτονικά αποτυπώματα Βιομηχανικής αρχαιολογίας στο Λαύριο / Από την αποτύπωση στην επανάχρηση**, Εκδόσεις Ε.Μ.Π., 2010.
3. Κ. Αδαμάκης, **Τα Βιομηχανικά κτίρια του Βόλου**, Εκδόσεις Π.Ι.Ο.Π, Αθήνα, 2009.
4. Χριστίνα Αγριαντώνη, **Οι απαρχές της εκβιομηχάνισης στην Ελλάδα του 19ο αιώνα**, Κατάρτι, 2010
5. Σηφουνάκης Ν., **Βιομηχανικά κτίρια στη Λέσβο. Ελαιοτριβεία – Σαπωνοποιεία. 19ος και αρχές 20ου αιώνα**, ΤΕΔΚ Ν. Λέσβου, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα, 1986.
6. Rainer Slotta, (μτφ: Ά. Παπαδόπουλος), **Εισαγωγή στη Βιομηχανική αρχαιολογία**, Εκδόσεις Π.Ι.Ο.Π, Αθήνα, 1992.
7. J. Alfrey, T. Putnam, (μτφ: Ε. Βλάχου), **Η βιομηχανική κληρονομιά: διαχείριση πόρων και χρήσεις**, Εκδόσεις Π.Τ.Ι.Ε, Αθήνα, 1992.
8. Jacques Pinard, **Η βιομηχανική Αρχαιολογία**, Εκδόσεις Π.Τ.Ι.Ε, Αθήνα, 1990.
9. Arnold Pacey, **Η τεχνολογία στον Παγκόσμιο Πολιτισμό**, Εκδόσεις Π.Τ.Ι.Ε, Αθήνα, 1996.
10. Jacomy Bruno, (μτφ: Χ. Αγριαντώνη), **Συνοπτική ιστορία των τεχνικών**, Εκδόσεις Π.Τ.Ι.Ε, Αθήνα 1995.
11. Francois Tusso, (μτφ: Χ. Αγριαντώνη), **Εισαγωγή στην ιστορία των τεχνικών**, Εκδόσεις Π.Τ.Ι.Ε, Αθήνα 1993.
12. Κ. Δεμίρη, **Τα ελληνικά κλωστοϋφαντουργεία**, Εκδόσεις Π.Τ.Ι.Ε, Αθήνα, 1992.
13. Μιχαήλ Ε. Νομικός, **Αποκατάσταση και επανάχρηση μνημείων και κτιρίων στην Βόρεια Ελλάδα**, Α' Τόμος, Έργον ΙV, Θεσσαλονίκη 2001.
14. Μιχαήλ Ε. Νομικός, **Αποκατάσταση και επανάχρηση μνημείων και κτιρίων στην Βόρεια Ελλάδα**, Β' Τόμος, Εκδ. Έργον ΙV, Θεσσαλονίκη 2001.
15. Γιάννης Κίζης, **Αποκατάσταση μνημείων - αναβίωση ιστορικών μνημείων στην Αθήνα**, Β' Τόμος, Εκδόσεις Έργον ΙV, Αθήνα 2004.
16. Αειχώρος - Κείμενα Πολεοδομικής Χωροταξίας και Ανάπτυξης, Δ' Τόμος, Τεύχος 1, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας, Βόλος 2005.
17. Μιχαήλ Ε. Νομικός, **Αποκατάσταση - Επανάχρηση ιστορικών κτιρίων και συνόλων, Μεθοδολογία, Εφαρμογές**, Εκδόσεις Παχούδη, Θεσσαλονίκη 2004.
18. Εθνικός Οργανισμός Καπνού, Καπνολογικό Ινστιτούτο Ελλάδος, **“Οδηγός Καλλιέργειας Καπνού - ανατολικά, virginia, burley”**, Εκδόσεις Δράμα, 1996.
19. Θωμάς Εξάρχου, **Ξάνθη, Οι Καπναποθήκες της**, Ξάνθη 2007.
20. Θωμάς Εξάρχου, **Καπναποθήκη του Οθωμανικού Μονοπωλείου (Regie)**, Ξάνθη.
21. “Θρακικά Χρονικά”, Ετήσια Έκδοση Ξάνθη 45/1991.
22. Περιοδικό “Εν Βόλω” - Τριμηνιαία Περιοδική Έκθεση Δήμου Βόλου.

23. Δ. Ζήβας (Δρ. Αρχ. Καθηγητής ΕΜΠ, “Επαναχρησιμοποίηση Βιομηχανικών κτιρίων”.
24. Περιοδικό “Κτίριο” - Αφιέρωμα - “Μύλος Χατζηγιάννη - Θεσσαλονίκη, Τεύχος 1
25. Περιοδικό “Κτίριο” - Αφιέρωμα - “Μουσείο Ύδρευσης Θεσσαλονίκης, Τεύχος 5
26. Περιοδικό “Κτίριο” - Αφιέρωμα - “Μουσείο Ύδρευσης Δημισάνας”, Τεύχος 6
27. Περιοδικό “Κτίριο” - Αφιέρωμα - “Πολυχώρος Αθηναϊς”, Τεύχος 7
28. Περιοδικό “Κτίριο” - Αφιέρωμα - “Μουσείο Ελιάς και λαδιού - Σπάρτη”, Τεύχος 10
29. “Τεκμήρια Βιομηχανικής Ιστορίας”, Πρακτικά Γ’ Πανελλήνιας επιστημονικής συνάντησης Ε.Τ. TICCHI - Ερμούπολη 2000, Αθήνα 2002.
30. “Η προστασίας και ανάδειξη της βιομηχανικής κληρονομιάς. Το θεσμικό πλαίσιο και παραδείγματα από την Ελλάδα και άλλες ευρωπαϊκές χώρες”, Εισήγηση στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.
31. Ρ. Φρεζής, “**Ερμαν Σπήρερ, Ένας Εβραίος που έσωσε τους Μικρασιάτες**”, Χρονικό, Σεπτέμβριος-Οκτώβριος 1996.
32. Χ. Φώτου, **Καπναποθήκη Σπήρερ**, 1994
33. Β. Χαστάογλου, **Βόλος, Πορτρέτο της πόλης τον 19ο-20ο αιώνα**, ΔΗΚΙ Βόλου, 2002
34. “Νέες πολιτιστικές χρήσεις σε πρώην Βιομηχανικούς χώρους και περιοχές, Ο ρόλος των Ο.Τ.Α και του εθελοντικού τομέα”, Άρθρο από 5η Πανελλήνια Επιστημονική συνάντηση TICCHI, Βόλος 22 - 25 Νοεμβρίου 2007.
35. “Νομικό πλαίσιο και πρακτικές επανάχρησης Βιομηχανικών και Βιοτεχνικών κτιρίων στη Μ. Βρετανία - Δυνατότητες υιοθέτησης επιλεγμένων καλών πρακτικών στον Ελλαδικό χώρο”, Άρθρο από 5η Πανελλήνια Επιστημονική συνάντηση TICCHI, Βόλος 22 - 25 Νοεμβρίου 2007.
36. “Οδός Πειραιώς”, 5η Πανελλήνια Επιστημονική συνάντηση TICCHI, Βόλος 22 - 25 Νοεμβρίου 2007.
37. Α. Βιτοπούλου, “Η προβληματική της ένταξης εγκαταλελειμένων εκτάσεων στον αστικό ιστό, Προσεγγίσεις και στρατηγικές”, 2007.
38. “Ανάκτηση των χώρων της αποβιομηχάνισης: Πολεοδομικές προσεγγίσεις και ζητήματα υλοποίησης”, Πρακτικά από 5η Πανελλήνια Επιστημονική συνάντηση TICCHI, Βόλος 22 - 25 Νοεμβρίου 2007.
39. Μ. Καραβασίλη, “Η διαχείριση της Βιομηχανικής κληρονομιάς στην Ελλάδα, Εικοσάχρονη εμπειρία και σύγχρονες προοπτικές στη συγκρότηση πολιτιστικών πόρων”.
40. 22@BARCELONA, 10 Anys De Renovacio URBANA, Aguntament de Barcelona
41. Las Atarazanas de Barcelona, Robert Terradas Muntanola, 2005.
42. Pattimoni INDUSTRIAL A CASA LUNYA, Assumpcio Felin Torras, 2002
43. Catalonia, A guide to Modern Architecture 1880 - 2007, Triangle Editoria, Col-legi d’Arquitectes de Cataluna
44. Barcelona. Contemporary Architecture, Editione Poligrafa, 2005.
45. El Modernisme A Terrassa 2002, Ajuntament de Terrassa, Editors LUNWERG
46. Kenneth Powell, Cathy Strongman, **New London Architecture**, Merrell, London - New York 2001
47. Kenneth Powell, Cathy Strongman, **New London Architecture 2**, Merrell, London 2007
48. Tate Modern, **The Handbook**, 2008, UBS.